

9es JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

INCA, 21 I 22 DE NOVEMBRE DE 2008

Ajuntament d'Inca
Àrea de Cultura i Educació

9es JORNADES
D'ESTUDIS LOCALS

9es Jornades d'Estudis Locals

Ajuntament d'Inca
Àrea de Cultura i Educació

Ajuntament d'Inca
Àrea de Cultura i Educació

Govern de les Illes Balears
Conselleria d'Educació i Cultura
Direcció General d'Innovació i de Formació del Professorat

**Institut
d'Estudis Balearics**

**Centre
de Professorat
Inca**

Amb el patrocini de:

**Consell de
Mallorca**

■ Departament de Cultura i Patrimoni

Comissió Científica

Guillem Rosselló Bordoy
Maria Barceló Crespi
Santiago Cortès Forteza
Gabriel Pieras Salom
Joan Ensenyat Quintana
Miquel J. Deyà Bauzà
Bartomeu Martínez Oliver

Edició

Ajuntament d'Inca

Assessorament lingüístic

Servei Municipal de Normalització Lingüística de l'Ajuntament d'Inca

Disseny i maquetació

dcp3.es

Impressió

Gràfiques Mallorca

Dipòsit Legal

PM-0000-2009

L'Ajuntament d'Inca no es responsabilitza dels continguts de les comunicacions, els quals corresponen als autors respectius.

**9es JORNADES
D'ESTUDIS LOCALS**

INCA,
21 I 22 DE NOVEMBRE
DE 2008

- PRESENTACIÓ
- 1 Pàg. 11
GABRIEL ENSENYAT PUJOL
Jaume I i la conquesta de Mallorca.
  - 2 Pàg. 21
GABRIEL FIOL I MATEU
La infructuosa recerca de lignit en el terme d'Inca.
  - 3 Pàg. 33
SANTIAGO CORTÈS I FORTEZA
Projecte d'investigació per la realització d'un diccionari-vocabulari de la sabata.
  - 4 Pàg. 39
FRANCESC LLADÓ I ROTGER
Cartes de Miquel Ferrà a Miquel Duran (1929-1946).
  - 5 Pàg. 53
FRANCESC LLADÓ I ROTGER
Cartes de Miquel i de Llorenç M^o Duran a Miquel Ferrà (1913-1946).
  - 6 Pàg. 65
MIQUEL PIERAS VILLALONGA
Els darrers anys del franquisme a partir de la revista *Nova Joventut*. Inca 1970-1974.
  - 7 Pàg. 73
PERE FIOL I TORNILA
Rectorologi de la parròquia d'Inca.
  - 8 Pàg. 91
CARME COLOM I ARENAS
SANTIAGO CORTÈS I FORTEZA
Les cartes de professió de les monges del monestir de Sant Bartomeu.
  - 9 Pàg. 101
JOSEP ANTONI TROYA LÓPEZ
Caracterització climàtica d'Inca segons les publicacions *Ca Nostra* i *La Veu d'Inca* (1907-1929).
  - 10 Pàg. 115
FRANCESCA TUGORES TRUYOL
Restauració de l'oratori de Santa Magdalena del puig d'Inca i pèrdues patrimonials (1885-1934).
  - 11 Pàg. 127
BARTOMEU MARTÍNEZ OLIVER
Patrimoni i societat. L'Ajuntament d'Inca i la difusió de la cultura i la història del municipi.
  - 12 Pàg. 135
ANTÒNIA LLOBERA TORRENS
El col·legi de La Pureza a Inca.
  - 13 Pàg. 151
AMEIB:
ANTONI AULÍ GINARD
JOAN CARBONELL MATAS
ESPERANÇA RAMIS DE PLANDOLIT
JAUME SERRA I BARCELÓ
Miquel Mercadal Ramis, mestre de Can Boqueta.
  - 14 Pàg. 171
JOAN PARETS I SERRA
Bibliografia de la música impresa d'autors inquers o referent a Inca.

ÍNDEX

Aprofundir en el nostre coneixement és enriquir la nostra cultura, però també és aprendre de nosaltres mateixos. Saber com hem estat en el passat ens ajudarà a comprendre què som ara i ens pot orientar envers qui volem ser.

Els inquers som persones inquietes que sempre hem sabut mirar-nos introspectivament. Hem sabut estudiar la nostra història, les nostres arrels perquè així hem esdevinguts més forts i hem creat una consciència col·lectiva de poble orgullós de les seves tradicions i de la seva idiosincràsia.

Inca ha donat molts i bons investigadors, homes de lletres i de ciència, que han cregut en la necessitat d'innovar, de cercar nous camins aprenent en tot moment del llegat que hem heretat en tots els àmbits.

A Inca s'ha fet molta de feina per llevar pols a la nostra història, per actualitzar el nostre passat. S'ha realitzat una dura tasca per donar a conèixer aspectes fins ara desconeguts dels nostres annals, de la nostra geografia o de la nostra societat. Cert és també que durant massa temps aquest esforç ha tengut uns vehicles molt limitats per tenir difusió social i perquè aquests continguts poguessin ser retinguts en forma de publicació.

Massa vegades hem oblidat en el passat aquests investigadors modestos, anònims, però que han treballat amb entrega i devoció per retornar als inquers una part de nosaltres mateixos. Aquestes persones, que han desenvolupat una feina cultural enorme, han pogut reconduir els seus esforços a través de les Jornades d'Estudis Locals que s'han convertit en un punt referencial en el mapa investigador de la comarca.

Tant l'elevada participació registrada cada any com, i sobretot, la gran qualitat de les ponències exposades varen demostrar que aquesta iniciativa, impulsada de forma constant per l'Ajuntament, ha adquirit un grau de maduresa i una solidesa ben evidents.

Amb la publicació d'un nou volum que recull les comunicacions presentades el passat mes de novembre tancam un nou cicle anual que s'obre amb la convocatòria de les Jornades. El que feim amb aquesta obra que teniu entre les vostres mans és principalment preservar el nostre patrimoni historiogràfic; un patrimoni que creix i engreixa any rere any nodrit per les obres que preparen els nostres investigadors. Aquestes comunicacions troben en el present volum el seu espai per incorporar-se a una bibliografia inquera cada vegada més extensa, variada i rica.

Just és en aquests moments reconèixer la tasca desinteressada de tots els que han aportat el seu granet d'arena per edificar una part més de l'edifici cultural que trobaran les futures generacions. Esper i desitj que aquest llibre serveixi com a referent i com a font de coneixement per a nous estudis, però també que arribi als nostres centres escolars per tal que els més joves coneguin un poc més de ca seva.

Vull en darrera instància felicitar a totes i cadascuna de les entitats, públiques i privades, que amb la seva participació han fet possible que aquestes jornades arribessin a bon port i, sobretot, que quedassin fixades per a la memòria col·lectiva mitjançant aquesta edició.

Des d'aquí vull fer-vos arribar el compromís d'aquesta batlia envers les Jornades d'Estudis Locals i envers totes aquelles iniciatives destinades a dinamitzar el nostre coneixement, regenerar la nostra història i fomentar la cultura en general.

Pere Rotger i Llabrés

Batle d'Inca

Jaume I i la conquesta de Mallorca

El segle XIII és el segle de les grans conquestes dels regnes hispànics enfront al món andalusí. Després de la victòria cristiana a la coneguda batalla de Las Navas de Tolosa (1212) el poder almohade inicia un declivi que farà que el territori d'al-Andalus esdevengui cada cop més a mercè dels atacs dels regnes cristians. Això provocarà una notable ampliació territorial per part d'aquests últims, la frontera dels quals avançarà amb rapidesa cap al sud. Així, Portugal, amb l'ocupació de les comarques de l'Algarve i l'Alentejo, pràcticament culmina el seu procés expansiu. Castella, per la seva part, du a terme les conquestes d'Extremadura (1227-1230) i una bona part d'Andalusia (Còrdova, Jaén, Sevilla). I la Corona Catalanoaragonesa, amb l'ocupació de l'arxipèlag balear i el País Valencià, incrementa enormement el seu territori.

A banda d'aquest fet general –la desfeta dels almohades, que facilita l'expansió cristiana–, l'expansió duita a terme per Jaume I tenia altres motivacions importants. La primera, la constituïa la possibilitat que ofería el món mediterrani a l'hora d'ampliar l'espai català, tothora que el nord pirinenc havia deixat d'esser una àrea d'influència dels comtes de Barcelona després de l'ocupació francesa dels comtats occitans arran de la croada francopapal contra el catarisme. En segon lloc, tant la noblesa com les ciutats de Catalunya tenien força interès en el control de les Balears. La primera per poder incrementar els seus dominis patrimonials i les segones per fer el mateix respecte dels centres claus del comerç marítim. Cal remarcar que aquesta circumstància no afectava el

regne d'Aragó, el qual, sense accés a la Mediterrània, no tenia cap interès especial en la conquesta d'unes illes. Tot just al contrari, l'aspiració aragonesa se centrava en la conquesta dels territoris valencians, amb els quals tenia frontera i li permetrien accedir al mar. Per això la participació dels aragonesos tant en el procés de conquesta, primer, com de colonització, després, de Mallorca fou escassa. Fins i tot els poders fàctics d'Aragó es mostraren tibants amb la voluntat de Jaume I de prioritzar la conquesta insular sobre la valenciana ja que ells, lògicament, preferien dur a terme aquesta última. Tot plegat explica perquè la conquesta i el posterior poblament de Mallorca tengueren un caràcter bàsicament català, tan poc aragonès. I, per acabar amb els motius que empenyien Jaume I a l'aventura exterior, encara n'hem de tenir present un altre. La dècada de 1220 havia estat un període força tumultuós a escala interna, amb continus enfrontaments entre grups nobiliaris que arrossegaven la monarquia. La possibilitat d'encaminar la bel·licositat dels feudals envers campanyes externes, dirigides contra l'«infidel», era una magnífica ocasió per resoldre, momentàniament, un problema intern: desviar els conflictes cap a l'exterior.

La conquesta de Mallorca, per tant, constitueix la primera fita de l'expansió mediterrània de la Corona Catalanoaragonesa. A més, l'illa era un niu de pirateria, si ens atenem al que diuen els textos catalans, de manera especial la Crònica de Bernat Desclot. Desclot parla de la captura de vaixells catalans a Eivissa, que el walí Abu Yahya es negava a retornar, tot i les peticions en aquest sentit que li adreçava la cort catalana. D'ací la important participació de la mercaderia barcelonina i marsellesa, a més dels feudals catalans. Aquesta última, imprescindible, constitueix un primer èxit polític del monarca, ja que pogué encaminar la noblesa catalana (i, secundàriament, l'aragonesa) cap a la guerra externa. Es tracta d'un èxit evident de la monarquia si tenim en compte el que havia passat durant tota la dècada que ara era a punt d'acabar: intrigues feudals contra la corona i guerres internes, com hem dit abans. Ara el que de bell antuvi feia Jaume I era traslladar la bel·licositat a fora, desviar-la cap a l'infidel. Una mica com s'havia esdevingut arran de la promulgació de la primera croada a Terra Santa (1095), quan el papa Urbà II exhortà els nobles cristians a dirigir les seves energies contra l'Islam, en lloc de malbaratar-les fent-se la guerra entre ells mateixos.

Però, a més d'això, hi hagué un altre factor, de tenor econòmic, que pesà molt: la perspectiva dels guanys que s'obtenrien. En aquest sentit, hem de veure la conquesta com un negoci per part dels que hi participaren. Era una inversió (perquè armar un exèrcit, transportar-lo per mar, avituallar-lo i pagar-ne les soldades durant mesos sortia molt car) però amb una bona perspectiva de futur: un increment important del patrimoni familiar i –sobretot el que compta– de les rendes que se'n deriven. No es tracta d'una simple empresa de pillatge, com tantes altres (una cavalcada, una ràtzia marítima), sinó d'aconseguir un objectiu molt més sòlid: l'ocupació d'un territori, el seu control polític i la seva explotació feudal. Rere la conquesta de Mallorca no hi ha cap ideologia de reconquesta (tot i les butlles papals que li donaven aquest caire) i sí, si es pot dir així, una ideologia crematística, meitat mercantil, meitat immobiliària (d'invertir per obtenir guanys), amb un rerefons religiós. La idea de reconquesta (que s'ha

d'entendre en el sentit de reconquesta dels territoris de l'antic regne visigòtic) a Mallorca no era aplicable per dos motius. El primer perquè no servia per a l'àmbit català, ja que els comtats catalans havien sorgit arran de l'ocupació carolina i, per tant, no descendien de cap regne visigòtic periclitat. De fet, no trobarem cap text català de l'època (al contrari que a Castella) que formuli la idea de reconquesta: el *Llibre dels fets* de Jaume I, per citar-ne un exemple significatiu, no en parla ni poc ni gens. El segon factor que dèiem és de calaix de sastre: les Balears mai no formaren part del regne visigòtic i, en conseqüència, parlar d'una reconquesta fonamentada en la integració en aquest ens polític era, ací, una idea inaplicable.

L'impuls reial a l'empresa conqueridora apareix des del primer moment. El rei en persona és present i, segons una de les miniatures del manuscrit del *Llibre dels fets* que es troba a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, presideix (assegut, això sí, en una taula a part situada sobre un dossier, tal com li pertocava segons el protocol) el famós banquet fet a Tarragona en la casa del mercader Pere Martell. Allà, explica el monarca, els comensals varen decidir dur a terme l'ocupació de Mallorca, tot i que la decisió sabem amb certesa documental que ja estava presa i del que realment es començà a parlar fou de com posar-la en marxa, de la participació concreta de cadascú. Els assistents són tots catalans (l'arquebisbe de Tarragona, el bisbe de Barcelona, el vescomte Guillem de Montcada...), ja que l'empresa havia d'esser genuïnament catalana. Per això la participació aragonesa fou secundària, escassa. Els nobles aragonesos, com hem comentat abans, havien enfocat el seu punt de mira cap a València. I, fins i tot, els enutjava que ara Jaume I escometés primer l'atac contra l'arxipèlag balear. Com és obvi, aquesta campanya tenia un inicial caràcter marítim. En arribar a aquest punt ens podem adonar d'una circumstància nova: la flota que conduí tot l'exèrcit, integrada per devers cent cinquanta naus de tot tipus, era tota catalana. Això no s'havia esdevingut abans. Fins al segle XIII Catalunya no disposava de la capacitat suficient per posar damunt la mar un gran estol militar. Durant el segle XII, en les campanyes marítimes en què participà, les naus sempre eren itàliques. Una mostra ben clara la constitueix precisament l'atac pisanocatalà contra les Balears el 1114-1115: els vaixells eren de procedència pisana, mentre que el comte de Barcelona, Ramon Berenguer III aportà tropa, armament i queviures, a més de recursos econòmics. A mitjan segle, arran de la conquesta de Tortosa, es repetí una situació semblant: fou una empresa, en part, combinada entre catalans i genovesos, en què aquests últims aportaren la flota que sotmeté a setge, per mar, la ciutat, la Tartusa musulmana. Ara veiem que les coses han canviat i els comtes de Barcelona no necessiten el concurs de cap potència itàlica per fer-se a la mar, ja que són capaços de reunir una flota de gran magnitud. De fet, aquesta és la primera fita del que a partir d'aquest moment s'esdevindrà: la competència, primer, i la lluita (sovint armada), després, entre Catalunya i les repúbliques itàliques pel domini de la Mediterrània occidental. Amb el control del comerç com a «leit motiv» fonamental.

Després d'un any de preparatius –dels quals sabem ben poques coses– l'estol sortí dels ports de Salou, Cambrils i Tarragona el 5 de setembre de 1229. El destí escollit per desembarcar era la badia de Pollença ja que el cap tribal de la zona,

Ibn Abbat (el Benabet de les fonts cristianes), donava suport a la campanya. Com així, això? Doncs a causa de les fortes tensions polítiques internes que sacsejaven Mayurqa. El walí Abu Yahya es trobava enfrontat amb amplis sectors de la població, desavinences que tenien el seu origen en la lluita secular entre almoràvits i almohades (aquests últims havien ocupat Mayurqa el 1203) i altres qüestions d'ordre intern. De fet, el relat d'un musulmà que havia abandonat l'illa poc abans de l'arribada de Jaume I, Ibn Amira al-Mahzumi, ens diu que l'arribada de Jaume I va salvar el cap a una cinquantena de musulmans illencs que esperaven l'execució a què els havia condemnat el walí: “*Confirmada la qüestió [l'arribada de l'estol català] fou [el walí] indulgent amb ells, els perdonà, i informant-los de la nova de l'enemic els ordenà que es preparassin. Marxaren a casa seva com si haguessin ressorgit de les seves sepultures*” (Vinas, 2007: 194). Amb aquests paràmetres s'entén bé la dissidència interna. Més que traïcions o posar-se al costat del més fort, el que s'esdevingué va ésser el desig de salvar la vida per part dels opositors al poder del walí.

Però el destí, en forma de tempesta, obligà a modificar els plans inicials. La mar s'esvalotà, les naus es dispersaren i l'expedició semblava que hauria de fer marxa enrere. De fet, hom proposà al rei el retorn. Però Jaume I es negà en rodó a girar. La responsabilitat fou seva. Som davant un monarca que cada cop demostra tenir més capacitat de decisió, si el comparem amb el rei-infant (infant en sentit d'edat) dels anys anteriors. Com veurem, Jaume I ja ha començat a deixar enrere la “*ninea*” de què parla a vegades al *Llibre dels fets* per referir-se al seu paper, absolutament mediatitzat, del període anterior. Però també sap escoltar l'opinió del mariner expert. Berenguer Gairan, avesat a mil-i-un tràngol com aquest, l'aconsella de dirigir-se cap al port de la Palomera, a fi de navegar de la manera més adient segons la ventada que bufa i el corrent marítim. I vet ací que el dia 7 de setembre l'estol, a poc a poc, es concentra davant la costa de la Palomera, entre la Dragonera i la platja de l'actual Sant Elm, amb la mar ja més calmada. L'endemà, el dissabte dia 8, totes les naus ja hi són. Però no hi ha desembarc. Els musulmans han tengut temps a bastament per reunir tropes suficients per dissuadir els invasors de començar la campanya allà mateix. Algunes naus han d'anar a explorar els encontorns, a fi de trobar un lloc idoni i sense presència de tropa islàmica defensora.

Mentrestant, el rei rep una visita inesperada, la de n'Alí de la Palomera, un altre dissident. Alí li parla de visions que ha tengut sa mare, una mena d'endevinaire, sobre l'èxit futur de l'empresa i l'informa de quina és la situació defensiva de l'illa, pel que es veu exagerant la capacitat dels seus correligionaris. Per això algú l'ha qualificat d'ésser una mena d'impostor perquè el que pretendria seria crear dubtes sobre la viabilitat de la conquesta. Però no es creïble que algú pugui pensar amb tanta ingenuïtat: que Jaume I giràs en coa o que els musulmans pensassin que ho faria si li enviaven un fals informador. El cas és que d'aquest Alí, esmentat tant al *Llibre dels fets* com per Desclot, no en tornam a saber res més, d'ací tanta especulació. També s'ha especulat (interessadament) sobre la llengua en què parlà Alí al rei, ja que Desclot afirma que ho féu “*en son llatí*”. Vol dir que li parlà en una llengua romanç, que encara seria viva a Mallorca, o en català? Com que, de llengua romanç, no n'hi ha cap indici (i sí, a partir d'ara, de musulmans illencs que

només parlen àrab i de traductors cada vegada que hi ha negociacions) hem de concloure que Alí es dirigí al rei en català o quelcom semblant (una barreja de català i parlars itàlics, per exemple). De fet, si Desclot remarca que hi ha un musulmà illenc (i només un) capaç de fer-se entendre amb el rei és perquè tots els altres parlen àrab i res més. Si no, no ho remarcaria. A València ocorrerà el mateix: monolingüisme àrab entre els autòctons i traductors un rere l'altre. Qualsevol (pseudo)debat sobre aquesta qüestió té un objectiu polític que només es pot entendre en clau política actual.

Retornant al desembarcament, aquest va tenir lloc per fi a dos indrets propers a la madina musulmana: Santa Ponça i sa Porrassa. Els musulmans, un petit grup dels quals degué presenciar l'arribada de l'estol des de l'assentament almohade que encara resta en ruïnes al cim del proper puig de sa Morisca, no tengueren temps d'ocupar la línia de costa. Quan arribaren ja hi havia tropa catalana en terra, que els féu retrocedir. Jaume I es dol de no haver estat present en aquests primers combats. Quan posà el peu a terra, es trobà amb la feina inicial feta. La conquesta de Mallorca (de Mayurqa, encara) havia començat.

Els aspectes tècnics i militars de la campanya han estat estudiats, sobretot, en dues obres, una diguem-ne clàssica i l'altra més actual. La primera és un estudi monogràfic, encara ben vigent, del tinent coronel Miquel Ribas de Pina (1934) i l'altra constitueix un capítol del llibre recent de F. X. Hernández (2004: 87-100). Pel que fa a la qüestió, doncs, remetem a aquests dos treballs.

Després de desembarcar, les tropes d'un costat i l'altre tengueren diverses batusses que provocaren una primera fugida dels autòctons. Però la conclusió que hom en pot treure de la lectura del *Llibre dels fets* és la d'una certa desorganització per part de la host catalana. Fins i tot d'una important descoordinació, que és un dels aspectes que més caracteritzen tot el que s'esdevingué els primers dies posteriors al desembarc. Començant, fins i tot, per l'arribada prèvia de l'estol a Mallorca. La impossibilitat de fer-ho a Pollença agafà els invasors desprevinguts: no hi havia cap alternativa prevista; hom no havia pensat en un altre lloc si les circumstàncies feien inviable el desembarc a la badia pollencina. Per això, després de recalcar a la Palomera, alguns vaixells hagueren de dedicar-se a explorar la costa propera, a fi de trobar un altre indret adient. Aquest aparegué, en efecte, però com a fruit de la improvisació, no com a estratègia suplementària. Això amb independència dels avantatges que després va significar el fet d'haver desembarcat en un lloc proper a la madina, cosa que permeté començar aviat el setge. Però no ens avancem als fets perquè l'escassa coordinació dels moviments de la tropa no havia fet més que començar.

Un cop aconseguit posar en terra tota la tropa, aquesta, entre el viatge tempestuós i els primers combats amb els autòctons (els «mayurquins»), es trobava cansada i necessitava descansar. Per això la primera nit en què els combatents romangueren en terra ferma tothom va dormir a pler. I tant que fou tothom i a pler! Perquè ningú no se'n cuidà de la vigilància (ho diu el *Llibre dels fets*, c. 61) i l'exèrcit restà inermes davant un hipotètic atac per sorpresa dels musulmans. Aquest, per fortuna (per fortuna per als nousvinguts, s'entén), no es produí, ja que altrament això hauria significat la fi de la conquesta, una fi que

hauria tengut lloc abans que aquesta començàs. Però els mayurquins evidentment no es podien imaginar un tal despropòsit (i, d'altra banda, devien estar força espantats pel que se'ls venia damunt), de manera que, inconscientment, desaprofitaren l'ocasió per posar fi al somni conqueridor del rei Jaume I i els seus nobles.

Més mostres de manca d'un comandament efectiu. Quan l'endemà la tropa es posa en moviment, Jaume I és advertit que els soldats han iniciat la marxa pel seu compte, sense esperar el suport de la cavalleria. Això, a l'edat mitjana, equival al suïcidi, ja que si l'enemic ataca amb cavallers, ben poca cosa poden fer els soldats a peu si van sols. Només una vegada hi ha notícia d'una victòria d'una tropa a peu sobre un cos de cavallers. Foren els almogàvers, a les llunyanes terres orientals, però gràcies a una estratègia tan brillant com desesperada: empantanegaren el lloc desviant un corrent d'aigua proper, de manera que quan arribà la tropa muntada els cavalls llenegaven i els cavallers queien a terra, posant els seus caps en safata als valents almogàvers.

Una lluita de soldats contra cavallers a l'edat mitjana, equivaldria, als nostres dies, a un combat entre un cos de soldats d'infanteria, amb armament lleuger, i una divisió de tancs. Jaume I, en esser assabentat de la imprudència del peons, se'n va a corre-cuita a l'encontre per tal d'aturar-los. Ho aconsegueix però vet ací que, poc després, té lloc un episodi dels més coneguts que, en el fons, torna a esser una mostra més de descoordinació: la mort dels Montcada.

Els Montcada –Guillem i Ramon, oncle i nebot respectivament–, els feudals més poderosos de Catalunya, comandaven l'avantguarda de l'exèrcit, un cop que aquest ja s'havia organitzat (encara que de manera ben precària). Nunyo Sanç s'havia fet càrrec de la rereguarda, després de refusar la invitació dels Montcada perquè encapçalàs l'avantguarda (i no queda clar si era per cortesia o perquè cap d'ells tenia ganes de figurar en primera línia de combat). I Jaume I anava al cos central. El cas és que el rei, en un moment determinat, oí «*gran brogit (...) e havíem gran temor que els nostres no es fossen encontrats ab los sarraïns*» (c. 63). És a dir, sentí l'estrèpit, però no veia res. I més encara, un cavaller li hagué de deixar la seva armadura perquè el rei no en portava ni la tenia a mà. I no és tot: tot d'una passà avís a la rereguarda perquè comparegués però es cansà d'esperar (i es desesperà) perquè Nunyo Sanç no arribava. Quan finalment arriben tots al camp de batalla aconsegueixen fer fugir els musulmans, que se'n van en direcció cap a la ciutat. Però, com sabrà més tard el rei, a costa de la pèrdua dels Montcada, que degueren esser sorpresos pels musulmans durant el primer moment de la batalla, abans d'arribar el gruix de la tropa.

Si analitzam el que ens diu el relat reial observam que el problema va esser l'excessiva distància que separava els diferents cossos, que no es veien l'un amb l'altre. Ho comenta el rei mateix: «*que no és mester que la davantera sia tan lluny de la rera guarda, que la davantera no veja a la rera guarda e la rera guarda a la davantera*» (c. 63). En definitiva, un exemple de mala coordinació. Imputable, però, a qui? Només al rei? Perquè aquest es demostra receptiu als consells dels nobles: «*Vosaltres que hi sabets més que jo deïts-ho [aconsellau-me], que ço que vós ne*

dirèts ne farem nós” (c. 61). Però aquests volen combatre per separat, cadascú amb les seves pròpies tropes. La inevitable impressió que hom té és que tothom va a la seva i d’una excessiva confiança, àdhuc d’un excés d’eufòria.

Enmig d’aquesta direcció tan deficient de la batalla, el monarca ens ofereix mostres de caràcter. Hem vist que atura els peons. Després fa tornar al combat el cavaller Guillem de Mediona, de qui *“deien que en tota Catalunya null hom [ningú] no junyia mills [no combatia millor] que ell”* (c. 64). Mediona havia estat ferit lleu, i el rei l’estimula perquè retorni a combatre. També el rei esperona els altres cavallers amb el crit que esdevindrà famós durant tota la campanya: *“Vergonya, cavallers, vergonya”*! I, si li ho haguessin comportat, se n’hauria anat a combatre cos a cos. Però això era massa perillós perquè si *“vos vos perdiets (...), la host e tot als [i tota la resta] seria perdut”* (c. 61), li diuen els nobles.

Ben o mal dirigida –més tost això últim– aquesta primera fase de la conquesta, a partir d’ara tota la campanya es concentra entorn del setge de Madina Mayurqa. Els tres mesos que va durar, des de finals de setembre fins al 31 de desembre, tornen a palesar que som davant un rei molt jove, encara massa inexpert per prendre per les regnes la direcció efectiva de l’operació. Tot i que el monarca també es fa notar. Posem per cas, amb mostres de crueltat, fent tallar els caps dels musulmans morts i llençant-los a l’interior de la medina, a fi de desmoralitzar els resistents. Tanmateix es tractava d’accions ben freqüents en aquell temps. Però la seva ingenuïtat juvenívola té la mostra més clara quan Abu Yahya, a mitjan novembre, li proposa entregar-li la ciutat a canvi que deixi marxar els habitants. És a dir, retre-li l’illa. Però si era per això que havia vingut! La proposta no podia ésser més favorable (què més calia?) però Jaume I vol que hi diguin la seva els magnats feudals que l’han acompanyat. En conseqüència, els reuneix i... vaja si digueren la seva! Perquè rebutjaren l’oferta. A l’hora prendre la decisió, només el rei i Nunyo Sanç s’hi mostren d’acord. Els altres tenien set de venjança. I set d’emparar-se el botí que els musulmans se’n poguessin dur i, encara més, de les seves persones, a fi d’esclavitzar-les. El monarca no fa valer el seu rang, o no pot. El cas és que, molt a pesar seu, ha de rebutjar un oferiment tan temptador. Més tard, alguns nobles se’n penedeixen, però ja és tard, i han de sofrir el rigor de l’hivern i el setge.

D’aquest «error», Jaume I en va prendre bona mostra, i no el repetí a València, nou anys després. La negociació amb el governant Ibn Zayyan relativa a la rendició de la ciutat la portà el rei directament (amb la presència sempre de traductors, els «trujanma» o «trujaman» que esmenten els textos) i gairebé d’amagat dels gran nobles. I, una vegada conclosa, en lloc de sotmetre la qüestió a consultes, presentà fets consumats: convocà els feudals i els ho comunicà. Aquests, en veure que el control de la ciutat no passaria per les seves mans, segons la frase antològica amb què ho explica Jaume I al *Llibre dels fets*, *“perderen les colors així com si hom los hagués ferits endret del cor”*. I, amb sornegueria, el monarca continua assenyalant que la reacció dels grans magnats eclesiàstics (que eren senyors feudals com els altres) no fou diferent: *“e de l’arquebisbe enfora, e dels bisbes alguns, qui dixeren que graïen a Nostre Senyor aquest bé e aquesta mercè que ens havia donada, anc negun dels altres no ho lloaren ni ho graïren a Déu, ni ho tengren per bo”* (c. 281).

I és que una cosa era guanyar terres als moros i una altra fer-ho al marge dels seus interessos de classe.

I ve la caiguda definitiva de Madina Mayurqa i el desastre: la mort indiscriminada i massiva dels seus habitants, els saquejos, el desordre més absolut, el caos generalitzat. Després d'alguns dies d'anarquia, el rei aconseguirà encaminar la situació, això sí, tan aviat cedint com amenaçant. I deixant-nos la sensació que no li va esser gens fàcil, que li costà imposar la seva autoritat. A partir d'ara, i fins a la tardor de 1230, Jaume I tracta d'organitzar la nova societat, perquè és ben nova. L'Islam illenc ja és una cosa passada, de la qual aviat no quedarà a penes cap rastre. No és com al País Valencià, on els descendents dels moros vençuts al segle XIII perduraren fins a la seva expulsió de 1609. Al regne mallorquí, a l'inrevés que al valencià, no hi ha moriscs. I és que a València la conquesta fou pactada, amb acords que evitaren el saqueig, la rapinya i l'assassinat col·lectiu de musulmans que s'esdevingué a Mallorca. O bé la seva esclavització massiva. Per contra, a València els pactes –que després s'acompliren més o menys– varen permetre la continuïtat d'una part de la població islàmica. El trencament, per tant, no fou absolut. Aquesta és una altra de les grans diferències entre totes dues conquestes.

També podem observar una última diferència, entre un lloc i l'altre, si atenem la procedència dels nous pobladors cristians. A Mallorca la presència de colons catalans fou aclaparadora. Els recents, i magníficament documentats, estudis d'A. Mas (1994, 2000, 2004, 2005, 2006), A. Mas i R. Soto (2004) i X. Soldevila (2001) permeten quantificar en un setanta per cent els pobladors d'origen català de la ciutat, mentre que a la part forana el percentatge oscil·la entre el vuitanta per cent fins, en alguns casos, fregar el cent per cent. A València, en canvi, trobam un percentatge important de pobladors de procedència aragonesa, derivat de la participació del regne d'Aragó en l'ocupació del país. Sobre el fet (no sé si és sobrer comentar-ho), se'n va derivar un debat amb perverses intencions polítiques –les mateixes, òbviament, que acompanyen la qüestió de la llengua– sobre si eren més els pobladors catalans o els aragonesos. Tanmateix el monumental estudi publicat fa una dècada per E. Guinot (1999) ho ha aclarit: si fa no fa el doble de pobladors catalans que aragonesos. I després, com a Mallorca, grups de procedència molt diversa i minoritària: occitans, itàlics, castellans, etcètera.

Jaume I se n'anà de Mallorca el 28 d'octubre de 1230, però hi tornà durant els dos anys següents. El maig de 1231 ho féu per acceptar la rendició d'una part dels musulmans que encara resistien a l'interior de l'illa, encapçalats per Xuaip, els quals, a més, havien de romandre a Mallorca. I, a més, aconseguí la submissió dels «manurquins». La veïna Manurqa havia romàs al marge de la campanya mallorquina però ara, sense cap combat, Jaume I la faria vassalla d'ell. I ho aconseguí mitjançant un hàbil estratagema, fent creure als seus habitants que es preparava per atacar-los. Hi envià una ambaixada i, alhora, encengué tot de fogueres la costa de Capdepera, de manera que, des de Menorca, hom pensàs que hi havia acampat un gran exèrcit. En realitat, a Capdepera, només hi havia un petit grupet de persones encarregades de dur a terme el parany. Eren tan poques

que el rei les enumera totes, comentant el fet amb força ironia: “*E vejats bella host de rei que no havia ab nós sinó sis cavallers, e quatre cavalls, e un escut, e cinc escuders que ens servien, e deu hòmens de criaçó, e els troters*” (c. 120). Aquest engany fou cavil·lat pel mestre templer Ramon de Serra, que el va suggerir a Jaume I, el qual l’escoltà i el posà en pràctica. Mentrestant, Eivissa va esser ocupada el 1235, en una empresa en la qual no participà, ni poc ni gens, Jaume I. Tot i que, com és obvi, n’esdevingué rei.

Després d’anar-se’n, encara retornà a l’illa el 1232, cridat per fer front a un hipotètic atac provinent de Tunísia, que no s’arribà a produir. Durant l’estada es va retre el darrer grup de resistents.

Arran del pacte de rendició, els vençuts havien de romandre a l’illa. Ho feren? No ho sabem, però el cert és que els musulmans que quedaren a Mallorca després de la conquesta foren pocs –almenys en relació amb els que hi havia abans– i, en qualsevol cas, sotmesos a una situació d’esclavatge, amb les variants que es vulguin, que els féu desaparèixer progressivament.

En definitiva, la conclusió que podem extreure de l’actuació del jove Jaume I que encapçala la conquesta de Mallorca és que som davant una persona encara força indecisa i amb una capacitat de lideratge limitada, la qual, però, es va reforçant progressivament. De fet, la campanya marca una fita en la seva personalitat; un abans i un després en la seva manera de fer. Només cal contrastar la visió externa que hom en té abans i després de 1229. Mentre preparava la conquesta de Mallorca la imatge que té Jaume I als ulls dels musulmans és la d’un rei poc poderós, segons Desclot, que cita allò que digueren pisans i genovesos a Abu Yahya, quan aquest els interpel·là sobre qui era aquell rei que pretenia atacar-lo: “*Sènyer: no et cal haver temor del rei d’Aragó, que rei és de poc poder*” (c. 14). És clar que aquest comentari s’hauria de matisar, perquè aleshores Jaume I rebia pàries de València. És a dir, ja havia començat a intimidar una mica. En tot cas, després de la conquesta, Jaume I es converteix en el «tirà de Barcelona», un sobirà odiat pels escriptors musulmans, però en absolut feble.

BIBLIOGRAFIA

- BELENGUER, Ernest (2007). *Jaume I i el seu regnat*. Lleida: Pagès editors.
- CINGOLANI, Stefano Maria (2007). *Jaume I. Història i mite d'un rei*. Barcelona: Edicions 62.
- FURIÓ, Antoni (2007). *Jaume I: entre la història i la llegenda*. Alzira: Bromera.
- GUINOT, Enric (1999). *Els fundadors del regne de València*, 2 vols. València, Tres i Quatre.
- HERNÁNDEZ CARDONA, F. Xavier (2004). *Història militar de Catalunya*. Vol. II: *Temps de conquesta*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.
- MAS FORNERS, Antoni (1994). «El procés repobrador a Mallorca durant la primera meitat del segle XIV. Una aproximació al seu estudi». *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 50, pp. 167-198.
- MAS FORNERS, Antoni (2000). «Ideologia, topònims i llinatges». *Mayurqa*, 26, pp. 123-143.
- MAS FORNERS, Antoni (2004). «Conquesta i creació del regne». *Història de les Illes Balears*. Vol. II, Barcelona: Edicions 62, p. 9-39.
- MAS FORNERS, Antoni (2005). *Esclaus i catalans. Esclavitud i segregació a Mallorca durant els segles XIV i XV*. Palma: Leonard Muntaner Editor.
- MAS FORNERS, Antoni (2006). «El repoblament de Mallorca i la desaparició de la població musulmana», *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, vol. 25. Palma, p. 122-123.
- MAS, Antoni; SOTO, Ricard (2004). «Un regne dins la mar. El procés migratori català i l'extinció de la població indígena a Mallorca». *L'Avenç*, 290, p. 35-39.
- RIBAS DE PINA, Miquel (1934). *La conquesta de Mallorca pel rei En Jaume*, Palma: Biblioteca «Les Illes d'Or», núm. 5.
- ROCA, Maria Carme (2008). *Les dones de Jaume I*. Barcelona: L'esfera dels llibres.
- SANTAMARÍA ARÁNDEZ, Álvaro (1970). «Alba del reino de Mallorca», *Historia de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Pasarius, vol. III, Palma, p. 1-134.
- SOLDEVILA, Ferran (1955). *Jaume I. Pere el Gran*. Barcelona: Vicens Vives.
- SOLDEVILA, Ferran (1958). *Vida de Jaume el Conqueridor*. Barcelona: Aedos.
- SOLDEVILA, Ferran (1968). *Els primers temps de Jaume I*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SOLDEVILA i TEMPORAL, Xavier (2001). «Emigració baixempordanesa a les illes Balears a l'edat mitjana (El cas de la plana del Baix Ter, 1290-1348)». *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 57, p. 303-312.
- VALRIU, Caterina; VIBOT, Tomàs (2005). *El rei En Jaume I. Un heroi històric, un heroi de llegenda*, Palma, J. J. de Olañeta, Editor.
- VILLACAÑAS, J. L. (2003). *Jaume I el Conquistador*. Madrid: Espasa Calpe.
- VINAS, Agnes i Robert (2007). *La conquesta de Mallorca. Textos i documents*. Mallorca: Editorial Moll.

La infructuosa recerca de lignit en el terme d'Inca

L'objecte d'aquest treball és donar a conèixer els expedients de sol·licituds de concessions de mines de lignit en el terme d'Inca, extrets de la sèrie “Distrito Minero de Baleares” de l'Arxiu del Regne de Mallorca.

Són 42 dits expedients i estan compresos entre els anys 1891 i 1953. Com es podrà comprovar, a final del segle XIX i principi del XX existí una gran activitat en la recerca de lignit i que, després, durant els anys de la Primera Guerra Mundial, tornà a rebrotar a causa de l'escassetat de combustible mineral que afectava Mallorca i que, entre altres causes, motivà la suspensió del subministrament de gas domiciliari a la ciutat d'Inca.

Totes les recerques resultaren infructuoses, excepte la concessió ROSALÍA, que estava entre els termes d'Inca, Lloseta i Selva, de la qual hi ha constància que fou explotada.

Sigles:

ARM: Arxiu del Regne de Mallorca

BOPB: Boletín Oficial de la Provincia de Baleares

DMB: Distrito Minero de Baleares

El terme *pertinència*, que era la unitat amb què eren marcades les extensions de les concessions, equival a 10.000 metres quadrats.

Els expedients estan relacionats per ordre cronològic de la seva sol·licitud.

Nom: LA BALEAR
Núm. expedient: 170.
Pertinències: 67.
Sol·licitud: 17 de juny de 1891.
Interessat: Joan Soler Carrera (Binissalem).
Situació: Son Blai.
Publicat en el BOPB de 27 de juny de 1891.
Per no interessar s'hi renuncià dia 10 de març de 1892.
Font documental: DMB 64-170.

Nom: LA CONSTANTE
Núm. expedient: 174.
Pertinències: 15.
Sol·licitud: 20 de novembre de 1891.
Interessat: Martí Sastre Miquel (Inca).
Situació: Son Sastre.
Publicat en el BOPB núm. 3.881 de 15 de desembre de 1891.
Signat el plànol de demarcació dia 17 d'octubre de 1892.
Per no pagar els drets pertinents, es declarà caducat aquest expedient segons ordre del governador civil publicada en el BOPB núm. 4276 de dia 21 de juny de 1894.
Font documental: expedient DMB 64-174. Plànol DMB 75-174.

Nom: SANTA MAGDALENA
Núm. expedient: 177.
Pertinències: 65.
Sol·licitud: 5 de març de 1892.
Interessat: Ramon Soler Carreras (Binissalem).
Situació: Son Blai.
Publicat en el BOPB núm. 3.948 de 10 de maig de 1892.
Signat el plànol de demarcació dia 18 d'octubre de 1892.
Pagades les taxes corresponents, el sol·licitant, llavors resident a Bunyola, renuncià a tots els drets dia 21 de març de 1908, publicat en el BOPB núm. 6.441 de 18 d'abril de 1908.
Font documental: expedient DMB 64-177. Plànol DMB 75-177.

Nom: POSIBLE
Núm. expedient: 90.
Pertinències: 22.
Sol·licitud: 1 d'octubre de 1895.
Interessat: Joan Vidal Martorell (Palma).
Situació: Son Vivot.
Publicat en el BOPB núm. 4.477 de dia 3 d'octubre de 1895.
Plànol de demarcació signat dia 15 d'octubre de 1896.
Dia 31 desembre 1936, segons instància dirigida al governador civil, es renuncià a la concessió.
Font documental: expedient DMB 64-90. Plànol 74-90.

Nom: ANGELITA
Núm. expedient: 91.
Pertinències: 22.
Sol·licitud: 4 d'octubre de 1895.
Interessats: Pere Borràs Colom i Joan Garau Sastre (Palma).
Situació: olivar gran de Can Ripoll.
Publicat en el BOPB núm. 4.479 de 8 d'octubre de 1895.
Renunciaren a la concessió dia 28 d'abril de 1896.
Font documental: DMB 64-91.

Nom: LA LEALTAD
Núm. expedient: 102.
Pertinències: 36.
Sol·licitud: 19 febrer 1896.
Interessats: Ramon Soler Carrera (Inca) i Manuel Lete Navaiza (Palma).
Situació: Son Catlar.
Publicat en el BOPB núm. 4.538 de 22 de febrer de 1896.
Plànol de demarcació signat dia 26 de març de 1897.
Caducat per haver fet expedient nou amb el núm. 114 per rectificar alguns errors; vegeu aquest número.
Font documental: expedient DMB 64-102. Plànol DMB 74-114A.

Nom: JUANITA
Núm. expedient: 109.
Pertinències: 24.
Sol·licitud: 28 d'abril de 1896.
Interessats: Joan Garau Sastre i Pere Borràs Colom (Palma).
Situació: Can Recà.
No consta el BOPB.
Renunciaren a la sol·licitud dia 10 d'agost de 1896.
Font documental: DMB 64-109.

Nom: LA LEALTAD
Núm. expedient: 114 (és el núm. 102 rectificat).
Pertinències: 37.
Sol·licitud: 31 de juliol de 1896.
Interessats: Ramon Soler Carreres (Inca) i Manuel Lete Navaiza (Palma).
Situació: Son Catlar a partir de la casa de Son Mateu.
Publicat en el BOPB núm. 4.607 d'1 agost de 1896.
Declarat caducat en el BOPB núm. 5105 de 5 d'octubre de 1899.
Font documental: DMB 64-114.

Nom: LA UNIÓN
Núm. expedient: 135.
Pertinències: 16.
Sol·licitud: 2 de març de 1897.
Interessat: Antoni Sastre Sureda (Palma).
Situació: Son Catiu.

No consta el BOPB. Hi renuncià dia 8 de juliol de 1897.
Font documental: DMB 64-135.

Nom: LIGA
Núm. expedient: 140.
Pertinències: 18.
Sol·licitud: 25 de juliol de 1897.
Interessat: Josep Borel Burghart (Palma).
Situació: Son Blai.
Publicat en el BOPB núm. 4.712 de 5 d'abril 1897.
Per renúncia voluntària, dia 18 de març de 1898 el sol·licitant rebé el dipòsit efectiu que havia pagat.
Font documental: DMB 64-140.

Nom: NUEVA UNIÓN
Núm. expedient: 148.
Pertinències: 79.
Sol·licitud: 27 de juliol de 1897.
Interessat: Antoni Sastre Sureda (Palma).
Situació: Son Blai.
Publicat al BOPB núm. 4.762 de 29 de juliol de 1897.
Hi renuncià amb escrit datat de 23 d'abril de 1898.
Font documental: DMB 64-148.

Nom: SAN BENIGNO
Núm. expedient: 276.
Pertinències: 25.
Sol·licitud: 16 de novembre de 1900.
Interessat: Joan Sastre Carrera (Palma).
Situació: Son Sastre.
Publicat en el BOPB núm. 5.281 de 20 de novembre de 1901.
Plànol de demarcació signat dia 31 de desembre de 1901.
Cancel·lat per ordre del governador civil datada dia 28 de desembre de 1912, publicada en el BOPB de 31 de desembre de 1912.
Font documental: DMB 64-276 i DMB 75-276.

Nom: BIENVENIDA
Núm. expedient: 277 i 282.
Pertinències: 30.
Sol·licitud: 17 de novembre de 1900. Per esmenar un error es féu una altra sol·licitud dia 28 de novembre de 1900.
Interessat: Ramon Soler Carrera (Inca).
Situació: Son Bosc.
No consta el BOPB.
Plànol de demarcació signat dia 13 de maig de 1902.
Renúncia total sol·licitada dia 21 de març de 1908 i publicada en el BOPB núm. 6.441 de 18 d'abril de 1908.
Font documental: expedient DMB 64-282. Plànol DMB 75-282.

Nom: MARIA ANTONETTY
Núm. expedient: 297.
Pertinències: 95.
Sol·licitud: 26 de març de 1901.
Interessat: Bartomeu Simonet Reynés (Palma).
Situació: Son Sastre, Son Bosc i Son Vivot.
Publicat en el BOPB núm. 5.338 del 2 d'abril de 1901.
No hi consten altres dades.
Font documental: DMB 64-297.

Nom: LA GANANCIA
Núm. expedient: 325.
Pertinències: 27.
Sol·licitud: 16 de setembre de 1901.
Interessat: Miquel Beltran Prats (Inca).
Situació: Son Panxeta.
Publicat en el BOPB núm. 5.411 de 19 de setembre de 1901.
Plànol de demarcació signat dia 16 de juliol de 1902.
Declarat caducat per falta de pagament de les taxes dia 12 de febrer de 1903.
Font documental: expedient DMB 64-325. Plànol DMB 75-325.

Nom: MONTSEY
Núm. expedient: 327.
Pertinències: 39.
Sol·licitud: 24 de setembre de 1901.
Interessat: Joan Sastre Conesa (Palma).
Situació: Son Sastre, Son Bosc, Son Vivot i altres finques.
Publicat en el BOPB núm. 5.415 de 28 de desembre de 1901.
Declarat nul per no haver presentat el taló justificatiu del dipòsit corresponent, segons escrit del cap del districte miner datat el 4 gener 1902.
Font documental: DMB 64-327.

Nom: MANOLITA
Núm. expedient: 380.
Pertinències: sol·licitades 31, demarcades 20.
Sol·licitud: 10 de març de 1902.
Interessats: Manuel Lete Narvaeza i Gabriel Sastre Martí, ambdós de Palma.
Amb un escrit datat dia 19 d'agost de 1902, el segon renuncià a favor del primer.
Situació: Can Seda.
Plànol de demarcació signat dia 20 de novembre de 1902.
Renúncia datada dia 27 de setembre de 1906 i publicada en el BOPB de dia 6 octubre 1906.
Font documental: expedient DMB 64-380. Plànol DMB 75-380.

Nom: 2ª BIENVENIDA
Núm. expedient: 381.
Pertinències: 12.
Sol·licitud: 16 de març de 1902.

Interessat: Mateu Castell Campomar (Palma).
Situació: Son Bosc.
Publicat en el BOPB núm. 5.490 de 22 de març de 1902.
Renúncia datada dia 1 de novembre de 1902
Font documental: DMB 64-381.

Nom: PURÍSIMA CONCEPCIÓN
Núm. expedient: 507.
Pertinències: 9.
Sol·licitud: 28 d'octubre de 1904.
Interessat: Joan Miquel Sureda Verí, comte de Perelada i Savellà (Vilafranca).
Situació: Son Vivot.
Publicat en el BOPB núm. 5.903 de 10 de novembre de 1904.
Plànol de demarcació signat dia 29 de desembre de 1904.
Caducat segons decret del governador civil publicat en el BOPB núm. 7.177. de 31 de desembre de 1912.
Font documental: expedient DMB 64-507. Plànol DMB 75-507.

Nom: EUFEMIA
Núm. expedient: 583.
Sol·licitud: 8 de febrer de 1909.
Pertinències: 20.
Interessat: Antoni Llompart Riera (Palma).
Situació: Son Batle i altres finques dels termes de Lloseta, Selva i Inca.
Publicat en el BOPB núm. 6571 de 16 de febrer de 1909.
Demarcat: 10 de maig de 1909.
Concedit títol de propietat dia 5 juliol 1909.
Fonts documentals: expedient DMB 59-583. Plànol DMB 75-583.

Nom: SANTO TOMÁS
Núm. expedient: 639.
Situació entre Selva, Lloseta i Inca.
Sols es conserva el plànol de demarcació datat dia 30 de maig de 1912.
Font documental: DMB 75-639.

Nom: SAN LUÍS
Núm. expedient: 679.
Pertinències: 20.
Sol·licitud: 8 d'agost de 1913.
Interessat: Antoni Soler Canudas (Bunyola).
Situació: Son Bosc i Son Sastre.
Publicat en el BOPB núm. 7.276 de 19 d'agost de 1913.
Renunciat segons instància datada dia 8 novembre 1913 i publicada en el BOPB núm. 7.314 de dia 15 de novembre de 1913.
Font documental: DMB 64-679.

Nom: FRANCISCA
Núm. expedient: 705.

Pertinències: 40.
Sol·licitud: 15 de desembre de 1913.
Interessat: Rafael Ramis Ramis (Inca).
Situació: finques Can Bernardo i Binisetí, entre els termes d'Inca i Búger.
Publicat en el BOPB núm. 7.332 de 27 de desembre de 1913.
Plànol de demarcació signat dia 12 de maig de 1914.
Font documental: Eexpedient DMB 19-705. Plànol DMB 75-705.

Nom: SAN VICENTE
Núm. expedient: 718.
Pertinències: 20.
Sol·licitud: 8 de juliol de 1914.
Interessat: Vicenç Enseñat Enseñat (Sóller).
Situació: sa Caseta Blanca.
Publicat en el BOPB núm. 7.419 de 18 de juliol de 1914.
S'hi oposà Mateu Garau Estrany de Palma per considerar-se perjudicat, i també Bartomeu Rubert Reus, Antoni Balle Saurina, Joan Garau Estrany, Antoni Pujadas Sastre, Antoni Ferrer Truyol, Maria Ferrer Janer i Francesc Ferrer Moragues, tots al·legant que tenien terres amb pous i sínies que es veurien perjudicats, manifestan que el Sr. Enseñat realment el que buscava era aigua i no lignit. Es concedí permís per explorar si havia lignit, sempre que fossin garantits els drets preexistents, segons resolució de la Comisió Provincial de Balears datada dia 29 d'octubre de 1913 (per error ja que havia d'esser 1914) i publicada en el BOPB núm. 7.469 de 12 de novembre de 1914. Plànol de demarcació datat dia 23 de desembre de 1914.
Font documental: DMB 64-718. Un altre plànol està a DMB 75-718.

Nom: MARIA CANDELARIA
Núm. expedient: 729.
Pertinències: 20.
Sol·licitud: 25 de maig de 1915.
Interessat: Antoni Juan Pastor (Inca).
Situació: Ca na Carrerany, confrontant amb Son Estaràs.
Publicat en el BOPB núm. 7.560 de 12 de juny de 1915.
Renunciat segons instància datada dia 7 de gener 1916 publicada en el BOPB núm. 7.651 d'11 de gener de 1916.
Font documental: DMB 64-729.

Nom: LA CONSTANCIA
Núm. expedient: 915.
Pertinències: 29.
Sol·licitud: 19 de desembre de 1917.
Interessat: Gabriel Vallori Garau (Selva).
Situació: puig Ferrer entre els termes d'Inca i Selva.
Publicat en el BOPB núm. 7.962 de dia 5 de gener de 1918.
Plànol de demarcació signat dia 5 de març de 1919.
Anul·lat segons escrit de dia 3 desembre 1919 per no haver pagat les taxes del títol de propietat.
Font documental: DMB 14-915.

Nom: MARGARITA

Núm. expedient: 825.

Pertinències: 48.

Situació: finques Mandrava, Can Bic, Can Pitimini i altres dels termes d'Inca, Lloseta i Selva.

Sol es conserva el plànol de demarcació signat dia 20 de novembre de 1917.

Font documental: DMB 76-825.

Nom: MINERVA

Núm. expedient: 926.

Pertinències: 27.

Sol·licitud: 21 de desembre de 1917.

Interessada: Maria Morell Verd.

Situació: s'Olivar de Can Ripoll entre els termes de Selva i Inca.

Publicat en el BOPB núm. 7.978 de dia 12 de febrer de 1918.

Plànol de demarcació signat dia 5 març 1919.

Anul·lat per no haver satisfet l'import del títol de propietat, segons escrit datat dia 3 de desembre de 1919.

Font documental: DMB 24-926.

Nom: LA ESTRELLA

Núm. expedient: 938.

Pertinències 30.

Sol·licitud: 28 de desembre de 1917.

Interessat: Eusebi Soler Canudas (Bunyola).

Situació: puig de Santa Magdalena i Son Bosc.

Publicat en el BOPB núm. 7.969 de 22 de gener de 1918.

Quan s'havia de demarcar dia 4 d'octubre de 1918, l'interessat renuncià a tots els drets adquirits.

Font documental: DMB 64-938.

Nom: MARIANA (l'expedient 1.457 porta el mateix nom)

Núm. expedient: 937.

Pertinències: 64.

Sol·licitud: 29 de desembre de 1917.

Interessat: Jaume Quetglas Rosselló (Palma).

Situació: Can Barraca i Son Vivot.

Publicat en el BOPB 798 de 26 de gener de 1918.

Anul·lat segons decret del governador civil datat dia 15 de febrer de 1918 per no haver pagats les taxes dins el termini legal.

Font documental: DMB 64-937.

Nom: CATALINA

Núm. expedient: 978.

Pertinències: 400.

Sol·licitud: 12 de gener de 1918.

Interessat: Rogelio Martí Llorac en representació d'Hijos de José Tayá, S. en C., de Barcelona.

Situació: sa Sort i altres finques dels termes d'Inca i Búger.
Publicada en el BOPB núm. 7.973 de 31 de gener de 1918.
Anul·lat segons decret de 3 desembre de 1918 per no haver pagat les taxes corresponents.
Font documental: DMB 19-978.

Nom: ROSALIA
Núm. expedient: 976.
Sol·licitud: 12 de gener de 1918.
Pertinències: 1.200, però sols se'n demarcaren 988.
Interessats: Hijos de José Tayá, S. en C. (Barcelona).
Situació: en terres de Maria Rotger i altres, a partir de la segona estaca de la mina Santa Tomás, en els termes d'Inca, Lloseta i Selva.
Publicat en el BOPB núm. 7.972 de dia 29 de gener de 1918.
Plànol de demarcació signat dia 6 de març de 1919.
Cancel·lada dia 19 de febrer de 1922 per descobert en el cànon de superfície.
A la demarcació de la concessió de la mina Rosselló, de Lloseta, es cita un pou de la mina Rosalia que ja estava en desús.
Font documental: DMB 59-976. A l'expedient 76-976 sols hi una explicació del plànol de demarcació.

Nom: SAN PEDRO
Núm. expedient: 1.251.
Pertinències: 70.
Sol·licitud: 8 d'abril de 1918.
Interessat: Pere Bestard Fiol (Lloseta).
Situació: Molí d'en Llorençó, entre els termes de Selva i Inca.
No consta publicació en el BOPB.
Anul·lat per no haver-se presentat el taló del dipòsit que marcava la llei, dins el termini estipulat.
Font documental: DMB 4-1251.

Nom: LUISA (hi ha l'expedient 1978 amb idèntic nom)
Núm. expedient: 1.256.
Pertinències: 716.
Sol·licitud: 12 d'abril de 1918.
Interessat: Jaume Quetglas Rosselló (Palma).
Situació: Camp d'en Barraca, Son Vivot i altres finques dels termes d'Inca i Búger.
Publicat en el BOPB núm. 8.017 de 14 de maig de 1918.
Anul·lat per renúncia de l'interessat datada dia 31 de maig de 1919.
Font documental: DBM 19-1256.

Nom: MARIA
Núm. expedient: 1.410.
Pertinències: 221.
Sol·licitud: 3 de desembre de 1918.
Interessat: Jaume Quetglas Rosselló (Palma).
Situació: Can Barraca, Son Vivot i altres finques dels termes d'Inca i Búger.

No consta publicació al BOPB.

Plànol de demarcació signat dia 6 de maig de 1921.

Renúncia signada dia 21 de desembre de 1925 per Margalida Rosselló Mascaró, hereva del sol·licitant.

Font documental: DMB 19-1410.

Nom: SAN JOSÉ

Núm. expedient: 1.240.

Pertinències: 8.

Situació: Son Bosc.

Sols es conserva el plànol de demarcació signat dia 7 de març de 1919.

Font documental: DMB 76-1240

Nom: SAN ANTONIO

Núm. expedient: 1.369.

Pertinències: 80.

Situació: finques Son Gual, Can Toni Rinya, Can Ramonet i altres.

Sol es conserva el plànol de demarcació signat dia 6 de maig de 1921.

Font documental: DMB 76-1369.

Nom: MARIANA (l'expedient núm. 937 porta el mateix nom)

Núm. expedient: 1.457.

Pertinències: 90.

Situació: finca Mandrava i altres.

Sol es conserva el plànol de demarcació signat dia 7 de desembre de 1923.

Font documental: DMB 76-1457.

Nom: TERESA

Núm. expedient 1.462.

Pertinències: 26.

Sol·licitud: 11 de desembre de 1923.

Interessada: Margalida Rosselló Mascaró.

Situació: finques Can Barraca i Can Pau entre els termes d'Inca i Búger.

No consta publicació en el BOPB.

Anul·lat per no pagar el dipòsit reglamentari, segons escrit datat dia 7 de gener de 1924.

Font documental: DMB 19-1462.

Nom: VIRGEN DE SANTA MAGDALENA

Núm. expedient: 1.713.

Pertinències: 84.

Interessat: Bartomeu Bestard Martí.

Situació: puig de Santa Magdalena.

Sol es conserva el plànol de demarcació signat dia 16 de març de 1941.

Font documental: DMB 78-1713.

Nom: AVANTE

Núm. expedient: 1.718.

Pertinències: 24.

Interessat: Bartomeu Bestard Martí.

Situació: puig de Santa Magdalena.

Sol es conserva el plànol de demarcació signat dia 21 de març de 1941.

Font documental: DMB 78-1718.

Nom: LUISA (l'expedient 1.256 porta el mateix nom)

Núm. expedient: 1978.

Pertinències: 17.

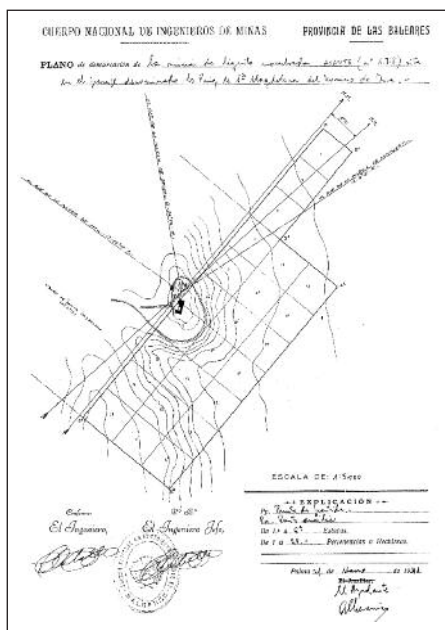
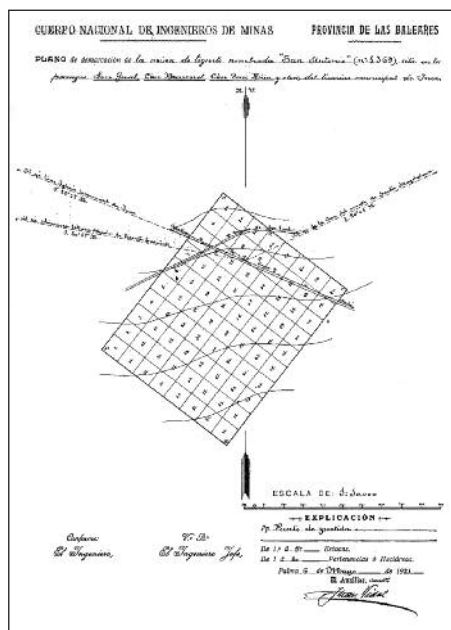
Situació: paratges Can Just, Can Xesquet, es Pujolet i altres dels termes d'Inca, Selva i Lloseta.

Sol es conserva una fotocòpia de l'acta de demarcació datada dia 7 d'octubre de 1953.

Font documental: DMB 78-1978.

PLÀNOLS

Com a mostra de com eren els plànols de demarcació de les mines, es reproduïxen a continuació els corresponents a les concessions SAN ANTONIO, expedient núm. 1.369, en els paratges de Son Gual, Can Ramonet i Can Toni Rinya, i l'anomenada AVANTE, expedient núm. 1.718, que incloïa dins la seva demarcació l'ermita de Santa Magdalena.

Projecte per a la realització d'un diccionari-vocabulari de la sabata

La sabata ha estat un producte molt important per Inca. A mitjan segle XV a Inca ja hi havia un col·legi de sabaters segregat del de Ciutat. Tenien per patró sant Marc evangelista, a qui dedicaren i construïren una capella al convent de Sant Francesc. També dedicaven festes a sant Macià i a sant Llorenç. La missa primera que es deia tots els diumenges a la dita església de Sant Francesc donava l'estipendi a la Confraria de Sabaters de la vila d'Inca.

No era difícil la separació del gremi propi del de Ciutat, sobretot en aquells pobles on el nombre de persones que exercien l'ofici era molt nombrós. Això ens dóna idea de la importància que tenia aquest col·lectiu a Inca, ja que l'any 1458 hi ha unes ordinacions del gremi de sabaters d'Inca,¹ signe evident que el lloctinent general del Regne havia donat un decret de segregació. A més d'aquestes ordenances de 1458, en trobam unes altres de 1697.²

La nostra ciutat durant segles ha estat pionera en la confecció d'aquest element tan important dins la vestimenta de cada poble.

Sabaters n'hi havia a tots o quasi tots els pobles, però no amb la quantitat i importància que tenen els de la nostra ciutat. El gremi de sabaters, com ja he dit,

---

1. Vegeu a Antoni Pons: Ordinacions gremials.

2. Arxiu del Regne de Mallorca.

tenia capella, la de sant Marc, a Sant Francesc. Era un gremi impulsor i col·laborador de moltes realitzacions a Inca. La torre d'Inca fou pagada pels gremis com també el retaule de la capella de Sant Pere que es troba a la seva capella de Santa Maria la Major, entre d'altres coses.

El gremi té els precedents a Grècia i a Roma. A Grècia en temps de Soló, estadista atenenc (640-558 a.C.) hi havia societats de treballadors anomenades en grec *etaipian*.³ A Roma, els pocs treballadors lliures (*liberti, tenuiores*) -o sigui que no eren esclaus- que hi havia constituïen, també, *collegia artificum vel opificum*, coneixem els *collegia* d'encunyadors de monedes (*monetarii*), de fabricants de metalls (metallarii), de fabricants de ballestes (*balistarii*), de tintorers (*baphii*), d'espasers (*spatarii*), de fabricants d'escuts (*scutarii*) i molts altres que no citam per no fer la llista massa llarga. En els primers segles de l'edat mitjana, apareixen en els pobles del nord d'Europa noves associacions professionals anomenades *guildas*, que eren institucions corporatives pròpiament dites, filles ja de l'esperit cristià d'associacions.

El sabater feia feina a ca seva amb unes eines manuals, una gran diversitat d'eines, l'ús de les quals s'ha anat perdent amb la industrialització i han donat pas a la maquinària.

La nostra ciutat està compromesa en la realització d'un museu que, a més de ser testimoni d'una història secular, ha de mostrar a les noves generacions les eines que usaven els nostres padrins i com durant segles i segles es dedicaren al noble ofici de sabater.

Moltes seran les eines que s'exposaran i que no basta veure-les, val la pena saber per a què servien i el seu nom. Per al museu serà necessari conèixer el vocabulari que empraven; per això creim que és necessària la confecció d'aquest vocabulari, que en part ja és dins els diccionaris, sobretot en el d'Alcover-Moll, però es troba dispers i mesclat amb els altres vocables. Redactar un diccionari-vocabulari pot facilitar més el coneixement directe de les eines, d'altres objectes i paraules relacionades amb la sabata.

Hem de ser conscients que aquesta tasca, tal vegada molt ambiciosa, no pot ser obra d'una sola persona, per aquest motiu ja des d'ara deman la col·laboració d'aquelles persones que tenguin algun coneixement en la matèria.

ITINERARI A SEGUIR

- Fer una llista de gent que tenguí a casa seva eines antigues o modernes.
- Visitar aquestes.
- Fotografiar les eines.
- Entrevistar antics sabaters per tal que vagin identificant les eines i expliquin per a què servien cada una d'elles i el seu nom.
- Cercar bibliografia
- Fer un buidat dels diccionaris i dels altres llibres trobats.
- Redactar una fitxa de cada eina.
- Redactar el diccionari-vocabulari.

---

3. Digesto XXII, 47.

FITXA

Fotografia
Nom
Descripció
Propietari
Nom de l'informador
Bibliografia

MODEL DE FITXA

Foto
Bigalot
Tros de fusta gruixat sobre el qual, a cops de martell, es va donant forma a la plantilla.
Família...
XXX
Diccionari...

APROXIMACIÓ A UN DICCIONARI/VOCABULARI DE SABATER

(a manera de mostra)

Betum: m. Pasta feta amb diferents ingredients usada per donar color i fer il·lustrós el calçat.

Bigalot: m. Tros de fusta gruixat sobre el qual, a cops de martell, es va donant forma a la plantilla.

Bota/botes: f. Calçat de cuir o altra matèria que cobreix el peu i una part de la cama.

Brunyidor: m. Eina o estri emprat per donar llustre a la pell o al cuir.

Caixó: m. Tauleta amb distints compartiments per posar-hi les tatxes i les eines.

Calatraví: m. Adobador de cuirs i pells

Cambrillo: m. Ferro que es posa del tacó a mitjan sola per donar consistència a la sabata, sobretot a les de tacó alt.

Civilets: m. Tatxes primes per posar a les sabates.

Cordó/Cordons: m. Cordellina que s'usa per fermar la sabata per tal que aquesta s'ajusti més al peu.

Cosir: v. tr. Unir dues o més peces de cuir amb punts fets amb fil, cordill o altres filaments passats mitjançant una agulla o un punxó.

Cerol: m. Mescla de cera i pega que usen els sabaters per untar el fil per tal que passi més llis.

Cutxilla: f. Peça de metall que a l'extrem té una part fina per tallar la pell o la sola.

Didal: m. Tros de pell en forma de canó que es posa al dit el sabater com a protecció.

Empena: f. La pell de davant de la sabata.

Estirapeu: vegeu tirapeu.

Fil: m. Cos de forma capil·lar, molt prim, flexible, de llargària indefinida fet de determinades matèries.

Forma: f. Motlle de fusta que té la figura i les dimensions de la sabata on es col·loca a sobre la pell i la sola per donar l'aparença de la sabata.

Lena: f. Agulla gruixuda amb un mànec de fusta que té el cos vora la punta per cosir la sola a la pell

Màquina: f. Conjunt de mecanismes amb moviments coordinats, capaç de transformar energia en treball útil, especialment en operacions d'un procés de producció. Hi ha màquines per a cada funció

Martell: m. Eina que consisteix en una cabota de ferro fixada formant creu a un mànec de fusta que el travessa per un ull i serveix per a clavar claus.

Mestre: m. El qui dirigeix la feina d'un taller i alhora ensenya l'ofici

Mosso: m. El qui, a les ordres d'un mestre, aprèn l'ofici de sabater

Plantilla: f. Soleta prima que es posa a la sabata

Patró/patrons: m. Model de paper o cartró, segons el qual es talla les distintes peces que formen la sabata.

Patronista: m. El qui fa patrons.

Peu de cabra: m. Estri acabat amb dues puntes per llevar tatxes.

Peu de ferro: m. Peça de ferro que acaba en forma de peu, clavada a un piló de fusta que serveix per subjectar la sabata.

Punter: m. Eina de sabater per prendre mides.

Raspa: f. Espècie de llima per allisar les soles.

Sabata/sabates: f. Calçat que no passa del turmell més o menys escotat a l'empenya, amb sola cuir o de goma i la resta de pell, de feltre...

Sabater/a: m. f. Persona que treballa a l'ofici de fer sabates.

Sabateria: f. Botiga on es venen sabates.

Sabatilla/sabatilles: f. Calçat lleuger de roba, de goma, etc., i sola molt prima que se sol portar per casa. 2. Calçat lleuger, de sola flexible i antilliscant, utilitzat pels esportistes.

Sabateta/sabatetes: f. Sabata petita.

Sivella: f. Peça de metall consistent en un marc travessat per un eix proveït d'una o més pues fixat a l'orella d'una sabata.

Sola/Soles: f. Part del calçat que correspon a la planta del peu.

Taconer: m. Persona que adoba sabates.

Tacó/tacons: m. Taló d'un calçat.

Tallador/a: m. f. El qui prepara les distintes peces, segons els patrons, que formen el calçat.

Tarugo: m. Peça de fusta o plàstic per fer el tacó.

Tatxa/tatxes: m. Clau curt amb la cabota grossa i plana.

Tenalla/tenalles: f. Instrument que serveix per agafar fortament alguna cosa, arrencar-la, tallar-la, etc., que consisteix en dos alçaprens de metall encreuats que poden girar al voltant d'un eix comú situat en llur punt d'encreuament.

Tinta: f. Líquid que s'empra per tenyir la pell per fer la sabata.

Tirapeu: m. Corretja amb què el sabater subjecta la sabata al genoll per cosir-la.

Ullet/ullets: m. Foradet rodó ordinàriament reforçat per un anellet de metall per a passar-hi el cordó.

Xaire: m. Peça per esmolar les cutxilles. Pot ser de pedra o de pasta.

Xancleta/xancletes: f. Sabata lleugera, sense taló o que es porta a retaló.

Xarol: m. 1. Vernís molt llustrós i permanent que s'adhereix perfectament a la superfície dels cossos al qual s'aplica, especialment quan són de pell. 2. Cuir a una de les cares del qual s'ha aplicat aquest vernís, que li dóna un aspecte llis i molt brillant.

Xinel·la/xinel·les: f. Sabatilla lleugera, de sola prima, sense taló, que s'usa ordinàriament per estar per casa.

Xoquí/xoquins: m. Xancleta.

Cartes de Miquel Ferrà a Miquel Duran (1929-1946)

En aquesta comunicació volem presentar la darrera part de la correspondència entre Miquel Ferrà i Miquel Duran que va de 1929 a 1946 i parlar del context en què es produí. Aquest recull de cartes és ben interessant i mostra una amistat ferma que —malgrat els entrebancs i les desavinences— es mantén al llarg dels anys i es reforça amb els períodes de crisi, com solia passar sempre en les amistats de Ferrà. Les cartes les podem dividir en tres parts: la primera comprèn els anys de la República; la segona, el període de la guerra; i la tercera, els dificultosos temps de la postguerra. En el primer període podem veure les preocupacions de Ferrà davant els radicalismes de dreta i esquerra i com propugnava un catolicisme autèntic que no es basàs en el poder temporal de l'Església, sinó en la seva força espiritual i moral. En aquest bloc podem trobar també la crisi en l'amistat entre Ferrà i Duran, a causa d'un malentès en l'edició de les obres del pare del primer. Només tenim una carta del temps de la guerra en la qual Ferrà expressa la reafirmació de l'amistat amb Duran, la preocupació per l'empresonament del seu fill, la recomanació de Miquel Dolç i els sentiments que experimenta en la Diada de la Mercè del 1936 quan pensa en Barcelona. En el tercer bloc trobam l'edició, per part de Duran, d'un llibret de poemes sobre Lluç que Ferrà, com sempre, assessora. També parla de la mort de la mare i el germà de Ferrà, i del casament d'aquest darrer, l'any 1945. Finalment comenten la Fiesta de las Letras de Palma, uns Jocs Florals que Ferrà no considera tals perquè no són una festa de la llengua. Per acabar, Ferrà parla de la intervenció quirúrgica a la qual va ser sotmès un any abans del seu traspàs.

Aquestes cartes són les darreres del recull. Les anteriors, de la 1 a la 47, les vàrem presentar a les VII i VIII Jornades d'Inca. A aquest mateix volum presentam les que varen escriure Miquel i Llorenç Mª Duran a Miquel Ferrà. Tant la bibliografia com les condicions de l'edició les podeu trobar al volum de les VII Jornades. Volem, un altre cop, agrair als hereus de Miquel Duran Saurina i als de Miquel Ferrà la consulta de les cartes, sense la qual no hauria estat possible aquest treball.

Primera part de les cartes (1929-1936)

Anem ara a comentar més detalladament les cartes. La 48 mostra tant la preocupació de Ferrà per no tenir notícies de Duran des de fa estona (recordem que la darrera carta era de 1929) com els sentiments que experimenta davant el nou règim republicà quasi un any després de la seva implantació. Cal remarcar les dues preocupacions de Ferrà davant aquest fet: la generalitzada manca d'elevació espiritual i la ignorància. Però curiosament les crítiques més extenses i raonades no van contra l'esquerra, sinó contra els dirigents dels mateixos cristians que no saben defensar com cal el potencial que tenen —segons Ferrà— les idees que professen. És important remarcar el programa que propugna com a remei a la desorientació: callar, intensificar la vida espiritual, dignificar la litúrgia, estudiar, fer el bé a tothom, no acceptar ningú per inimic, etc., i posa com a exemple la millora del catolicisme francès que viu en un règim republicà i ha sabut aprofitar aquesta circumstància per elevar el seu prestigi. El compara amb el d'aquí i veu que aquests han agafat el camí equivocat editant revistes pamfletàries que criden a l'actuació reactiva i allunyen els cristians de la reflexió serena. Però aquestes no són idees noves en Ferrà, que ja les havia defensades en els seus articles a *Gaceta de Mallorca* amb el pseudònim d'*Helios* el 1907. També podem veure a aquesta carta que Ferrà, com havia fet altres vegades, comparteix els seus sentiments amb el vell amic Duran.

Un segon tema que apareix a la carta durà coa en les posteriors, car Ferrà proposa a Duran una reedició d'algunes obres del seu pare. Ja vérem, en cartes anteriors, la tasca que havien duit a terme i les dificultats que hi havia hagut en la primera edició. Es veu que aquella va ser un fracàs i que Miquel Duran degué tenir considerables pèrdues econòmiques. Ferrà, despistat, no s'ha adonat del problema. Ara, en proposar una empresa semblant a Duran, sorgirà en tota la seva virulència i serà el tema de les tres cartes posteriors. Desgraciadament no tenim les cartes de Duran a Ferrà que fan referència al tema, però a través de les de Ferrà en podem deduir el contingut. Duran està disgustat, no li respon aquesta carta i, davant la insistència de Ferrà amb la 49 li confessa el seu disgust que Ferrà lamenta de manera sentida en la 50, en què s'ofereix a compensar l'amic per totes les pèrdues econòmiques que hagi tengut i renunciant a la reedició proposada. Per Ferrà era claríssim que l'amistat estava per damunt els doblers.

En aquesta carta 50 veim que Ferrà està content que el conflicte hagi sorgit i es pugui resoldre, cosa que no seria possible si Duran no l'hagués manifestat i Ferrà hagués seguit ignorant les queixes que aquell tenia. Ferrà valorava la sinceritat en les seves relacions amistoses i sabia que, malgrat el dolor que a vegades produïa, era una condició indispensable perquè l'amistat fos preservada. Per

altra part, Ferrà no dubta a resoldre el problema, malgrat que aquest es presenti en moments gens propicis a causa de la malaltia greu que havia sofert la seva germana. Un darrer punt a remarcar en aquesta carta 50 és el fet que Ferrà s'havia oposat a la propagació de les obres del seu pare a Barcelona per evitar les crítiques dels catalans a una literatura que ja no estava de moda a Catalunya, però que Ferrà considerava bona i adequada per a Mallorca. Amb la carta 51 Ferrà es vol assegurar que Duran ha rebut l'anterior i vol insistir que està disposat a sufragar les despeses econòmiques que han provocat el conflicte. Per altra part, Ferrà ha estat a Palma i ha posat a disposició de Duran els doblers dels llibres del seu pare venuts a Can Amengual.

La carta 52 ens introdueix en un tema de deu anys abans, el temps de la Dictadura. En aquells moments, i davant els atacs que el règim dictatorial produïa a la llengua catalana, un grup d'intel·lectuals castellans va escriure un manifest de solidaritat amb els intel·lectuals catalans. Des de Catalunya hi va haver diverses respostes a aquest manifest amb distints matisos. Una d'elles fou redactada per Casas Carbó i l'altra per Miquel Ferrà. Tant el manifest dels castellans com la resposta de Ferrà amb les firmes pertinents foren publicades per *Ca Nostra* i ara Ferrà demana la revista on foren publicades a Duran perquè siguin incloses al llibre de Casas Carbó. Al final de la carta es veu que Ferrà encara està atent al conflicte que ha tengut amb Duran, car li diu que no es preocupi si no pot aconseguir el número de la revista i li insisteix en el pagament de les despeses per l'edició de les obres de son pare.

Segona part de les cartes (1936)

Aquesta segona part, la constitueix una sola carta, la 53, però és una carta ben interessant perquè és l'única que tenim del període de la guerra. Malgrat que la carta estigui datada el 24 d'agost, per la referència que es fa a la festa de la Mercè és clar que és de 24 de setembre. Aquesta carta respon a una de Duran de 8 de setembre que es pot trobar a la comunicació que parla de les cartes de Duran en aquest mateix volum. Pensem que la guerra ha començat fa tres mesos, en els quals hi ha hagut el desembarcament de Bayo, i tant Duran com Ferrà han hagut de signar la retractació al famós manifest. Però a Ferrà no li ha bastat això per recuperar la seva feina, sinó que ha hagut de signar una retractació individual a més de ser acusat de quintacolumnista.

La carta posa de manifest la seva dificultat per escriure. En efecte, ell, que havia escrit quasi ininterrompudament als diaris des de 1906, deixarà de fer-ho des del moment de l'esclat de la guerra, malgrat les invitacions a glosar, en castellà, les glòries del *movimiento* que Miquel Villalonga ha fet als intel·lectuals que estan en les circumstàncies de Ferrà. També podem veure, en aquesta carta, com Ferrà li agraeix un obsequi que li ha fet Duran perquè —segons comenta— és un testimoni nou d'una vella amistat. L'obsequi és el llibre —editat per Duran el 1936— *Homenatge a Mossèn Bernat Salas Seguí. Música de nostra terra escrit per diversos autors*. Duran dóna per tancat, amb aquest gest, el disgust que havia tengut amb Ferrà. Per altra part, a la carta també trobam la desolació de Ferrà davant la notícia de l'empresonament del fill de Duran i l'esperança que l'assumpte tenguí una resolució immediata. Finalment veim reflectits els

sentiments de Ferrà davant el drama de la guerra. Curiosament Ferrà es fixa en Barcelona i no en Mallorca. Com a bon cristià la solució als problemes és, per a ell, que Déu il·lumini i posi misericòrdia en tots els cors. En un P. S. Ferrà encara recomana el poeta Miquel Dolç a Miquel Duran. Ferrà havia descobert aquest novell poeta que ara feia estada a Inca complint el seu servei militar.

Tercera part de les cartes (1936-1946)

Aquesta tercera part, la constitueixen vuit cartes de la 54 a la 63. A partir de la carta 54 comencen una empresa que durarà una sèrie d'anys i que constitueix la temàtica de les cartes 54-57. És l'edició d'un petit volum de tema religiós que fa referència a Lluç

Portada del llibret sobre Lluç

i a la Mare de Déu. És curiós que Ferrà proposi una edició en català en uns moments que era pràcticament impossible editar textos en aquesta llengua. Però ell no renuncia mai a aquesta possibilitat. Pensa que el fet que el tema dels poemes sigui religiós facilitarà el permís i, a més, és conscient que cal preparar edicions que, tal volta quan estiguin llestes, ja serà possible editar, perquè el darrer que s'ha de perdre és l'esperança. Una darrera cosa que facilitaria l'edició és el fet que sigui un fullet i no un llibre. Malgrat tot, el fullet es va arribar a editar amb el nom d'*A la Mare de Déu de Lluç*, però apareix editat a Inca, als obradors de *Ca Nostra*, amb data del 1936. Era una manera de burlar la censura i fer creure que el llibre havia sortit

abans de la guerra quan no calia permís per publicar obres en català. En aquest cas, encara utilitzen una altra estratagema que és posar a la segona pàgina del llibre que és escrit el 1934 amb motiu del cinquantenari de la coronació de la Mare de Déu de Lluç. Si després no podien vendre aquests volumets al públic, els se passaven entre ells de forma clandestina. Sabem que es tracta d'aquest volum, i no d'un altre editat el 1936, perquè Ferrà a la carta 54 diu clarament que no hi ha cap llibre com aquest i que és necessari que hi sigui. Per altra part, a l'índex hi apareixen entre d'altres els tres poemes de què parla la carta 54 de Ferrà: "Records de la Coronació" i "L'Hospederia que en el llibret apareix com a l'Hosteria".¹

En aquesta carta 54 Ferrà li corregeix el manuscrit d'aquests poemes sobre Lluç que Duran li ha duit o li ha enviat i li suggereix que en pot fer un llibret original de caire popular que no existeix i que és necessari. Li dona consells per a l'edició facilitant-li fins i tot un dibuix de Joan Pons. Ferrà s'ofereix per corregir-li l'edició i els consells que li dona són sobre correcció ortogràfica i títol. Li manifesta també la bona impressió que li han fet els poemes, que no sap si és deguda al seu estat d'ànim actual o al fet que han estat corregits per Duran. En la resposta aquest li confirma que han estat corregits per ell, sacrificant moltes estrofes per tal de depurar el text. Ferrà també li suggereix dos títols que Duran a la seva resposta admet. Ferrà també els dona a llegir a sa mare i germana, i li tramet que han passat molt de gust. Duran li contesta amb la carta 5, li agraeix l'oferta d'ajuda i li diu que fa comptes anar a Palma i que li agradaria poder passar algunes hores en la seva companyia.

1. Tota aquesta informació a més de les fotografies d'aquest i de l'altre article les dec a Gabriel i Miquel Pieras, que me'n facilitaren els escanejos.

La 55, de 31 d'agost de 1940, és la resposta a la de Duran i és una invitació de Ferrà perquè Duran vagi a dinar a casa seva a Son Roca i poder parlar llargament dels assumptes que els interessin i preocupen. En aquests moments pot ser perillós tractar per carta certs assumptes dels quals els dos amics parlaven amb tota naturalitat en temps de pau. Ferrà li diu que li dugui els seus escrits per poder-los mirar i corregir si cal. Duran va a dinar amb Ferrà i la família, i la visita li sembla curta segons es desprèn de la carta núm. 6 de Duran a Ferrà que trobareu en aquest mateix volum.

La següent carta, la 56, ja és de dos anys més tard, 1942, i Ferrà ja li parla de les proves del nou llibret que li han semblat bé, però convé que es revisi l'ortografia de més prim compte. Li alaba el llibret, li torna a suggerir un títol i li diu que està molt ben fet i que serà el llibre de Lluç. Finalment li dóna alguns consells per a l'edició i li dóna la llibertat de no tenir-los en compte si no el convencen.

A la carta 57 el llibre ja ha estat editat. Ferrà felicita Duran, però no es pot estar de criticar-li l'edició i el títol i li fa suggeriments per si el reedita, car li pronostica molt d'èxit de vendes. Li suggereix que el títol sigui *Cançoneret de la Mare de Déu de Lluch* i que les imatges siguin xilografies antigues.

Les cartes següents tracten temes familiars i de salut. Només la 61 i la 62 parlen de La Fiesta de las Letras, uns Jocs Florals que es feren a Palma l'any 1946 en els quals el català no era l'única llengua de la convocatòria. Duran hi havia presentat una composició i havia demanat a Ferrà que la hi retiràs. A la 61 Ferrà manifesta sense embuts l'opinió que li mereixien els Jocs que, com que no eren la festa de la llengua, per a ell no eren res, per això no hi havia assistit. Ferrà diu que allà on no hi ha esperit tot és buit i, per això, qualifica de desastre tant els detalls de la festa com el discurs del mantenedor. També comenta que l'únic del seu grup que es va veure obligat a assistir-hi, a contracor, fou el pare Batllori, que garantí en el jurat la imparcialitat i l'honradesa. Al final de la carta li confia que el seu germà esta greument malalt i que el comani a Déu, sota la voluntat del qual es posa. A la 62 Ferrà ja té la composició que Duran ha presentat a la Fiesta de las Letras que es titula "Aliança". A Ferrà li estranya que no la hi hagin premiada, demana opinió al P. Batllori, que li diu que la considerava de les millors, i li explica el problema, que la consideraren patriòtica i que aquestes havien de ser en castellà. Ferrà pensa que l'haurien poguda considerar religiosa. Finalment li diu que no ha perdut res a uns Jocs que no mereixien el nom de tals i que havien estat un fracàs.

Les darreres cartes, de la 58 a la 63, tracten, com hem dit, de temes familiars. A la 58 Ferrà agraeix a Duran el condol per la mort de la mare. Li reconeix que és un amic de veres i per això intueix el que suposa per a Ferrà aquesta pèrdua. Li explica les circumstàncies del sofriment i la mort de la mare i finalment en un P. S. li manifesta l'amor de la mare de Ferrà envers Miquel Duran. A la carta 59, de 1945, Ferrà després de dir-li que l'enyora, perquè fa temps que no en té notícies, li comunica que s'ha casat i les qualitats que té la seva esposa i el convida a dinar amb ells. Finalment, li diu que li envia un villancet en català i li demana que li digui si el cantaran a Inca per Nadal. El villancets en aquells moments eren una altra manera de difondre la llengua catalana en una societat en la qual estava bandejada. En la 60, Ferrà agraeix l'enhorabona per les seves esposalles i

manifesta el desig de veure's amb Duran. A la 62 Ferrà agraeix la singularitat del condol de Duran per la mort del seu germà Bartomeu. Li parla també de les circumstàncies d'aquesta mort i de la bona relació que mantenia amb el germà —a qui havia vist néixer i morir— malgrat no tenir el mateix temperament que ell.

La darrera, la 63, fa referència a la intervenció quirúrgica de Ferrà a causa d'un malaltia que el duria a la tomba. Amb motiu d'aquest fet, Ferrà escriu el poema i el publiquen al *Diario de Mallorca*. Aquesta serà la darrera carta —de les que tenim— que Ferrà escriu a Duran i l'acaba tota plena d'humor i ironia dient a Duran que es guardi del fred, dels comunistes i dels que no ho són.

Podríem concloure que aquest darrer bloc de cartes posa de manifest el sentir, el pensar i l'actuar de dos personatges compromesos amb la llengua i amb el seu país, en unes circumstàncies gens fàcils per a ells, com foren les de la República i especialment les de la guerra i la postguerra. En fi, són setze cartes ben interessants que posen de manifest, una vegada més, els llaços d'amistat que uniren aquests dos poetes i publicistes al llarg de la seva vida.

48.

28 febr. 32

Estimat amic:

Fa ja molt de temps que no tenc notícies de vos. Còm campau, i quin és el vostre estat d'esperit?

A mi, són moltes les coses que em fan tristesa, a qualsevol part me giri. Hi ha arreu una manca d'elevació deplorable. Als que hem passat la vida defensant, fins quan no ho semblava, la tradició cristiana, ens és amarg veure-la atacada pels nous bàrbars amb una ignorància tan estúpida del seu valor i de les seves excel·lències; i no sé si més amarg encara veure la desorientació i la poca substància de molts que se'n diuen paladins. Jo esperava que els catòlics, la clerecia principalment, sabrien treure més partit de la persecució. No veig ningú que compregui la força enorme que adquiririen callant, intensificant la vida espiritual, dignificant la litúrgia, estudiant, fent el bé a tothom, no acceptant ningú per inimic... No saben veure que només és la superioritat moral, que quan és vertadera tothom ha d'acabar per reconèixer, l'arma que els pot donar un dia la victòria. Tant que ha millorat el catolicisme francès amb la persecució, i aquí ens entretenim llegint Verdad i Justicia i altres nicieses!

Vos parl d'això per necessitat de comunicar-me amb qui tantes vegades ha compartit els meus sentiments. Però l'objecte d'aquesta lletra era preguntar-vos si vos cauria bé ara reeditar algunes Comèdies de mon Pare. Tres de les que té publicades. Creis que vos salvarieu econòmicament? Perquè no vos vull demanar un altre sacrifici. Massa heu fet per nosaltres!

Estic fent copiar el text a fi que, en tot cas, pugui anar a les caixes en quartil·les de fàcil lectura i amb ortografia definitiva.

Ja em direu lo que vos convenga, i sense compromís.

A tots els vostres saludau-los ben afectuosament, i vos rebeu una abraçada cordial del vostre amic.

M Ferrà

La meva adreça és la del membret d'aquesta carta.

[Residència d'Estudiants de la Universitat Industrial. Urgell, 187. Telèfon 33060. Barcelona]

49.

3 maig 32

An En Miquel Duran

Benvolgut amic:

fa temps que vos vaig escriure, i ignor si la meva lletra us va arribar o si s'haurà perdut la vostra resposta, no havent-ne rebuda cap fins avui.

Això m'ha preocupat, fent-me tèmer que fós degut el vostre silenci a falta de salut o a alguna depressió moral, cosa que m'afligiria, perquè ja sabeu l'afecte que us tenc.

Posau-me un mot, per tranquilisar-me i perquè jo pugui fer els meus plans.

Vos demanava en la meva lletra si vos vendria reeditar, en les condicions que vos mateix establiríeu, algunes comèdies de mon Pare q. D. t. En tot cas, jo vos enviaria l'original copiat amb l'ortografia que ha d'anar, a fi que el treball de caixes fós ben fàcil.

Digau-me si vos sembla bé fer-ho vos, amb completa llibertat. Tenc interès, això sí, en fer l'edició dins aquest any per poder-la registrar en certes condicions.

Esperant un mot, i amb els millors records per tots els vos-tres, vos abraça cordialment en

M Ferrà

50.

30 jul. 32

Estimat amic:

La vostra lletra, rebuda per cert en moments de greus preocupacions, m'ha desolat. Però estic content d'haver-la rebuda, perquè, sense ella, jo hauria seguit ignorant el vostre disgust, que no vui que continui.

M'heu de perdonar l'oblid aparent que ha donat peu an aquest disgust. No record quan, però em sembla que alguna vegada vos havia preguntat sobre els resultats de la venda dels llibres de mon Pare, q. D. t., amb vistes a que vos no hi perdéssiu, com eren els pactes. No sé si el record m'enganya; en tot cas la meva intenció havia estat de preguntar-vos.

Sia com sia, i com vos no em dèieu res (ara veig que per una excessiva delicadesa), jo vaig creure al principi que volíeu deixar passar algun temps abans de fer el balanç de la venda. Després, amb les moltes coses que ocupen el meu esperit cansat, vaig deixar de pensar-hi, però no que hagués renunciat a passar comptes algun dia.

Avui, la vostra lletra m'ha fet adonar que el temps transcorregut era ja excessiu i que vos us sentíeu oblidat.

Lo que em deis es justíssim. Una sola cosa vui objectar-vos-hi, i és que, si no he volgut que els llibres de mon Pare fossin propagats dins Barcelona, ha estat perquè no els volia exposar a una crítica sovint poc comprensiva (vos en sabeu alguna cosa) i irrespectuosa amb els escriptors d'aquella generació.

Però, d'això, evidentment no n'heu de pagar vos les conseqüències econòmiques. Digau-me amb quin dèficit heu saldat, que segueix estant a lo dit des del primer dia, que vos no hi heu de perdre ni un cèntim.

I la nostra amiatat, amb aquest aclariment de comptes, tampoc no hi ha de perdre res; perquè jo no he d'oblidar mai el desinterés, l'amor i la paciència que vàreu posar en l'edició d'una obra que jo estim tant.

A primers de la setmana que vé compt esser a Palma, on he tengut la meva germana molt malalta. Gràcies a Déu, va millor.

Records afectuosos als vostres i una abraçada ben cordial del vostre bon amic.
M Ferrà.

51.
Palma 18 sept. 32 (Targeta postal)

Amic Duran: Un dia d'aquests me'n torn a Barcelona. Som insegur a Palma i a Son Roca. De manera que ja no ens veurem fàcilment. Rebéreu una lletra meva? Quan tengueu lleguda i humor, contestau-me. Ja sé el disgust que passau i no he de dir-vos com ho sent. Vos sabeu el meu afecte invariable.

Vull dir-vos que a ca n'Amengual tenen una quantitat a la vostra disposició procedent de la venda de Coses Nostres. Quan sapiguen les pèrdues, avisau-m'ho sense tardança.
Records per tots i una abraçada del vostre afm. M Ferrà.

52.
30 maig 33

Amic Duran:
L'escriptor J. Casas-Carbó prepara un llibre sobre relacions entre catalans i

castellans, i em demana el manifest, redactat per mi, en què un centenar d'escriptors d'aquí i de Mallorca vàrem contestar als intel·lectuals de Madrid que n'havien signat un altre en defensa del català.² L'exemplar que jo tenia del nostre, el vaig deixar i no el me tornaren. No sé qui el tenga. Lo que sé és que es va publicar a *Ca Nostra* el mes d'abril —o lo més tard, el maig— de l'any 24.

Podríeu vós fàcilment procurar-me'n un número? En Casas-Carbó ho voldria tenir dins la setmana qui ve. Si no vos fós possible sense grans molèsties, digau-m'ho ben francament. Posau-me un mot, això sí, us ho agrairé.

Per què no m'heu dit encara el cost de l'edició dels llibres de mon Pare, i veuríem la manera de liquidar-la sense dany vostre?

Rebeu, amb gràcies anticipades i amb records per tots els vostres, una abraçada del vostre vell amic que sempre vos estima,

M Ferrà.

53.

Palma (Son Roca) 24 agost [setembre] 36³

Benvolgut amic Duran:

Perdonau que respongui tan tard al vostre amable obsequi. Les circumstàncies presents m'han fet perdre el maneig de la ploma amb l'humor d'escriure.

Cregueu que l'agraesc de cor, el vostre present, no sols per tractar-se d'un homenatge a un fill d'Inca tan il·lustre i simpàtic —segons es desprèn de tots els elogis— com Mossèn Bernat Salas, sinó perquè m'és testimoni nou del vostre antic bon afecte.

Estic desolat de lo que em deis d'En Llorenç, encara que vull pensar que la cosa no tindrà conseqüències.

Ja podeu figurar-vos quin són els meus sentiments. Avui, diada de la Verge de la Mercè, pens en Barcelona amb el cor endolat.

Que Déu ens il·lumini a tots i posi misericòrdia dins els cors!

Records als vostres, amb una abraçada cordial del vostre amic.

M Ferrà

En M. Dolç m'ha dit que vos véieu. El vos recoman.

---

2. El manifest dels intel·lectuals castellans fou publicat a *Ca Nostra*, núm. 63, segona pàgina, de dia 29 de març de 1924, amb el títol "Homenatge a la Llengua Catalana". En el núm. 65, de 12 d'abril de 1924, amb el mateix títol i ocupant les pàgines 1^a i 2^a es va publicar el manifest de resposta redactat per Miquel Ferrà. *Ca Nostra*. "Homenatge a la Llengua Catalana".

3. Per la referència a la festa de la Mare de Déu de la Mercè, és evident que la data "24 d'agost" és un lapsus: hauria d'esser 24 de setembre.

54.

[Abans del 25-VIII-40]⁴

Amic Duran:

Aquests dies he repassat amb atenció el vostre manuscrit. Ja veureu les modificacions, molt lleugeres, que vos hi he apuntat de làpis. Tret de dues composicions, Records i l'Hostederia, les altres em semblen excel·lents. Són molt sentides i tenen un caient popular agradós de veres. Podeu fer-ne un llibret exquisit i fins aquí únic, i que endemés es necessitava. Jo el titularia Ofrena a la Verge de Lluch o bé Lluch. Glossari poètic.

Si l'imprimiu, cuidau molt l'ortografia. I si volguessiu fer una edicioneta artística i ben senzilla com aquella dels Pastorells d'En Jafet, podriem demanar un dibuix an En Joan Pons i jo vos ajudaria a confeccionar l'edició amb molt de gust.

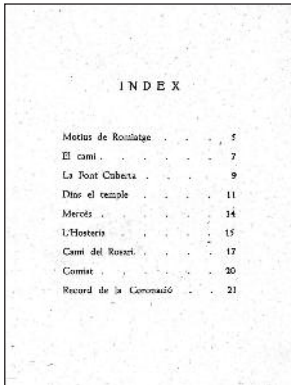
Record la primera lectura d'aquests versos, que em feren l'impressió d'una cosa més dubtosa. ¿Es que els vaig llegir amb un altre estat d'esperit, o és que heu suprimit, afegit i millorat molt?

Sia com sia, vos don l'enhorabona.

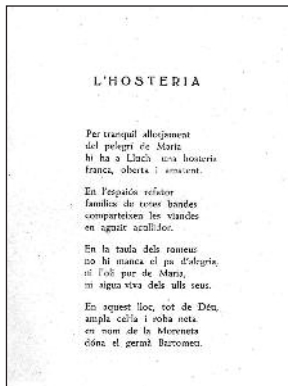
Ma mare i germana, que han pres molt de gust en la seva lectura, vos saluden.

Saludau també els vostres de part meva i rebeu l'abraçada d'aquest vell amic,
M Ferrà.

PS Vos enviaré el manuscrit pel conducte que m'indiqueu, o el depositaré allà on vulgueu perquè el reculleixin. Nosaltres som ara a Son Roca. Jo vaig i venc de Ciutat.

Índex d'A la Mare de Déu de Lluch

*Poema "L'Hosteria",
del qual parla la carta 54*

*"Record de la coronació",
del qual parla la carta 54*

4. La data, la deduïm de la carta núm. 5 de Duran a Ferrà que pel contingut respon a aquesta. Ho veim quan Duran li diu que Ferrà no va llegir el manuscrit amb un altre esperit, sinó que l'ha treballat molt i per això el troba millor. Aquesta carta de Duran, la podeu trobar en aquest mateix volum. Per altra part, la postdata ens indica que encara no tenen un lloc on deixar les cartes i els manuscrits, en canvi sí que ja en tenen un a la carta núm. 6 de Duran.

55.

Ciutat 31 agost 40

Amic Duran:

Vaig rebre la vostra lletra. Perquè no veniu dimarts, que jo seré a la Biblioteca, devés les 12 i mitja, (no hi som cada dia), i anirem a dinar a Son Roca amb els meus, que se n'alegraran molt.

Si vos caigués bé, posau-me un mot demà a Son Roca (no cal altra direcció)

Records a la família i una abraçada d'en

M Ferrà

56.

Ciutat 2 oct. 42

Estimat Miquel:

Ha estat lo que sospitava, com vaig escriure ahir an En Llorenç: les proves, que anaven embolicades dins un nº de «Ca Nostra», s'havien rebut entre unes revistes amb les quals quedaren mesclades. Em sap molt de greu.

Les he llegit depressa per tornar-vos-les avui. Així és que l'ortografia, que en general m'ha semblat que estava bé, convé que En Llorenç o En Caimari la repassin encara.

El llibret serà digne del tema i de vos. Trob que el nom que més li escau és el de “Cançoneret de la Mare de Déu de Lluch”. No hi poseu títol de caient massa nou, original o personal. Serà realment el llibre de Lluch: resumeix en forma popular escaientíssima, tota la poesia del Santuari. Es molt sentit i molt ben fet. Vos en torn a felicitar.

Als darrers fulls vos fas unes observacions, de les quals fareu el cas que estimeu convenient.

Cas de posar les notes, haurien d'anar en un còs més petit; però jo resoltament les suprimiria.

Records an En Llorenç i a tota la família amb una abraçada per vos del vostre amic de sempre,

M. Ferrà

57.

Palma 26 nov 42

Estimat amic Miquel:

Hem llegit en família i amb molt de gust de tots el vostre llibret. Vos ne felicita i sé cert que a Lluch tindrà un èxit de venta, perquè, sense esser vulgar, és ple

d'un sentiment popular i d'una senzillesa que el farà arribar a tots.

L'edició no m'agrada tant. Preniu nota per quan la repetiu d'aquell títol que, una mica tard, vos vaig indicar i que em diguéreu que us agradava, de Cançonet de la Mare de Déu de Lluch, que em sembla que hi escauria. Respecte a la part tipogràfica, ja està bé, però podria tenir més caràcter amb boxos antics.

Vos agraeisc molt els tres exemplars que m'enviàreu i l'afalagadora i immerescuda dedicatòria.

Bons records a tots els vostres amb una cordial abraçada del vostre confrare,
M Ferrà.

58.

Ciutat 15 març 43

Estimat amic Miquel:

Gràcies de tot cor pel vostre condol! No sabeu com vos estim aquests sufragis per la meva Mare. Vos sou un amic de veres i endevinau lo que per nosaltres significa aquesta pèrdua. Ma Mare va morir fervorosament, conservant fins als darrers moments un seny claríssim. La pobreta va sofrir molt. Al cel sia!

Saludau tots els vostres i rebeu tots, i singularment vos, el nostre agraïment.
Una ben forta abraçada del vostre ver amic,

M Ferrà

Vos he de dir que vos éreu un dels amics de la família que ma mare estimava.

59.

Ciutat 10 nov. 45

Estimat Miquel:

Fa temps que no sé notícies vostres, i les enyor.

De mi, vos ne daré una d'important. Pel mes d'agost em vaig casar. La meva dona és sèria, intel·ligent, equilibrada, molt bona i molt dona de ca-seva.

Quan vengueu a Ciutat, avisau-nos en arribar i veniu a dinar amb nosaltres.

Record que em demanàreu una vegada el villancet que rebreu –per correu o amb aquesta mateixa lletra– i no el tenia a mà aleshores. Avui el vos puc enviar i ho fas amb molt de gust.

Records per tots els vostres. Una abraçada fraterna del vostre bon amic.

M Ferrà

Si ho canten per Nadal, a Inca, ja m'ho direu, que m'agradarà saber-ho.

Vos incloc dins aquesta lletra la lletra de la composició i una altra de Na Mª Antònia Salvà, de la qual rebreu també la música.

60.

Ciutat 14 des. 45

Benvolgut Miquel:

Gràcies de la vostra enhorabona d'amic que estima de veres. Ja sabeu que sóu correspost. Gràcies també de la finesa que em feis enviant-me aquelles participacions de loteria. Vos enviaria el seu import, però no vull despreciar-vos l'obsequi. Tandebó la sort ens favoreixi a tots!

Ens veurem aquestes Festes o abans?

La meva dona us agraeix la vostra salutació i també us saluda.

Amb records pels vostres, rebeu l'abraçada del vostre bon amic,

M Ferrà

61.

Palma 28 maig 46

Estimat amic Duran:

Això de la festa de les lletres és estat lo que era d'esperar. Els Jocs, o són la festa de la Llengua o no són res, i allà on no hi ha esperit tot és buit. Jo no hi vaig assistir. L'únic de nosaltres que, ben a contracor, es va veure obligat a intervenir-hi va ésser el P[are]. B[atllori]. La seva presència en el jurat era garantia d'una màxima imparcialitat i honradesa. No sé si han acertat en tot, però, a judicar per les mostres, encara han estat benèvols en l'adjudicació dels accèssits. D'aquests a la flor, que té almenys un veritable to literari, hi ha una distància immensa. Dels detalls de la festa, discurs del mantenedor, etc., no en parlem: un desastre.

Vos escric apenadíssim per la malaltia del meu germà, que s' està acabant d'una gravíssima afecció de fetge. Que es faci la santa voluntat del Senyor! Comanau-l'hi.

Amb aquest motiu, ahir no vaig poder veure el Secretari de l'Asoc. de la Premsa, però vaig donar el rebut a n'En J. Ramis d'Ayreflor, qui se'n cuidarà de retirar el vostre treball i de trametre'l-me (*

Records per tots els vostres, amb una cordial abraçada d'en

M Ferrà

(* M'agradaria llegir-lo. Ara no el record.

62.

Ciutat 17 juny 46

Molt estimat Miquel:

Entre els molts testimonis de condol rebuts aquests dies, el vostre és estat singularment estimat.

En Bartomeu morí a la nostra casa de Ciutat, rodetjat de tots nosaltres. Podeu pensar el dol de la seva família i de tots. Ell i jo érem dos germans que, encara que un poc distints de temperament, fraternisàvem de veres en idees, en sentiments i en gusts, i una profunda tristesa em vé d'haver vist començar i acabar la seva vida. "Dies mei sicut umbra declinaverunt". Morí molt cristianament, resignat a la voluntat de Déu. Que Ell l'haja acullit! Tots us estam molt agraïts.

Vos retorn la vostra "Aliança" recobrada. Estranyat sincerament de que no us l'haguessin premiada (deixant de banda la flor natural, du ventatja a totes les altres), vaig parlar amb el P. Batllori, qui em digué que el jurat va fixar-s'hi i que ell la considerava de les millors. Però la classificaren com a patriòtica i hauria hagut d'esser en castellà. Jo trob que també l'haurien poguda considerar com a religiosa.

De totes maneres no heu perdut res de no haver estat premiat en aquests Jocs, que no eren tals i que han estat un fracàs.

Records de tots de part nostra i una ben cordial abraçada del vostre bon amic
M Ferrà

63.

Ciutat 29 nov. 46

Benvolgut amic Miquel:

Ben de cor vaig agrair la vostra lletra i els sentiments de bona amistat que em testimoniava i que jo conec bé, i vos sabeu com és corresposta.

Ja deguéreu veure damunt el Correo de Mallorca uns versos meus fets a la clínica per fer-me passar l'avorriment.

Vaig estar molt content de conèixer allà Na Magdalena Adrover, que vaig trobar plena de discreció i de simpatia. Es veu que vós li heu fet estimar les nostres coses. La voldreu saludar de part meva?

La meva convalescència, degut a l'embòlia que m'ho complicà un poc, ha estat una mica lenta; però ja estic quasi bé del tot i torn fer vida normal. I vós?

Guardau-vos del fred, dels comunistes i dels qui no ho són, i comptau sempre amb l'amistat cordial del vostre confrare, qui us envia, amb records per tots els vostres, una forta abraçada,

M Ferrà.

Cartes de Miquel i de Llorenç Mª Duran a Miquel Ferrà (1913-1946)

Aquestes són, en la seva totalitat, les cartes que es conserven a l'arxiu personal de Miquel Ferrà. Hi ha vuit cartes de Miquel Duran a Ferrà que van de 1913 a 1946 i tres de Llorenç Maria Duran que van de 1926 a 1932. Les cartes de Miquel Duran a Ferrà són menys nombroses, possiblement a causa que Ferrà en els seus desplaçaments en degué perdre algunes. Agraïm a la família Ferrà la consulta d'aquestes cartes, sense la qual no hauria estat possible aquesta comunicació.

Podem dividir les cartes de Miquel Duran en quatre parts. La primera és un bloc de tres cartes que fan referència al setmanari *Ca Nostra*, en el qual Ferrà col·laborava, i a l'edició del primer llibre de Ferrà. Duran li agraeix la col·laboració i el suport que l'amic li dona manifestant la progressiva confluència d'idees i sentiments. En la tercera li dona l'enhorabona pel llibre *A mig camí* i n'hi fa un gran elogi. També li parla d'unes proves que possiblement són de les obres del pare de Miquel Ferrà.

La segona part, la constitueix una sola carta que fa referència a la Guerra Civil. Es veu un Duran que, malgrat que tengui el fill a la presó, com manifesta, no deixa de preocupar-se per l'amic Ferrà, que tem que no hagi quedat a Barcelona. La tercera part està constituïda per un bloc de tres cartes que parlen dels poemes religiosos de Duran. Fan referència a un llibret sobre Lluç que escriu Duran per suggeriment de Ferrà. S'hi veuen les penúries de la postguerra amb les dificultats en la compra de paper i a passar pel sedàs de la censura. També hi veim la correcció de poemes que li fa Ferrà. La 5 posa també de manifest el plaer que

representaven, per Duran, les trobades amb Ferrà i com, per molt que xerrassin, no esgotaven els temes ni les ganes de conversar.

La darrera part està constituïda per una sola carta que parla de la intervenció quirúrgica i de la malaltia de Ferrà que, un any més tard, el duria a la mort.

Les de Llorenç Maria Duran són molt poques, però evidencien l'admiració que tenia Llorenç per Ferrà que devia venir tant del seu pare com de les virtuts que ell mateix admirava en Ferrà. En les cartes li reconeix el seu mèrit com a ciutadà, el valor de la seva poesia i com li arriba als racons més endinsats de l'ànima. A la darrera li comenta, desaprovant-la, la reprovació que la Dictadura havia fet d'un amic de Ferrà, perquè fes de professor d'hebreu. La darrera manifesta com eren pròximes les idees de Ferrà i Duran i com aquell el defensava dels integristes del periòdic *Verdad y Justicia*.

Ara explicarem més detalladament cada bloc i cada una de les cartes.

Primera part de les cartes de Miquel Duran

De cap de les tres cartes que constitueixen el bloc tenim la corresponent de Ferrà. Les dues primeres parlen de *Ca Nostra*, encara que en dues èpoques distintes de la revista. En la núm. 1 Duran dóna les gràcies a Ferrà per la seva col·laboració a la revista i a la núm. 2 li agraeix les paraules d'amic que li ha dirigit amb motiu de la desaparició de *Ca Nostra*. En la seva carta, Ferrà el devia animar perquè havia intuït que Duran estava decebut per l'escrit de comiat que havia fet al darrer número de la revista. També li manifesta la consciència de la identificació de pensaments i sentiments perquè sap que surten d'un cor sincer i de l'amistat que es professen. La 3 és una llarga carta en la qual també es manifesta l'amistat i la mútua valoració que es dispensaven els vells amics Ferrà i Duran. Aquest darrer li agraeix el llibre i, malgrat ja conèixer totes les seves poesies, amb la publicació del llibre i de les valoracions que n'han fet alguns crítics i literats, Duran pot comprovar que la seva apreciació de la poesia de Ferrà no era subjectiva, sinó que crítics com Manuel de Montoliu l'han feta objectiva. És molt curiosa la crítica que fa Duran als crítics exaltant la gran personalitat i l'originalitat de la poesia de Ferrà que, lluny d'imitar els grans mestres, fa una poesia original, fruit de la seva creativitat. Per altra part, també parla que el que el crític Lleonard deia que podia succeir, ja ha succeït. També li diu que comparant-lo als millors poetes no n'ha trobat cap que el superàs. D'altra banda, diu que sap que per l'amic no valen les elucubracions dels crítics i que el que més apreciarà serà el fet que agradin a Duran. Finalment es veu constret a fer-li una crítica literària i publicar-la, però s'excusa dient que tanmateix no tendria cap valor, per la qual cosa renuncia a ella. Al final de les cartes Duran parla d'unes proves que deuen ser les de les *Obres completes* del seu pare i de la possibilitat de veure's per conversar.

Segona part de les cartes de Miquel Duran

Aquesta segona part, la constitueix una sola carta que correspon a la 53 de Ferrà que podeu trobar en aquest mateix volum. Duran li manifesta la seva preocupació i les vegades que ha anat a ca seva per saber si la guerra havia sorprès Ferrà a

Barcelona. Finalment conta que Llorenç Riber li havia dit que havien vingut junts en el darrer vaixell que arribà de Barcelona. Ferrà venia el dia 19 de juliol per felicitar sa mare, que feia festa el 20, i aquesta circumstància evità que es trobàs a Barcelona en el moment d'esclatar la guerra. Per altra part, Duran li manifesta el seu drama perquè té el seu fill presoner al vaixell *Jaume I*, malgrat que pensi que no li faran res perquè no han trobat cap cosa de què acusar-lo. Malgrat això, devia ser gran l'ensurt de Duran per aquest empresonament.

Tercera part de les cartes de Miquel Duran

Aquesta part la formen tres cartes que parlen dels poemes religiosos de Duran i del llibret que prepara sobre Lluc. Corresponen a les cartes 54-57 de Ferrà. Es veu que Duran havia enviat un manuscrit amb poemes religiosos sobre Lluc a Ferrà i aquest li havia suggerit de fer-ne un llibret del qual li proposava uns títols. A la carta 5, que respon la 54 de Ferrà, Duran mostra la seva satisfacció perquè els poemes que havia enviat a Ferrà han agradat a l'amic, més que el primer pic que els va llegir. Duran li confessa que hi ha fet molta feina i que ha llevat molts versos que trobava inferiors. Per altra part, Duran accepta el títol que li proposa Ferrà per al llibret, no sense discutir-li certs matisos com el fet de substituir *Mare de Déu* per *Verge*, terme utilitzat en espanyol. També confessa a Ferrà que, una vegada corregit, volia regalar el poema al prior de Lluc, però que li pareix molt bé la idea de Ferrà de fer-ne un llibret. A través de la carta, veim els problemes que hi havia en aquells moments per aconseguir paper, encara que fos per un llibre petit com era aquest. Duran diu que si els frares en podien vendre alguns exemplars ja tendrien el problema resolt. El que no creu que tenguí tan fàcil resolució és el permís de la censura. Ferrà li diu que totes les composicions li agraden llevat de dues. Ell sosté que el poema s'han de mantenir i diu que cercarà altres versions que té escrites i que tal volta siguin millors. Finalment li agraeix l'ajuda que li ha brindat per editar el volumet i li diu que li agradaria anar a visitar-lo per fer una llarga conversada. Ferrà en la carta 55 el convida a dinar a Son Roca.

Primeres pàgines del llibret de Miquel Duran

A la carta núm. 6 de Duran, veim com les seves filles la van a dur a Ferrà per burlar la censura a la qual era sotmès el correu i que no permetia que les cartes fossin escrites en català. Ferrà ja havia tengut problemes amb les cartes que s'escrivien amb Maria Antònia Salvà. Amb ella —i es veu que també amb Duran— havien decidit dur-les-hi personalment o enviar-les per algú a la biblioteca o a baix de ca seva. Duran també li parla d'un sonet que Ferrà li ha corregit i que Duran, a causa de la correcció, troba massa literari. El sonet era sobre sant Francesc i havia d'aparèixer a uns fulls que editava el tercer orde regular. A continuació, Duran parla de la visita que va fer a Ferrà a Son Roca que li va semblar massa curta, perquè no pogueren parlar dels amics i les institucions de Catalunya ni tampoc dels seus ideals. Duran es pregunta què s'ha fet d'ells. A ell li hauria vingut de gust parlar de tot això. També li diu que li hauria agradat que Ferrà li mostràs un poema que escrivia en aquells moments.

Seguidament li parla del manuscrit del *Record de la Coronació* que va deixar a Ferrà en la seva visita a Son Roca perquè l'hi corregís. Amb aquesta carta li envia un altre poema que diu que l'ha publicat, però que no l'ha corregit cap expert. També li parla que ha trobat la seva mare molt envellida. La mare de Ferrà moriria tres anys més tard.

La carta núm. 7 és escrita quasi un any i mig després, però encara parlen del poema de Lluç i d'uns goigs. Duran li explica que havia de davallar a Palma i que hauria pogut anar a veure'l, però que no li ha estat possible perquè havia de guardar a la impremta del fill. En aquesta carta també veim que Duran ha estat nomenat delegat a Mallorca dels Amics dels Goigs, el secretari dels quals és Josep Massons. La Junta Directiva d'aquella associació ha decidit comprar cent exemplars dels goigs que Duran editi a Mallorca, siguin seus o d'altra gent. Ell diu que vol seguir endavant, però que es troba ja molt vell. Duran comptava en aquells moments 68 anys. Es veu que, malgrat tot, s'anima a publicar perquè envia els *Goigs de Sant Sebastià* perquè Ferrà els hi corregeixi.

Quarta part de les cartes de Miquel Duran

La 8 és la darrera carta que tenim de Miquel Duran a Miquel Ferrà. Parla de com ha sabut —per Magdalena Adrover— que havia estat operat a la clínica Grau de Palma, de la qual fa grans elogis. S'alegra que Ferrà estigui millor i li recomana que es cuidi. En aquesta carta també es veu la vellesa de Duran i que els seus familiars, per aquesta causa, no el deixen anar a Palma, però ell promet una visita a Ferrà pròximament, farà una excepció per visitar l'amic malalt.

Al final del recull hem posat, amb el núm. 9, un poema manuscrit de Miquel Duran que es trobava entre les seves cartes, però no n'hem trobada cap que hi fes referència. L'hem volgut posar per si fos inèdit o fos una versió no coneguda.

Cartes de Llorenç Maria Duran a Miquel Ferrà

Aquestes cartes, les comentarem una darrere l'altra. La núm. 1 és una targeteta escrita per Llorenç Duran. Aquesta targeteta, la va enviar a l'homenatge que els amics reteren a Ferrà el 3 de gener de 1926. Duran li reconeix l'entusiasme amb què ha defensat les coses mallorquines. En la núm. 2 li agraeix el llibre *A mig camí* que Miquel Ferrà li ha enviat i dedicat. Llorenç Mª Duran l'ha llegit i rellegit en la convalescència d'un grip que ha tengut. També ha llegit les crítiques positives que li han fet i no s'atreveix més que a manifestar-li com l'ha corprès, li ha plagut i l'ha commogut la lectura dels poemes de Ferrà. Fa vots perquè el poeta pugui seguir escrivint versos com els que ha donat en aquest seu darrer llibre.

La carta 3 és de quasi set anys més tard, el 1932. Ferrà ha escrit l'article "La selva i la caverna" posant-se a un punt equidistant i criticant tant els estralls verbals i d'altra mena, de l'esquerra com els de la dreta. Els que li contesten, en aquests moments, són els de dreta des del setmanari *Verdad y Justicia*. Duran, indignat, escriu un article en defensa de Ferrà i l'envia al diari *El Día*, però el diari no l'hi publica, no sap ben bé per què. Manifesta a Ferrà que desgraciadament no en va guardar còpia. Malgrat el seu fracàs vol que l'amic conegui el seu gest, li escriu i li ho comunica.

Aquesta darrera carta té una postdata en la qual Llorenç Mª Duran protesta perquè, a causa de la Dictadura, no havien donat la plaça de catedràtic a Josep Maria Millàs i Vallicrosa, un semitista amic de Ferrà i que vivia a la Residència d'Estudiants que Ferrà dirigia i a la qual probablement s'havia hostatjat també Llorenç Mª Duran, on el degué conèixer. Duran protesta no només perquè coneix la persona sinó per la ignomínia que representa que es prohibeixi l'exercici de la docència en llibertat.

Conclusions

Malgrat que les cartes de Miquel i Llorenç Mª Duran siguin més escasses que les de Ferrà, no deixen de ser un testimoni de com pare i fill sentien l'amistat franca de Miquel Ferrà i com compartien l'amor per Mallorca i la llengua catalana. Per altra part, ens introdueixen en les activitats de dos inquers a principi de segle i especialment als difícils anys de la guerra i la postguerra.

En fi, unes cartes ben interessants que completen les que va escriure Ferrà a Duran en un període encara més llarg.

1.

Lluch 1 de Juny 1913

Som al Santuari de Lluch. Me recort de V. fruit de la bellesa natural d'aquest paisatge, de la bellesa artística d'aquest santuari i de la bellesa mística de la devoció a la Moreneta. Li dec una carta i molt d'agraïment per recordar-se tant de Ca-Nostra.

Salut i amor

Miquel Durán

2.

Inca 12 maig 1925

Estimat amic Ferrà

Agraesc moltíssim les paraules d'amic que me ha dirigides amb motiu de la despedida de Ca-Nostra. Ja sé jo que qualque cosa he semprada [sic] i que quedarà, però vaig voler en la despedida dir coses que causassen impressió, com així ha succeït.

De cada dia veig que estàm mes identificats en pensaments i sentiments, per això estimo tant les vostres paraules per que sé que surten d'un cor sencer i d'amic.

Un abràs cordial

Miquel Durán

Interior del llibre sobre Lluç

Pàgines 10 i 11 del llibre
de DuranPàgines interiors d'A la Mare
de Déu de Lluç

3.
 Inca, 30 d'agost 1926
 Sr. D. Miquel Ferrà

Estimat amic: he ensaborit amb fonda emoció el vostro llibre de poesies "A mig camí" que encara que coneixia totes les composicions no m'hauria fet bembé càrreg del seu valor literari, és a dir, tenia por que l'alt judici que d'elles formava fos equivocac o exegerat, quant veia la premsa que no'n feia el cas que segons el meu concepte marèxia la vostra producció. Això, francament, [era] lo que sentia.

Ara he tenguda una forta satisfacció al veure que crítics tant autorizats com En Montoliu¹ en fan alts judicis posant-vos al costat dels Mestres Costa i Alcover.

No sé a on he lletgit que la vostra poesia està entre aquests dos grans poetes. Jo la trob ben distinta per la seva finor i sutilesa i d'una feisor ben personal.

Si aquesta embrió d'elegia esclatàs, com diu En Lleonart, allavors s'acostaria an aquests grans lírics; però el mèrit és no esser com ells, dins una mateixa escola, i ostentar una personalitat ben remarcable.

Ja esclata la elegia en "L'oració de l'Ermità" pels cors que en volen sentir tota l'aroma té un poderós encant.

No veng a fer l'elogi del seu llibre que poc valor tenen les meves paraules, crec que vos estareu content de mí sols al dir-li que me ha agradat molt, i queestic molt satisfet del present que me ha fet per conducte de[ll] meu fill Llorenç.

Aquests dies he lletgit varis números de la colecció "Las mejores poesias de los mejores poetas" "Victor Hugo", "Lleopardi" "Ruben Dario" y altres i no hi [ha] haguts res que me haja agradat tant en tot cantar-se les grans i nobles posicions dels millors poetes.

Si no me trobàs tant petit provaria d'escriure qualque cosa per la premsa. Sempre me ha fet peresa fer la feina dels mestres, que sols la poden fer en seguretat els mestres, tantm[at]eix la meva autoritat no té valor davant el públic.

Fa temps que En Llorenç vos envià unes proves que no tornen. No vos han arribades? Supòs que encara no vos ne tornau i que nos veurem.

Expressions dels meus
 Una cordial abraçada.

Miquel Durán

1. El text de Duran diu Capdevilla però està tabxat i damunt hi ha en lletra de Ferrà a llapis el nom de Montoliu.

4.

Impremta i Llibreria de Miquel Durán Saurina

8- sbre 1936

Amic Ferrà

Intranquil per saber si la guerra us havia trobat a Barcelona vaig anar un pereï de vegades a ca-vostra (trobant-me a Ciutat) i sempre vaig trobar tancat, fins que Mn. Riber me digué que ereu vengut plegats, com també me ho confirmà la mestresa de baix de ca-vostra.

De tot això m'hen alegre ferm.

Jo teng en Llorens prisioner desde 30 de Joriol al Jaume I. Me diven que no li feran res perque no l'han trobat en res comprometador.

Expresions a sa bona Mare i germana
Cordialment

Miquel Durán

5.

Inca, 25-VIII-40

Estimat amic Ferrà

Amb vera satisfac[c]ió he rebuda la seva lletra per la bona acullida que me dau a mon pobre treball. Si be veia que l'havia millorat, però no esperava que us hagués agradat tant. No el llegireu en un altra esperit[,] és que l'he treballado molt sacrificant moltes estrofes i fet algunes composicions noves. No se si us heu fitsat que fins a la composició premiada he afegit tres cançons.

El títol que me indicau no sols l'accept sino que me agrada molt, dona una idea de cosa poètica, si no fas mal paper al dir a una cosa meva poètica. Crec que és El Revantós que diu que an els Santuaris de ca-nostra se solen dir, o s'han de dir de la Mare de Deu de... i no de la Verge, o Nostra Senyora de... que és cosa propi del santuari de llengua castallana. No estic afarrat a res.

Tenia intenció que corretgida la composició, anar a Lluch i regalar-la al prior en obsequi a [la] Mare de Deu, però davant la opinió vostra que la trobau digne de fer-ne un llibret me sugestiona ferm. Avui el paper està a preu d'or n'he parlat amb En Llorenç i no m'ha fet mal cantet, suposat que es una cosa curta. Si a Lluch en volguessen certa quantitat d'exemplars pel despaix dels objectes ja heu tendriem en ressolt, me tem que tenguem dificultats per l'aprovació oficial.

Jo també no estic satisfet de *L'hospedaria*, això que és lo que m'ha costat mes

pena. En tenc altres versions més sensilles i tal vegada estan millor. De totes maneres crec que hi ha d'anar perque l'hospedaria de Lluch és una cosa viscuda pel poble i mes antiguament que no [hi] havia fonda.

Del *Record* pens que suprimint algunes estrofes i allargar-la descriguent la diada de la coronació sí podria amillorar-la. Es una cosa mala de fer una discripció poètica en versos curts i concissos i subjeçant-se a l'història. Provaré fortuna, puis convé que si l'hem de publicar en opúscul sia una cosa més completa.

L'Almanac de les lletres, publicà *les set germanes* que degueren treure del original enviat als Jocs Florals. Teng, además, *Les dues germanes* i *La capelleta* que vaig retirà de la composició general abans d'enviar-les-hi. Les vos duré per si trobau que hage res aprofitable.

Es d'agrair inmensament l'oferta d'agudar-me en la confecció del llibret en projecte.

Fas comptes de venir a Ciutat els primers dies de setembre i me complauria molt poder passar algunes hores plegats.

Supòs que la vostra mare està bona, jo no havia vengut a Ciutat desde l'hivern saludau-les de part meva i de ma família.

Vostro amic que us abraça.

Miquel Duran

6.

[Posterior a 31-VIII-40]²

Estimat amic Ferrà:

Us porten aquesta carta mes filles i les he dit que la deixassen a baix de caseva, per quant essent dia de festa no el trobarien a la Biblioteca.

El sonet ha quedat molt be malgrat a refer el pensament general, no sé com agrair-vos tanta gentilesa. Sembla massa literari per esser fet meu. La paraula *sagnant* no acaba d'esser veritat historicament, pués eren el bisme [sic] i governador d'Assis a qui posà pau San Francesc cantant una estrofa del Himne al Sol davant sos palaus que estaven junts. Contra costum aquests dos mesos no s'han publicades les fulles de la tercera orden per això no s'ha publicat el sonet.

L'estada meva a son Roca va esser massa curta, puis que tenia intenció de parlar dels amics i institucions de Catalunya [per Catalunya] de nostres ideals. Que s'han fets?

Com també me hagués agradat molt que me haguesseu mostrat el poema que

2. La carta no du data, però la podem deduir de la núm. 55 de Ferrà de 31 d'agost de 1940 que podeu trobar en aquest mateix volum. En aquella carta Ferrà el convidava a dinar a Son Roca i aquí parla d'aquesta visita.

estau escriguent que sens dubta serà digne de vos mateix.

El record de la Coronació l'he fet segons l'impressió que guardava d'aquella diada, no n'he sabut treure mes sut [sic] poètic. Després he lletgit l'Història de Lluch i no he tengut que variar res. Fins amb numero de pelegrins i les penalitats que tengueren que sofrir tots els que assistiren en aquella festa memorable.

Ja que tant ha fet per mi feis-me el favor de mirar l'altra composició que envii. Ja és estada publicada sens que hage sigut corretgida per cap mestre.

Expressions a sa familia que me tractà tant magnificament. A sa bondadosa Mare que no pensava que fos tant anciana, per paga sempre la havia trobada tant eixarida que no me dava conte de nostra llarga coneixença.

Una abrasada del amic

Duran

Podrà donar les composicions en aquella familia de baix de caseva i jo enviaré a recullir-les.

7.

Inca 21 Dbre 1943

Estimat amic Ferrà: avui tenia la intenció de venir a Ciutat, però he tengut que tenir esment al personal de l'imprenta perquè en Llorenç ha tengut que anar-hi pel negoci.

He rebut de Jossep Massons secretari del Amics dels Goigs una carta en que me diu que en la reunió mensual que tenen ells va lletgir els meus goigs i el poemat de Lluch, que els agrada molt, i del resultat d'això, ha sigut nombrar-me delegat de la seva associació en Mallorca, acordant la Junta Directiva complant-me'n 100 exemplars de tots els goigs que jo editi meus o de autors mallorquins, crec que teng de fer qualque cosa quant no sia mes que conservar un llumet encès però ay! que som de vell.

Ja en parlarem.

Li fas present d'aquestes participacions de la loteria.

Vos agrairia que me corretgís els goig de San Sebastià, jo vendré per veure en Ramon, potser dimars vinent.

Dins el dol de vostra estimada mare desig que passeu les vestes tot lo plaent possible en la vostra gentil germana i demés persones volgudes.

Una abraçada vostre amic

Miquel Duran

8.

Inca 22 octubre 1946

Estimat amic Ferrà: Na Magdalena Adrover me ha dit que heu sigut operat a la clínica de Grau, parent nostre. Me n'he duit una sorpresa desagradable. Sembla que la Providència us està mirant, dins un poc temps s'en ha duit de ca-vostre trest sers estimats al cel. Me ha consolat al sabre que la operació ha dit be.

A veure si us guadau be del costipat que n'Adrover també me ha dit que teniu.

Na Magdalena és una atlota desxondida, bona i estimable que li agrada la nostra literatura, i que a mi me aprecia molt. Es venguda encantada de vostro tracte, no sabia com m'ho havia de contar la vostra conversada.

No sé si heu notat ara vaig poc a Ciutat a pesar de tenir-hi en Ramon. Es que a ca-nostre no volen que hi vaja tot-sol degut a la meva edat, però vas contes venir la setmana qui ve, i seria aquesta si no fos qui ha el morts, i nos veurem.

Expres[s]ions als vostros, en tot el desig de trobar-vos bo us abraza vostro amic cordial.

Miquel Duran

9.

La Llàntia

En l'adveniment dels ermitans
de Sant Antoni i Sant Pau
al Puig d'Inca - Mallorca.

La llàntia del altar resta apagada
dins l'explendor de gran solemnitat;
al punt que l'Hòstia blanca és consagrada
l'encén el cenobita ara arribat.

La llàntia tant llarg temps abandonada
serverà sempre més el foc sagrat,
com vestal de pupil·la il·luminada,
símbol d'amor del místic celibat.

La flama titil·lant és llum i guia
del esperit, la clau de l'alegria
del viure clar, humil, dolç i auster.

A sa claror floreixen lliris i roses:
és l'essència, la gràcia de les coses
que esdevenen a dalt del Puig inquer.

Miquel Duran

Any 1934

LLORENÇ MARIA DURAN

1.

[Targeta. 3 de gener de 1927]

Teniu-me present en aquest homenatge que la Mallorca autèntica vos tributa avui com a penyora dels vostres mèrits i del entusiasme amb què sempre heu defensat les coses nostres.

Llorenç Mª Duran

2.

Inca 21 de gener 1926

Sr. D. Miquel Ferrà

Benvolgut senyor: Feia molt de temps que us volia escriure per dar-vos mercès del llibre “A mig camí” i de la dedicatòria que tant m’honra.

Aquests dies —en les llargues estones de solitud d’una convalescència de grip— he rellegit moltes vegades amb vertadera delectança vostres poesies subtils plenes d’espiritualitat.

Poques coses noves puc dir-vos, pobre de mi, que no sia repetir les paraules de bon aculliment que tothom n’ha fet. Si, he de dir-vos, però, que vostre estil es el que a mi mes me corpren i sugestionà.

Que Déu vos conserv la vida per donar-nos noves proves del vostre estre.
Vostre devot admirador

Llorenç Duran

He vist que el Dr. Millàs³ no havia coberta la plaça d’hebreu de la Facultat de Barcelona. Ho he sentit per ell i pel fet ignominios que representa això. Si encara viu a la Residència trasmeteu-li, si us plau, la meva mes viva protesta.

Llorenç

---

3. Josep Maria Millàs i Vallicrosa havia guanyat la càtedra d’hebreu a la Universitat de Barcelona el 1925, però, a causa de la Dictadura, no pogué exercir-la fins al 1932. Millàs vivia a la Residència d’Estudiants que dirigia Ferrà, on segurament l’havia conegut Llorenç Maria Duran, que també s’hi degué hostatjar alguna vegada.

3.
Colonias Escolares Provinciales de Baleares

Sancelles 13 març 1932

Sr. D. Miquel Ferrà   Barcelona

Benvolgut amic: Es segur que llegireu la patotxada de mal gust que contra vostre article La Selva i la Caverna escrigué «Verdad y Justicia».

Vaig escriure un article defensant-vos dels desprecis i injúries que com a poeta i crític vos tiraven. Vaig enviar-lo a El Dia i encara es l'hora d'haver-lo vist publicat.

No sé a què atribuir-ho ja que tot estava dit amb termes de la deguda correcció; i ademes era ben meditat i just.

Sent molt haver esqueixat els borradors de manera que no en guard còpia.

Us escric senzillament perquè n'estigueu enterat i llament no haver pogut dur a terme lo que feia de tan bon grat.

Ignor la vostra actual direcció.

Vostre af. amic.

Llorenç M. Duran

Els darrers anys del franquisme a partir de la revista *Nova Joventut*. Inca 1970-1974

1.- El context històric

Des de fa 125 anys, sense gaires interrupcions, Inca ha disposat d'alguna publicació periòdica pròpia. Tal volta, el període més llarg durant el qual Inca no va tenir premsa pròpia va des de la desaparició del setmanari *Ciudad*, als anys seixanta del segle passat, fins a l'aparició del setmanari *Dijous* el 1974. Durant aquests més de deu anys només es disposa d'una publicació periòdica pròpia, la revista *Nova Joventut* que s'editava des de la parròquia de Santa Maria la Major; però amb una intenció d'anar més enllà del butlletí d'un grup social determinat.

Aquesta publicació s'edità, com hem dit, des de la parròquia de Santa Maria la Major d'Inca, entre 1970 i 1974, període que coincideix amb els darrers anys del franquisme, gràcies a la iniciativa d'un grup de joves entre els quals es trobava un grup de sacerdots compromesos ja en altres activitats relacionades amb la joventut. A més, en l'aparició d'aquesta revista, hi coincidiren diverses circumstàncies. La revista sorgia com una iniciativa d'una generació de joves, la de final dels 60 i principi del 70 del segle XX, que no havia viscut directament la Guerra Civil, i la postguerra ja els quedava molt lluny. Formalment es vivia dins els esquemes de la dictadura, però a la pràctica ja s'havien obert espais que feien possible petites expressions de llibertat. Foren anys durant els quals, a Espanya, va aparèixer el concepte "joventut" entès com un grup diferenciat i generador de modes, gustos i moviments culturals alternatius. El 1970, només havien passat

dos anys dels fets del Maig Francès. El 8 de desembre de 1965, Pau VI havia clausurat el concili del Vaticà II, un concili que capgirava l'església catòlica i promocionava l'aparició de capellans compromesos amb el canvi social. A tot això, s'hi ha d'afegir que, a principi dels anys 70 del segle XX, a Inca, encara, es vivien els anys daurats de la indústria del calçat i es feia patent l'arribada d'un gran nombre d'immigrants peninsulars que cercaven feina a la indústria, però, ja també, en el sector turístic.

És dins aquest context que neix *Nova Joventut*, una revista per a joves i guiada des de la parròquia de Santa Maria la Major amb l'objectiu d'oferir informació, oci i cultura a aquest grup de població. Ja en el primer número d'octubre de 1970, Mateu Ferrer afirma que a Inca “le faltan centros donde pueda desarrollarse (la juventud) o sea centros de reunión y diversión”. L'editorial del mes de novembre de 1970 es dirigia clarament als joves d'Inca i deia “tu eres joven de alma y cuerpo, nuestra revista, que iremos superando, tiene que ser joven, su contenido vivo, alegre y dinámico a la moda y altura de nuestra necesidad y parroquia”. Per tant, no és estrany que la revista funcionàs també com a òrgan publicitari de moltes activitats que realitzava la parròquia per als infants i joves.

2.- Estructura de la revista

En els primers números, mostrava una estructura, una imatge i una realització molt rudimentària. Es varen publicar 41 números entre octubre de 1970 i abril de 1974. Durant els mesos de juliol i agost es publicava un sol número. En un principi, s'imprimia sobre fulls de mida foli per una sola cara mitjançant una multicopista. A partir de setembre de 1972 ja s'utilitzaven sistemes més moderns i s'imprimia a doble cara. Sabem que el juny de 1971 s'editaren 200 exemplars i que, entre juny de 1971 i juny de 1972, se n'editaren una mitjana de 320 exemplars cada mes. El juny de 1973 tenia 377 subscriptors.

Durant el primer any d'existència de la revista no sabem certament qui la dirigia. Però en el número de juny de 1971 s'analitza el funcionament de la revista: s'anomena Miquel Font com a director, tot i que Santiago Cortès és tractat com a creador de la revista; Joan Perelló, aleshores, és un dels redactors més importants; Rafel Reus realitza les tasques de mecanografia i alguns articles; Pau Rebassa realitza els dibuixos; Llorenç Sastre Seguí s'encarrega de la secció musical; Jaume Alorda, de la secció d'humor. De les incerteses inicials es passa a una estructura més professional a partir del número de setembre de 1971. En aquell moment, apareix publicat el llistat de membres de la revista:

“Director: Rafael Reus. Administrador: Miguel Font. Secretarí: Magdalena Rotger. Equipo de confección: Rafael Gayá y Guillermo Coll. Redactor jefe: Santiago Cortés. Redactores: Rdo. Juan Coli, Rdo. Juan Perelló, Lorenzo Sastre, Bartolomé Aloy, Luis Maicas, Pere Rayó.”

En el número d'octubre de 1971 es veu que la revista inicia una renovació profunda. Es vol donar un caràcter més seriós a la publicació. La portada ja no és un simple foli, sinó una tapadora més gruixada i impresa a dos colors amb un

dibuix del pintor Guiriguet. Passat un any, en el número de setembre de 1972, la revista encara millora més. Comença a editar-se impresa a doble cara i amb una nova portada, en aquesta ocasió amb un dibuix obra de l'artista Pedro Gelabert. L'edició està molt més estructurada i ordenada, amb un índex a la pàgina dos i una manxeta a la qual apareix el personal que elabora la revista:

“Director: Rafael Reus. Redactores: Juan Perelló Sansó, Jaume Alorda Estrany, Guillermo Coll Morro, Santiago Cortés Forteza, Rafael Gayá Torrens, Gabriel Pieras Salom, Gabriel Pieras Seguí, Lorenzo Sastre Seguí, Andrés Quetglas Martorell. Administrador: Miguel Font Perelló. Portada: Pedro Gelabert. Imprime: CECOMS”.

En el número d'octubre-novembre de 1973, a pocs mesos de la desaparició de la revista, la direcció passa a mans de Guillermo Coll i l'equip de redacció que apareix a la manxeta canvia considerablement, encara que a l'interior de la revista hi segueix havent, més o manco, els mateixos redactors.

Com s'ha dit més amunt la revista desapareix a principi de la primavera de 1974 quan, segurament, la publicació havia assolit la màxima qualitat en l'edició i en l'elaboració dels continguts, quan l'ús del català començava a ser habitual¹ i quan, després de quatre anys, s'havia aconseguit un nombre de subscriptors i lectors fidels. La desaparició de la revista tal volta s'ha de relacionar amb l'aparició, uns mesos després, del setmanari *Dijous* en el qual, posteriorment, antics redactors de *Nova Joventut* hi participaren activament.

3.- La societat i la joventut inquera (1970-1974)

L'objectiu d'aquesta comunicació és analitzar la societat inquera i, per extensió, la de Mallorca, a partir de l'anàlisi dels continguts de la revista *Nova Joventut*. En definitiva s'ha utilitzat aquesta publicació per respondre els següents interrogants: què preocupava, què ocupava, què interessava, què criticava, què defensava la joventut inquera de fa quatre dècades.

En primer lloc, els joves inquers s'interessaren pel moviment *hippy* i contracultural. El març del 1971 la revista publicà un extens article realitzat per alumnes del Col·legi Sant Vicenç de Paül sobre un viatge d'estudis que feren a Eivissa i expliquen amb tot detall com han vist el moviment *hippy* a l'illa pitiüsa. El maig del 1971 publicà un article en defensa d'aquest moviment i del qual oferia una extensa i ben elaborada explicació:

“El movimiento hippie es una de tantas formas de protesta... Los antiguos ideales que parecían la sustancia del movimiento fueron: oposición a la guerra de Vietnam, la discriminación racial y la reacción contra la presión de la sociedad de consumo. Hoy más bien son: la no violencia y hermandad y la economía vital”.

1. Durant el primer any la revista es publicà pràcticament tota en castellà. En aquests primers moments només utilitzava el català Pere Rayó i la secció d'humor. No obstant això, lentament el català amplia el seu espai i des de la revista es tenia clara la defensa de la llengua catalana. Per exemple, en el número d'octubre de 1971 es deia “si no nos cuidam noltros d'una cosa tan pròpia com és la nostra llengua, els castellans galleges o andalussos no se n'encuidaran.”

El novembre del 1971 publicà un reportatge sobre el Maharishi Mahesh Yogi, guru indi que va influir en la música dels Beatles a final dels anys 60, el qual, precisament, la tardor de 1971, va visitar Mallorca i va organitzar una trobada per a centenars de seguidors a Cala Antena per explicar el seu mètode d'“instrospección transcendental”. La revista també fou receptiva a altres moviments contraculturals i el maig del 1971 defensà l'autoestopisme dient:

“pues creemos que el hecho que circulen por nuestras carreteras infinidad de coches con varios asientos vacios ya en sí es una justificación... pero sobretodo es interesante por lo que tienen de relaciones humana no sólo por convertir en conocidos los que antes eran desconocidos, sino por algo realmente original del autostop que nos atraviesa a definirlo como escuela de confianza en el hombre”.

Dins el moviment contracultural s'englobava la lluita contra la guerra del Vietnam. L'abril de 1972 la revista publicà un article antibèl·lic i contrari a l'actuació nord-americana al país asiàtic: “Los culpables de este genocidio son los militares, desde el comandante general, hasta el piloto que deja caer las bombas, pero no menos culpables son los fabricantes de Napalm.”

També la revista fou un altaveu del moviment de la Nova Cançó i en un article sobre música actual es deia que Maria del Mar Bonet havia aconseguit molta fama ja que “actúa en la pequeña pantalla, en Estudio Abierto y A Todo Ritmo... En la clasificación del segundo Fotogramas de plata para el mejor cantante obtuvo un destacado tercer lugar”. La classificació del premi Fotogramas d'aquell anys va quedar de la següent manera: primer premi per a Mari Trini, segon per a Joan Manel Serrat, tercer per a Maria del Mar Bonet, quart per a Raphael i cinquè per a Ovidi Montllor. La mateixa revista *Nova Joventut* va organitzar concerts a Inca. El febrer de 1972 anunciava la celebració d'un recital “de canción en lengua mallorquina”. L'abril de 1972 publicà una notícia sobre l'actuació, en el local parroquial, del pobler Nofre Pons, el qual interpretà cançons de Serrat i Llach. El maig de 1972, publicà la notícia de l'actuació del cantant local Antoni Ramis, que oferí al públic un concert de música folk.

En el número de juliol-agost de 1972, es va fer ressò de l'exitosa actuació a Inca de Raimon publicant una entrevista a aquest cantautor. El gener de 1973, publicà una extensa entrevista a Maria del Mar Bonet, que havia actuat també a Inca en un concert organitzat per persones properes a la revista. En aquest concert també actuaren els cantants locals Bernat Forteza i Tomeu Ramis.

També la revista fou portaveu d'una idea de defensa de la llengua catalana i de la cultura pròpia de Mallorca, tot i que la major part de la revista es redactava en castellà. El gener de 1972, un article afirmava “hoy en día nos estamos volviendo más y más extravagantes, uno de los hechos que lo atestiguan es quizás el desprecio que sentimos ante las cosas de nuestra propia tierra, pueblo, lengua, etc.”. El mes anterior, el desembre de 1971, Pere Rayó havia estat més contundent respecte a la situació cultural local i afirmava: “La nostra ciutat d'Inca pareix morta d'inquietuds culturals pròpies.”

Amb motiu de la festa de Sant Antoni de l'any 1972, es deia “en cambio en

nuestra ciudad parecen empeñados en que desaparezca la fiesta de Sant Antoni o que al menos los inquenses vayan a celebrarla por los pueblos vecinos. Hasta hubo un importante colegio de nuestra ciudad que no concedió vacación este año”. La decadència de certes activitats culturals o d’oci que fins llavors havien estat ben arrelades a Inca no passà desapercibuda per als integrants de la revista. En el número de gener de 1972, entrevistaren el president i el director de la coral l’Harpa d’Inca. Ambdós manifestaven la poca afició que hi havia llavors al cant coral:

“L’Harpa ha decaído un poco y no es por falta de interés de los orfeonistas, sino que hace falta que renovemos l’Harpa y que juntemos sangre joven con la ya existente para que todos juntos podamos elevar el nivel que le corresponde y que en sus días de esplendor tenía... El orfeón cuenta sólo con unos 20 cantores y tenemos muy pocos ensayos, a los cuales, muchas veces, no pueden acudir todos y nos resulta muy difícil aprender piezas nuevas”.

El novembre de 1971 la revista alertava sobre la poca vitalitat que tenien les tres fires que precedien el Dijous Bo publicant la següent glosa: “Quan jo era nin petit/per veure fires venia/m’hi passava tot es dia/i unes hores de sa nit./Tot això n’és canviat/i ses fires van perdent/lo que ara agrada a sa gent/és futbol televisat.”

Vista la preocupació sobre el tema cultural, el març del 1972, publicà una enquesta dirigida als joves a la qual hi havia preguntes com aquestes: “Què penses d’aquests que essent mallorquins parlen en castellà? Què opines de la missa, es tendria que dir en mallorquí o en castellà? Creus que a ses escoles s’haurien de donar classes de mallorquí?” Fins i tot l’autor de l’enquesta s’atreveix a demanar una pregunta que, encara ara, és tabú: “Creu vostè que noltros som catalans?” L’interès per la cultura catalana portà alguns membres de la revista a estudiar al biografia de Miquel Duran, el qual, a principi del segle XX, havia destacat per la seva defensa del català, per l’edició de diverses publicacions locals i per un desig de millora de la classe obrera. A partir del febrer de 1973, a aprofitant el XX aniversari de la seva mort, mensualment, Guillem Coll i Gabriel Pieras publicaren diversos articles per donar a conèixer l’obra de Miquel Duran.

Nostra Joventut contraposava el desconeixement de la cultura pròpia de Mallorca amb l’ascens d’una cultura més estandarditzada que oferien els mitjans de comunicació de masses. A l’editorial d’octubre de 1972, s’exposa el total desconeixement del poeta Costa i Llobera per part de la major part de la població mallorquina:

“si encuestásemos la población mallorquina, sobretodo a la nacida a partir de los años cuarenta a esta parte, preguntándoles: ¿quién es mn. Costa i Llobera? Bastantes, por no decir la mayoría, nos responderían que no lo saben; y sin embargo si les preguntásemos: ¿quienes son Amancio, Carrasco, Santana, Víctor Manuel, Don Cicuta... nos responderían acertadamente. Es esto un claro exponente de nuestro bajo nivel cultural... Es verdaderamente de lamentar esta falta de conocimiento de nuestros propios poetas. Y cabe preguntarse: ¿Y si se desconocen los de casa, qué sucederá con los de fuera?”

El març de 1973 es publicà un comentari semblant que deia: “Els nostres joves se

senten més identificats amb els Beatles que amb Maria del Mar Bonet i més hereus 'del historial Hispano y de la Hispanidad' que fills i rebrots d'en Fivaller, de n'Ausiàs March i d'en Ramon Llull.”

La preocupació per la cultura pròpia s'acompanyà de manifestacions més “polítiques” i es parlava obertament de Països Catalans. Així el desembre de 1973, en un article firmat per Rafel Horrach, s'afirmava:

“l'estat actual en que es troben els Països Catalans, on vora la cultura catalana, hi ha la cultura oficial o castellana, és propens a confusions greus... vulguem o no vulguem, els convingui o no, som i volem ser qui som: un poble que, forjat en l'asprura de les ribes del Mediterrani, en els segle VIII i IX, branda com a propis una llengua, una història, uns costums... que es resisteixen a morir.”

Els mateixos promotors de la revista i amb la col·laboració de sacerdots de la parròquia de Santa Maria la Major organitzaren nombrosos actes culturals, de caire social i d'oci: concursos de betlems (*Nova Joventut*, gener de 1971), campanya a favor “de niños subnormales que tuvo lugar en nuestra parroquia y que recaudó la cantidad de 17.078 pesetas” (*Nova Joventut*, gener de 1971), excursions a la muntanya, taules rodones, campaments a la Victòria (Alcúdia) per a infants i joves, excursions amb bicicleta...

Des de *Nova Joventut* es donà suport a un grup de joves que s'autoanomenava *Sol Ixent* i que volia potenciar la cultura mallorquina. El febrer del 1972 aquest grup organitzà, en el centre parroquial, una conferència de Damià Ferrà Ponç sobre la literatura moderna a les Balears. L'abril del mateix any organitzaren una actuació d'un jove pobler, Nofre Pons, que cantà, en català, cançons de Serrat i Llach. La mateixa revista entrevistà Raimon quan, el 17 de juliol del 1972, actuà a Inca davant quasi un milenar de persones al col·legi de la Salle.

La religió també era un tema força tractat a la revista. Feia pocs anys que havia finalitzat el concili del Vaticà II. Una idea que pretenia reforçar el concili era la presència dels seglars dins l'Església. La revista tractà aquesta tema i el novembre de 1972 s'hi escriví “...es un deber, cada día urge más, no es lícito cruzarnos de brazos. Nosotros los seglares debemos ser apóstoles”. El desembre de 1971 la revista publicava una extensa anàlisi sobre la situació de l'església postconciliar. Es deia que, durant aquell any:

“s'ha produït una evolució cap a una església més conciliar, hi ha hagut un augment de valentia i coratge que se demostra per plantejaments molt seriosos que s'han fet... Una notícia que ens podria interrogar fortament a noltros que ens deim cristians és la següent: 100.000 hippies s'han convertit a Jesús i han format un moviment denominat 'Revolució de Jesús'... i un poc més a prop nostre tenim el concili de Joves de Taizé on 2.500 joves de 35 països distints posen com a meta de les seves vides les següents idees viscudes: Crist ressuscitat ve a animar una festa dins lo més íntim de l'home, Crist ens prepara una primavera dins l'Església, Crist ens donarà coratge suficient per aquesta tasca”.

Finalment, un altre tema que tractà la revista fou el feminisme. El maig de 1971 tres dones joves entrevistaren Andreu París, llavors director de l'Escola

Industrial, i li demanaren quin era el paper de la dona a la societat inquera. París respongué dient:

“se habla mucho de incorporar a la mujer en puestos sociales mediante su entrada en sitios de trabajo, de política, etc. Actualment ha habido un cambio de mentalidad. Ya no es el hombre que le da a la mujer todo lo que necesita, sino que es ella misma que va hacia delante. Creo que através de ‘Nova Joventut’ se podrá crear un centro donde alternen jóvenes de ambos sexos, diferentes de los que ahora hay”.

En un altre article de juliol-agost de 1972 es defensava un rol actiu de la dona dins la societat: “Hay que abrise camino en la sociedad mediante un reparto de responsabilidades familiares: los mismos derechos y deberes para con los hijos, para con los bienes y trabajos y las tarea educativas. Las mujeres debemos lanzarnos al mundo profesional en todos sus niveles.” Menys d’un any després d’aquest article, el maig de 1972, unes col·laboradores assídues de la revista exigien “destruir la típica y lamentable imagen de la mujer objecto... Mientras permanecemos solteras, casi todas, hoy en día, o trabajamos o estudiamos, y otras, las dos cosas a la vez. Sin embargo el porcentaje cambia radicalmente si miramos las mujeres casadas”.

Rectorologi de la parròquia d'Inca

Introducció

Enguany present, a les nostres Jornades, aquest Rectorologi, sabent que és molt incomplet. És fruit de moltes estones d'investigació i recollida de dades referent als eclesiàstics que han treballat en les nostres parròquies. Oferesc el treball sabent que n'hi ha altres que també van investigant en aquest terreny, i potser entre tots anirem bastint material suficient per fer la història religiosa de la nostra ciutat, que és una part important de la nostra Història, no desvinculada dels altres factors, perquè entre tots van donant forma i sentit al viure de la nostra gent.

Qualsevol lector atent d'aquests fulls veurà que no estan emmarcats dins la història religiosa de Mallorca. He pensat que per ara no calia, però la simple lectura dels noms que surten en certs segles, la celeritat amb què els rectors troben successió o no en troben, la riquesa humana del clergat de la parròquia en certs moments i la migradesa de certs altres, ens assabenten del pols que té l'Església de Mallorca en aquell moment, de les circumstàncies humanes i espirituals que viu, però aclarir aquestes coses no s'escau en el treball que presentam. Déu faci que arribin dies que ho puguem fer; per ara entrem en aquest tema de la nostra Història.

De certs rectors, en nota a part, he ampliat la seva biografia, dels qui encara són vivents no en dic res. Tampoc no pos les coses que han fet en la parròquia o en la ciutat, pens que això excedeix la intenció del Rectorologi presentat en unes jornades, ja que es tractaria d'una publicació més específica i més autòctona.

Assentament del cristianisme

Certament el període islàmic mallorquí (902-1229) va rompre la dinàmica cristiana que s'havia establert a Mallorca amb la dominació romana (123 aC), i perllongada en la dominació vandàlica i bizantina. Per ara, del període islàmic, coneixem l'existència de la Madina Mayurka i dels quinze districtes que agombolaven una població dispersa per tota la nostra geografia, amb petites entitats d'explotació agrària a les alqueries i rafals.

D'abans coneixem les ciutats romanes de Pol-lentia, Palma i Bocchorum, adientment localitzades, mentre que Guium i Tuccis encara són per localitzar.¹

Coneixem les basíliques dites paleocristianes de Son Peretó i sa Carrotja a la zona de Manacor; Son Fiol o Cas Frares a Santa Maria del Camí, i Son Fornés a la part de Campos, que ens parlen d'un cristianisme escampat i consolidat per tota l'illa. Coneixem, i encara que sigui esquemàticament va bé recordar-ho, com l'any 398 sant Agustí escriu una carta a l'abat Eudoxi de Cabrera, que l'any 418 el bisbe Sever de Menorca escriu una carta a tots els bisbes de l'entorn, anunciant-los la conversió al cristianisme d'un bon grapat de jueus, que sabem com estaven de ben relacionats amb els jueus de Mallorca.² L'any 420 el prevere tarragoní Consenci ve a Mallorca i com dia 02.02.484 els bisbes Macari de Menorca, Elies de Mallorca i Opilius d'Eivissa assisteixen al sínode de Cartago, convocat pel rei vàndal Genserik, per mirar de superar les divisions entre arrians i catòlics que habitaven les seves terres.³

És bo també recordar que la reconquesta del que es diuen Països Catalans, per tant la de Mallorca, és una reconquesta dels francs, com també que l'Església que aquí s'establirà ve de Narbona. Pens que és força clarificador aquest fragment del discurs que l'any 906 féu el bisbe Idalguer d'Osona (Vic), en el concili celebrat aquell any a Barcelona:

“Després de molts anys d'estar despoblada la terra, compadit el Senyor, hi suscità el nobilíssim príncep Guifré i els seus germans, els quals reunint homes de diferents llocs i nacions, restauraren l'Església ausonenca (Vic) amb el seu territori en l'estat primitiu. No obstant això com de moment fos pobra de tal manera que no pogués sostenir bisbe, com antigament, l'esmentat marquès gestionà del reverend bisbe Segebod, metropolità de Narbona, que mantingués la dita Església sota el seu regiment, ordenant-la i tenint-ne cura ell personalment o el bisbes sufraganis veïns, fins que amb l'ajut de Déu a poc a poc anés prenent l'increment necessari per a poder mantenir bisbe propi, com era

1. Hi ha hagut èpoques que la historiografia mallorquina situava Guium o Cunium a la finca Cunia, ubicada entre Inca i Mancor de la Vall, i per altra part no sembla cap quimera pueril el fet que hi haguera una ciutat a mig camí entre les dues badies: Pollentia i Palma. A més, la descoberta de la làpida amb la inscripció llatina Sulpicia. Galièni vixit. Annis xxv mensibus vi féu aixecar esperances que s'hi descobriren més restes que confirmarien la ubicació d'una ciutat romana, però hem de dir que les restes que fins ara han estat trobades no ens poden dur a afirmar l'existència d'una ciutat romana en el nostre terme. Confer Barberí Josef: *Vida de la Venerable Madre Sor Clara Andreu... Apéndice Histórico de dicha Villa (Inca). En la Imprenta de Melchor Guasp Año MDCCCVII*, pàg. 3.
2. Quan es va dissolent l'estructura del Baix Imperi les Balears retornen a una més estreta relació amb les illes mediterrànies i amb l'Orient, malgrat que en el calendari almanac elaborat per Polemius Silvius entre 488 i 489, les Balears formen la VI província de l'Imperi. Per a l'estudi d'aquest període és molt útil l'obra del P. Amengual i Batle Josep: *Els orígens del cristianisme a les Balears*, dos volums editats en la col·lecció “Els treballs i els dies”, números 36 i 37. Palma: Editorial Moll, 1991 i 1992.
3. Aquests primers bisbes balears que ara coneixem havien estat desterrats a l'illa de Sardenya, ja que Hunneric havia manat que tots els oficials de la Cort i funcionaris que no eren arrians, havien de deixar son lloc i anar a Sardenya o Sicília. Amengual i Batle, obra esmentada, volum I, pàg. 481.

antic costum. Com fos que per la gràcia de Déu el dit príncep aconseguís d'eixamplar-la fins el punt que tothom cregués que podia tenir ja bisbe propi, i havent mort entretant el venerable bisbe Segebod, fou demanat pel dit marquès i per tot el clergat i el poble ausetà al reverend Teodard, nou bisbe de Narbona, que ordenés bisbe propi per a la dita Església d'Osona. El qual acollint com a justa la petició, junt amb els altres bisbes coprovincials, s'afanyà a consagrar com a pontífex de l'Església el meu predecessor Gotmar, d'excelsa memòria".⁴

Aquesta manera de fer és la que duran els bisbes catalans que aquí arribaren l'any 1229. Passant per damunt l'ocasió que veien aquells homes d'erigir aquí una església deponent d'ells,⁵ passarem al que podem definir com la Bul·la Fundacional de la nostra Església, quan dia 15.07.1237 el papa Gregori IX encarrega als bisbes de Vic i Lleida i a sant Ramon de Penyafort que cerquin un bisbe per a Mallorca. Fou escollit el premonstratenc Ramon de Torrella, qui fou consagrat l'any 1238 i regirà la nostra Església fins dia 11.06.1266 que li arribà la mort.

Mentrestant el prebost de Tarragona, l'any 1235, havia rebut l'encàrrec, de part del papa, d'arreglar els assumptes eclesiàstics de Mallorca. Tots els porcioners cediren a l'Església el domini directe i útil de la part que pertocava a aquesta, i conformà la porció temporal de la mitra mallorquina, com també començà a establir els termes parroquials perquè poguessin mantenir un rector i un vicari cada una de les parròquies, rectificant, si calia, segons fos més convenient el poblament que s'anava assentant a l'illa. D'aquesta manera arribam a la bul·la del mes d'abril de 1248 on trobam les quatre parròquies a la ciutat i les trenta-una a la Part Forana.

Per aquesta bul·la coneixem que la seu del temple parroquial inquer no és l'església que ja tot d'una s'establí al serral, ara dit de les Monges, i dedicada a l'apòstol sant Bartomeu, sinó que ho serà la que s'aixeca un poc més avall, en terres més planes, vora el camí que uneix les dues badies i d'on arranca el camí de Muntanya, que serà dedicada a Santa Maria d'Inca. Hi haurà església, cementiri, i per l'esmentada bul·la sabem que tenia també propietats i rèdits.⁶

D'on sortiren els primers rectors i vicaris?

En el mes de desembre de 1230 el papa Gregori IX manà al bisbe Ais de Provença que prediqui, en la seva diòcesi, una indulgència, com la que s'havia predicat per anar a Terra Santa, encoratjant gent cristiana perquè vengués a viure a Mallorca. L'any 1233 concedeix als clergues d'aquelles terres que venguessin a Mallorca per exercir-hi el ministeri sacerdotal, que podien seguir gaudint dels beneficis que tenien en llurs parròquies d'origen. Sens dubte més de dos vengueren a Mallorca.

4. *Catalunya Romànica*, volum II. Osona I, pàg. 32-33. És bo recordar que l'any 879 exercia son ministeri a Osona el prevere Revocand, qui aviat portarà el títol d'arxiprest, atès que l'any 881 ja trobam com a arxiprest Gotmar, qui l'any 887 ja era bisbe.
5. L'illa d'Eivissa, que fou conquerida dia 08.08.1234 pel novell arquebisbe de Tarragona Guillem de Montgrí, juntament amb Pere de Portugal i el comte del Rosselló, quedà inscrita a la diòcesi tarragonina fins que en el Concordat de 1851 quedà suprimida la diòcesi i l'illa fou agregada a la diòcesi mallorquina, per tant a ser part de l'arxidiòcesi de València. L'any 1927 es restableix la Seu eivissenca, sent regida per un administrador apostòlic, fins que l'any 1950 se'n recobrà la titularitat, l'administrador Mn. Antoni Cardona fou consagrat bisbe i passà a formar part de l'arxidiòcesi valentina. A més del bisbe propi, que sabem que tenia en el s. V Opilius, en el s. VI també coneixem un bisbe propi, Vicenç, a qui el bisbe Licià de Cartagena li fa una correcció fraterna.
6. "Sanctae Mariae de Yncha" "possessiones et redditus quos habet in territorio de. Yncha... et parts quam habet in villa de Yncha". Bul·la del Papa Innocenci IV de dia 14.04.1248 donant-nos relació de les 35 primeres parròquies de Mallorca. Publicada en Ilatí i traduïda al català en el llibre *Fiol-Payeras-Riutort 750 anys d'Església a Muro (1248-1998)*. Muro: 1998, pàg. 9-12.

Uns hi quedaren, altres, després d'uns anys de viure aquí i exercir-hi el ministeri, retornaren a la seva terra, amb la seva família, cosa semblant passava amb altres cristians.⁷

Rector, vicari i beneficiats

Si havia de dir, de manera clara i simple, què és una parròquia, diria que és una demarcació territorial eclesiàstica regida per un rector. Aquesta definició, així de simple, en principi serviria també per dir el que és una diòcesi, canviant el mot *rector* per la paraula *bisbe*; a posta, al començament de l'Església, es confonien els dos termes i sabem que històricament eren bisbes els eclesiàstics que estaven al cap de comunitats cristianes ben migrades d'habitants.⁸ Tira tira s'anirà establint que una parròquia és formada per un territori propi, un patrimoni propi i un clergat propi, que s'integra en un arxiprestat, que forma part d'una diòcesi, al cap de la qual hi ha un bisbe. Aquesta manera és la que trobam consagrada en el Concordat de 1851 i en el primer Còdex de Dret Canònic de l'Església (1917), que en al Cànon 216 &1 diu: "Territorium cuiuslibet dioecesis dividatur in distinctas partes territoriales; unicuique autem parti sua peculiaris ecclesia cum populo determinato est assignanda, suusque peculiaris rector, tanquam propius eiusdem pastor, est praeficiendus pro necessaria animarum cura".⁹

El còdex actual (1983) ho diu amb aquestes paraules, Cànon 374 & 1: "Qualsevol diòcesi o una altra Església particular ha de ser dividida en distintes parts o parròquies." & 2: "Per tal d'afavorir la cura pastoral a través d'una acció comuna diverses parròquies veïnes poden unir-se en grups peculiars, com ara els arxiprestats."¹⁰

Hem dit que Ferrer de Pallarès treballà per crear les 35 primeres parròquies que trobam a la bul·la de 1248. Al districte musulmà d'Inca, a més de la parròquia de Santa Maria d'Inca, també hi ha Sant Llorenç de Selva i Sant Miquel de Campanet. Cada parròquia havia de tenir unes terres perquè el rector i el vicari poguessin viure. A Inca també hi havia terres que fruitaven per al Sr. Bisbe, ja que a partir de 1315, en temps del rei Sanç, s'establí el sistema que el rei o el senyor tenien la meitat del delme, i l'altra meitat era repartida de manera que quedava ¼ per al Sr. Bisbe i el capítol de canonges, i l'altra quarta part era per a la parròquia. Aquest quart parroquial es dividia en ¾ parts per al rector i ¼ per al vicari.¹¹

Així, a Inca hi havia un rector i un vicari a més d'un grup de capellans que sens cobrar de les terres parroquials, ni tenir càrrec pastoral i per tant tampoc tenien

7. Crec que podem dir que de la família de Berenguer d'Anoia, establerta a Inca certament en el s. XIII i XIV, sols ens ha restat el *Mirallde trobar*. No trobam cap topònim del seu pas per la nostra terra, si bé sabem com al començament del s. XV "l'onrat mossen Miquel Noya doctor en decrets" era rector de la parròquia de Santa Margalida de Muro.

8. El cas és cridaner i el més conegut és Hipona, on el gran sant Agustí tenia una feligresia d'unes tres-centes persones.

9. "El territori de qualsevol diòcesi s'ha de dividir en diferents parts territorials, a cada una de les quals hi ha d'haver son temple propi, un determinat poble assignat, el seu particular rector qui ha d'actuar com pastor propi i s'ha de preocupar per la necessària cura de les ànimes." C.I.C. 1917, cànon 216 & 1.

10. & 1 "Quaelibet dioecesis aliave Ecclesia particularis dividatur in distinctas partes seu parocias. & 2 Ad curam pastorem per communem actionem fovendam plures parociae viciniore coniungi possunt in peculiares coetus, uti sunt vicariatus foranei." C.I.C. 1983, cànon 374.

11. Xamena, Pere – Riera, Francesc. *Història de l'Església a Mallorca*. Col·lecció "Els treballs i els dies", número 29. Palma: Editorial Moll, 1986, pàg. 45.

cap jurisdicció¹² a Inca, sí ajudaven força ferm en la celebració de misses i a donar vistositat al culte que se celebrava a la parròquia. Entre aquests capellans sobresortien els qui eren beneficiats.

Què és un benefici eclesiàstic?

Tècnicament he de dir que un benefici eclesiàstic és una entitat jurídica erigida a perpetuïtat per l'autoritat competent, on hi ha el dret de percebre les rendes annexes al benefici, i les obligacions que s'estableixen: sufragis, resos, sermons... D'una manera més simple diré que si una persona volia que se celebràs una missa o un conventual, cada any, el dia de l'aniversari de la seva mort, havia de deixar aquell tros de terra, que cada any donava el blat necessari per pagar la celebració d'aquell any. Altres vegades perquè una persona era devota de tal o tal sant, deixava també unes terres perquè del producte d'elles es poguessin celebrar aquells actes de culte a la parròquia o església.

Es donava el cas que moltes vegades un capellà podia tenir un benefici a tal o tal parròquia i altar, i al mateix temps ser rector o vicari a una altra parròquia. Aquest fet es coneix com a *acumulació de beneficis*, i en certes èpoques de la història de l'Església ha donat uns resultats fatals, ja que hi havia persones que es dedicaven a acumular beneficis, que evidentment no podien atendre, per això havien de "llogar" un capellà perquè complís les obligacions, a canvi de rebre una compensació econòmica. Si les rendes del benefici no permetien fer això, permutaven aquell benefici amb un altre que fos rendible per a llurs aspiracions i interessos.

La nostra parròquia té un bon mostrari de rectors que acumulaven beneficis, potser perquè era una prebenda ben dotada, però pens que més aviat era perquè era la manera de fer, i qui tenia bo en tenia, i aquesta era una manera de viure. Així l'any 1427 Mn. Francesc Rovira és rector d'Inca i canonge de la Seu. Dia 01.05.1425 havia arrendat la rectoria d'Inca per tres anys, al preu de 310 lliures, al prevere Mateu Serra; ara (1427) a Mn. Serra li ha sortit una cosa millor, i renuncia al lloguer a favor del beneficiat inquer Mn. Gabriel Font.¹³

L'any 1472 Mn. Bartomeu Sureda és el rector d'Inca i té la rectoria arrendada a Mn. Antoni Vilaprim per tres anys. Dia 24 de febrer es veu que les coses no anaven gaire bé i veim com aquest home reclama 210 lliures a tres habitants d'Inca: Jaume Conrador, Joan Pellisser i Llätzer Prats.¹⁴

Potser el cas més cridaner i més públic en la història d'Inca és el cas de Cèsar Borja i Catanei (1475-1507), fill del cardenal Roderic, futur papa Alexandre VI (1492-1503). L'any 1482 ja era protonotari apostòlic i ja tenia un caramull de canongies. L'any 1491 era bisbe de Pamplona, el 1492 arquebisbe de València i el 1493 cardenal. L'any 1494 fou ordenat diaca i aquest any rep la rectoria d'Inca,

12. Jurisdicció. La mateixa paraula ens introdueix al món del dret i amb aquest nom es designa la potestat que té un rector i un vicari per exercir el ministeri sacerdotal en la parròquia: administrar els sagraments, predicar la paraula de Déu, confessar, en certes èpoques fer de notari... qui no era rector o vicari de tal parròquia sols podia exercir-hi el ministeri si el rector o vicari el delegaven, i en certes circumstàncies la delegació havia de venir de la Cúria Diocesana.

13. A.R.M., Prot. Not. V-13 foli 24g, *apud* Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Inca 1350-1516*, pàg. 143.

14. A.R.M. A.H. 188, foli 31.

que lloga per 250 lliures a Mn. Joan Macip. Se les arreglà perquè el seu germà Joan fos assassinat l'any 1497, d'aquesta manera ell pogué deixar la “carrera eclesiàstica” que havia emprès i dedicar-se de ple a la política i a les armes. L'any 1500 era el capità general dels exèrcits de l'Església i duc de la Romanya el 1501, però l'any 1503 mor son pare, i el papa Juli II li lleva tots els càrrecs que tenia i el tanca a la presó, d'on s'escapa i es refugia a Nàpols, però també és fet presoner i duit a Castella, d'on s'escaparà altra vegada per anar a trobar protecció a casa de son cunyat Albert, rei de Navarra, i morirà l'any 1507 en el setge de Viana.

El concili de Trento 1545-1563, que manava la residència de bisbes i rectors en el lloc de son ministeri, va frenar molt l'acumulació de beneficis, però no la llevà del tot i basti un exemple. De 1624 a 1632 fou rector d'Inca Mn. Nadal Guasp. Aquest clergue dia 07.04.1618 havia pres possessió d'un benefici a l'altar de les Ànimes de la Seu, vacant per la mort del prevere Miquel Pasqual, benefici del qual gaudí tota la vida, ja que a sa mort fou enterrat en aquella capella dia 09.08.1632 i llavors aquell benefici fou donat dia 02.12.1632 a Mn. Sebastià Cap de Bou.¹⁵

Eclesiàstics celibataris i eclesiàstics conjugats

Per gaudir d'un benefici eclesiàstic calia ser eclesiàstic, i per ser-ho s'havia d'haver rebut la clerical tonsura. Rebre la tonsura possibilitava que els joves poguessin tenir i conrar terres que havien estat deixades a l'Església destinant el fruit a pagar actes de culte. Moltes vegades eren deixades per pagar l'oli d'una llàntia que havia de cremar davant el Santíssim o en la capella de tal o tal Sant, o per pagar una festa religiosa... per tant hi havia famílies que procuraven que un dels seus fos clergue¹⁶ per poder seguir tenint aquelles terres destinades a actes de culte. Altres vegades trobam el nom de “Corona” o “Coronat” ja que el tonsurat havia de dur la “coroneta”. Era una pràctica molt estesa a Mallorca que quan venia el Sr. Bisbe a la parròquia, així com un dia confirmava tots els batiats des de l'altra visita, també solia fer una cerimònia on tonsurava tots els nins que les famílies presentaven per ser clergues, sense que això significàs ni poc ni gens que havien de seguir els estudis eclesiàstics, sinó que serien aptes per a gaudir d'algun benefici parroquial i que passaven a dependre de la jurisdicció eclesiàstica per a tots els fets legal que haguessin de passar en sa vida. Altres vegades eren els pares que els presentaven al Sr. Bisbe perquè fossin tonsurats, no en el poble, sinó al Palau, com és el cas del notari de Muro Rafel Socias qui, en el mes d'octubre de 1541, anà amb sos fills a Ciutat per veure tota la moguda que significà la vinguda de l'emperador Carles V a l'illa i ens diu que el diumenge dia setze d'octubre:

“aprsè dinar començaren a fer crides que tot hom s'embarcàs i els tambors anaven per la Ciutat cridant que s'embarcassen que Sa Majestat ho manava en pena de la vida i així la gent començà embarcar-se i jo aní en casa de mossèn Mateu Moranta a on estava el nunci del Papa per fer donar corona a mos fills Jaume i Rafel an els quals el sendamà el dit comissari mateix donà corona”.¹⁷

La immensa majoria d'aquests homes “coronats” quedaven així, no estudiaven ni eren ordenats “in Sacris” i com a tals es casaven, tenien fills i si les terres del

15. A.C.M. *Llibre de Possessió de Benefici* 2719 bis, foli 309.

16. El llinatge Quetgles ve d'aquí com el malnom “corona” o “coronat”.

17. Tot el document d'aquest notari és publicat a Fiol-Rosselló-Payeras, volum IV de la *Història de Muro (1516-1715)*, pàg. 29-42. Muro:

benefici anaven bé, procuraven que algun fill seu també entràs a l'estat eclesiàstic i seguís conrant aquelles terres. Altres rebien instrucció amb els capellans del poble, després anaven uns anys a algun convent ciutadà on acabaven de fer els estudis necessaris i eren ordenats. Podien gaudir de certs beneficis i no havien de manar les feines a altres preveres, això sí, havien de guardar castedat. No es podien casar ni tenir fills, si bé he de dir que el seu comportament moral no era gaire diferent del dels altres vilatans. En els segles IX i X normalment els capellans eren casats, i si no ho eren, vivien en concubinat, cosa que no era gens mal vista ni pels parroquians ni per la jerarquia. Fins i tot els canonges del temps de Carlemany eren sacerdots casats, que vivien no gaire enfora de la Seu i l'administraven. En els segles XI i XII es comença a estendre el model de vida comunitària i celibatària a les ciutats, però en les comarques rurals tindrà mal de fer entrar aquest tipus de vida. A Mallorca ja ens arribà el clergue celibatari, acompanyat d'altres clergues conjugats per viure com la gent dels nostres pobles, no posant gaire esment en altres aspectes més perfeccionistes, si a viure prop de la gent i assistint pobres i malalts.

Ara miren, en diferents moments de la nostra història, els preveres que vivien a Inca i que servien la parròquia de Santa Maria.

Preveres en el segle XIV

Sabem que dia 08.06.1343 es reuniren els nostres avantpassats, en el temple parroquial, per elegir els síndics que havien de fer homenatge a Pere el Cerimoniós. Com a testimonis de l'elecció firmaren 7 preveres que hi eren: Joan Arbós, Pere Argimon, Bernat Fornari, Bernat Gaçol, Bertran Perelló, Pere Roig i Simó Rovira.

Altres capellans que habitaren a Inca durant aquest segle:

1300 Guillem Febrer	1346 Joan Arbúcies
1305 Berenguer de Cunilles	1348 Ramon Dodoleti
1320 Guillem Sabadell	1348 Jaume Estaràs
1343 Joan Arbós	1348 Guillem Gerona
1343 Pere Argimon	1348 Bernat Palau
1343 Bernat Fornari	1348 Antoni Rotger
1343 Bernat Gaçol	1348 Guillem Seguí
1343 Bertran Perelló	1348 Miquel de Vilaplana
1343 Pere Roig	1349 Bernat Brunet
1343 Simó Rovira	1349 Guillem Huguet ¹⁸

Preveres en el segle XV

En el mes d'abril de l'any 1499 no hi hauria rector a Inca i la Sra. Caterina, vídua de Gabriel Serra, vol fundar un aniversari per a l'ànima de son marit, per això el vicari, qui era Mn. Bernat Trobat, fa firmar tots els beneficiats de la parròquia

18. Llabrés P. J.-Rosselló, R. *Inca en la història 1229-1349*. Inca: 1998, pàg. 208.

per acceptar la dita fundació i firmaren: Miquel Morro, mestre en Sagrada Escripura,¹⁹ Miquel Mollet, Gabriel Gil, Simó Pasqual, Simó Prats, Joan Macip, Guillem Servera, Balí Moranta, Guillem Malferit, Manuel Jover i Llorenç March.²⁰

Preveres en el segle XVII

En lloc de posar només el nom dels capellans, pos els càrrecs que calia repartir cada any a la parròquia. Normalment es feia una reunió al voltant de l'Anunciació del Senyor (25 de març), a fi de començar l'any dia 25 amb els nous càrrecs a lloc. L'any 1680 feren aquesta distribució:

- 1r procurador major
- 2n bosser: Mn. Miquel Planes
- 3r clavers: Mn. Antoni Bibiloni ajudat del rector i del bosser
- 4t arxiver: Mn. Antoni Bibiloni
- 5è custos: Mn. Miquel Rubert
- 6è taxadors: Mn. Pere Andreu Català i Mn. Reura
- 7è oïdors de comptes: Mn. Bibiloni i Mn. Rubert
- 8è baciner de Nostra Senyora: Mn. Baptista Suau
- 9è baciner de les Ànimes del Purgatori: Mn. Pere Martorell
- 10è procurador d'adventícies: Mn. Pere Martorell
- 11è obrer del Santíssim Sagrament: Mn. Pere Andreu Català
- 12è obrer de sant Miquel: Mn. Miquel Ramis
- 13è obrer de sant Vicenç: Mn. Bartomeu Danús
- 14è obrer del Sant Crist: Mn. Miquel Rubert
- 15è esmerçadors clavers de la caixa, qui són rector, Planes bosser i Bibiloni claver
- 16è obrer de la Puríssima Concepció: Rnd. Pere Martorell Pvre²¹

Clergat parroquial a Inca l'any 1751, segle XVIII

- Rector Mn. Joan Carles
- Doctor Mn. Jaume Carbonell
- Doctor Mn. Bartomeu Danús
- Mn. Joanot Siquier
- Mn. Miquel Blanquer
- Mn. Bartomeu Planes

19. Bisbe Mn. Miquel Morro. Va néixer a Inca en el s. XV i en la nostra parròquia el trobam com a beneficiat. Fou també prior de l'Hospital General de Mallorca (1486) i per ara no puc precisar el moment que fou ordenat bisbe. Sens dubte seria un dels bisbes mallorquins que suplien les absències del titular de Mallorca. Sabem que l'any 1502 assisteix a un Certamen Lul-lià que es féu al convent de Sant Francesc (Palma), que dia 06.02.1507 beneeix una de les claus de volta del temple parroquial de Sineu, a l'octubre del mateix any beneeix una Mare de Déu Sagrari del monestir de Santa Elisabet de Ciutat i que l'any 1510 fou nomenat bisbe titular de Bugia i cap allà partí acompanyat de diferents persones de Mallorca i carregat de diferents objectes i ornaments per posar en marxa la nova diòcesi. Sens dubte durà poc la missió, ja que poca cosa en sabem. Dia 20.07.1514 sabem per una carta que el governador de Mallorca escriví al batle de Sencelles, dient-li que per les informacions que ha rebudes de l'inquer Pau Casesnoves el bisbe Morro s'endugué una campana d'Inca per anar a la nova diòcesi de Bugia, ara aquesta campana és a Sencelles, i es mana que sigui tornada a Inca. A.R.M., A.H. 256, foli 198 g. La parròquia d'Inca celebrava cada dia 28 de febrer l'aniversari de son martiri.

20. Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Inca 1350-1516*, pàg. 172. No pos cap relació de clergues del s. XVI perquè ara no en tenc cap a mà.

21. El rector era el Dr. Pere Antoni Mayol 1679-1682. Nota que no surt la Confraria de Santa Maria la Major i sí surt la de la Puríssima. El procurador major, del qual no surt cap nom, sens dubte era un seglar i home de lleis que curava de cobrar els censals parroquials. Claver o clavari eren els qui guardaven les claus de la caixa on es guardaven els diners. Bosser el qui tenia la bossa on guardaven els diners i d'on sortien les mesades a pagar. Normalment es donava un plom, amb l'escut parroquial, per a cada funció, que a final de mes eren canviats en moneda de curs normal. Custos era l'encarregat de totes les coses del temple i sagristia. Baciners: guardaven les almoines que eren posades a les bacinets del sant i un pic a l'any passaven comptes. Adventícies eren les entrades que hi havia per les comandes que "venien", o sigui que no eren del fundat. Esmerçadors, encarregats d'esmerçar els censals.

Mn. Bartomeu Garau
 Mn. Bartomeu Seguí
 Mn. Francesc Llompart
 Mn. Antoni Coll
 Mn. Josep Fàbregues²²
 Mn. Miquel Prats
 Mn. Jaume Danús
 Mn. Miquel Siquier
 Mn. Melchior Bover
 Mn. Gabriel Reura

Tots aquest són preveres i beneficiats a la parròquia. A més d'aquests hi ha uns altres capellans que no tenen benefici, però es diuen titulars d'Inca, qui també rebien encàrrec del reverend comú. Aquest any hi havia aquests: Mn. Ramon Ramis, Mn. Pau Saurina, Mn. Llorenç Sastre i el subdiaca Mn. Joan Buades.²³ Perquè es pugui comprendre un poc millor l'organització que hi havia a la parròquia, ara pos els càrrecs que distribuïren per a l'any 1787, sent rector el Dr. Pere Josep Llull 1781-1808, i és el moment que es va aixecant el temple parroquial que ara tenim.

1r procurador *ad exigendum*: Mn. Mateu Ferrer
 2n bossar: Mn. Llorenç Català
 3r procurador d'advertícies: Mn. Mateu Ferrer
 4t arxivers: Mn. Joan Buades i Mn. Sebastià Bennàssar
 5è clavers: Mn. Gabriel Reura i Mn. Sebastià Bennàssar
 6è custos: Molt Reverend Dr. Pere Josep Llull pre i rector
 7è baciner del Santíssim Sagrament: Mn. Sebastià Bennàssar
 8è baciner de les Ànimes: Mn. Llorenç Català
 9è baciner de Sta. Maria la Major: Mn. Nicolau Carles
 10è baciner del Sant Crist: Mn. Gabriel Reura
 11è baciner de sant Miquel: Mn. Matheu Ferrer
 12è baciner de sant Vicenç: Mn. Rafel Vallespir
 13è primatxers: Mn. Miquel Siquier i Mn. Mateu Ferrer
 -assistents de primatxers: Mn. Gabriel Reura i Mn. Sebastià Bennàssar
 14è oïdors de comptes: Mn. Joan Buades i Mn. Sebastià Bennàssar
 15è administradors de la deixa del Dr. Bernat Ferragut: J. Buades i Stià Bennàssar
 16è administradors de la deixa de Gabriel Vallespir i Joanot Trobat: Mn. Stià Bennàssar
 17è administrador de la missa de l'Alba: Mn. Rafel Vallespir
 18è Per al ministeri de l'altar: Nicolau Carles, Rafel Vallespir i Gabriel Reura
 19è diputats de Sta. Maria la Major: Rnd. Miquel Siquier i Joan Buades
 20è procurador de restes, et ad lites tam conjuntim, quam divisim cum facultate etc.: Mn. Joan Siquier i Mn. Sebastià Bennàssar²⁴

22. Mn. Josep Fàbregues i Barceló. Sabem que havia nascut a Palma i que l'any 1747 ja gaudia d'un benefici en el temple parroquial d'Inca. No poques vegades, al llistat dels preveres que es reuneixen en el reverend comú, se li dona el títol de llicenciat. Morí a Inca dia 14.03.1804 i fou enterrat l'endemà en el temple parroquial. Fou el confés ordinari del monestir de sant Bartomeu i gran defensor de les nostres monges en un litigi que sorgí sobre l'obligatorietat del clergat parroquial d'anar a celebrar missa al monestir. L'any 1781 va fer un manuscrit copiant la part referida a sor Clara Andreu del llibre, manuscrit també, que va fer el trinitari P. Reynés conegut amb el nom de *Cotejo*.

23. APSMM Llibre 31 *Determinacions del Reverend Comú 1747-1805*, folis 20g i següents.

24. *Ibidem* folis 153r-153g.

Clergat a Inca l'any 1861

Per aquest moment em serveix del que publicà el Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca: “con los datos oficiales que se han reunido en la misma á consecuencia de la circular núm. 2 del dia 15 de enero de dicho año”.

Un rector
 Dos vicaris
 Cinc beneficiats
 Dos adscrits

Tres exclaustrats amb pensió que donen un resultat de 13 capellans, les edats dels quals vénen especificades d'aquesta manera:

2 tenien de 24 a 35 anys
 3, de 36 a 45
 4, de 46 a 60
 4, més de 60 anys²⁵

Clergat a Inca l'any 1906

Bernadí Font i Ferriol, rector, arxiprest des de 1887
 Magí Marquès i Ferrer, vicari des de 1881
 Guillem Pujadas i Ferrer, vicari des de 1890
 Antoni Coll i Janer, prevere
 Pere Joan Ferrer i Ferrer, prevere
 Antoni Ferragut i Ramis, prevere
 Miquel Pujadas i Ferrer, prevere
 Andreu Jaume i Nicolau, prevere
 Pere Joan Beltran i Caimari, prevere
 Joan Coli i Llobera, prevere
 Rafel Ramis i Janer, prevere
 Miquel Llinàs i Mateu, prevere
 Tomàs Mora i Cànaves, prevere
 Gabriel Reus i Alzina, prevere
 Simó Reus i Alzina, prevere
 Francesc Rayó i Brunet, prevere
 Bartomeu Gelabert i Massip, prevere²⁶

El rector no era inquer i dels 17 capellans que hi havia també n'hi ha un nascut a Palma, però que sens dubte devia tenir la família a Inca, Mn. Bartomeu Gelabert i Massip.

Clergat a Inca l'any 1959

Rector arxiprest: Mn. Gabriel Buades i Riusech
 Vicari: Mn. Miquel Fuster i Cortès
 Vicari: Mn. Gabriel Martorell i Reus

25. B.O.B.M. 1861 pàg. 139; cal notar que és el primer volum d'aquesta publicació.

26. B.O.B.M. 1906 pàg. 48-49.

Vicari: Mn. Bartomeu Nadal i Cifre
 Capellans adscrits: Mn. Tomàs Mora i Cànaves
 Mn. Joan Coli i Llobera
 Mn. Vicenç Batle i Duran²⁷

També aquest any ja funcionava la parròquia de Jesucrist Rei i hi havia el rector Mn. Rafel Cladera i Ramis.

Clergat a Inca l'any 2008

La situació d'ara representa un altre model d'Església. Recordem que l'any 1959, dia 06.07 es creava la parròquia de Jesucrist Rei, que diferents anys funcionà amb un rector i un vicari, i altres anys amb un sol prevere amb el càrrec de rector. Dia 02.05.1962 s'erigia la parròquia de Sant Domingo, que també tenia rector i dos vicaris. Anys funcionà amb un sol vicari i altres només amb un prevere amb el càrrec de rector. Enguany, després del canvis que hi ha hagut, es veu que es va cap a la creació d'una Unitat Pastoral integrada, per ara, amb les tres parròquies d'Inca i amb la de Sant Joan Baptista de Mancor de la Vall, al servei de les quals hi ha:

Mn. Simó Jordi Garau i Matas
 P. Antoni Canyelles i Borràs C. M.
 Mn. Baltasar Soler i Serra
 Mn. Bartomeu Genestra i Martorel²⁸

Ara present un llistat, (per força provisional i en estat de gestació) però que ja dóna un bon mostrari sobre el qual es pot anar fent feina per ser completat.

1. 1242 Arnau Balaguer. No podem dir que fos el rector, però sí feia de capellà a Inca i aixecava documents jurídics.
2. 1256 Mn. Guerau. Sabem que l'any 1274 encara ho era.
3. 1279 Guillem de Cunilles. Aquest any firmava una concòrdia entre els rectors de Mallorca i els PP. dominicans.²⁹
4. 1299 Pere Verdera. Dia 30.10 firmava una concòrdia entre els rectors i els PP. trinitaris. Sabem que l'any 1305 encara ho era.³⁰
5. 1337 Jaume Salzet.³¹

27. *Guia de la Diòcesis de Mallorca. Año 1959*. Cal notar que el Joan Coli i Llobera que surt en aquest llistat no és el mateix que el que surt l'any 1906. Aquest nasqué a Inca l'any 1864 i hi morí l'any 1920, i el segon, ben conegut encara en la nostra ciutat, va néixer dia 28.07.1893 i moria dia 18.11.1985.

28. Els dos darrers preveres tenen el caràcter de jubilats per haver complit ja els 75 anys.

29. Llabrés-Rosselló. *Inca en la història*, pàg. 117-118.

30. *Ibidem* pàg. 203 i 205.

31. El rector Jaume Salzet va fundar un benefici, a l'altar major de la parròquia, amb uns diners que cobrava d'unes cases que hi havia a Inca, en la dita illeta de la Meca, ubicada en la porció temporal del bisbe. A.C.M. núm. 2965 foli 63 *apud* Rosselló Vaquer, R. *Història d'Inca*, pàg. 178. Sabem que no era rector d'Inca, però de 1329 tenim el record de Mn. Guillem Sabadell, ja que la làpida que trobam, entrant per portal major, a mà dreta, just abans de posar peu a la capella del Sant Crist, es trobava a l'actual capella de la Puríssima, descoberta quan es feia la capella. Es veu que pertanyia al temple antic, fou estudiada per l'Arqueològica Lul-liana i posada sota la taula gòtica de Santa Maria de Daurer, en la capella de Sant Sebastià amb aquesta inscripció: "Esta lápida se halló bajo el altar de la capilla de la Concepción, antes del Rosario y antes de San Miguel en el antiguo templo; ha sido repuesta en este sitio por el Rdo. Ecónomo D. Guillermo Fiol, a fin de que se conserve." A les obres que a final del s. XX el canonge inquer Mn. Pere J. Llabrés i Martorell dirigia a la parròquia, fou posada on ara la veim, diu així: "Aci jau Guillem Sabadei prevera qui establí una capellania perpetua. Féu aquesta capela ab altar e féu-i XII anniversaris perpetua's asi en la esglesia de madona Sancta Maria d'Incha. Mori III nonas decembre de l'any MCCCXXIX Anima eius requiescat in pace amén." Confer. Fiol i Tornila Pere: "Visita al temple parroquial de Santa Maria la Major" A: comunicació a la *Revista del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca 115-116* (2006), pàg. 233

6. 1338 Johan de Setembre.³²
7. 1344 Joan Sabater.
8. 1348 Guillem March.³³
9. 1361, 27.07 moria el rector Andreu Reinald. Es fundava el benefici de sagristà d'Inca.
10. 1362 Folc Perer és el rector i té dos vicaris: Simó Rovira i Pere Roig.³⁴
11. 1380, 07.10 Bernat ses Comes.
12. 1387 Dr. Ronsolí. Començà el rectorat dia 16 d'abril.
13. 1388 Esbert de Vilamarí.³⁵
14. 1395 Antoni Gost. L'any 1401 encara cobrava el fundat del rector, Setembre.
15. 1423 Alfonso de Borge.³⁶
16. 1425 Francesc Rovira.³⁷
17. 1451 Jaume ça Massó, doctor en lleis.³⁸
18. 1452 el vicari Salvador Prats té cura de la parròquia.³⁹
19. 1457 és el vicari Miquel Mollet qui té cura de la parròquia.⁴⁰
20. 1459 Dionís Joan.⁴¹
21. 1465, 08.06 ja s'havia mort el rector Dionís i el Sr. Rei dóna la rectoria a misser Pere Pardo, àlies Carrós, però hi ha altres pretendents i neixen problemes, ja que el notari Joan Falcó ven per 4 anys, al preu de 87 lliures 10 sous, cada any, la primícia de l'església, al prevere Jaume Gallur que viu a Inca.⁴²
22. 1469 Bartomeu Sureda. Té la rectoria arrendada per 3 anys a Mn. Antoni Vilaprim. 1472 segueix sent Sureda.

-
32. Surt moltes vegades com rector Setembre, perquè havia fundat un benefici a la parròquia i sempre hi havia qui l'administrava i n'havia de donar compte al reverend comú de preveres. Així sabem que el 02.12.1401 el rector Antoni Gost firma haver rebut 30 lliures del Fundat del rector Setembre que ha de destinar a reparar l'altar major, pregar per l'ànima del difunt i atendre els pobres de la parròquia. A.R.M. Pere Ribalta, R-26 f. 11 i 13 *apud* Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Inca*, pàg. 158.
  33. Aquest rector era doctor en lleis. A més de la parròquia d'Inca també tenia la d'Esporles i dues canongies, una a Mallorca i altra a Càller (Sardenya). A Inca hi havia el vicari Ramon Dodoletí que es veu que sabia donar cap a les feines que sortien i a les que li manava el Sr. Bisbe perquè el rector no hi era. Es veu que el Dr. March era molt amic del Sr. Bisbe Barenquer Bal-le (1332-1349), qui l'any 1338 augmentà el capítol de la Seu a 22 canongies i dia 01.10.1346 consagrà la Seu, diada que encara ara celebrem com la festa de la Dedicació.
  34. El vicari Simó Rovira també fou un home a qui li pertocà fer moltes vegades de rector, ja que es veu que el rector Folc Perer era absentista, ja que l'any 1362 el Sr. Bisbe Antoni Colell (1349-1363) li encomana l'administració material i espiritual de la parròquia. També trobam que fa col·lacions de beneficis tant a Inca, com a Selva. Certament l'any 1375, en el mes de setembre, ja era mort, perquè surt la notícia que un benefici de què ell gaudia ara és vacant perquè ha mort. Curiosament trobam un nebot seu, que també nom Simó Rovira, també clergue, qui dia 28.04.1375 rep un benefici, a la Seu. Rosselló Lliteras, Joan – Servera Sitjar, Bartomeu. "La clerecia d'Inca en el segle XIV". A: *II Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1885, pàg. 125-126.
  35. Tenia arrendada la rectoria als germans Joan i Pere Fuster. Dia 02.06.1388 els demana 130 lliures. Es veu, però, que les coses no anaven gaire netes, perquè el notari Pere Salt demana 50 lliures i 10 florins per la feina que ha fet. Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Inca*, pàg. 98 i 99.
  36. Dia 17.07.1423 el governador comunica al batle d'Inca i al vicari que aquest rector ha canviat la nostra rectoria amb la prepositura d'Eivissa. A.R.M. A.M 100, foli 185, *apud* Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Inca*, pàg. 117.
  37. Aquest rector també era canonge de la Seu, per això va llogar els fruits de la rectoria, a partir de dia 01.05.1425, per tres anys, al preu de 310 lliures al prevere Mateu Serra, però ara a Mn. Serra li ha sortit una cosa millor, per tant l'any 1427 vol passar el lloguer a Mn. Gabriel Font. *Ibidem* pàg. 143.
  38. Dia 27.02.1451 es concedeix la rectoria d'Inca a Jaume ça Massó, doctor en lleis, i per part de la Cort Romana també se li concedeix la Pabordia de la Seu, per mort de Francesc Rovira, antic rector d'Inca, i ara col·lector apostòlic. Arriba una carta del rei al lloctinent general dient que Jaume ça Massó "emat conseller nostre" ha renunciat a les dues prebendes i demana que sien donades a "lo amat conseller nostre" Francí Torrella, "olim sacristà e canonge de Girona". A.C.M. Reg. 2.735, folis 22 o 23.
  39. Dia 03.06.1452 Pere Carbonell admet que deu al vicari Salvador Prats 7 lliures, preu de la primícia de l'hortalissa del rector. A.R.M., V-41 foli 11g.
  40. El vicari Miquel Mollet és l'encarregat de la parròquia, ja que aquest any, amb els altres beneficiats, nomenen procurador per poder cobrar, als hereus del prevere difunt Bartomeu Guitard, tot el que devia a la Confraria de Sant Miquel A.R.M. V-76, foli 86g. *Apud* Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Inca*, pàg. 163.
  41. La Cúria Diocesana concedeix a Dionís Joan, canonge i paborde de la Seu i rector d'Inca, perquè pugui rebre els ordes menors i els majors. A.D.M. Col·lacions 1459-1461 foli 8. Dia 08.06.1465 el rector ja era mort i el rei dóna aquest benefici a misser Pere Pardo, àlies Carrós, però resulta que un tal Bartomeu Sureda també el pretén, per això tot quedarà aturat fins que es resolgui, mentrestant Antoni Vilaprim té la rectoria arrendada. Confer. Rosselló Vaquer, Ramon. *Història d'Inca*, pàg. 45 i 46. Pel que veim el plet es fallà a favor de Sureda.
  42. A.R.M., P. 314, foli 45.

23. 1494 el cardenal Cèsar Borja és el rector i la té arrendada per 250 lliures a Mn. Joan Macip.
24. 1494 també surt com a rector Guillem Planes.
25. 1499 actua el vicari Bernat Trobat.
26. 1501 Mn. Remolins.
27. 1563 Mn. Mateu Massanet és el Vicari.⁴³
28. 1563 Gaspar Planes és el rector i resideix a Roma.⁴⁴
29. 1571 actua el vicari Guillem Serra, Planes és el rector.
30. 1598-1624 Dr. Jaume Torrens.⁴⁵
31. 1624-1632 Dr. Nadal Guasp.⁴⁶
32. 1633-1634 Dr. Joan Baptista Suau.⁴⁷
33. 1634 de juliol a setembre Mn. Pere Joan Gili és l'ecònom.
34. 1634-1652 Dr. Joan Morro.⁴⁸

43. Així es diu en la primera visita pastoral que féu el bisbe Arnedo a Inca, dia 07.10.1563 "Rdo. Magistri Matheu Massanet, dicte ecclesiae parochialis vicari". Cànon 4829, Pérez Martínez, Lorenzo. *Las Visitas Pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572)*, tom II, pàg. 593.

44. El clergue de Tarragona Francesc Mediona, mitjançant son germà Guillem, posa plet al rector d'Inca Gaspar Planes, que resideix a Roma, sobre els fruits de la rectoria d'Inca A.D. 19/18/17. Sabem que l'any 1584 encara ho era perquè es morí Mn. Pau Cavaller, qui gaudia del benefici fundat pel rector Setembre a l'altar major, i el rector Planes presenta el seu germà Francesc perquè obtingui aquest benefici. A.D. 1/12/27.

45. Mn. Jaume Torrens fou rector d'Inca de 1598 a 1624. Un rectorat de 26 anys que marca una etapa d'estabilitat en la nostra rectoria. No oblidem les moltes vegades que els vicaris havien de donar cap a feines perquè el rector era absent. Ara un poc passats els anys del concili de Trento (1545-1563) es van posant en pràctica les normes que donà, entre elles la presència física en el lloc del benefici, bisbe o rector. Podem dir que Mn. Torrens es trobà acompanyat d'aquests capellans: Francesc Serra, Guillem Marquès, Guillem Cervera, Miquel Cantallops, Bartomeu Domènech, Gabriel Domènech, Bartomeu Marquès, Llorenç Trobat, Balthasar Oliver, Miquel Coch i Pere Jordi Ferragut. A.R.M. Notari. Pere Fiol, volum 5.203, foli 22. En son rectorat hi hagué la suor del Sant Crist (1607) i la redacció de l'acta pel notari Pere Fiol (1624), que es va fer dia 10 de febrer, i ell moria dia 23 de juliol del mateix any. En la rectoria hi ha un quadre d'aquest bon rector, que porta aquesta inscripció: "Verdadero retrato del Rdo. Jayme Torrens Pbro. Dr. en Sagrada Theologia Rector de Inca Insigne Benefactor de los pobres entró en esta parroquial Yglesia en el año 1598 y murió a 23 Julio de 1624." He mirat l'acta de defunció que hi ha al *Llibre de defuncions* de la parroquia 1502-1627, es troba al foli 175r, ara a l'Arxiu Diocesà I/44-D/1. He de dir que és il·legible per son mal estat de conservació. Així mateix puc dir que féu marmessors Mn. Nadal Guasp i Mn. Miquel Coch, féu testament en mans del notari Cosme Armeñual i deixà 200 misses a celebrar en la parròquia, 25 al convent de Sant Domingo (havien arribat els frares en temps seu) i altres tantes al de Sant Francesc. Confer: el meu treball presentat en ocasió dels 400 anys de la suor del Sant Crist, en vies de publicació.

46. Mn. Nadal Guasp sens dubte era nascut a Palma. Estudià en la Universitat de Mallorca, on es graduà en Sagrada Teologia. Dia 07.04.1618 prengué possessió d'un benefici a la Seu, a l'altar de les Ànimes, que hi havia vacat per la mort de Mn. Miquel Pasqual. L'any 1621 predicà la Quaresma a la Seu i l'any següent ja el trobam com a membre de la Col·legiata de la Mare de Déu de Lluc, ja que dia vuit de setembre resideix la col·locació de la primera pedra de l'actual basílica. L'any 1624 participà en les oposicions a rector i aconseguí la rectoria d'Inca. Dia 23.02.1625 la mare priora del monestir de Sant Bartomeu sol·licita al Sr. Vicari General que el nou rector sigui també el confessor ordinari del monestir. L'any 1626 començà a notar totes les coses que li anava consultant la venerable sor Clara Andreu, base de la biografia que posteriorment escriurà son successor en el confessorari monacal, Mn. Gabriel Benet Mir i Bertran. Davant uns fets que ell considerava extraordinaris, procurà que altres preveres i religiosos opinassin sobre ells: Mn. Ramon Villalonga, rector de Muro, el P. Ripoll S. J., el Dr. Pere Antoni Baró, antic mercedari i ara col·legial de Lluc, el P. Gaspar Garriga S. J., confessor del Sr. Bisbe Baltasar de Borja i Velasco. Sabem que fou persona de confiança de les prioros del monestir, atès que li encarregaren diferents problemes econòmics del monestir. Va conèixer les cartes que sor Clara escriví al Sr. Bisbe i va haver de sofrir una forta i crudel persecució de part del vicari general i del P. confessor del Sr. Bisbe, que segons ens diu el Dr. Mir i Bertran, condeixeble seu de la Universitat, va aguantar amb virtuosa fortalesa. Morí a Palma dia 09.08.1632 i fou enterrat a la Seu. Confer: "La situació històrica sobre sor Clara Andreu", preparada per mi mateix i per ara sense publicar.

47. Seguint l'anomenat *Llibre de capitols*, al tom 47 de l'Arxiu Parroquial de Sta. Maria la Major trobam que a l'acta del reverend comú de dia 12.03.1632 el rector és Mn. Nadal Guasp. A la reunió següent, dia 12.03.1633 ja surt com a rector el Dr. Joan Baptista Suau, quan feren les eleccions per a l'any 1934 (març) encara és Suau, però la següent, que és dia 22.05.1634, ja és presidida per Mn. Bartomeu Llompard, i a la que segueix, que és de dia 16.11.1634, ja surt com a rector el Dr. Mestre Joan Morro (foli 27g).

48. L'any 1851 la comunitat parroquial d'Inca estava formada per tots aquests membres: el rector, el doctor i teòleg Joan Morro, el Dr. Antoni Prats, Jaume Perelló, Steve Puig, Pere Jordi Ferragut (prevere provinent de Costitx, qui dia 29.08.1653 ja era mort i deixà una bona fundació a la nostra parròquia), Guillem Vives, llicenciat Bartomeu Llompard, Antoni Martorell, Bartomeu Perelló, Guillem Coch, Martí Martorell, Antoni Morro, Pere Serra, Jaume Pisà, Bartomeu Morro, Miquel Danús. Sembla que a més d'aquests 14 preveres n'hi havia un estol que no tenien benefici, un d'ells és Mn. Pere Fiol, qui l'any 1653 actua en lloc de vicari. Sembla que el rector era inquer, ja que té un nebot, Guillem Morro, que ha de quitar uns diners. APSMM *Llibre de capitols* núm. 47 foli 81. No podem oblidar que l'any 1652 tenguérem la pesta i el rector en morí, per això tenim que en el mes de gener hi ha Mn. Bartomeu com lloc havent d'ecònom, en el mes de maig de 1653 Mn. Pere Fiol en lloc de vicari i posteriorment Mn. Bartomeu Perelló com a ecònom.

35. 1653 Bartomeu Perelló és ecònom.
36. 1653-1676 Dr. Pere Joan Gili; 1677 Mn. Llorenç Fiol, vicari; 1678 Mn. Sebastià Oliver, ecònom; juliol 1678 Fiol, ecònom; 1679 Dr. Pere Rosselló, ecònom.⁴⁹
37. 1679 Dr. Pere Antoni Mayol, rector.⁵⁰
38. 1682-1690 Dr. Antoni Jofre.
39. 1691-1704 Dr. Miquel Santandre.⁵¹
40. 1705-1742 Mn. Joan Antoni Mesquida i Reure.⁵²
41. 1742-1747 Mn. Miquel Blanquer és l'ecònom i Mn. Joan Llompart, vicari.
42. 1747-1780 Dr. Joan Carles.⁵³
43. 1781-1807 Pere Josep Llull.⁵⁴
44. 1808-1815 Mn. Damià Llambias.⁵⁵
45. 1816-1842 Mn. Joan Amengual i Amengual.⁵⁶

-
49. L'any 1658 s'elegiren aquests càrrecs: procurador, Mn. Miquel Sastre, beneficiat a Santa Creu (Palma); bossier, Mn. Guillem Morro; claver, Mn. Jaume Pisà; taxadors, Coch i Martorell; sagristà, Pere Martorell; Goigs de Ntra. Senyora, Bernat Jeroni Mestre; oïdors de comptes, Coch i Morro; les Ànimes, Pere Martorell; per a l'ofici dels pecats mortals Martorell, procuradors d'*inventories*, Pisà; obrer del Santíssim Sagrament, Coch, per a la Confraria de l'Arcàngel Sant Miquel Martorell. APSMM Llibre 47, foli 100. Es veu que la successió d'aquest rector no fou fàcil, ja que l'any 1677 hi actua el vicari Mn. Llorenç Fiol; en la primera de l'any següent Mn. Sebastià Oliver és l'ecònom, en el mes de juliol l'ecònom és Mn. Fiol, i l'any 1679 ho és el Dr. Pere Rosselló. Per a l'any 1672, a l'hora de repartir els càrrecs parroquials es reuniren el rector Dr. Pere Joan Gili, acompanyat dels preveres Miquel Danús, Jaume Pisà, Pere Fiol, Bernat Jeroni Mestre, Baptista Juan, Pere Martorell, Arnau Rayó, Joan Bertran, Bartomeu Danús i Pere Andreu Català i elegiren com a procurador major Mn. Joan Amengual, prevere i vicari; bossier: Pere Martorell; claver: Arnau Rayó; per als oficis d'oïdors de comptes i custos: Arnau Rayó; per a la Confraria de les Ànimes: Bernat Jeroni Mestre; Confraria de Nostra Senyora: Rafel Reura; per a invectives: Pere Martorell; Confraria del Santíssim: Jaume Pisà; i per a la Confraria de Sant Michel: Joan Bertran. APSMM Llibre 47, foli 143g. Es veu que en aquests moments hi havia problemes en la nostra parròquia i tenien el Dr. Jeroni Rosselló (04.06.1674) resident a Roma, com a procurador, al qual havien donat un seguit de misses perquè les celebràs, però resulta que en aquest moment les intencions de missa no basten pels capellans que hi ha a Inca i cavil·len com fer-ho perquè pensen, els capellans, que si no donen misses al Dr. Rosselló no tendran procurador a Roma. Decidiren afavorir els capellans que residien a Inca i deixar la procura del Dr. Rosselló, *ibidem* folis 152r i 152g. He de dir que aquest capellà inquer resident a Roma allà morí l'any 1686 i va fer una deïxa per a la nostra parròquia, *ibidem* foli 190.
  50. L'any 1680 els oficis eclesiàstics es repartiren d'aquesta manera: procurador major, el notari Joan Nadal; bossier, Miquel Planes; arxiver, Antoni Bibiloni; clavers, Bibiloni, el bossier i el rector; custos, Miquel Rubert; taxadors, Antoni Bibiloni i Arnau Rayó; oïdors de comptes, Bibiloni i Rafel Reura; Confraria de Nostra Senyora, Baptista Suau; Confraria de les Ànimes del Purgatori, Pere Martorell; procurador d'*inventories*, Pere Martorell; Confraria del Santíssim Sagrament, Pere Andreu Català; Confraria de Sant Miquel, Antoni Bibiloni; càrrec i obrer de Sant Vicenç, Bartomeu Danús; en el càrrec del "Sto Cristo", Arnau Rayó. *Ibidem*, foli 165.
  51. Aquest rector comença a sortir en el nostre Arxiu en el mes de març de 1691 i morí dia 27.03.1704. És en son rectorat que es determina fer l'església nova i també fou ell qui dugué les relíquies dels sants patrons Abdon i Senén. Dia 12.03.1691 es repartiren els càrrecs parroquials d'aquesta manera: procurador major i bossier, Pere Andreu Català; custos, Guillem Jaume; oïdors de comptes, Miquel Rubert i Rafel Reura; baciner del Santíssim, Bernadí Martorell; baciner de Nostra Senyora, Guillem Rayó; baciner del Sant Crist, Guillem Jaume; taxadors, Pere Martorell i Arnau Rayó; esmerçadors, Bartomeu Danús i Miquel Planes; baciner de les Ànimes, Jaume Rubí; procurador d'*adventories*, Guillem Jaume; obrer de sant Miquel, Miquel Planes; obrer de sant Vicenç, Joan Beltran; arxivers, Dr. Guillem Mesquida, Miquel Rubert i Miquel Planes. *Ibidem*, Llibre 47, foli 213. Dia 10.05.1696 fou elegit com a mestre de Capella de la nostra parròquia el prevere Joan Llompart. Dia 26.07.1703 comença el *Llibre d'almoines* per a la nova església.
  52. Llarg i fruitós rectorat de 37 anys el d'aquest benemèrit capellà inquer, ja que comença l'església. Va morir a Inca dia 12.03.1742 i comença a curar de la parròquia l'organista i vicari Mn. Joan Llompart, però veient que les coses s'allargaven fou nomenat ecònom Mn. Miquel Blanquer.
  53. Segueix un altre rectorat ben llarg, 33 anys, ja que comença dia 03.10.1747 i acabà quan morí dia 16.04.1780. Seguí la construcció del temple. I d'ell és la còpia que es guarda a l'Arxiu referent a la suor del Sant Crist, feta pel notari Pere Fiol l'any 1624. A sa mort fou nomenat ecònom Mn. Joan Verger. A la reunió del reverend comú d'Inca, feta dia 21.08.1747 a l'Aula Capítular o Arxiu, s'hi reuniren el rector Dr. Joan Carles, els beneficiats Dr. Jaume Carbonell, Joanot Siquier, Miquel Blanquer vicari, Bartomeu Planes, Bartomeu Seguí, Gabriel Massip, Francesc Llompart, Llorenç Sastre, Ramon Ramis i Antoni Coll. Aquests eren els beneficiats residents, després hi havia els beneficiats no residents, després els preveres titulars, això és que eren d'Inca i vivien a Inca. En reunions d'aquells moments, veig que també surten els preveres Dr. Danús, Saurina, Fabregues, Prats, un altre Danús APSMM *Llibre 31 Determinacions del Reverend Comú 1747-1805*, foli 1. Ja que és del temps que s'aixecava l'església pos aquestes paraules de la reunió del R. C. de dia 12.12.1760 referent a una capella dedicada a Crist Ressuscitat: "I en cas que dites horas no se poguessen cantar en el lloch del Cor se deuran cantar en la Capella nova de Christo Resucitat, que té portal dins la de St. Joan, y si esta estigues impedida, se deuran cantar en el lloch més cómodo y retirat. I passats els vots tots han convingut a la present concòrdia, de que don fe. Melchior Bover Prevere y Archiver (rubricat)". *Ibidem* foli 70g. També podem dir que a la mort d'aquest rector Mn. Joan Verger fou nomenat ecònom.
  54. Prengué possessió de la rectoria dia quatre de febrer.
  55. Entrà com a rector dia 03.02.1808 i moria dia 13.03.1815.
  56. Era de Sencelles 17.08.1816, morí dia 30.12.1842, i s'obrí una llarga interinitat: l'any 1843 Mn. Joan Corró era el vicari efectiu, de 04.10.1844 a 1851 Mn. Gabriel Ramis fou l'ecònom i hi hagué de renunciar per qüestions de malaltia, morí dia 02.05.1852, i trobam que Mn. Francesc Brunet és el vicari encarregat.

46. 1844-1851 Mn. Gabriel Ramis, ecònom fins que moria dia 02.05.1852, així Mn. Francesc Brunet passà com a vicari encarregat.
47. 1853-1856 Mn. Bartomeu Morlà, rector.
48. 1858-1859 Mn. Antoni Tortell, ecònom.
49. 1859-1880 Mn. Antoni Sastre i Vila, rector.⁵⁷
50. 1880-1887 Mn. Guillem Fiol i Pujades, ecònom.⁵⁸
51. 1887 Mn. Pau Mir i Ferrer, ecònom.
52. 1887 Mn. Antoni Real i Jaume, rector.⁵⁹
53. 1887-1914 Bernadi Font i Ferriol.⁶⁰
54. 1913 Miquel Llinàs i Mateu, regent, 1914-1920, ecònom.⁶¹
55. 1920-1943 Mn. Francesc Rayó i Brunet, rector.⁶²
56. 1943-1953 Mn. Francesc Garau i Pasqual.⁶³
57. 1953-1962 Gabriel Buades i Riusech.⁶⁴

-
57. Morí dia 03.01.1880 i s'obrí una altra llarga interinitat.
  58. Tenim dos preveres que porten el mateix nom i mateixos llinatges. Aquest va morir a Inca dia 08.02.1889 als 64 anys havent exercit el ministeri a Inca 25 anys com a vicari i 6 com a ecònom. L'altre, nascut a Inca dia 21.12.1849. L'any 1877 era germà de l'Oratori Parvo de Sant Felip Neri, és el primer capellà que, des de Sant Felip Neri de Palma, anava a l'actual populosa barriada de s'Indiateria, dia 16.11.1887 rep la rectoria d'Escorca, i crea mil i dos problemes quan aquella parròquia fou donada als Missioners del Sagrats Cors (1891). L'any 1899 és rector de Santa Margalida, any que també havia obtingut el nomenament de protonotari apostòlic i dia 04.10.1899 prenia possessió d'una canongia a la Seu d'Urgell. Mn. Fiol i Pujades que fou ecònom d'Inca, és un altra cosa. Dia 23.04.1857 manifestava voler ser vicari d'Inca AD III/117/107. L'any 1884 va fer restaurar, per l'Arqueològica Lul-liana, la taula gòtica de Santa Maria de Daurer, com també la làpida gòtica de Guillem Sabadell, quan restaurava l'actual capella de la Puríssima. També va fer tota la sèrie de quadres de fills il·lustres d'Inca que tenim tant a la sagristia, com a la rectoria. La malaltia va fer que deixàs la parròquia i fou nomenat ecònom Mn. Pau Mir i Ferrer, fins que arribà el nou rector.
  59. Rebé la col·lació de la rectoria d'Inca dia 13.04.1887, dia 18 d'abril fou nomenat arxiprest, però anà a prendre un bany dia 10 d'agost i morí. Així ho diu el BOBM: "Dia 10 del actual (Agost 1887) falleció á la edad de 53 años D. Antonio Real y Jaume Pbro. Cura Párroco Arcipreste de Inca Sacerdote ejemplar y adornado de todas las virtudes que se requieren para el delicado cargo de la cura de almas, supo captarse las voluntades todas del pueblo de Campanet, cuya parroquia regentó por espacio de 25 años, hasta que en Abril último fue trasladado a Inca, la que, en el poco tiempo que ha permanecido á su cuidado, ha podido conocer el caudal de no comunes prendas, que atesoraba su bondadoso corazón. R.I.P." *La Roqueta*, núm. 34 de dia 20.08.1887, a la plana 3 diu: "Es Rector d'Inca és mort/ En el cel mos trobem/Poch li ha durada s'alegria."
  60. Rector d'Inca de 21.12.1887 a 1914. Havia nascut a Sant Joan, ordenat de prevere l'any 1872, residí en sa vila, treballant pastoralment a la parròquia com a vicari i com a rector del santuari de Consolació. Dia 16.10.1887 fou nomenat rector d'Inca per la reina regent. L'any 1913 ja necessità un regent a causa de l'estat de la seva salut. Moria a Inca dia 20.02.1914.
  61. Aquest prevere nasqué a Inca dia 18.09.1876 i hi moria dia 04.08.1947. Fou ordenat prevere, a títol de patrimoni, dia 20.09.1902, passant com a vicari *in capite* de Moscardi de 1902 a 1905, any que retornà a Inca, sent nomenat vicari de la nostra parròquia l'any 1908. Quan el rector Font es posà malalt fou nomenat regent el 1913, i a la mort del rector, ecònom (1914-1920), mostrant un zel extraordinari pel nostre temple parroquial. Quan l'any 1920 arribà el rector Rayó, Mn. Miquel seguí com a vicari de la parròquia fins que l'any 1942, per raons de salut, ho deixà.
  62. Mn. Francesc Rayó i Brunet Inca 01.02.1868 - 21.11.1943. Ordenat prevere dia 16.04.1892 en la capella del Palau Episcopal, romangué com a acollit a la nostra parròquia. De 1894 a 1899 fou rector de l'església del convent de Sant Francesc (no hi havia freres) de 1899 a 1901 és vicari *in capite* de Caimari, per retornar com a acollit a Inca, d'on fou vicari de 1907 a 1908. Dia 01.11.1908 era nomenat rector de Pollença, on romangué fins al 24.06.1913, sent declarat, per l'Ajuntament de la Vila, Fill Adoptiu d'aquell poble. De 1913 a 1920 fou rector de Santa Maria del Camí, per retornar dit any a Inca, on romangué fins a la mort. L'any 1941, tot celebrant les Noces d'Or Sacerdotals, l'Ajuntament d'Inca el declarà Fill Il·lustre i el papa li concedí la Creu Pro Ecclesia et Pontifice.
  63. Mn. Francesc Garau i Pasqual Inca 19.09.1892 – Palma 29.10.1961. Membre d'una família levítica del nostre poble, entrà al Seminari l'any 1903, passant al Col·legi de La Sapiència l'any 1907. L'any 1916 era ordenat prevere, i dia 15 d'abril d'aquell any obtingué el títol de batxiller en Dret Canònic al nostre Seminari, donant-se el cas que és el darrer títol donat per aquesta institució mallorquina, ja que el bisbe Domènec i Valls (1916-1925) el llevà de Mallorca perquè anassin a València tots els qui volien graus acadèmics. Romangué (1916) com a preceptor de l'Escola Parroquial d'Inca, capellà dels Exploradors Catòlics d'Inca. L'any 1922 és nomenat capellà del monestir de Sant Bartomeu fins que fou nomenat ecònom de Santa Margalida 1926-1936, ecònom de Santanyi 1936-1943. Ecònom d'Inca 1943-1953, ecònom de Sant Miquel (Palma) 1953-1961. Voldria recordar la feinada que va fer a Santa Magdalena, en anys difícilíssims (1946-1950) perquè hi hagués una casa d'exercicis.
  64. Mn. Gabriel Buades i Riusech, Inca 17.11.1905 – 26.02.1962, pertanyia a la família del picapedrer pollencí que tantes obres aixecà a Inca. Fou ordenat prevere dia 14.06.1930, sent patge del Sr. Bisbe. L'any 1931 és nomenat vicari de Consell, per passar a vicari *in capite* de Son Rapinya l'any 1933, on restarà fins 1939 que passarà com a majordom del Seminari. De 1944 a 1948 és vicari d'Inca. 1948-1953, ecònom de Campos, per retornar Inca. Molts encara recordam tant la Missió que hi hagué, com el Congrés Eucarístic que organitzà.

58. 1962-1969 Mn. Gabriel Martorell i Reus.⁶⁵
 59. 1969-1983 Mn. Joan Lliteras i Miralles.
 60. 1983-1988 Mn. Sebastià Salom i Mas.
 61. 1988-2001 P. Jaume Puigserver i Capellà T.O.R.
 62. 2001-2008 Mn. Bartomeu Fons i Pasqual.
 63. 2008- Mn. Simó Jordi Garau i Matas.

Parròquia de Jesucrist Rei

Crec adient, parlant de rectors d'Inca, no oblidar els que hi ha hagut en aquesta parròquia.

Fou erigida canònicament dia 16.07.1959.⁶⁶

- 1959-1981 Mn. Rafel Cladera i Ramis.
 1981-1984 Mn. Joan Parets i Serra.
 1984-1985 Mn. Bartomeu Genestra i Martorell, administrador parroquial.
 1985-1996 Mn. Llorenç Riera i Martí.
 1996-1998 Mn. Joan Manuel Cózar i Martínez.
 1998-1999 Mn. Guillem Feliu i Ramis.
 1999 Mn. Joan Servera i Terrassa, administrador parroquial.
 1999-2001 Mn. Antoni Garau i Garau.
 2001-2008 Mn. Felip Salvador Díez i Forteza.
 Ha tingut també el vicari Mn. Joan Oliver i Font.

Parròquia de Sant Domingo

Parròquia erigida canònicament dia 02.05.1962.

- 1962-1972 Mn. Guillem Julià i Ollers.
 1972-2006 Mn. Antoni Estelrich i Calafat.
 2006 S. P. Antoni Canyelles i Borràs C. O.
 Ha tingut com a vicaris: Mn. Marià Cortès i Cortès; Mn. Bartomeu Palou i Romillo; Mn. Joan Antoni Pol i Company; P. Jaume Fe i Corró T.O.R.; P. Bernat Cloquell i Noceras T.O.R.; Mn. Bartomeu Genestra i Martorell; Mn. Jaume Rovira i Ramis.

La rectoria

No vull acabar aquest estudi sense dir una paraula sobre les rectories. La més antiga, la de Santa Maria la Major. El rector va davallar de Sant Bartomeu a unes cases que estaven al carrer que unia la plaça de la vila amb el temple de Santa Maria, per aquesta raó el carrer era conegut com el de la Rectoria. Com totes les cases del poble, de tant en tant s'hi havia de fer obra. Sabem que el bisbe Arnedo, en sa primera visita pastoral (1563), manava que s'arreglassin les cases, disposant que hi havia d'haver lloc per aixoplugar dignament tant el Sr. Bisbe

65. Mn. Gabriel Martorell i Reus Inca 03.02.1915 – Guadalajara 11.12.2004. De nin entrà al Seminari, per passar al Col·legi de La Sapiència, d'on en sortiria prevere dia 03.06.1939. Fou destinat com a vicari de Pollença, i retornà a Inca ja que la salut no era gaire afalagadora. L'any 1944 era nomenat rector del convent de Sant Domingo i l'any 1954, vicari de la parròquia. Participà a les oposicions a rector l'any 1962 i aconseguí aquesta rectoria on romangué fins a l'any 1969.
66. Mn. Rafel Cladera i Ramis, Llubí 30.07.1923 – Palma 17.11.1985. Fou ordenat prevere dia 26.06.1949. Vicari de Campos de 1949 a 1952. Vicari de Santa Margalida de 1952-1959. Ecònom de Jesucrist Rei de 1959 a 1981. Vicari de Sant Sebastià (Palma) 1981-1983. Rector de la parròquia de Santa Brígida 1983-1985. Ens ha deixat una *Breu història de la parròquia de Crist Rei d'Inca* (1984), editada en la Col·lecció "Ximbelli", núm. 6, novembre de 1984, com també un manuscrit curiosíssim "Cronicó" on conta, en llenguatge trobadoresc, la campanya que féu l'Schola Cantorum del Seminari, durant el curs 1947-1948 pels pobles de Mallorca, tot recaptant ajudes per a la construcció del nou Seminari. També és autor (1960) tant de la música com de la lletra dels *Goigs al Sant Crist del Perdó i Bona Mort* que es venera en la parròquia de Crist Rei.

com sos acompanyants. Pensem que en èpoques que el rector no vivia a Inca, i altres capellans curaven del ministeri, era normal que haguera passat moltes temporades sense habitants, per això diu el Sr. Bisbe que faltaran unes 200 lliures per posar-la en condicions, per això, ja que fa anys que no s'hi ha fet res, s'hi destinin les 164 lliures que deu Bartomeu Domènec, sota la direcció del vicari mestre Mateu Massanet.⁶⁷

Sens dubte els anys que es feia la nova església (s. XVIII), es degueren haver de fer obres en la rectoria, perquè he trobat un seguit de determinacions del reverend comú, que ens parlen que el rector ha de pagar un grapat d'interessos als capellans.⁶⁸ Aquest casal estava, més o manco, on ara hi ha la botiga de Ca S'Hereu. Segons el Padrón de habitantes de Inca. 1872 aquest carrer aixoplugava 64 habitants i tenia 28 cases, 1 cotxera, 1 bodega, 1 casa buida. Hi viu el rector Mn. Antoni Sastre i Vila, 1 apotecari, 1 practicant, 4 criades, 2 confiters, 6 pagesos, 3 teixidors, 2 propietaris, 4 botiguers, 8 fusters, 1 forner, 3 capellers, 1 misser i 1 boter.⁶⁹

Acabades les obres de la nova església, es pensà aixecar una nova rectoria just darrere el nou temple, així fou bastida entre 1899 i 1901, en temps del rector Bernadí Font i Ferriol. Podem dir que el bisbe Cervera donà permís a Mn. Font perquè vengués la rectoria vella. Dia 06.01.1899, davant el notari Jaume Vidal i Jaume es feia l'escriptura de la compra d'un solar de 20 x 12 metres sobrant de la via pública, a l'Ajuntament, pel qual es pagaren 1.512 pessetes. Dia 15 del mateix mes i any es paguen 125 pessetes a mestre Bartomeu Ferrà per haver fet els plànols. Podem dir que el picapedrer fou mestre Sebastià Riusec, que la fusta fou posada per l'honor Joan Alzina i treballada pel fuster mestre Miquel Ferragut.⁷⁰

La rectoria de Crist Rei

És bo que recordem que els terrenys on ara hi ha el temple parroquial i tots els locals annexos foren comprats l'any 1941 pel rector Rayó, amb els diners que li foren regalats en ocasió del 50è aniversari de la seva ordenació sacerdotal, ampliat amb la compra que va fer l'ecònom Francesc Garau l'any 1945 per formar un trast de 2.500 metres quadrats. Quan l'any 1959 arriba el primer rector habità una casa de lloguer, en el carrer de Costa i Llobera, fins que es feren les obres pertinents i pogué passar a viure en la rectoria que encara ara hi ha.

La rectoria de Sant Domingo

Erigida la nova parròquia l'any 1962, sols hi havia el temple, per això el primer rector passà viure a un pis del carrer de Joanot Colom, que fa cap de cantó amb el carrer ara dit de les Germanies. Posteriorment compraria l'antic estanc de Can Crespí, en el carrer de les Germanies, i allà es faria la rectoria que tindrà aquesta parròquia.

67. *Primera Visita Pastoral del bisbe Arnedo*, vol. II. Op. cit. Cànon 4829, pàg. 593.

68. Dia 23.06.1749 el rector Joan Carles es queixa perquè ha de pagar, per les cases de la rectoria, una lliura i 16 sous al 8% d'interès al reverend comú. Per ser anys difícils demana passar l'interès del 8% al 5%, d'aquesta manera sols hauria de pagar una lliura, dos sous i 6 diners, cosa a la qual els capellans d'Inca vénen a bé. Dia 29.09.1751 ens diu que el rector fins ara pagava 9 quarteres de blat i es fa pacte que a partir d'ara en pagarà quatre i mitja. APSMM Llibre 31, folis 11g i 26r.

69. Pieras Salom Gabriel. *Inca 1872. Carrers, finques, habitants i oficis*. Inca: Gràfiques Garcia, 1995, pàg. 24.

70. Pieras Salom Gabriel. *Fonts documentals de l'Arxiu Parroquial d'Inca*. Articles publicats al setmanari *Dijous* (1978-1980), pàg. 52-54.

Les cartes de professió del monestir de Sant Bartomeu d'Inca

Quan una al·lota vol entrar al monestir per fer-se monja jerònima, una vegada que la comunitat està assabentada i amb el permís del Consell de dit monestir, ha de passar unes etapes abans d'entrar a formar part de la comunitat:

Postulantat: és la primera etapa i dura un temps prudencial perquè l'al·lota pugui anar coneixent la vida que vol abraçar i, a la vegada, ella pugui demostrar que la seva voluntat és la de ser monja d'aquest monestir. Es participa de la vida de les monges i fa vida de comunitat encara que no porta hàbit. En aquesta etapa s'ha de decidir si segueix endavant o si creu que aquest no és el seu camí, ja sigui perquè no és la vida que desitja seguir, perquè té alguna malaltia que li dificultaria portar la vida de comunitat segons les regles del monestir o que el seu caràcter és incompatible amb la vida de comunitat. Se l'ajuda a prendre la decisió de deixar el monestir i se l'aconsella mirar altres ordes de vida activa o contemplativa o simplement intentar, al mig del món, portar una vida, de fradina o casada, amb un compromís evangèlic.

Noviciat: una vegada que ha decidit quedar-se al monestir i seguir la vocació de monja de clausura, comença l'etapa anomenada noviciat, que sol durar, normalment, de dos a tres anys a criteri dels superiors comptant amb l'opinió de la pròpia novícia. És un temps de formació humana i espiritual, per això d'elles s'encarrega la mestra de novícies. Abans de començar aquesta etapa se celebra una cerimònia anomenada professió simple, on promet viure els vots

d'obediència, pobresa i castedat tot el temps que duri el noviciat i se la vesteix amb l'hàbit de l'orde, però, en lloc del vel negre, porta el vel blanc. Durant aquest temps també la novícia se sotmet a diverses proves: tests psicològics, revisió mèdica, examen d'intencions, etc. Quan ha acabat aquest temps de noviciat demana per entrar a formar part definitivament de la comunitat. Llavors totes les monges han d'expressar el seu consentiment mitjançant el vot secret. Una vegada que la comunitat l'ha acceptada, la superiora informa el Sr. Bisbe i li demana permís perquè pugui fer el que s'anomena professió solemne.

La professió solemne consisteix en un acte presidit per un capellà delegat del bisbe, en aquest acte la novícia fa professió solemne i promet els vots de castedat, obediència i pobresa, i presenta una CARTA DE PROFESSIÓ. Aquesta carta és un document que ratifica la promesa solemne que fa la monja de sotmetre's voluntàriament a la regla del seu orde. En ella es compromet a seguir de forma definitiva els vots de la vida religiosa: pobresa, castedat i obediència. Aquesta cèdula es llegia a la cerimònia també anomenada "presa del vel", ja que en el seu transcurs se li canviava el vel blanc pel negre. La carta es presentava a l'altar i, una vegada acabada la funció, la firmava la professa, la priora, el bisbe o el seu representant en presència de testimonis i de familiars de la nova monja. La carta una vegada validada es guarda a l'arxiu del monestir.

DESCRIPCIÓ DEL CONJUNT DEL MONESTIR

La col·lecció de cartes de professió del monestir de Sant Bartomeu consta d'unes 350 cartes realitzades des de 1534 fins a final del segle XX.

Les cartes majoritàriament es realitzen en paper, tot i que algunes peces estan fetes sobre pergamí. A partir del segle XVII les cartes es comencen a decorar, en un primer moment amb la mateixa tinta de l'escriptura, però a poc a poc s'hi introdueixen les aiguades i finalment altres tècniques com la impressió o la col·locació de fotografies. No tenen un format unitari. Les primeres cartes tenen les dimensions d'un foli. Així com evoluciona l'ornamentació de les cartes augmenta el seu volum, fins a adquirir les mides d'un doble foli. Ambdós models poden estar escrits en sentit horitzontal o vertical indistintament.

Llevat de les cartes realitzades a partir del darrer terç del segle XX que estan escrites en castellà, el seu llenguatge vehicular és el català, seguint un model que es defineix des dels seus inicis.

Cal destacar l'existència d'una de les cartes que, a més d'estar escrita en català, sota cada una de les línies està la seva transcripció en braille.

Només es coneix l'autor d'algunes cartes ja dins del segle XIX, i donada la qualitat d'algunes cal·ligrafies i algunes representacions, així com la seva unitat, fan possible que una de les monges fos l'encarregada de la seva realització.

Les cartes presenten un estat de conservació desigual, ja que en algunes cartes hi ha desperfectes causats per l'oxidació de les tintes o per la manipulació del paper.

ESTRUCTURA DIPLOMÀTICA DEL DOCUMENT

Tot i algunes diferències l'estructura diplomàtica de les cartes repeteix un model que es divideix en quatre parts: l'encapçalament, el text o professió, la data i les signatures.

1. Encapçalament. S'hi poden veure diversos elements: una sola creu, tres creus, Jesús, XPS, creu, Verge, Josep o Jeronimus. Pot aparèixer un dels elements o diversos. En un primer moment no és uniforme, es proven diverses formules. En algunes cartes no hi ha encapçalament. A poc a poc es fixa un model que s'organitza d'esquerra a dreta: Jesús, Maria, creu, Josep i Jeronimum. Des de final del segle XVII es generalitza la fórmula Jesús, Maria i Josep.
2. Text o professió. Està format per diversos elements que es repeteixen a totes les unitats. Sempre comencen amb "Jo" seguit del nom de la monja que professa i alguna dada referent al seu pare, pot ser el seu nom i en alguns casos pot esmentar la seva professió. Després d'això hi ha la promesa "faig professió i vot solemnement i promet obediència a Nostre Senyor Déu Jesucrist i a la verge Maria, mare seva concebuda sense pecat Original, y al benhaurat S. Jeroni pare nostre i al... bisbe de Mallorca i als seus successors. I a... priora de dit monestir i a les seves successores. Promet viure sense propi i amb castedat segons la regla de S. Agustí i guardar clausura perpètua en aquest monestir de S. Bartomeu del orde de S. Jeroni fins a la mort". Rere la promesa es fa una relació dels testimonis que normalment són el rector del monestir, dues monges i la priora.
3. Data. Pràcticament totes les cartes estan datades. Indica que està realitzada a Inca, el mes, any de la Nativitat de N. Senyor Déu Jesucrist i l'any, que pot està escrit en lletres, en números romans o en números.
4. Signatures. Algunes vegades no hi ha signatures, no hi són totes o fins i tot apareix sense signar.

INFLUÈNCIES PER A L'ORNAMENTACIÓ DE LES CARTES

En el moment de fundació del monestir les cartes de professió es redacten com a simples documents amb un aire de document legal. La seva estructura, com hem dit anteriorment, no és estable, ni tampoc el seu format. A poc a poc les lletres capitulars adquireixen força i augmenten la seva grandària ocupant tres o quatre renglons o fins i tot el lateral de la carta. Un altre element decoratiu que s'incorpora és l'alternança de la tinta de color negre amb algunes lletres o detalls en color vermell o també en color daurat.

La lletra capitular a partir de 1636 es combina sovint amb una orla geomètrica o vegetal. En aquests primers intents es fa una fina orla que en el interior té motius geomètrics o vegetals.

Aquesta orla a final del segle XVII adquireix un major volum i servirà per centrar el text. Les orles reproduïxen motius tipogràfics com els que es poden trobar a

les xilografies i gravats coetanis. Són majoritàriament motius vegetals, tot i que hi ha alguns animals, àngels i querubins. Els ramells de flors que formen la orla es desenvolupen sota el text. No totes les cartes presenten aquest tipus d'orla. Algunes tenen un orla simple formada per línies concèntriques i altres presenten només una lletra capitular profusament decorada. També hi ha cartes que no presenten elements decoratius. Possiblement el condicionant principal era la capacitat econòmica i la dot de la monja. Això també afectaria el material de les cartes, essent més car el pergamí que el paper.

Des de l'inici del segle XVIII les orles vegetals es combinen amb elements figuratius, que poden estar inserits a la garlanda o sota el text. Les figures més representades són la Immaculada, sant Agustí, sant Jeroni i sant Bartomeu, que són sants relacionats amb el monestir com es pot veure al retaule major de la seva església. En algunes cartes apareix l'emblema de sant Jeroni. També s'introdueixen sants que fan referència al nom de la monja que professa o al seu pare, com santa Rosa, sant Joan, santa Anna, entre d'altres. Hi ha molts pocs escuts d'armes, com per exemple l'escut Serra, ja que es tracta d'un monestir rural on no ingressen les joves de la noblesa.

Amb el pas del temps les figures formen escenes complexes amb paisatge de fons. A partir de 1734 hi ha una nova tendència i l'orla vegetal se substitueix per un esquema compositiu en forma de retaule. Els retaules poden tenir estructura arquitectònica, però també es poden ordenar com a composició de quadres envoltats per estructures mixtilínies. Aquestes cartes tenen com a models els gravats de l'època.

Tot i que el model anterior no s'abandona totalment, s'introdueixen variants. Les estructures se simplifiquen i les orles policromes adquireixen més espai. La carta es divideix en dues zones. A la part superior, una escena, i a la part inferior, el text.

Un altre model comú són les orles que imiten els escuts heràldics.

Cap al segle XIX s'introdueixen les composicions neoclàssiques, amb colors pastel al fons i línies rectes, més sòbries. També en aquest període apareixen les primeres cartes impreses i la utilització de làmines pintades per il·lustrar les cartes. També cal dir que algunes cartes perden valor estètic. A final de segle s'introdueixen elements nous com fotografies de les monges professes o el cas destacat d'una carta que sobre el text està escrita en braille.

Al segle XX, cal ressenyar que s'introdueixen elements modernistes. Hi ha algunes cartes signades i els dibuixos es comencen a fer en carbonet o a tinta.

En darrer lloc, cal dir que la carta de la venerable sor Clara Andreu, realitzada en pergamí, possiblement és una còpia de la carta original, ja que no segueix els trets ornamentals de les cartes del seu període (1613) i no està signada.

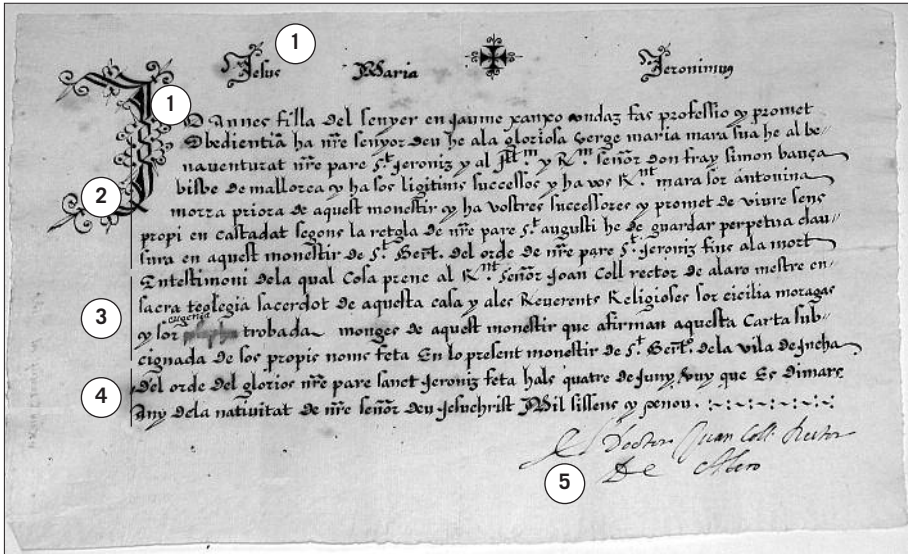
TIPOLOGIES DE LES CARTES DE PROFESSIÓ

Un cop analitzada l'evolució dels ornaments de les cartes es poden distingir les següents tipologies:

- Cartes de professió sense elements decoratius. Es tracta fonamentalment de les primeres cartes, redactades a manera de document legal. Només la “J” inicial és un poc major que la resta de lletres. També n’hi ha alguns exemples al segle XIX i XX. Fins i tot alguna d’escripta a màquina.
- Cartes de professió amb lletra capitular destacada. Es comencen a desenvolupar des de principi del segle XVII i a poc a poc van adquirint major volum, fins a ocupar diverses línies. La lletra capitular sempre és la “J” tot i que donada la manca d’unificació lingüística de vegades se substitueix per la lletra “I”. Aquestes lletres poden representar elements geomètrics, carasses o vegetals, com una flor completa. Aquest model s’emprarà a tots els períodes. Sovint la lletra capitular destaca a altres models de cartes.
- Cartes de professió amb orla:
  - Vegetal. Aquest model es desenvolupa a partir de mitjan segle XVII. En un primer moment aquesta orla és molt prima amb elements vegetals estilitzats i geomètrics. En alguns casos també es representen amb dos quadrats concèntrics. Amb el temps aquesta orla es va incrementant, ocupant un terç de l’espai de la carta i centrant el text. Les orles poden ser en blanc i negre o policromes. En alguns casos la vegetació s’introdueix a l’espai del text mitjançant ramells de flors. Els elements poden estar distribuïts de manera lineal o formant garlandes.
  - Geomètrica. S’utilitza en diferents moments. Pot estar formada per línies concèntriques de color vermell o negre. A final del segle XIX s’introdueixen les greques entre les quals s’intercalen lletres.
  - Vegetal i figurativa. Són coetànies a les anteriors i aquest model perdurarà en el temps. Les garlandes vegetals es van combinant amb petits animals i amb representacions de sants. En aquest cas les garlandes també poden ser rectilínies o ondulants. Poden representar imatges vinculades al monestir com la Immaculada, sant Bartomeu, sant Jeroni i sant Agustí. També és freqüent que es representin sants relacionats amb la monja professa o amb la seva família, com per exemple santa Rosa, santa Caterina, sant Josep, etc. En aquests casos també s’inclouen escenes figuratives, no només la figura del sant.
- Cartes de professió amb estructura retaulística. L’orla decorativa en aquest cas se substitueix per una estructura a manera de retaule, ja sigui amb estructura arquitectònica o bé amb una sèrie d’elements a manera de quadres. Dins aquest conjunt també hi ha un grup en què el text es col·loca a la part inferior en forma de pedestal.
- Cartes de professió amb estructura heràldica.
- Cartes de professió amb motius decoratius modernistes. A les primeres dècades del segle XX el moviment modernista també influeix a les cartes de professió. Els elements més emprats són els àngels i motius vegetals. Aquest model perdurarà al llarg del temps.

ESTRUCTURA DIPLOMÀTICA DE LES CARTES

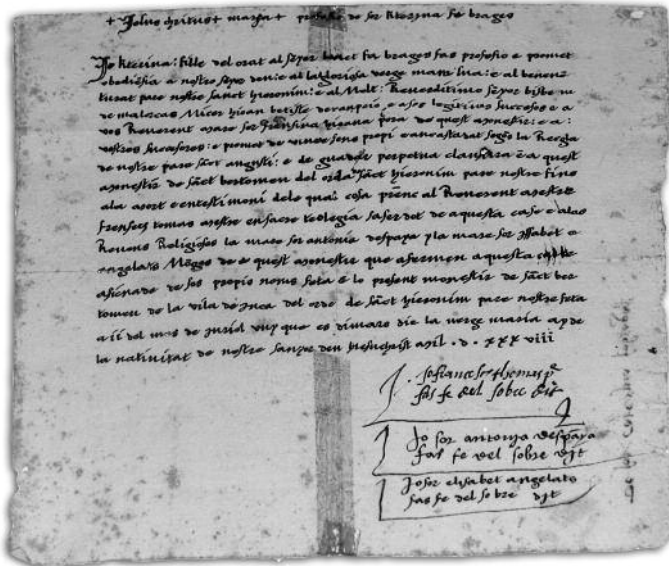
1. Capçalera
2. Promesa

3. Testimonis
4. Data

5. Signatures

ESTRUCTURA DIPLOMÀTICA DE LES CARTES

Carta de professió sense elements decoratius

Carta de professió amb lletra capitular destacada

Carta de professió amb orla vegetal i el seu model d'orla tipogràfica

Carta de professió amb orla vegetal i sants relacionats amb el monestir, i el seu model iconogràfic

Carta de professió amb estructura retaulística i un model tipogràfic

Carta de professió amb elements decoratius modernistes

BIBLIOGRAFIA

- BOVER. “El brodat mallorquí i la tipografia barroca mallorquina: una curiosa coincidència”, *Homenatge a Guillem Rosselló Bordoy*, vol. I, p. 249-254.
- FORTEZA. “Adornos tipográficos como marcas o escudos por las imprentas mallorquinas durante los siglos XVI al XVIII”, *L'art barroc a Mallorca*, p. 125-158.
- PUIG. “Tres cartes de professió de clarisses de Palma: sor Mª Ignàsia Fuster, sor Francisca Despuig i sor Mª Lluïsa Rosselló”, *Abadies, cartoixes i convents*, p. 99-116.
- *Colecció de xilografies mallorquinas de la Imprenta de Guasp fundada en 1579* (Biblioteca Lluís Alemany).
- ÁLVAREZ. “Cartas de profesión: su valor decorativo y documental”, *Memoria ecclesiae*, núm. 16, p. 493-502.
- CAMACHO. “Las cartas de profesión del convento del Císter de Málaga: un documento entre la devoción, el derecho y el arte”, *La clausura femenina en España*, p. 717-740.
- GONZÁLEZ. “Aspectos gráficos y visuales de las cartas de profesión monásticas”, *Signo*, núm. 4, p. 67-78.
- GÓMEZ. “El archivo de la Abadía de Santa Ana del Císter de Málaga: las cartas de profesión. ¿Documentos biográficos o artísticos?” *Memoria ecclesiae*, núm. 30, p. 239-250.
- MARCHANT. “Aproximación a la diplomática eclesiástica a través de la documentación conventual: las cartas de profesión de la abadía cisterciense de Santa Ana de Málaga”, *Boletín de la Sociedad Española de Ciencias y Técnicas Historiográficas*, núm. 3, p. 319-330.

Caracterització climàtica d'Inca segons les publicacions *Ca Nostra* i *La Veu d'Inca* (1907-1929)

1. Introducció

A final del segle XIX i principi del segle XX a Mallorca aparegueren un gran nombre de publicacions de premsa escrita d'àmbit local. Dins aquest context la ciutat d'Inca no en quedà al marge, i molt menys pensant en el considerable moviment obrer de la vila pel seu caràcter industrial en aquella època, i per la seva importància.

Dins d'aquest conjunt de publicacions hi destaquen les de caràcter regionalista, que pretenien difondre la cultura del país entre els lectors. Englobades dins aquest darrer tipus trobam les publicacions impulsades per en Miquel Duran i Saurina.

Miquel Duran i Saurina (Inca 866-1953) era d'ideologia regionalista i catòlic. Va fundar una llibreria i, posteriorment, al 1907 una impremta. També va crear el Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca (1900) i l'Harpa d'Inca (1920). A més a més, fou un gran impulsor cultural i de la llengua catalana. Dues de les publicacions que ell va impulsar són *La Veu d'Inca* i *Ca Nostra*.

La revista *Ca Nostra*, que s'emmarca dins del corrent regionalista, té tres èpoques. La primera època va de l'octubre de 1907 fins al desembre de 1914. La segona època va del febrer de 1919 a l'abril de 1926. I la tercera època comprèn del maig de 1918 a l'agost de 1929. Aquesta publicació va tenir periodicitat setmanal, de vegades quinzenal i fins i tot mensual, segons l'època.

La publicació *La Veu d'Inca* comença la seva tirada el gener de 1915 i el darrer número surt l'abril de 1929.

Aquestes dues publicacions estaven redactades en català i tenien una clara funció educacional i formativa en tot allò relatiu a la llengua i cultura pròpies, sempre des d'un punt de vista catòlic, i un tant conservador, sobretot vist des de l'òptica actual. S'inscriuen dins el regionalisme catòlic de caire social. També incloïa articles de temàtica literària, sociològica i artística.

Tant una publicació com l'altra incloïen un apartat on es relatava, de manera breu, els fets més importants ocorreguts a la ciutat d'Inca durant la darrera setmana o quinzena. Eren fets relatius a successos, una crònica del mercat amb els preus dels productes, etc. I a més, també es relatava, tot i que no sempre, el temps que feia i si s'havia produït algun fenomen destacable. Aquest apartat, se l'anomena "Cronicó", "Crònica d'Inca" o "Notícies d'Inca", depenent del moment i de la persona que el fa.

2. Temps i clima a Inca entre 1907 i 1929

La ciutat d'Inca es troba situada en el Raiguer de Mallorca, sobre una sèrie de turons lleugerament inclinats cap a l'E-SE, a recer dels vents del nord protegida per la serra de Tramuntana, i vora el Pla de Mallorca. El nucli antic d'Inca es troba situat sobre una carena de turons orientats perpendicularment als vents procedents de l'embat de la badia d'Alcúdia, que refresquen la ciutat a l'estiu. Inca gaudeix d'un clima amb certs caràcters de continentalitat. A més, té una precipitació mitjana anual de 586,4 mm (1960-1990).

El nucli de població es troba travessat pel torrent de Cantabou, que és el que més ha alterat la vida quotidiana a Inca en episodis d'inundacions. I, per altra banda, hi ha també la Font Vella, que suposa un referent en èpoques de sequera, ja que era la font principal d'abastiment d'aigua per a la població inquera.

Per altra banda, també hem de tenir en compte el moment històric en què es publica *Ca Nostra* i *La Veu d'Inca*, ja que suposa el canvi del model econòmic d'agrícola cap a industrial, i per tant, tot i les abundants referències a l'agricultura i el temps atmosfèric, només es parla del temps en èpoques de recollida de l'ametla i de la verema, ja que eren els cultius dominants. Si bé, a causa de la importància dels mercats i les fires a Inca, sempre es detalla el temps atmosfèric en aquests dies assenyalats.

En total s'han trobat cent vuitanta vuit referències al temps del total de publicacions examinades. En algunes d'aquestes referències s'esmenta més d'un fenomen, de tal manera que a una mateixa referència es pot parlar de pluja i neu, o també de vent. I així, en total ens trobam amb dues-centes nou referències al temps atmosfèric.

Aquestes referències al temps atmosfèric, s'han classificat en les següents categories, segons el fenomen:

- Pluja. Ja sigui una brusqueta poc destacable, o bé una precipitació important amb inundacions.

- Bon temps. S'entén per bon temps l'absència de pluges i sense grans calors.
- Neu. Normalment es refereix a nevades ocorregudes a la serra de Tramuntana, tot i que alguna vegada també s'ha produït a Inca.
- Sequera. La sequera ve determinada pels períodes de manca d'aigua per als cultius o bé per al consum humà. Com que les publicacions estudiades s'emmarquen dins el catolicisme, en cas d'haver rogatives *pro pluviam*, es fa saber perquè els feligresos hi acudissin.
- Vent. El vent s'esmenta sobretot en casos de grans ventades que causaren destrosses a l'agricultura o bé a la vila.
- Calor. Evidentment, es dona sobretot en època estival. Simplement és una referència subjectiva, ja que no tenim dades concretes de temperatura.
- Fred i gelades. Les gelades apareixen referenciades sobretot a final d'hivern i principi de primavera, que és quan més perjudiquen l'agricultura per ser l'època de creixement dels cultius.
- Calabruix. Aquest fenomen, se l'anomena sobretot pels danys causats a fora vila en els cultius.
- Tempesta.
- Llamps. Tot i que és un fenomen freqüent, només se'l cita en cas d'haver produït danys materials o personals, ja que aquest fet té un gran impacte social.

Quant a la distribució per anys de les referències al temps atmosfèric, aquesta és bastant irregular, ja que hi ha anys amb una o dues referències (1921, 1922) i d'altres de fins a vint-i-quatre referències (1912, 1916). En el cas dels anys amb poques referències, pot ser a causa del fet que al cronista en qüestió no li atragués gaire el tema meteorològic, i per tant no l'esmenta a la seva crònica, o bé aquests anys varen ser anys relativament normals, quant a pluges, calors, etc. Per altra banda, els anys amb més freqüència de notícies meteorològiques coincideix amb un període de sequera, amb la conseqüent preocupació pel tema, i amb el final d'aquesta. En aquest període el cronista relata, mes a mes, l'evolució de la sequera i les conseqüències de la manca de pluges a la societat i a l'agricultura.

Any	Nombre de referències
1907	3
1908	12
1909	4
1910	23
1911	15
1912	24
1913	22
1914	13
1915	10

Any	Nombre de referències
1916	24
1917	13
1918	3
1919	2
1920	2
1921	1
1922	1
1923	3
1924	13

Any	Nombre de referències
1925	10
1926	2
1927	0
1928	6
1929	3
Total	209

2.1. Pluja

Aquest és el fenomen meteorològic amb un major nombre de referències, ja que és el que més condiciona la vida quotidiana de la gent (fires i actes religiosos a l'aire lliure) i les collites, a l'agricultura.

En la crònica de cada publicació, es relata sobretot quan plovia en temps de fires o bé el dijous, dia de mercat a Inca, ja que aquest fet influïa enormement en el volum de negoci.

També es relacionen les pluges amb els cultius de cada època i de cada moment de l'any, de tal manera que no siguin perjudicials per a l'agricultura.

Així tenim que a l'abril de 1908 diu: "Els nostros campers tenen por que les humitats no sien perjudicials a los sembrats que prou enderrerits van a causa de no volermos dexar aquest bó d'hivern..." I el juny del mateix any diu: "Durant la setmana han caigudes algunes brusques y han fet algunes tandes bascoses, que no poren esser gens beneficioses a nostros camps". Per tant, en el primer cas hi ha un excés de pluges, en un moment de l'any que també ha de fer sol pels sembrats. I en el segon cas parla de pluges caigudes fora de temps, i per tant, perjudicials per al cicle agrícola.

També hi ha casos de pluges que alteren la vida social de la vila com per exemple les que afectaven alguna fira, com el 1909: "La segona fira d'Inca va resultar un poc magreta, per lo que s'esperava, a causa del mal temps que fé el dissabte abans y la nit anterior. Si bé no va ploure de tot el dia, el cel ennigulat amenassava..."; el 1910: "Tercera fira d'Inca. Molt concorreguda y molt truyosa, encara que les quatre gotes del matí li decantaren un poc."; al Dijous Bo de 1912: "A pesar del temps que amenassa comparex moltíssima de gent a la fira del Dijous Bo. Devers les onze comensa a ploure de bo, tenguent que retirarse la gent y a poc a poc totes les parades de nostres plasses; pero com un mal any no es dolent per tothom, les tavernes, casinos y fondes en tregueren raca, vejentse plenes de gent que feya consum."; al Dijous Bo de 1924: "La fira del Dijous Bò enguany nos ha sortida banyada. El vespre abans el cel estava estirat com un llum i tothom prenosticava un dia magnífic; pero la matinada comensá aploure i seguí casi tot el dia llevat del capvespre que sessà un poc."; al mercat del dijous el 1913: "Dijous a cosa de mitx dia va fer una aigada ben forta i rebunyent que durà cosa de mitja horeta, desbaratant nostro mercat en satisfacció de tots."; i fins i tot a les festes de carnaval: "El Dijous Llarder va esser fret i banyat i la gent no va anar de passetj." I al pancaritat a Santa Magdalena: "A causa del mal temps no sa fa la festa del Pancaritat a l'Oratori de Santa Magdalena. La festa d'església se va fer a la Parròquia."

Altres vegades varen afectar altres actes com una processó el març de 1910. "El mal temps no permet que se fassa la processó de la diada a les monjes tancades..."

Fins i tot hi ha un cas, tot i que no degué esser l'única vegada, en què hi ha una petita inundació en el carrer del Torrent, que trasbalsa la vida dels veïns, a l'agost de 1929:

“Aquesta nit passada ha plogut amb gran abundància més d’una hora i mitja sens parar. Els nostres camps que desde’l febrer no s’havien assaonat, s’han abeurat abastament. Encara que aquí no ha cap d’any d’importància ha fet passar una mala nit als veïns del carrer del Torrent que quedà inundat, entrant l’aigua dins les cases fins un parei de pams d’alçada. La causa de la inundació és deguda a que tota l’aigua del carrer no té més sortida que unes clavegueres, que, a més a més embossades an els retxats d’entrada.”

2.2. Sequera

La sequera és un fenomen intrínsec del clima mediterrani, ja que es produeix periòdicament. En el període estudiat n’hi ha diverses. Són fàcilment detectables, ja que el cronista, a part de parlar de manca d’aigua als camps, també parla de rogatives i manca d’aigua, fins i tot per a beure. Particularment intensa i severa va ser la sequera de 1910-13, per la seva intensitat i la seva durada. La primera referència, la trobam ja al gener de 1910, quan diu: “Horabaixa se posa de fret y el vespre fa una brusca. Els pous encara no han revengut y se sent estranyadat d’aigo.” Amb la qual cosa és significatiu el fet que en el mes de gener hi hagués falta d’aigua, quan tocaria haver-hi excés a causa de les pluges de la tardor. Durant el 1910 segueixen les referències a la sequera, com per exemple quan el febrer diu: “Està negre ferm y pareix que’l temps trempará; però sols fa una arruxadeta. El cel la mostra y no la dona!” I fins i tot, al març després de l’època de pluges en el clima mediterrani, comencen a fer-se rogatives: dia 2 de març. “A Sant Francesc comensen rogatives ab exposició menor perque Deu nostro Senyor mos favorezca ab aigos abundants, resantse la Lletania dels Sants que continuarán tots els dies després de la devoció del Via Crucis.” Dia 7 de març. “A Sant Domingo durant una missa se celebra un triduo de rogatives per aigo en nostro Amo patent. Se resa la lletania dels Sants y l’estació al Santíssim. Deu vulga escoltar les pregaries del poble feel fecondisant nostros camps ab aigos saludables.” I com no podia ser d’altra manera, pel caràcter religiós de la publicació sempre s’invoca Déu en casos de manca de pluja, i fins i tot es diu que si no plou és per la maldat dels homes.

A l’estiu del mateix any també es fa esment a la sequera, concretament el mes de juny: “Els pous de vena primetjen d’aigo, a causa de no haver fetes aigos fortes al iver. L’Ajuntament ha nombrada una comissió de retjidors perque vejen de solventar l’estrenyemat d’aigo qu’ens amenassa.”

Fins a la primavera de 1912 no torna a parlar de sequera, perquè sembla que les pluges caigudes durant aquest període, tot i no ser abundants, varen caure en el moment adequat per a la collita. Però a la tardor del mateix any ja es diu: “El cel está tencat y no arriba a ploure y la sequía ve de tant enrera que Deu tenga misericordia de noltros.”

Però el pitjor de la sequera arriba a la tardor de 1913, quan diu, a l’octubre:

“A nostros pagesos começa a dar-los angustia i pena l’aixut de nostres terres sens haver feta saó per sembrar, trobant-mos envant ferm i esser hora de ferho per tot arreu. Aiximeteix n’hi ha que sembren confiant que’l Bon Jesús mos donará aigo per fer grellar els grans que se tiren davall terra. Ell pot i li hauriem de fer la bona.”

I el novembre:

“Els camps que'n tot temps tenen una variació encantadora en les seues estacions i mudances, i que si bé la tardor és l'estació més trista, els altres anys apenes havíem cullit els darrers fruits ja es veia verdejar els sembrats i al manco en perspectiva donaven goig; mes enguany dona pena veure els camps, i més per aquells llocs aon no hi ha arbreda que conserva la verdor tot l'any. Els arbres han perduda tota sa fulla, la llavor enerrada no ha grellat a causa del axutor, ni fins i tot no's veu cap herbeta pels animals, sols algunes bardïces ensá i enllá se veuen mosties que encara donen més pena. La llet que fa alguns mesos mos oferien a les portes ara l'hem d'anar a cercar a les lleteries demanant per a mor de Déu que la mos venguen. L'aigo ja fa temps que la bevem tèrbola de les fonts i de molts de pous que ja toquen el fons. Déu s'apiadi de nostra situació que ja comença a esser anguniosa!”

S'aprofita qualsevol festa per fer rogatives per pal·liar la sequera, tant a la de Santa Maria la Major, com a la de Santa Magdalena, perquè la situació és extrema. I tot això s'acaba el maig de 1914 amb unes grans plugudes, tot i així, fora de temps.

Després, ja no es torna a fer referència a la sequera fins al febrer de 1924, quan es tornen a fer rogatives, ja que l'hivern no va ser gaire plujós. I la cosa empitjorà encara més a principi de tardor del mateix any:

“Seguit es senten força de gemecs per la falta d'aigo en nostros pous i camps. L'esplet de figues resulta ben migrada degut a la sequedat del camp i el punt serà hora de la sembra i seria arriscat fer-la sense que el cel enviï la pluge desitjada. Són ben contades les cisternes que encara treuen aigo de pluge; unes estàn axutes i moltes proveïdes de la font pública.”

Tot i que posteriorment la tardor acabà essent humida, amb la qual cosa deixà d'haver-hi sequera.

2.3. Vent

El vent, un element meteorològic molt comú, és esmentat en diverses ocasions, sobretot en els casos en què causà danys materials o personals.

És un fenomen que pot anar lligat o no a d'altres, com la pluja, calabruix, tempesta, etc. Per tant, de vegades el trobam relacionat amb altres fenòmens, ja que es pot donar en moments puntuals de tempesta, fenòmens virulents o bé associat a grans pertorbacions.

Quant a la freqüència, destaca sobretot l'any 1916, en el qual el trobam esmentat fins a cinc vegades.

Alguns exemples de referència a vent són:

- El gener de 1910: “S'inicien vent forts que duren vuit dies.” Es tracta d'una tongada força considerable de forts vents, però atès que era l'hivern de ple no degué fer gaire mal, ja que molt d'arbrat està mancat de fulles.

- El desembre de 1913:

“Diumenge passat fe una gran ventada que causà bastanta trencadiça a nostra arbreda i ventura que'ls arbres no estava'n saba, que sinó, hauria estat ferest. Tomá el fasser de s'hort d'en Trobat un arbre corpulet de la carretera d'Alcudia i a les teulades de l'Oratori de Santa Magdalena fé una trencadiça grossa ferm.”

- El desembre de 1913:

“El fort vent que fé dijous passat va fer molta trencadiça a nostra arbreda, principalment an els ametlerars qui's troben a plena saba novella. Pels carrers i cases d'Inca hi va haver arrencades de portes i trancadiça de vidres i algunes persones en sortiren ennefrades.”

Ventada forta típica de març amb, fins i tot, danys personals.

- El març de 1925:

“Fa un vent fortíssim que fa molta trencadissa a l'arbreda de nostres camps, sobretot als ametlers que són els qui estan més en saba. An el molí de na Penya de davant la plaça dels braus, rompé i destrossá totes les entenes, quedant la torre com un arbre coronat. No hi hagué cap desgràcia.”

Una vegada més, ventada amb importants danys materials, en aquest cas al molí de na Penya, que pel fet d'esser un molí i estar en un lloc elevat, està especialment exposat a vents forts.

2.4. Neu

El fenomen de la neu, per la seva baixa freqüència a la nostra ciutat, devia esser esmentat pel cronista cada vegada que es produïa. De tota manera, aquí també s'han inclòs els casos de nevades a la serra de Tramuntana, ja que per la situació d'Inca amb una àmplia visió de les muntanyes, és fàcilment detectable aquest fenomen a la serra. També s'ha de dir que aquest es produeix gairebé cada any diverses vegades a la serra, i no sempre és anomenat a la crònica. Moltes vegades és un fenomen lligat a situacions de pluges a la part plana de Mallorca, mentre que a la serra les precipitacions són en forma nivosa.

Per anys, el 1917 és l'any amb una major freqüència de neu amb quatre referències, seguit de 1910 amb tres (recordem que aquest any va començar la sequera de 1910-13, per tant, que hi hagi sequera no vol dir que no faci fred).

Alguns exemples de referències a la neu són:

- Gener de 1909: “Hem entrat de ple a l'hivern. El fret es intens y a l'hora que tancam nostres columnes, comensa a fer neeta. Mos engega a la foganya.” Aquí la neu es produeix a Inca mateix.

- Març de 1910: “Se inicien aigos, fret y neus en molta abundancia a la montanya. Sant Joseph, avuy haurá fet valer la seua vara devers el cel puis que la savó aquesta vegada es entrada un parey de pams y la gent va contenta

y agraida ferm.” Com hem dit abans, moltes vegades la neu a la serra va lligada amb pluges al pla.

- Desembre de 1913:

“El dia de cap-d’any quan treguerem el cap fora de canostrà verem que'l Bon Jesús, per medi de ses lleis naturals en que retgeix el mon, mos havia regalat un do preciós i que l’any 1914 tenia bon començament, tot lo que veiem era blanc per haver feta una nevada que, valdament no sia de les grosses, per la set dels nostros camps haurá estat una saó que haurá entrat alguns pams, arribant a les rels dels arbres que tant la necessitaven. La gent va contenta i la satisfacció i alegria se nota seguit, seguit, en ses converses. Bons siem noltros, que la Providencia de Deu no mos marcará.”

Es tracta d’una nevada important a Inca.

- Març de 1915: “Dimarts dematí caigué en nostro terme una lleugera nevada de neu flovía en flocs molt grossos com a plomes blanques que cubrí per algunes hores la població i la campinya de blancor. El capvespre ja estigué fusa.” Nevada destacable pel fet d’haver-se produït en una època tardana.

- Gener de 1918:

“De cada dia es veu més que els danys causats per la neu són estat grossos de tot a nostra arbreda. No recordam haver vista amb cap ventada una trancadiça més grossa de cimals i rematge. A pesar de fer uns 12 dies de la nevada encara se veuen per nostros carrers i places caramulls de neu i pel camp qualche redol ben gros (...)”

Aquesta degué ser una nevada considerable pel que es conta dels danys causats, i que tot i fer dotze dies que havia nevat, encara hi havia restes de neu al camp i a la vila, per tant, o bé la nevada va ser molt intensa o bé les temperatures varen ser prou baixes per conservar la neu tants de dies.

2.5. Calor

La calor és un fenomen subjectiu de cadascú, ja que sense dades objectives de temperatura no podem saber si realment feia o no calor, si bé tenim referències del cronista que conta com ho vivia la societat de l’època.

La calor, tot i produir-se anualment durant l’estiu, sobretot, no és esmentada cada any, segurament pel fet que és el més normal d’aquesta època i només es referenciava si era una calor excessiva (segurament això combinat amb índexs elevats d’humitat relativa).

Per anys, l’any amb una major freqüència de referències a la calor és 1916, amb cinc. Alguns exemples de referències a la calor són:

- Agost de 1911: “Aquesta gran calorada que comensá per Santa Margalida, sa moja heu encen, no minva ni poc ni gens. Feya molts d’anys que no havia fet un estiu tan pesat y les persones van de mort a mort, empresides, malfetes y com acubades.”

- Setembre de 1911: “A causa de la calorassa que fa y a les malalties que mos amenassen encara no’s son ubertes a Inca les escoles oficials.” Pel que es veu, el final de l’estiu de l’any 1911 va ser molt calorós, i per aquesta causa no s’obriren les escoles.

- Maig de 1912: “Repentinament es temps ha canviat, fa molta calor y els vestits de s’hivern com qui fassin nosa” i “Fá una calor excesiva. Se senten moltes persones que diuen que may dins el maig havien sentida tanta calor, y podien afagir, també que may dins l’abril havia fet tant de fret”. El 1912 la calor començà ben aviat, ja en el mes de maig, i precisament això és noticable pel cronista, ja que no és habitual una calor excessiva dins aquest mes.

- Agost de 1913:

“Tota aquesta setmana ha feta una calor exsesiva, que’n moltes ocasions es arribada als 40 graus, sens que bastás la serena de sa nit per refredar la temperatura. Les nits son estades caloroses com els dies i passades amb defici per molts dels habitants d’Inca. Segons la dita popular, Sant Bernat, que cau dia 20 d’agost, mos ha fet fatxada.”

Un exemple més de final d’estiu calorós, un fet habitual, d’altra banda.

- Agost de 1916: “Sant Bernat ha fet fallida, diuen que es frara heu apaga i la calorada que està fent aquests dies es tan grossa que mos fa suar l’ossa i tot” i “Amb aquesta calor a Inca se estan morint bastant de porcs, que ve esser un’altre plaga de les moltes que estam patint. Deu tenga misericordia de nosaltres”. Una de les conseqüències de la calor excessiva és la mort del bestiar, com en aquest cas.

2.6. Bon temps

Les referències al bon temps són relativament freqüents a la crònica, però com que són situacions habituals en el nostre clima, el cronista tal vegada no li donava gaire importància i només anomenava aquestes situacions quan feia temps que no es donaven per haver-hi una tongada de mal temps, per exemple. El bon temps també és anomenat quan es relaten els esdeveniments socials i religiosos (fires i pancaritats).

Alguns exemples on s’anomena el bon temps són:

- Gener de 1908:

“Fa uns dies primaverals y els sembrats duen una blavor y esponera de no dir. Si ho fa aixi se podrà dir qu’enguany no ha fet hivern pel poc fret qu’encare hem sentit, anyorantlo els conradors que voldrien qu’els sembrats s’enradassen un poc ab la intensitat del fret.”

Segurament aquesta època coincideix amb les típiques calmes de gener que es produeixen cada any, amb l’anticicló centrat a la nostra zona i que fa que hi hagi temperatures primaverals.

- Novembre de 1908: “Favorida per un dia hermós y esplèndit, se celebrá la segona fira d’Inca...”

- Novembre de 1909: “Favorida per un dia espèndit diumenge se celebrá la primera fira d’Inca ab molt de concurs de firers, com pocs anys la hi havíem vista.”

- Gener de 1915: “Dies primaverals. Aquesta setmana ha fets uns quants dies de sol i cel blau, que han semblat primaverals.” Un altre exemple de les calmes de gener.

- Gener de 1920:

“Ha fet un mes de jener que no pareix que mos trobem a ple hivern. Els dies són primaverals i estirats. No plou, pero aixímateix els sembrats van bons degut a la humitat de les aigos tardorals que va fer. Els ametlers estan en ple floriment i coronats de blancura immaculada.”

2.7. Fred i gelades

El fenomen de les gelades normalment va lligat a situacions anticiclòniques a l’hivern, però també es poden donar després del pas d’una perturbació freda, quan el vent encalma. Són especialment perjudicials per als conreus si es produeixen en el moment del seu creixement o floració, és a dir, a la primavera. Per anys, l’any amb un major nombre de referències a la gelada és 1916.

Alguns exemples de gelades tardanes són:

- Abril de 1913: “Dimarts d’aquesta setmana fé una groça gelada qu’a molts de llocs cremá les brostes de les figueres i vinyes i a alguns creuen que s’en ha duit els albercocs.”

- Març de 1916: “Entre nostros pagesos se’n raona que una de les gelades que fé dies passats a moltes encontrades, ha cremat i mort l’amel·ló tirant a perdre l’anyada.”

- Març de 1917: “Dia 18 d’aquest mes feu una greu gelada i nostros pagesos temeren per l’anyada de la metla.”

2.8. Calabruix, tempestes i llamps

El calabruix o pedra, la tempesta i els llamps són fenòmens atmosfèrics severos que molt sovint van associats entre si. Són relativament freqüents, sobretot a final d’estiu i a la tardor.

Moltes vegades són noticiables per la seva repercussió a l’agricultura o pels danys materials i fins i tot humans causats.

Els exemples més destacables d’aquests fenòmens són:

- Març de 1911: “Se presenta un dia lo més hermós y cosa de la una de la tarde fa una gran calabruxada mesclada ab aygo, que’ls carrés torrentetjen de la pluje.”

- Octubre de 1911:

“Ben dematinada passa una tempesta de llamps y trons, s'aygo que'amolla no es suficient per fer saó. Una verga es entrada a la casa de s'Hort de S'Espolixones qu'está pel camí del Cementeri, recorreguent les dependències, y dexant senyals y desperfets per allá hont ha passat, valga que no hi ha hagudes desgracies personals.”

Aquest és un cas en què un llamp entrà dins una casa i provocà danys materials.

- Gener de 1914:

“Ahir de capvespre de sopte es sentí un tro de llamp tant fort que paraxia que s'anava abaix mitja població. El parallamps de la Fàbrica de can Ensenyat recuí la verga i alguns fragments s'esbaltiren per aquell endret. Casi totes les peres de llum elèctriques de la fàbrica quedaren inutilitzades i tengeren que suspendre la vetlada; llevat d'això i el consegüent susto no hi hagué res de nou.”

En aquest altre cas, el llamp també causà danys materials.

- Juliol 1915: “Les soques dels arbres quedaren pelades del calabruix i tronxades i come mossegades de coní per la forta pedregada. El temporal entrà bastant en el terme d'Inca que està an aquella banda quines propietats quedaren durament castigades.” La descripció del cronista que diu com quedaren les soques dels arbres dóna una idea de la magnitud i virulència del fenomen.

- Octubre de 1928. “Torna ploure abundantament, iniciant-se la pluja amb força de trons i llamps i un poc de calabruix. Llarg temps la llum estigué apagada. La nit presentava un aspecte abarronador, però pessà el temps sens que tenir que mentar cap accident.”

3. Conclusions

Gràcies a l'aportació feta per en Miquel Duran i Saurina i els seus col·laboradors s'ha pogut fer una caracterització del clima a Inca en el període estudiat, i sobretot a través dels diferents fenòmens meteorològics anomenats, bé sigui perquè així es relata, bé perquè així ho fa constar si es feia alguna festa religiosa o acte social (fires i pancaritats).

El període en qüestió (1907-1929) és prou dilatat perquè es puguin produir des de tempestes, ventades o nevades, fins a calorades o sequeres. Algunes d'elles, per la seva magnitud i rellevància, com grans plogudes, nevades o sequeres, són relatades amb més precisió i deteniment que d'altres que eren més corrents, com la calor habitual de l'estiu o les brusques.

Per tant, amb la informació recollida dels fenòmens ocorreguts en aquella època, podem pensar que el temps no era gaire diferent al d'avui en dia, amb períodes més humits i d'altres més secs.

Del recull de les referències als fenòmens atmosfèrics es poden extreure una sèrie de conclusions:

A. Pel que es veu, el temps atmosfèric en l'època estudiada no era gaire diferent al temps actual. Hi havia una mica de tot: sequeres, plogudes, nevades, ventades, etc.

B. Destaca per la seva durada i intensitat la sequera que comprèn de 1910 a 1914, i que suposà fins i tot l'eixugament de pous i cisternes per a l'abastiment humà.

C. Es veu com la societat inquera de l'època, tot i tenir un cert grau d'industrialització, depenia bastant del temps atmosfèric perquè les collites fossin productives, ja que en aquella època encara hi havia un nombre important de pagesos a Inca.

D. Tot i la irregularitat de les dades referides al temps, el període estudiat serveix per tenir una idea de les condicions atmosfèriques de l'època, malgrat el cert caràcter subjectiu que li pugui donar el cronista corresponent.

Referències als diferents fenòmens meteorològics, per anys

	Pluja	Bon temps	Neu	Sequera	Vent	Calor	Gelades	Calabruix	Tempesta	Llamps
1907	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1908	7	3	2	0	0	0	0	0	0	0
1909	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
1910	11	0	3	7	1	1	0	0	0	0
1911	7	0	0	0	0	2	2	2	1	1
1912	11	3	1	4	1	2	2	0	0	0
1913	7	1	0	6	3	2	2	0	0	1
1914	7	0	1	3	1	0	0	0	0	1
1915	3	1	1	1	0	0	0	3	1	0
1916	5	2	2	2	5	5	3	0	0	0
1917	6	0	4	0	1	0	2	0	0	0
1918	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0
1919	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1920	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1921	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
1922	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1923	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0
1924	8	0	0	2	1	0	1	1	0	0
1925	7	0	1	0	1	1	0	0	0	0
1926	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1927	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1928	3	0	0	0	0	1	0	1	0	1
1929	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Total	95	14	19	27	14	14	12	8	2	4

4. Bibliografia

Publicacions *Ca Nostra* i *La Veu d'Inca*.

AA. VV. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Palma: Promomallorca, 1989.

AA. VV. *Inca, un segle ciutat*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000.

PIERAS SALOM, Gabriel. *Nosaltres els inquers*. Palma: Lleonard Muntaner Editor, 2004.

ESTRANY BERTOS, Joan Josep. *Per Inca hi passen torrents*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2001.

Restauració de l'oratori de Santa Magdalena del puig d'Inca i pèrdues patrimonials (1885-1934)¹

I. INTRODUCCIÓ

La restauració monumental s'inicia a Mallorca, com a la resta d'Espanya, arran dels corrents romàntics que preconitzen una recuperació del passat, i que focalitzen en els immobles gòtics les seves actuacions, aplicant el criteri de restauració en estil que havia defensat Eugène Viollet-le-Duc a França.² A Mallorca, la Renaixença impulsa des de la meitat del segle XIX la revalorització i restauració dels immobles gòtics,³ començant pels més importants (la Catedral, la Llonja, el castell de Bellver o el palau de l'Almudaina). A les dues darreres dècades del segle aquest interès s'amplia a la totalitat dels temples gòtics, que esdevenen un símbol dels ideals del moment, i s'ocupen especialment dels espais relacionats amb l'època de la conquesta catalana, com són la cova de Sant Martí d'Alcúdia, els castells del Rei a Pollença o el d'Alaró, i les esglésies de repoblament i petits oratoris.

1. Vull agrair la seva col·laboració a mossèn Santiago Cortès, Miquel Àngel Capellà, Carme Colom i Maria Magdalena Riera. A Antoni Planas i Bartomeu Bestard les seves aportacions en matèria d'heràldica, a Joana Maria Palou i Rosa Aguiló les facilitats d'accés al fons Isasi del Museu de Mallorca, i als hereus de Rafael Isasi l'autorització de la publicació de les seves il·lustracions.
2. I. ORDIERES. *Historia de la Restauración Monumental en España (1835-1936)*, Madrid: Ministerio de Cultura, Instituto de Conservación y Restauración de Bienes Culturales, 1995; N. PEVSNER. *Ruskin and Viollet-le-Duc. Englishness and Frenchness in the Appreciation of Gothic Architecture*. Londres: Thames and Hudson, 1969; C. BRANDI. *Teoría de la restauración*. Madrid: Alianza, 1999; I. GONZÁLEZ-VARAS. *Restauración monumental en España durante el siglo XIX*. Valladolid: Ámbito editores, 1996.
3. S'ha parlat de la Renaixença mallorquina com un moviment minoritari i sobretot literari, malgrat que tendrà un reflex en la protecció monumental. La revista *La Palma* en fou el nucli aglutinador i Josep Maria Quadrado un dels seus protagonistes (J. MELIÀ. *La Renaixença a Mallorca*. Palma: Daedalus, 1968).

Les intervencions voldran recuperar la lectura original de l'immoble, sacrificant sovint afegits realitzats en època moderna i fins i tot altres d'originals, que es trobaven malmesos pel temps. Serà habitual la pavimentació i repicat de murs, a voltes emblanquinats en època moderna, i la substitució de les cobertes, per millorar l'estat general dels immobles.

En el cas de l'oratori de Santa Magdalena del puig d'Inca es distingeixen diferents actuacions de reparació i modificació al llarg dels segles, així com una restauració planificada a partir de 1885, que dona inici a la transformació definitiva de l'oratori, realitzada al llarg del segle XX.

II. INTERVENCIONS DE CONSERVACIÓ I ALTRES ACTUACIONS (S. XIV-XIX)

L'oratori de Santa Magdalena fou construït entre els segles XIII i XIV,⁴ segons les característiques dels temples de repoblació,⁵ essent ocupat durant segles per diferents comunitats:⁶ primer una de monges clarisses (1491-1526), que l'abandonarien per manca de recursos hídrics, i es traslladarien a l'església d'Esporles, Nostra Senyora de l'Olivar. L'any 1530 és concedit el seu ús a la comunitat de Jerònimes de Palma, que hi envia sis religioses i que possiblement reconstrueix un dels arcs apuntats, on deixen inscrita la data. Aquesta comunitat hi roman només durant quatre anys, també a causa de la manca de recursos disponibles a dalt del puig. El seu trasllat a Sant Bartomeu d'Inca es produeix el 1534, on es trobava l'oratori d'aquest nom i on funden un nou monestir:

El testimoni del bisbe Diego de Arnedo amb motiu de la seva visita pastoral l'any 1570 dona notícia de l'estat de l'església, “tota ruit et proxima ruina minatur”,⁷ descrivint l'aigua escolant-se sobre l'altar major i el paviment en males condicions. Una notícia similar consta de 1574, moment de la reconstrucció de l'altre arc apuntat original, segons una inscripció que serà esborrada més tard.

L'any 1599 el bisbe Vich i Manrique visita el puig, on localitza unes despulles humanes que fa traslladar a una fossa en el sòl:

“Attenant que en esta Iglesia de Santa Magdalena se troban alguns ossos humans, los quals se té opinió que son de algunes monges, com antiguament haja stat allí monestir de Monges de Santa Magdalena, ordenà quéis faci en dita Iglesia una fossa i que en aquella sien possats i enterrats los dits ossos”.⁸

4. J. COLI. *Historia del puig de Santa Magdalena de Inca*. Inca: 1970, pàg. 14-15.

5. J. M. PALOU. “Notas sobre la arquitectura religiosa de la colonización catalana en Mallorca: siglos XIII y XIV” a *Mayurqa*, 1976, pàg. 221-263; J. M. PALOU. “Les esglésies de la repoblació de Mallorca” a *Commemoració del 750è aniversari de la Bul·la del papa Innocenci IV 1248-1998*. Palma: Consell de Mallorca, 1998; F. ESTEVE I G. ALOMAR. *Pequeñas iglesias de los repobladores de Mallorca: siglos XIII y XIV*. Palma, 1954; M. BERNAT I J. SERRA. “L'església del Prat de Sant Jordi segons els apunts de Rafael de Ysasi a Oratorios Primitivos de Mallorca” a *VII Congrés El Nostre Patrimoni Cultural: arquitectura i enginyeria popular*, SAL. Palma: 2006, pàg. 15-42.

6. La monografia història més important sobre l'oratori és l'obra de Joan Coli (J. COLI). *Historia del puig de Santa Magdalena de Inca*. Inca: 1970), que ha estat posteriorment revisada per diversos autors (P. FIOL TORNILA. *Puig de Santa Magdalena*. Inca: 1991; B. MARTÍNEZ. “L'oratori del puig d'Inca de Santa Magdalena ‘lo puig d'Inca’: fets històrics i arquitectura religiosa” a *VII Congrés El Nostre Patrimoni Cultural: arquitectura i enginyeria popular*, SAL. Palma: 2006, pàg. 71-88). Altres estudis l'han abordat des de diferents perspectives (M. ESCANELLAS. *Arquitectura religiosa a Inca i als seus voltants*. Inca: 1991; A. GILL. “Monges clarisses en el puig d'Inca” a *II Jornades d'Estudis Locals*. Inca: 1995, etc.).

7. J. COLI. *Historia...*, pàg. 43; L. PÉREZ. *Visita pastoral a les parròquies de la part forana de Mallorca l'any 1641*. Mallorca: 1996; J. ESTELRICH I COSTA. *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572)*. Palma: 1963-1969.

8. J. COLI. *Historia del puig...*, pàg. 18.

Rafael Isasi explica la troballa de la fossa, l'any 1934 quan es rebaixa el paviment, i el trasllat de les despulles a un nínxol a la paret, on se situa una làpida. També apareixen diverses restes ceràmiques que l'autor dibuixa, escudelles de producció catalana i valenciana dels segles XV i XVI,⁹ que no podem precisar si pertanyen a una o altra comunitat o al moment de la realització de la fossa, atesa la manca de dades sobre la troballa, que es descriu amb un simple comentari manuscrit: “fragmentos de cerámica y huesos humanos hallados en la restauración de 1934”.¹⁰

Després de l'abandó del puig per part de les dues comunitats religioses, els jurats d'Inca hi estableixen una escola de gramàtica, que romandria oberta entre 1534 i 1700 aproximadament. D'aquesta època daten algunes notes sobre l'estat ruïnós del temple i les cases (1588) i de l'any 1602 sabem que “va a la ruina per haver moltes teules i bigues rompudes”. L'any 1613 es constata que, si no s'actua, “tot caurà”, fet que es confirma l'any següent, en què “cavan ya algunes bigues de la Iglesia”. Notícies semblants es recullen de 1627, 1628, 1629, 1632, 1645, fins al punt que l'any 1696 “sols les dos arcades de la Iglesia se aguanten y tot está en descobert y se amolla”.¹¹

Desconeixem si es va realitzar cap reforma en aquest moment, però hem de suposar que alguna acció degué aturar l'estat dramàtic del temple que es descriu. Cal apuntar, en aquest sentit, que l'arc rebaixat del primer tram -amb pilars de capitells foliats- i el cor que sustenten podrien datar d'aquesta cronologia, però les fonts no ens donen cap llum sobre la seva construcció.

Malgrat les actuacions descrites, l'originalitat de la fàbrica devia conservar-se en gran part a final del segle XIX, almenys pel que fa als sostres originals, que havien estat apedaçats repetidament, sense produir-se una substitució completa dels llenyams. Jeroni Berard descriu l'any 1769 l'estat d'un “techo y fábrica cuasi derruido sin más bóveda que maderaje y cañisada vieja”.¹²

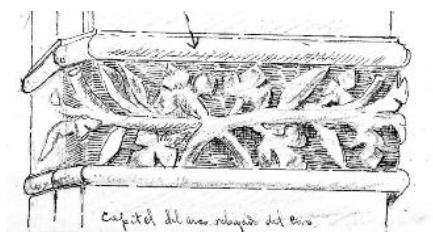

Fig. 1. Detall del capitell esculturat que decorava l'arc diafragma del primer tram, segons dibuix de Rafael Isasi. (R. ISASI. *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

En els anys vuitanta del segle XIX l'arxiduc Lluís Salvador parla detalladament del seu estat de conservació, en un moment en què s'estava arreglant el camí del puig per poder emprendre la restauració. De l'oratori, en destaca al paviment de l'entrada, la roca natural que en sobresortia i que “en determinados lugares sustituye incluso al enlucido *trispol*”,¹³ element que serà posteriorment regularitzat. També descriu el cor, l'arc rebaixat i els capitells foliats, elements que més tard desapareixen en favor d'un tercer arc apuntat.

9. ISASI, R. *Cerámica siglo XV*, quadern manuscrit, llegat Ferran Pujalte, s/f, 1935.

10. R. ISASI. *Oratorios primitivos de Mallorca*, circa 1900-1928. Palma: Museu de Mallorca, Ysasi/1, Nig. 27634, pàg. 9.

11. J. COLI. *Historia...*, pàg. 43.

12. J. BERARD. *Viaje a las villas de Mallorca*, 1769. Palma: Ajuntament de Palma, 1983, pàg. 263.

13. L. S. HABSBURG-LORENA. *Las Baleares descritas por la palabra y el grabado*. Palma: Sa Nostra, 1987, pàg. 395.

Del sostre enteixinat, en destaca “las vigas con adornos entrecruzados en rojo, rosa, blanco y verde”, descripció que completa el dibuix d'aquests elements que publica Ferrà en el BSAL.¹⁴

Estanislau de Koska Aguiló descriu l'immoble l'any 1890,¹⁵ on per “tantes mudanses y moviment per forsa s'en havia de ressentir s'edifici; cadescú (sic) l'ha refet y modificat segons els seus medis y ses seues necessitats, y lo qu'are en queda, part nou y part apedassat, no té forma de res”, però puntualitza que, pel que fa a l'església, “amb poca despesa se li podria retornar encara tota sa fesomia de quan la feren”. També descriu l'estat del sostre, que suportat per:

“dos archs ojivals desnus y reforçats, que arranquen casi d'en terra, sostenen s'embigat des sòtil, format per dos vessants matexos de sa taulada, sense artesonat ni res, conservant empero qualque llenyam escuts pintats y altres senyals de una decoració policroma arabescada; un tercer arch escassá molt rebaixat, partint de damunt dos capitellets de fuyes de cart escultrades, aguanta es pis del chor, que no se comunica ab l'iglesia mes que per dues finestres llargueres, y ve á fer com una especie de atri o compartiment separat, ahont serveixen de pedrís natural ses roques que hi surten d'en terra, mal adobades ab quatre cops de picassa”.

En descriure la façana, parla de sa campana vella, que penja “tota esmorrallada y croxida”. Pel que fa als altars i retaules, diu Aguiló que “no cal parlarne sisquera, tan pobres són i desdixats”, i només en destaca la imatge barroca de Santa Magdalena, que així i tot acusa repintats poc afortunats.

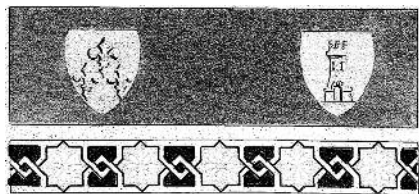

Fig. 2. Dibuix de l'enteixinat de Santa Magdalena del puig d'Inca realitzat per Bartomeu Ferrà (B. FERRÀ. “Techos artísticos...”).

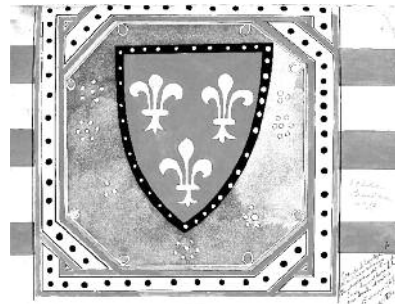

Fig. 3. Dibuix de la decoració policroma d'una biga de l'oratori representant les armes de Zaforteza, avui desapareguda (R. ISASI. *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

14. B. FERRÀ. “Techos artísticos en la isla de Mallorca”, *BSAL*, X, 274, 1901, 2.

15. E. DE K. AGUILÓ. “Excursió a Inca y a'n es Puig de Santa Magdalena”, *BSAL*, III, juny 1890, pàg. 253-257.

III. EL PROJECTE DE RESTAURACIÓ I L'ACTUACIÓ DE LA COMISSIÓ PROVINCIAL DE MONUMENTS

De l'any 1885 daten les primeres notícies de la restauració de l'oratori, que “tratan de empezar por el tramo que ocupa el altar mayor, cuya cubierta ruinosa se levantará á mayor altura”,¹⁶ possiblement amb projecte de Bartomeu Ferrà. Aquest narra a un dels articles de la sèrie “Techos artísticos de Mallorca” com “al restaurar este santuario, el año 1885, intervino á mis instancias dicha Comisión de Monumentos, pero las obras no se ejecutaron con arreglo á mi dictamen, que era el aprobado por la misma”.¹⁷ Aguiló completa la informació explicant que aquesta iniciativa sorgia d'un benefactor i de l'Ajuntament, que cridaren Bartomeu Ferrà per obtenir el seu dictamen. De fet, cal destacar la intervenció d'aquesta entitat, la Comissió Provincial de Monumentos, que actuà ben contades ocasions en cas de restauracions, i encara menys si es tractava d'immobles situats fora de Palma.¹⁸

De les obres, en sorgeix una Memòria,

“que presentà per escrit dia 15 de novembre de 1884, acompanyada des plans corresponents, que se conserven encara exposats á sa casa de la vila, (que) consistia principalment, a demás de ses que reen tan sols de pura reparació, ab s'arreglo y decorat de l'iglesia, en fer alguns dormitoris pels pelegrins que hi volguessen romandre, ab axecar una torre mirador”.¹⁹

Malgrat aquestes notícies aïllades, no sabem com es va dur a terme aquest primer projecte.

L'any 1891 es reprèn la iniciativa, a càrrec de l'Ajuntament,²⁰ i l'any següent *El Católico Balear* dóna notícia de l'inici de les obres segons plànols de Ferrà.²¹ El mes de maig del mateix any, és Ferrà qui comunica a la Comissió Provincial de Monumentos la direcció de les obres, que impliquen reconstrucció del sostre i disseny del nou retaule. A més, informa de la iniciativa d'un membre de l'obreria que havia aconseguit aturar, consistent a enderrocar els arcs apuntats i el cor.²²

16. S.A. “Sección de Noticias”, BSAL, I, 7, 1885, pàg. 7. Per altra banda, Juan Coli narra que la iniciativa va sorgir l'any 1882 des de l'Ajuntament de la vila, que va designar una comissió municipal per vigilar les obres, elegint a l'efecte als regidors Pedro Balle, Juan Estrany, Juan Alzina i Gabriel Seguí, i als ciutadans Antoni Coll (prevener), Juan Ribas, Pedro J. Bennassar i Bernadí Salas (J. COLI. *Historia...*, pàg. 49).

17. B. FERRÀ. “Techos artísticos...”, 2.

18. J. MORATA, J. “La Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de las Baleares (1844-1987)” a *Actas del XIII Congreso Nacional del Comité Español de Historia del Arte, Ante el nuevo milenio: raíces culturales, proyección y actualidad del arte español*. Granada: 2000, pàg. 1.143-1146.

19. E. DE K. AGUILÓ. “Excursió a Inca...”, pàg. 253-257.

20. “La Corporación municipal de Inca, a propuesta del Alcalde, aprobó el nombramiento de una obrería integrada de varios vecinos, con intervención de la Corporación municipal, para que tenga a su cuidado la dirección, mejora y conservación del oratorio de Santa Magdalena, quedando constituida por los señores Rdo. D. Antonio Coll, D. Juan Ribas, D. Jaime Armengol, D. Jaime Pujadas y D. Bernardino Salas”, 08/04/1891, J. POU MUNTANER. *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX, VIII* (1891-1895). Palma: 1990, pàg. 40.

21. “Publica *El Católico Balear* que han dado comienzo las obras de restauración y conservación del oratorio de Santa Magdalena, en el Puig d'Inca, con sujeción al plano que en 1884 levantó D. Bartolomé Ferrá Perelló”, 12/04/1892, J. POU MUNTANER. *Noticias y relaciones...*, pàg. 140.

22. “El infrascrito Vocal-Secretario dió cuenta de haber sido llamado en consulta facultativa, para dirigir los trabajos de reconstrucción del tejado y del retablo en el antiguo Oratorio de santa Magdalena del Puig d'Inca; teniendo el sentimiento de manifestar que un respetable miembro de aquella Obrería le mostró empeño en que se derribaran los arcos apuntados y el coro, para reconstruirlo todo de otra forma. Cuya proposición considerándola atentatoria á la debida conservación de aquel histórico, y, aunque sencillo, muy caracterizado edificio,

El mes de juny del mateix any la Comissió rep missiva del batlle d'Inca anunciant que s'havien acceptat totes les recomanacions realitzades per Bartomeu Ferrà i Álvaro Campaner.²³ El mes de juliol els delegats de la Comissió realitzen una vista d'obres a l'oratori, Ferrà presenta el disseny del nou retaule, que s'aprova per unanimitat²⁴ i el mes de desembre es realitza una nova visita d'obres.²⁵

L'any 1900 es beneeixen les obres de restauració,²⁶ consistents en una renovació total de les cobertes, justificada per Ferrà perquè el seu “estado ruinoso hizo necesaria su reconstrucción”,²⁷ ubicant les bigues antigues a la sagristia situada al sud de l'oratori. Isasi les descriu en les seves successives visites, i per les seves notes sabem que almenys una amb l'escut Zaforteza hi era l'any 1927.²⁸ De fet, Isasi comenta que aquest motiu és idèntic al que es trobava en algunes bigues de l'oratori de Sant Jordi des Prat,²⁹ que havien estat traslladades a Son Berga d'Establiments.

Les crítiques a aquesta modernització, i sobretot al canvi de cobertes, es produeixen ja des dels anys posteriors a la seva realització. Rafael Isasi escriu que les noves “vigas de pino quizás no duren veinte años, mientras que las anteriores llevan la friolera de 620 y aún permanecen firmes”.³⁰ Marcel Durliat descriurà així la intervenció:

---

se opuso en nombre propio y en calidad de miembro de esta Comisión; a cuyo superior criterio sometió este asunto. El Sr. Quadrado se hizo cargo de las razones que aconsejan nuestra intervención en las proyectadas obras con el fin de que se realicen en condiciones de acierto; y habiéndose deliberado acerca de los medios que serían más prudentes para conseguirlo, se comisionó al Sr. Campaner y al que suscribe para que se encarguen de vigilar y dirigir las citadas obras; y se acordó pasar un oficio de advertencia al Sr. Alcalde de Inca recomendándole el cumplimiento de las disposiciones vigentes en la materia; sin perjuicio de que más adelante, esta Comisión jire una visita á dicho Santuario”, AGCM, actes de la Comissió de Monuments, s/f, 05/05/1892.

23. “Dióse cuenta de otro oficio recibido del Sr. Alcalde de Inca, contestando al de esta Comisión relativamente á las obras de restauración del Oratorio del Puig de Santa Magdalena, ‘que el magnífico Ayuntamiento de aquella villa había acordado el exacto cumplimiento de lo prevenido, sobre el modo de realizar aquellas obras, y aceptando con sumo agrado la meritisísima intervención y cooperación de los delegados al efecto Sres. Campaner y Ferrá’. A instancias de ambos se designó al Sr. Guasp para que se agregara á la subcomisión pasando a visitar las obras y a resolver lo conveniente á la reconstrucción del retablo cuyo proyecto había sido encargado por la Obrería al infrascrito Secretario”, AGCM, actes de la Comissió de Monuments, s/f, 03/06/1892.
24. “El infrascrito dió cuenta de haber girado una visita de inspección á las obras del Puig de Santa Magdalena con los Señores de la subcomisión D. Alvaro Campaner y D. Juan Guasp el trece de Junio próximo pasado y otra individualmente el día veintisiete del mismo. Presentó además el proyecto de nuevo retablo cuyo estudio tenía encomendado, sometiéndolo al examen de esta Comisión, la cual después de examinarlo con mucho agrado, se dignó aprobarlo por unanimidad”, AGCM, actes de la Comissió de Monuments, s/f, 04/07/1892; “Publica el Diario de Palma que con destino al nuevo retablo del oratorio del Puig de Santa Magdalena (Inca) ha pintado D. Salvador Torres unas tablas, representando el Calvario y los santos patronos de Inca Abdón y Senén”, 17/12/1892, POU MUNTANER. *Noticias y relaciones...*, pàg. 204. A partir de fotografies antigues es pot comprovar que el retaule major ha estat modificat en diverses ocasions, patint repintats i afegits des de la seva construcció a final del segle XIX, essent daurat el 1948 (J. COLI. *Historia...*, 50). Per a l'activitat retaulística de Bartomeu Ferrà, vegeu C. CANTARELLAS. “Bartolomé Ferrá y el neogótico en Mallorca”, *Mayurqa*, IX, 1972, pàg. 117-137.
25. “El infrascrito Secretario dió cuenta de haber girado una visita a las obras del Santuario de Santa Magdalena del Puig d'Inca, en cumplimiento del cargo que referente á las mismas, esta Comisión le tiene confiado”, AGCM, actes de la Comissió de Monuments, s/f, 03/12/1892.
26. “El obispo de esta diócesis procedió al acto de bendición del oratorio de Santa Magdalena de Inca por su parte exterior, interior, retablo del altar mayor y demás capillas e imágenes de los santos, en cuyo acto actuaron de padrinos D. Manuel Fuster, D. Jaime Frasset, D. Manuel Villalonga, D. Juan Alzina, D. Rafael Ramis, D. Joaquin Gelabert y las señoras doña Consuelo Dounet de Morera, Doña María Bennásar de Fiol, Doña María Ferrer de Salas y D. Juan Fiol y Doña Juana Vidal, respectivamente hijos los dos últimos de los notarios con residencia en esta ciudad”, 04/06/1900, POU MUNTANER. *Noticias y relaciones...*, pàg. 237.
27. B. FERRÀ. “Techos artísticos...”, 2.
28. J. M. BOVER DE ROSSELLÓ. *Nobiliario mallorquín: dedicado á la reina nuestra señora*. Palma: Imp. José Gelabert, 1850; S. FELIU DE CABRERA Y QUADRENY. *Armorial de la provincia de Baleares*. Palma: Clumba, 1956.
29. M. BERNAT; J. SERRA. “L'església del Prat de Sant Jordi...”, pàg. 15-42.
30. R. ISASI. *Oratorios primitivos...*, pàg. 9.

“una restauració abusiva, feta l’any 1885, (que) ha relegat sota uns coberts algunes bigues adornades d’una decoració pintada del segle XIV, a base d’enflocadures i blasons, i ha dissimulat sota l’emblanquinat les dates de 1530 i 1574 que recordaven una reconstrucció dels arcs diafragmes de la nau”.³¹

Cal dir que aquestes bigues es podien veure encara l’any 1976, quan Joana Maria Palou i Lluís Plantalamor les descriuen:

“sólo pueden distinguirse ya algunos restos de la decoración de la techumbre de este edificio. Las vigas presentan en sus caras laterales, un fondo de color gris, con dos cartelas rojas que enmarcan otros tantos escudos amarillos, que presentan una torre y tres flores de lis respectivamente. En la cara inferior de las vigas, vemos estrellas de ocho puntas entrelazadas, en rojo, azul y blanco; las estrellas están centradas con rosetas”.³²

Actualment, una inspecció ocular de l’oratori, sagristia i dependències annexes no mostra cap resta semblant, per la qual cosa hem de deduir que han estat retirades durant alguna de les reformes realitzades en el darrer terç del segle XX.

IV. LA INTERVENCIÓ DE 1934

L’any 1934 s’embrèn una nova obra, consistent a rebaixar 20 cm el paviment de l’oratori, que serà supervisada per la Comissió de Monuments.³³ Durant les obres, es localitzen els enterraments abans esmentats. El mateix any es traslladen les despulles a un nínxol a la paret, on se situa una inscripció que en dóna notícia, i es localitzen les ceràmiques abans descrites.

El mateix any, es retallen els arcs apuntats de l’oratori en xamfrà, i possiblement haurien estat eliminats en aquest moment el cor i l’arc rebaixat, que fou substituït per un d’apuntat, fet que sembla confirmat pel testimoni de Coli, que parla de la construcció de “un arco nuevo”.³⁴ El que és cert és que Isasi encara dibuixa l’arc rebaixat l’any 1934, i que actualment ja no existeix.

Cal fer esment a la darrera reforma realitzada l’any 1993, duita a terme sense estudis d’arqueologia vertical ni de subsòl, que si bé no ha fet desaparèixer cap element original que no ho hagués fet anteriorment, tampoc no ha ajudat a potenciar la lectura de l’oratori primitiu, amb paviments i elements de mobiliari litúrgic nous que donen a l’immoble uns acabats decisivament contemporanis, poc adequats per a un edifici d’aquesta cronologia.

V. CONCLUSIONS

Malgrat les contínues reparacions realitzades al llarg dels segles, la modernització de l’oratori de Santa Magdalena d’Inca s’ha produït en poc més de

31. M. DURLIAT. *L’art en el Regne de Mallorca*: Mallorca: Moll, 1964, pàg. 100

32. J. M. PALOU; L. PLANTALAMOR. “Techumbres mudéjares en Mallorca”, *Mayurqa*, 12, 1974, pàg. 164.

33. El Sr. Isasi expuso a los reunidos las obras de nueva pavimentación que se están llevando a cabo en el Santuario de Santa Magdalena, en Inca”, AGCM, actes de la Comissió de Monuments, s/f, 19/05/1934.

34. J. COLI. *Historia del puig...*, pàg. 76.

cent anys, període en el qual han desaparegut alguns dels seus elements originals més preuats que encara existien a final del segle XIX. La seva transformació és tan radical que, de l'immoble original, se'n conserva poc més que les quatre parets que el sustenten.

Restaria clarificar el perquè de la decoració heràldica amb les armes de Zaforteza en l'enteixinat medieval, ja que no es coneix cap relació de l'oratori amb aquesta família ni pel que fa a la seva construcció ni amb les comunitats de monges que hi van romandre. Cal esmentar la possibilitat que fossin reutilitzades en alguna de les reparacions.

Per acabar, cal remarcar que es tracta d'un cas significatiu de la dialèctica que es produeix al llarg del segle XIX i bona part del XX entre uns pocs erudits, partidaris d'aplicar un criteri adequat en les restauracions, i les institucions i particulars que les duen a terme, sovint motivades per qüestions purament funcionals, quan no pretenen la desaparició intencionada de certs elements. Malauradament, serà habitual la realització de tot tipus d'intervencions arquitectòniques sense cap tipus de tutela ni estudi previ, fet que sempre va en contra de la conservació del patrimoni.

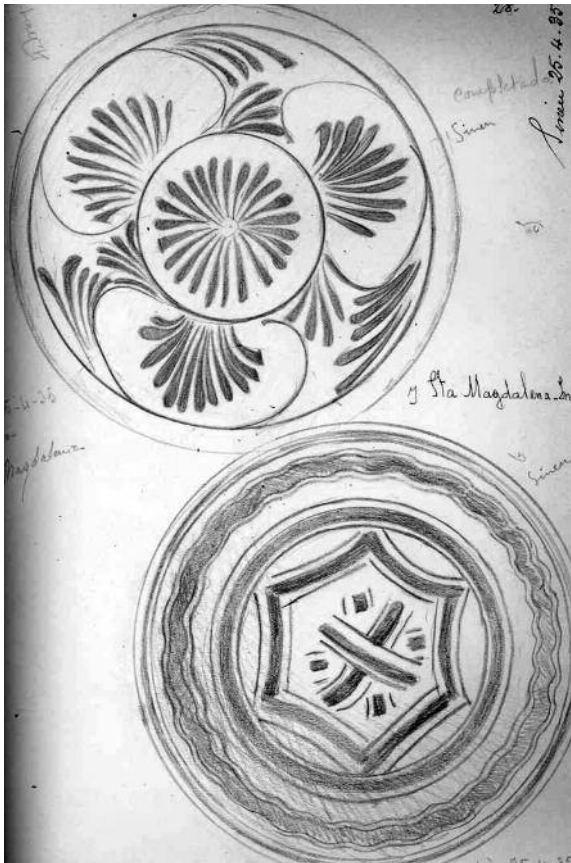

Fig. 4. Dues de les peces localitzades en el subsòl de l'oratori durant les obres de pavimentació (ISASI, R. *Cerámica siglo XV...*). A dalt, escudella de llambreg, de producció valenciana amb decoració vegetal, datada a la segona meitat del segle XV (D. A. *Sicília y la Corona de Aragón. Rutas mediterráneas de la cerámica*. València: Generalitat Valenciana, 1999, pàg. 414-415; M. MESQUIDA GARCÍA. *La cerámica dorada. Quinientos años de su producción en Paterna*. Paterna: Ajuntament de Paterna, 2001, pàg. 76). La segona peça és una escudella de llambreg, de producció catalana amb decoració geomètrica realitzada a color negre, datada en el segle XVI (J. LLORENS. *Cerámica catalana de reflex metàl·lic*. Segles XV al XVII. Barcelona: F. Llorens, 1989).

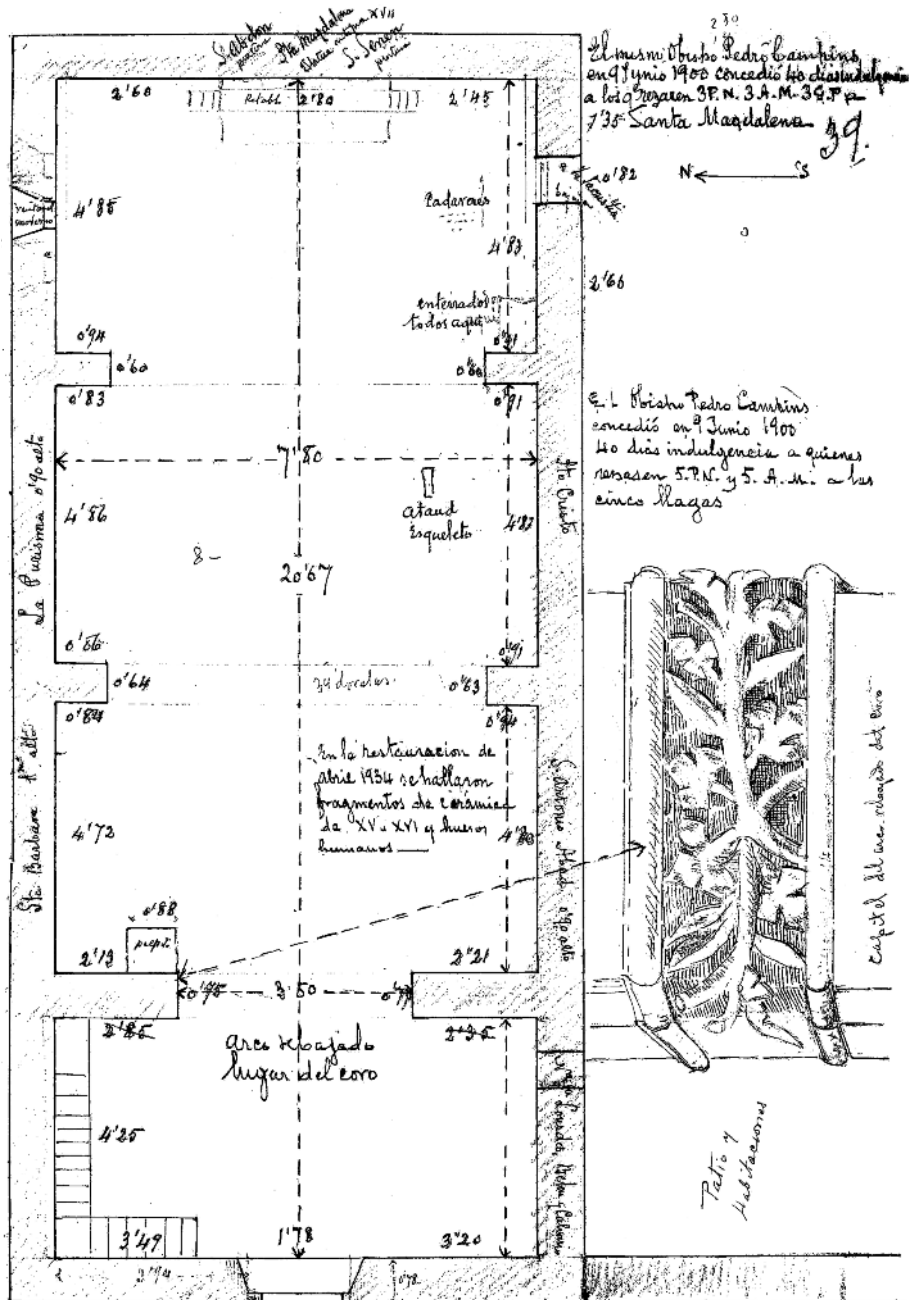

Fig. 5. Planta de l'oratori dibuixada per Rafael Isasi. En aquesta il·lustració es constata l'estat antic del primer tram, amb el cos suportat per un arc rebaixat de pilastres amb capítells foliats. L'accés al cor es realitzava, segons aquest dibuix, per una escala interior. No obstant això, una visita a l'oratori permet localitzar una escala per accedir-hi des del cos annex al temple, junt on Isasi dibuixa un accés. En aquesta planta Isasi documenta també el lloc exacte de la troballa de despulles humanes i ceràmica (R. ISASI. *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

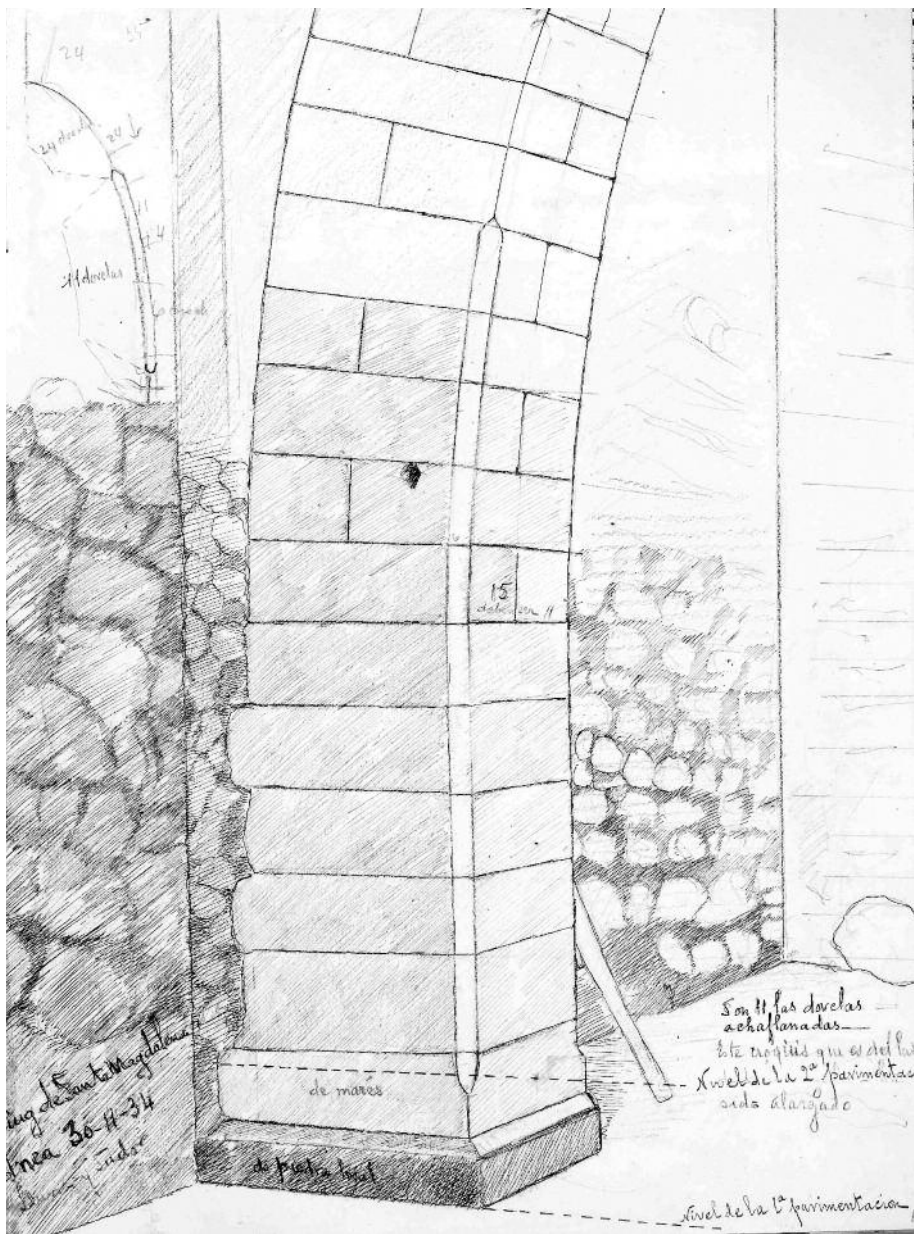
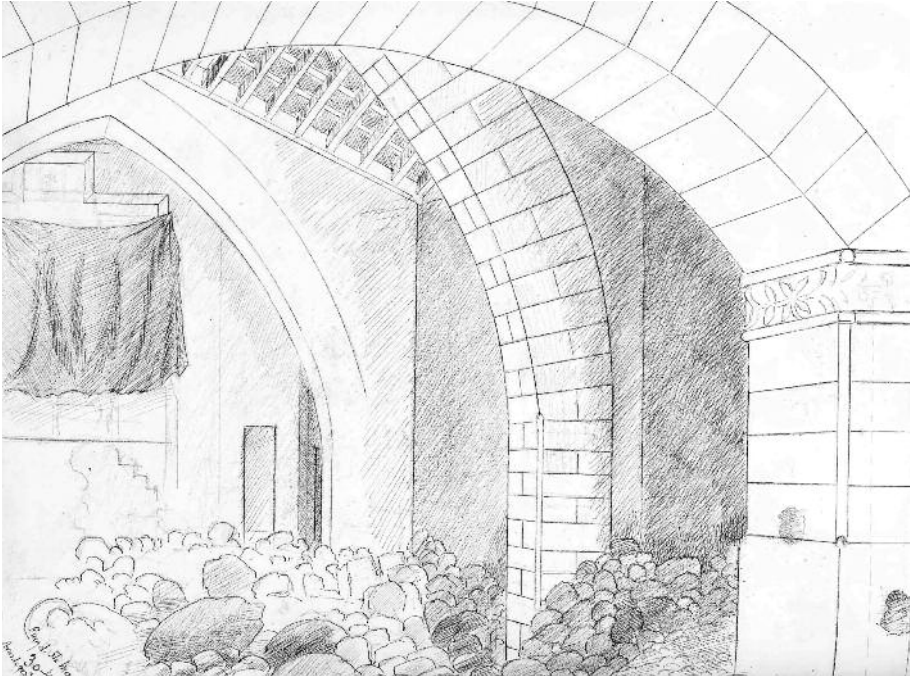

Fig. 6. L'any 1934 es rebaixa el paviment i s'escairen els arcs en xamfrà (R. ISASI. *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

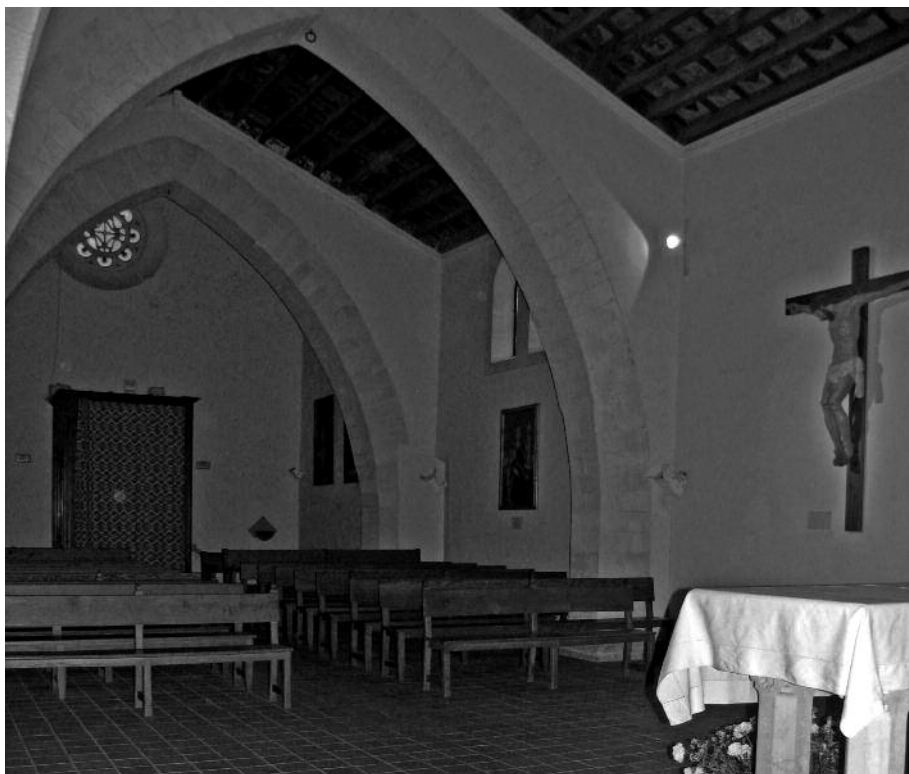
▲ Fig. 7. Dibuix de l'estat de les obres l'any 1934 mentre es rebaixava el trespol, i on es constata encara l'arc rebaixat en el primer tram (R. ISASI. *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

◀ Fig. 8. Estat de l'oratori l'any 1927 (R. ISASI. *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

◀
Fig. 9. Fotografia que forma part dels béns de l'oratori.

▼
Fig. 10. Imatge actual de l'interior, on es constaten els acabats de la darrera reforma.

Patrimoni i societat. L'Ajuntament d'Inca i la difusió de la cultura i la història del municipi

“Contra la subjectivitat dels homes i les dones s'alça
l'objectivitat de les coses creades per les persones”

H. Arendt, *La condició humana*.
Barcelona: Seix-Barral, 1974, p. 76.

1. Introducció. El punt de partida per a la conservació històrica d'Inca

En la tradició occidental, l'estat hereu del pensament de la Il·lustració, articulat sota l'imperi de la llei, és el que va confeccionar el primer intent de bastir una veritable política cultural pública. Anteriorment l'acció dels prínceps durant el Renaixement italià sol ser un lloc comú per als exegetes de la prehistòria de les polítiques culturals. Des del segle XVIII, la cultura passa a formar part del ventall més o menys ampli de camps d'intervenció de l'Estat, personificat en els diversos nivells de l'Administració, i aquest estat cultural incipient actua des del desplegament de les funcions normatives que li són pròpies. Els municipis, com és el d'Inca, han estat els actors primordials en la configuració de polítiques culturals posteriors a la restauració democràtica a l'Estat espanyol.

En el nostre esquema de la política cultural, consideram necessari que els municipis tenguin present el patrimoni com una àrea específica d'actuació dintre del nostre departament de Cultura i Educació. En aquest sentit, fer cultura voldrà dir, d'una banda, reglamentar sobre el patrimoni un conjunt d'objectes mobles, immobles i fins i tot immaterials que cal: recuperar, conservar, protegir i investigar.¹

---

1. La cultura patrimonial, doncs, constituirà el paradigma dominant de l'escenari de les polítiques públiques per a la cultura fins a l'adveniment de l'estat de benestar.

L'Ajuntament d'Inca té per missió i obligació de preservar per a la posteritat els béns patrimonials, que són béns que procedeixen del passat i es dirigeixen cap al futur. Sota aquest epígraf ens referirem a dues preguntes bàsiques: la necessitat de conservar² el patrimoni (la salvaguarda del patrimoni comú) i la necessitat de donar a conèixer el patrimoni. El marc de protecció l'estableix la Llei de patrimoni històric de les Illes Balears (BOCAIB, 29/12/1998), que explica dues grans categories de protecció, això és: els Béns d'Interès Cultural³ i els Béns Catalogats.⁴ Actualment tenim la sort de tenir tres edificis catalogats com a Bé d'Interès Cultural (BIC): **el claustre, convent i església de Sant Domingo** del segle XVIII (Reial Decret 78/94, de 9 de juny), **l'església de Santa Maria la Major** del segle (XVI-XIX) (BOE 2005) i **el monestir de Sant Bartomeu** dels segles (XVI-XVIII) (BOE 2005). També el conjunt organístic dels espais anteriors del patrimoni religiós d'Inca són BIC des del febrer de 2003: **orgue històric de l'església de Santa Maria la Major** construït per Gabriel Tomàs Estarelles (1816), **orgue històric de l'església de Sant Domingo d'Inca** construït pels germans Caymari (final del segle XVII) i, finalment, pels mateixos germans l'any 1694, **l'orgue històric del monestir de Sant Bartomeu d'Inca**.⁵ La tasca desenvolupada per la Fundació ACA (Àrea de Creació Acústica), amb col·laboració del nostre ajuntament durant l'última dècada, ha permès obrir una línia d'investigació molt important sobre el nostre patrimoni artístic musical i, a més, ha contribuït notablement a la difusió del bagatge cultural de les Balears mitjançant els concerts d'orgue que s'organitzen a les nostres esglésies d'Inca.

Finalment, podem acabar dient que el punt de partida per a la conservació dels referents històrics d'Inca és el patrimoni històric (és aquell fet que a tots ens pertany; del llatí *patrimonium*) herència col·lectiva dels nostres avantpassats i de les futures generacions.

2. Aprendre art a la ciutat d'Inca: sensibilitzar cap al respecte, la valoració i protecció del patrimoni historicoartístic

La nostra ciutat és un marc de relacions i de contactes entre els seus habitants dintre de la qual s'ubiquen els espais d'aprenentatge formals (escoles, instituts, centre universitari, centre de formació i ocupació, centre de professorat, escola d'adults) i no formals (centres culturals, biblioteques). Tenint en compte que el municipi és clau per a la política cultural, el nostre repte més immediat és formular el principi a la inversa: l'existència d'una directriu cultural ben canalitzada i l'aposta ferma del patrimoni com a motor de la ciutat són dos valors que de ben segur reforçaran el municipi d'Inca.

La principal eina per a la conservació del patrimoni s'ubica en el camp de l'urbanisme i no en el de la cultura: els instruments urbanístics municipals, els plans generals d'Ordenació Urbana (PGOU) han de prendre en consideració els béns

2. Conjunt d'activitats i tècniques que tenen com a objectiu prolongar l'esperança de vida dels béns patrimonials de la ciutat d'Inca.
 3. Són aquells béns mobles i immobles més rellevants del patrimoni històric de les Illes Balears que es classifiquen d'acord amb la tipologia següent: monument, conjunt històric, jardí històric, lloc històric, lloc d'interès etnològic, zona arqueològica i zona paleontològica.
 4. Són aquells béns mobles i immobles, que tot i no tenir la rellevància que els permetia ser declarats Béns d'Interès Cultural tenen prou significació i valor per constituir un bé del patrimoni històric a protegir singularment.
 5. Vegeu el volum del *II Simposium sobre els Orgues Històrics de Mallorca*, Inca, 1995.

culturals referenciats al **Catàleg d'Elements d'Interès Artístic, Històric, Ambiental i del Patrimoni Arquitectònic** de la ciutat i la Carta Arqueològica d'Inca.

El vigent **Catàleg d'Elements d'Interès Artístic, Històric, Ambiental i del Patrimoni Arquitectònic** d'Inca realitzat per ARCA (1994-1995) descriu les 159 fitxes, corresponents a la revisió de les 141 del catàleg elaborat el 1987 de la ciutat d'Inca i fora vila, i s'han deixat sense revisar les corresponents al cementiri. L'esmentada planificació patrimonial és el punt de partida a múltiples conferències de les Jornades d'Estudis Locals o monografies al voltant d'edificis històrics de la comarca d'Inca. Aquestes fitxes completes (autor, data, tipologia, façanes, interior, usos, estat general, propietat, intervencions, nivell de protecció, conservació, bibliografia i documentació, etc.) esdevenen una recerca de les arrels presents de cada edifici, una guia d'equilibri entre passat i futur.

La Carta Arqueològica és el document realitzat pel Servei de Patrimoni del Govern de les Illes Balears que actualment cataloga més de 31 jaciments arqueològics del terme municipal i que són el punt de partida de tot investigador que vulgui realitzar qualsevol activitat i recerca en el món prehistòric inquer.

L'objectiu final de la conservació, estudi i recopilació patrimonial dels elements històrics de la ciutat d'Inca és el gaudi per part dels seus habitants. L'oferta municipal de l'Àrea de Cultura i Educació de cara al patrimoni són els itineraris pels llocs més representatius, enfocats al fet que els escolars contactin directament amb el patrimoni i, en termes més globals, amb la ciutat i la seva història. És el cas de les visites al **Casal de Cas Metge Cifre** i ben prest, per desembre, de les **Rutes per la història d'Inca** (el món dels cellers i del vi). El Casal de Cas Metge Cifre és una de les cases senyoriales de l'art modernista civil, iniciada a final del segle XIX pel mestre d'obres Sebastià Riusec, amb elements ornamentals de caire vegetal a l'interior com també rajoles de ceràmica i de ferro forjat característics del modernisme *Art Nouveau*. Actualment, gràcies a un conveni amb una entitat financera de la ciutat, és un centre cultural d'exposicions i seu social d'entitats culturals del municipi.

Per la seva banda, enguany posarem en marxa un programa patrimonial amb fins educatius comptant amb la col·laboració del professorat de la comarca d'Inca. Un dels símbols culturals, populars i etnogràfics de la ciutat és el vi, ja que al segle XIII el rei Jaume I tenia celler reial a Inca. És per això que hem volgut descobrir un dels tresors d'Inca, i ho farem amb un cicle de conferències i unes rutes per cellers històrics de la ciutat amb el títol *Rutes per la història d'Inca (el món dels cellers i del vi)*.

Les metodologies de les visites per conèixer el patrimoni han de convertir els alumnes d'Inca en protagonistes de la seva història. Un cas que aquests darrers anys ha donat un resultat positiu ha estat la instal·lació d'un panell informatiu al serrall dels Molins on trobam la famosa **Pota del rei En Jaume I** (segle XIII). L'Ajuntament d'Inca juntament amb el Govern de les Illes Balears va editar una auca o historieta, regalada de franc a tots els escolars in situ o als tallers de contacontes de la biblioteca central, que conta a través d'una narració en vers i

unes il·lustracions juvenils la rondalla que el folklorista i filòleg manacorí Mn. Antoni Maria Alcover va recollir dels preveres inquers (Mn. Gabriel Llompart, bisbe de Mallorca, i Mn. Nadal Garau, canonge de la Seu de Mallorca). La trama explica les dues estades que el rei va fer a Inca per perseguir els moros, pegà esclafit i esperonada al cavall, que llenegà d'una pota i la deixà marcada a una roca.⁶

La comunicació del nostre patrimoni històric i artístic amb la societat significa fer els esforços necessaris per sensibilitzar cap al respecte, la valoració i protecció de la història d'Inca sota el prisma de tres objectius bàsics: en primer lloc, facilitar al públic un coneixement ampli de la institució cultural en concret; en segon lloc, motivar la seva participació en les diferents i múltiples activitats que s'organitzen; i finalment, enfortir i consolidar les relacions entre la cultura i l'habitant. Aquest és el cas de la promoció i conservació de l'art religiós inquer amb iniciatives museològiques com les exposicions i catàlegs temàtics en el monestir de Sant Bartomeu d'Inca titulats **El betlem del convent de Sant Bartomeu de les religioses jerònimes** (Nadal, 2004) i **La iconografia de la Redempció en el convent de monges jerònimes de Sant Bartomeu** (Nadal, 2005). Pel que fa a la restauració del patrimoni retaulístic d'Inca, cal destacar les nombroses ajudes per part del nostre ajuntament a projectes com el **retaula de la Puríssima de Sant Bartomeu d'Inca** (segle XVI, restaurat l'any 2001), el **retaula de la Verge de les Ànimes de Sant Domingo d'Inca** (segle XVII, restaurat l'any 2003), el **retaula de la Mare de Déu del Roser de Sant Domingo d'Inca** (segle XVIII, restaurat l'any 2006) i finalment el **retaula de Sant Joan de Santa Maria la Major** (segle XVIII, restaurat l'any 2006). Pel que fa a tasques de catalogació i inventari religiós en el monestir de Sant Bartomeu, hem d'esmentar el grup d'investigació coordinat per l'arqueòloga municipal de Palma, Sra. Magdalena Riera, que realitza la datació, fitxes, dibuixos i anàlisi detallada de la **ceràmica conventual de les monges tancades d'Inca**, treball del qual s'ha realitzat una exposició.

Transmetre emocions, sensacions i commoure els habitants d'Inca amb el patrimoni històric de la ciutat ha estat durant els darrers anys finalitat primordial del projecte expositiu i de divulgació a través de la coneguda **Trilogia d'art sacre inquer: l'art marià inquer (1992), Jesucrist a l'art inquer (1996) i Els sants a l'art d'Inca (2001)**. Finalment, dues recents publicacions ens aporten els coneixements de la societat medieval i la cristiandat inquera a través de l'obra **Joan Daurer i la taula gòtica de Santa Maria d'Inca (1373) i La parròquia de Sant Domingo d'Inca (1962-2006)**.

3. El patrimoni al servei de la ciutadania. El paper dels centres culturals i d'investigació.

André Malraux, primer ministre de cultura francès i apòstol de la democratització de la cultura, va batejar com les noves catedrals de la cultura els centres culturals. **El centre cultural de Sant Domingo d'Inca** serà l'espai paradigmàtic que materialitzi l'imperatiu categòric d'aquesta nova generació de polítics culturals del segle XXI al nostre municipi inquer: acostar la cultura als ciutadans. La funció i la utilitat assegura la conservació de qualsevol espai patrimonial.

6. Vegeu LLABRÉS MARTORELL, Pere Joan *et alii*. *Inca en la història (1229-1349)*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1998, p. 36-37.

Catalogat com a Bé d'Interès Cultural (BIC) i datat en el segle XVIII, és des de la festivitat de Sant Jordi de 2003 un espai d'interrelació i comunicació ciutadana que allotja les dependències de l'Àrea de Cultura i Educació, les biblioteques d'infants i d'adults, arxiu de biblioteca, sala de premsa, hemeroteca i revistes, sala d'estudi, sala de consulta, dues sales d'exposicions, sala d'homenatge a l'artista català Valerià Pinell, arxiu municipal històric i administratiu, sala de premsa i sala de conferències. Aquest espai, joia del patrimoni historicoartístic inquer, hereu de l'orde dominic, té una bona ubicació al centre del municipi, funcionalitat i accessibilitat física (Premi Mallorca 2004 d'accessibilitat). Segons les dades estadístiques de la Memòria de Cultura i Educació (2004) es varen realitzar més de 340 activitats a les diferents dependències de l'edifici d'estil barroc.

Per la seva banda, **Sa Quartera centre d'art** és un espai polivalent per a les avantguardes artístiques i les creacions contemporànies del segle XXI construït entre els anys 1918-1920, essent un dels edificis historicistes amb característiques renaixentistes més importants de la ciutat. Actualment es realitza, mitjançant un conveni de cooperació amb una entitat financera de Balears, un itinerari complet d'exposicions no permanents i el consolidat i famós Premi de Pintura del Dijous Bo pels mesos de novembre i desembre.

Així mateix, cal destacar el paper que juga la investigació en el nostre municipi. Estam convençuts que **l'Arxiu Municipal Històric i Administratiu d'Inca (memòria històrica de la ciutat)** ha de ser un centre dinàmic i obert, capaç d'oferir un bon servei a l'Administració de la qual depèn i als ciutadans, intentant transmetre les funcions que realitza: a) inventari, catalogació i registre de documents municipals; b) dependències funcionals i ambientalment òptimes al claustre barroc de Sant Domingo; c) difusió i comunicació del seu ric fons documental. Volem convertir l'arxiu en el vertader difusor del patrimoni documental que conserva i provocar el seu descobriment als ciutadans i als qui ens visiten. És per això que les *Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, que es realitzen anualment des de l'any 1995, amb la publicació corresponent del volum amb totes les ponències, tenen per objectiu primordial impulsar la investigació sobre la història i el patrimoni local com a instrument bàsic per a la divulgació de la memòria del municipi. Economia, art, agricultura, joventut, arquitectura, patrimoni, història, música i religió són els múltiples camps de feina que han conreat els nostres investigadors. Una altra iniciativa dirigida a la recerca científica del nostre municipi, tot aprofitant el marc de la creació del **Centre Universitari de la ciutat** l'any 2003 juntament amb la UIB-UNED, és la convocatòria del **Premi d'Investigació Universitari d'Inca per a ciències tècniques i socials** amb la finalitat, d'una banda, de promoure l'estudi d'Inca des de diferents vessants del coneixement científic, i d'altra banda, motivar el col·lectiu universitari inquer perquè dirigeixi i aprofundeixi els seus estudis vers el municipi.

Una societat sense memòria és una societat buida. Amb l'objectiu de potenciar la investigació i la recerca de fonts orals, des de fa uns anys es publica en forma de llibres el recull de *Pregons de setmana Santa d'Inca (1986-1995)-(1996-2005)* juntament amb l'Associació de Confraries d'Inca, i que és una fórmula excel·lent de recuperar i perpetuar el missatge que persones representatives de diferents àmbits i col·lectius socials ens han volgut transmetre del passat. També hem de

ressaltar la tasca del nostre cronista oficial, Sr. Gabriel Pieras, que enguany compleix els seus 20 anys com a redactor de la nostra història (1986-2006), i que ha duit a terme més de catorze publicacions per recuperar la nostra història popular i tradicional d'Inca; és el cas de *Nosaltres els inquers*, *Inca fotogràfica i Crònica comentada de l'Orfeó l'Harpa d'Inca*.

Un dels pilars de la participació ciutadana en la protecció i divulgació del patrimoni d'Inca és el **Consell Municipal de Cultura (Comissió de Protecció del Patrimoni Historicoartístic)**, màxim òrgan consultiu de la ciutat en matèria cultural. La seva finalitat és vetllar pel compliment de les obligacions municipals i aportar idees per millorar i enriquir el panorama cultural d'Inca. Des del seu funcionament fa dos anys ha realitzat i gestionat la nova ubicació de la *Col·lecció Catalunya* de Valerià Pinell al claustre de Sant Domingo i, en fase de redacció coordinada pel Sr. Santiago Cortès Forteza, el *Llibre de la història urbana d'Inca: carrers, places i monuments*.

Com s'ha pogut comprovar anteriorment, el paper del patrimoni cultural, documental i oral és el vertader dinamitzador de les polítiques culturals de la ciutat d'Inca, i és aquest repte de futur que ens obliga a estar en guàrdia permanentment.

4. Selecció bibliogràfica

- *Jornades d'Estudis Històrics Locals d'Inca*, volums I-VI. Inca: Ajuntament d'Inca, 1995-2005.
- *II Simposium sobre els Orgues Històrics de Mallorca*. Inca: 1995.
- *La política cultural en el municipio. El respeto a los derechos de propiedad intelectual*. Madrid: Sociedad General de Autores y Editores, FEMP, 2002.
- CALF MASACHS, Roser (coordinadora). *Arte para todos. Miradas para enseñar y aprender el patrimonio*. Gijón: Ediciones Trea, 2003.
- ESTELRIC CALAFAT, Antoni; CRESPI BESTARD, Nadal. *La història de la parròquia de Sant Domingo d'Inca*. Inca: 2006.
- FERNÁNDEZ PRADO, E. *La política cultural. Qué es y para que sirve*. Gijón: Ediciones Trea, 1991.
- GAITA SOCIAS, Maria del Mar. "Art i patrimoni" dins *Actes d'Entorn a l'Art*. Alcúdia: Ajuntament d'Alcúdia – Fundació Jakober, 2005.
- LÓPEZ DE AGUILETA, Iñaki. *Cultura y ciudad. Manual de política cultural municipal*. Gijón: Ediciones Trea, 2000.
- LLABRÉS MARTORELL, Pere-Joan *et alii*. *Inca en la història (1229-1349)*. Inca: Ajuntament d'Inca, 1998.
- MARTÍNEZ OLIVER, Bartomeu. "El nou pla arxivístic municipal d'Inca. Els documents del poder; el poder dels documents" dins *Revista Cantabou*, Centre de Professors – CAIB, número 16, juny de 2004, p. 24-27.
- MARTÍNEZ OLIVER, Bartomeu. *Joan Daurer i la tala gòtica de Santa Maria d'Inca (1373)*. Inca: Lleonard Muntaner Editor, 2006.
- MARTÍNEZ OLIVER, Bartomeu (coordinació). *Pregons de la Setmana Santa d'Inca (1996-2005)*. Inca: Ajuntament d'Inca i Associació de Confraries de Setmana Santa d'Inca, 2005.

- MUNILLA CABRILLANA, Glòria (coordinadora). *Introducció a la gestió d'organitzacions culturals*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), 2000.
- RAYÓ, Pere. *Itineraris urbans per la ciutat d'Inca*. Inca: Documenta Balear, 1993.
- REUS, Margalida; MARTÍNEZ, Bartomeu. *La restauració del retaule del segle XVIII de la Verge del Roser de Sant Domingo d'Inca*. Inca: Ajuntament d'Inca i Fundació "Sa Nostra", 2006.

El col·legi de La Pureza d'Inca

Per parlar de la manera d'educar de Madre Alberta l'haurem de situar en el moment en què es desenvolupa la seva tasca, durant la segona meitat del segle XIX i principi del segle XX.

A Europa hi ha una sèrie de fets que canvien la història i duen una nova forma de veure la realitat. Uns filosòfics i teòrics, com el naixement del positivisme, i altres de caràcter pràctic, com la revolució industrial i el desenvolupament de les ciències experimentals.

La realitat educativa en el segle XIX era: ensenyament escàs i de baixa qualitat, a les nines sols se'ls ensenyava a cosir i resar, i aprenien a llegir les alumnes que ho demanaven a la mestra. A Mallorca la situació era deplorable, segons l'*Almanaque Balear*, l'any 1867 tan sols un de cada vint-i-nou infants anava a l'escola. Els pares no enviaven els nins a l'escola, ajudaven a casa o anaven a fer feina a fora casa. Les autoritats tampoc no invertien en ensenyament ja que pensaven que era una càrrega per als pressupostos municipals.

La publicació de la Llei d'instrucció pública (Lley Moyano) el 1857 fixà l'estructura i els principis bàsics de l'ensenyament:

- L'ensenyament obligatori per a tots els espanyols.
- L'escolarització mínima de tres anys i gratuïta per a qui no pogués pagar-la.
- La regularització dels tres ensenyaments: primària, mitjà i superior, unificant tots els plans d'estudi.

Amb aquesta llei s'imposava la uniformitat en les assignatures i en els llibres de text. Desapareixia la llibertat del professor i el control de "la primera i segunda enseñanza" quedava en mans dels alcaldes i dels governadors civils.

En establir la llei l'ensenyament obligatori es va fer necessari organitzar els centres que formaven el professorat. A cada província hi hauria una escola normal, amb una escola annexa, i la creació d'escoles per a la formació de les mestres. Aquests mestres podien ser mestre elemental per a l'escola obligatòria i mestre superior que atenia els alumnes que de forma voluntària quedaven fins als 14 anys.

Per elaborar la comunicació he treballat amb *Las Crónicas*, aquestes són molt minucioses, en aquests escrits es reflecteix tot el que succeeix a la comunitat de religioses i d'alumnes. Comenten les sortides de les religioses, sempre acompanyades d'una altra religiosa o d'una alumna, les visites d'altres religioses, el nom de les alumnes i els dels seus pares a més de la seva professió, la 1ª comunió de les alumnes. Aquesta crònica és escrita per una de les religioses de la comunitat, depenent de l'època hi ha més informació sobre la vida de la comunitat religiosa i educativa.

CAYETANA ALBERTA GIMÉNEZ ADROVER

Cayetana Alberta Francisca Luisa Giménez Adrover neix a Pollença el 6 d'agost de 1837, filla d'Alberto i Apolonia. El pare era sergent de carrabiners i això obligà la família a viure uns anys a Barcelona i allà continua els estudis que ja havia començat a l'escola de Francisco Civera.

El mes de juliol de l'any 1851 Alberta i la seva mare tornen a Palma i amb Francisco Civera es prepararà per passar els exàmens per ésser *Maestra Elemental*, en aquests tragué la nota més alta.

Posteriorment Alberta i Francisco, el 7 d'abril de 1860, es casaren a l'església de Sant Nicolau de Palma. El matrimoni compartia amor i inquietud pedagògica.

La vida familiar d'Alberta està marcada pel sofriment, la mort de tres dels seus quatre fills, i als nou anys del casament el seu espòs emmalalteix i també mor. Alberta s'haurà d'ocupar del seu fill Alberto, dels pares i del col·legi de nines.

La vida d'Alberta canviarà amb la visita del Sr. Manera, batle de Palma, i D. Tomàs Rullan amb la proposta de fer-se càrrec del Real Colegio de La Pureza, ja que el Senyor Bisbe D. Miquel Salvà tenia molt d'interès que el col·legi de nines no desaparegués.

Alberta acceptà el repte i el 23 d'abril de 1870 entrava a Can Clapes, la situació era lamentable, però el mes de setembre es va iniciar el nou curs escolar. Posteriorment, el maig de 1872, la Diputació la nomena directora de l'Escuela Normal de Maestras. Així la casa de Can Clapes és a la vegada escola de nines i de mestres.

Amb el grup de mestres que treballen amb ella pensen formen una comunitat dedicada al Senyor. Ajudades per D. Tomàs Rullan redacten les bases i els estatuts, i amb l'autorització del Senyor Bisbe el 19 de setembre de 1874 es constitueix la Comunidad de Hermanas de la Pureza. Però no serà fins a l'any 1901 en què el papa Lleó XIII "aprueba y confirma el Instituto de Religiosas de la Pureza de María Santísima...".

Els anys passen i es creen nous col·legis a Mallorca, el d'Inca l'any 1930 i a fora, molta feina, penes i esforços fan que en Capítol General de 1916 Madre Alberta presenti la seva renúncia al càrrec de superiora general.

Amb motiu de la celebració de les noces d'or de M. Alberta el 1920 rebé la Gran Creu d'Alfons XII.

Després d'una vida dedicada als altres Madre Alberta morí el 21 de desembre de 1922.

El papa Joan Pau II va declarar "Venerable" a Madre Alberta el 1986. El poble on nasqué -Pollença- el 1965 la declarà Filla Il·lustre, anys més tard se li dedicarà una plaça amb una escultura de la seva figura. Posteriorment el 31 de desembre de 2005 fou proclamada Filla Il·lustre de Palma.

EL COL·LEGI DE LA PUREZA

El Col·legi havia estat iniciativa de l'església del bisbe Bernat Nadal. Aquest, molt interessat en l'educació i instrucció femenina, obrí un col·legi de forma provisional el 1809, on les nines poguessin rebre una formació cultural i professional ben necessària.

Per dirigir el Col·legi va elegir Maria Arbona, que era vídua, i a Maria Ferrer, la seva filla, que ja tenien la seva pròpia escola privada.

El bisbe Nadal en redactà els estatuts, que foren aprovats per Reial decret l'any 1819, moment en què es reconeix l'existència oficial i legal del Colegio de la Pureza de María Santísima. La direcció del Col·legi serà a càrrec de les germanes, dirigides per una rectora que nomenava el Sr. Bisbe i amb caràcter vitalici. Les germanes havien de viure en comunitat amb el desig de viure cristianament consagrades a l'ensenyament.

La tasca de Maria Arbona continuada a la seva mort per la seva filla va ser molt bona, però la situació econòmica no ho era. Lentament el centre anava empitjorant. El bisbe Salvà en prendre possessió del seu càrrec l'any 1852 confia la direcció del Col·legi de la Pureza a les Religioses de Sagrat Cor, aquestes van

estar-hi 18 mesos; després, don Pedro Gili, ajudat de la seva filla Catalina Gili per a la direcció, però tampoc va funcionar.

Maria Ferrer seguia essent la rectora i el Col·legi seguia la seva decadència. Hi va haver contactes amb el Colegio Nuestra Señora de Loreto o de la Sagrada Família que no arribaren a concretar-se. Maria Inés de Ribera, que havia entrat de col·legiala el 1860 semblava que podria ser la nova rectora ja que el Senyor Bisbe li havia donat autoritat com la que tenia Maria Ferrer, però la seva mort torna a deixar tota la responsabilitat del Col·legi a una persona gran i malalta. A la mort de Maria Ferrer el 1865 i en el temps que passa fins que arriba Alberta Giménez hi va haver quatre rectores. El Col·legi està en crisi a punt de desaparèixer, materialment i culturalment en ruïna, sense fons econòmics, sense disciplina interna i sense professorat preparat per a les exigències del moment i del Col·legi.

En aquesta situació troba el Col·legi Alberta Giménez, no era fàcil; ella era la rectora, però devia obediència a don Tomàs Rullán, visitador del Col·legi amb tota autoritat.

En el nou reglament elaborat per Alberta i don Tomàs el 1870 deixa ben clar que s'ha d'educar cristianament.

PEDAGOGIA DE MADRE ALBERTA

Madre Alberta rebé influències pedagògiques del seu temps (Siurot, Pestalozzi, Montessori, Poveda), però creant un estil propi. Sempre a l'avantguarda els pilars de la seva pedagogia són:

- La prevenció, l'educador s'anticipa donant orientacions, sense imposar-se.
- L'excel·lència, centrant la tasca en acabar-la i una educació acurada.
- La presència, contacte cordial i personal amb les alumnes, cercant orientar.
- L'atenció individualitzada per a desenvolupar totes les capacitats de les alumnes.

Gran pedagoga, estava sempre al dia de nous materials i noves teories, l'estudi constant forma part de la seva vida. Exposicions de treballs de les alumnes, tardes literàries, inculcar l'amor a la natura fent excursions al camp, molt interessada per la formació de la dona, la fan una educadora d'avantguarda.

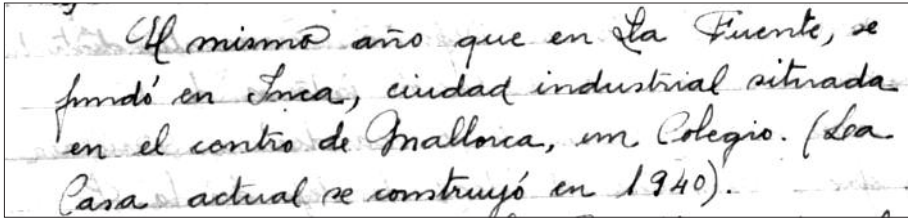
FUNDACIÓ DEL COL·LEGI A INCA

29 de setembre de 1930. Arriben a la casa del carrer de les Germanies, edifici provisional mentre es realitzen les obres del nou col·legi, M. Arbona, M. Mercant, H. Gomila i M. Calafat.

Vénen per fer la casa neta i per inaugurar les classes amb una festa.

1 d'octubre de 1930. Arriba a Inca la Reverendíssima Mare,¹ M. Salvador i M. García, que comunica qui seran les religioses que formaran la primera comunitat, són les següents:

Superiora, M.² María Espí Juan
Administradora, M. Concepción Salvador
Secretària, M. Josefa Siquier
M. Juana Regalado
M. Rita Molina
H.³ María Calafat
H. Milagros Palau

7 d'octubre de 1930. Aquest dia comencen les classes, les alumnes *medio internas* són:
Antònia i Mariana Enseñat
Antònia Trias
Araceli i Antònia Figueiras
Magdalena Cortés
Teresa Amer

Les alumnes *encomendadas* i les *vigiladas* menjaven a casa, però tenien horaris diferents i eren:
Magdalena Fiol
Catalina Vanrell

Les alumnes *externas* eren:
Antònia Casasnovas
Catalina García
Isabel Bestard
Teresa Trias
Juana Ramis
Catalina Ramis
Francica Torrens
Amparito Salas

Aquestes alumnes duien un uniforme blau marí amb coll blanc, capa blava i gorra, dins les aules duien una bata de ratlles blau-cel damunt blanc. A l'uniforme duien l'escut de la congregació de plata.

---

1. Reverendíssima Mare és la Superiora de la Congregació, en un principi anomenada *Instituto*.
2. Les religioses són anomenades pels seus llinatges tant per les altres religioses com per les alumnes. La M. és l'abreviatura de *madre*.
3. La H. és l'abreviatura d'*hermana*.

14 d'octubre de 1930. Per celebrar la festa de la inauguració del nou Col·legi i la capella arriben Reverenda Mare Superiora General, M. Nadal, M. Juan i M. Villalonga. De Manacor vénen M. Esperanza Mora i M. Amelia Espí.

15 d'octubre de 1930. Continuen arribant religioses, M. Arrom, M. Monserrate, M. Amalia Salvador, M. Palau i M. Ramonell. També “a las siete de la mañana llega el Excelentísimo e Ilustrísimo Sr. Arzobispo-Obispo con su familia para bendecir la capilla.”⁴

Hi eren presents altres clergues, “Rdo. Sr. D. Francisco Rayó i Rdo. Sr. D. Antonio Palou”. Es varen beneir les imatges de “la Santíssima Virgen, Santa Teresa del Niño Jesús y San Tarcisio, también el Sagrario”.

En la celebració de la Santa Missa “cantamos escogidos motetes” i en acabar, el tedèum. Després de la cerimònia religiosa menjaren dolços i begueren licors, i al “Sr. Arzobispo-Obispo se le sirvió el desayuno”.

16 d'octubre de 1930. Aquesta és la data de la celebració de la festa de la Pureza, i la primera festa en el nou Col·legi va anar així:

“Por la mañana a la 7.30 tenemos Misa de Comunión General en la que tomara parte las 15 mediointernas con los uniformes blancos (el uniforme de gala) y también velos de tul del mismo color, las encomendadas en número de 33 también asistieron... Terminada la Misa todas las alumnas desayunaron aquí tomando chocolate, ensaimada y dulces.

Por la tarde a la 4'30 el Sr. Francisco Rayó, Cura Parroco, hizo en la capilla una hermosa plática, después de rezar el Santo rosario tuvo lugar el solemne Besamanos a la Virgen. Terminó la fiesta con una suculenta merienda en el jardín. Las alumnas mediointernas y las vigiladas obsequiaron a la Comunidad con un hermoso paraguero elegante a la vez que sencillo.”

El mes de novembre s'incorporen nou noves alumnes.

9 de gener de 1931. En aquesta data es comencen unes classes nocturnes per a treballadors, que són més de 80. També començaren unes classes especials per a joves que ho demanaven abonant 6 pessetes mensuals.

A les alumnes que destacaven en comportament o en els estudis se'ls posava una banda o una llaçada amb una medalla. En la Crònica d'1 de gener de 1932 diu:

“se impone la banda de comportamiento en el pensionado a la Srta. Antonia Figueiras. En el encomendado banda de comportamiento a la Srta. María Buades Riusech, medalla de estudios a la Srta. Francisca Torrens i banda de labores a la Srta. M. Garau”.

A mesura que passen els cursos ja hi ha alumnes que es preparen que han d'examinar-se de batxiller o de música, en aquests exàmens fora del Col·legi van acompanyades de dues religioses. Els primers eren a Sto. Domingo i els de

4. El que va entre cometes s'ha copiat textualment de la *Crònica*.

música, a Palma.

La vida al Col·legi no està separada del món; el 28 de setembre de 1938 “empieza una triduo con exposición menor de SDM (Su Divina Majestad) para implorar la paz de España y de Europa, se continuará los días 29 y 30”.

En el centre en el nivell de pàrvuls hi ha nins i nines, els nins després continuaran en els centres masculins d'Inca. Normalment són fills d'exalumnes, germans d'alumnes o casos en què els pares tenen alguna relació amb el centre.

4 de març de 1939. Aquest dia la Reverendíssima Mare i la M. Secretària duen de Palma els plànols del nou col·legi que estarà situat al carrer de Levante, 56. Dos dies després a les 10 del matí es col·loquen les primeres pedres del nou col·legi i la capella. Hi assistiren les primeres autoritats, eclesiàstiques, civils, militars i religioses amb les forces vives i la població.

Per a aquest esdeveniment vénen alumnes pensionistes de Palma, Establiments i algunes de Manacor, acompanyades de les superiores i religioses dels seus col·legis. Aquestes alumnes juntament amb les del Col·legi d'Inca anaren cap al lloc de la celebració, “el conjunto de niñas formadas causaba un aspecto muy agradable”. Les alumnes foren col·locades en ordre en el solar adornat “con mirto y banderitas de color rojo y gualda”.

A l'hora indicada el secretari de l'Ajuntament llegí l'acta i després el Sr. Arquebisbe-bisbe beneí les pedres de la capella i la del Col·legi.

“El acta fue firmada por: Sr. Arzobispo-Obispo, Reverendísima M. Superiora General, Reverenda M. Vidal, Superiora de la comunitat d'Inca, Sr. Boloqui, jefe provincial de Falange Española, Sr. Esquivias, comandante de esta plaza, Sr. Alcalde D. Lorenzo Fluxá, Sr. Cura Arcipreste y los padrinos.”

En acabar la benedicció el Sr. Arquebisbe-bisbe parlà als assistents sobre l'obra de l'educació i concedí 100 dies d'indulgència a tots el que d'alguna manera ajudassin a la construcció.

Aquestes obres acaben i el **6 de febrer de 1942** es beneeix el Col·legi, la capella i les estàtues de:

Santíssima Verge apadrinada per Jaime Beltrán (exalumne) i Sebastiana Servera, alumna pensionista, que regalà el cost de l'estàtua.

Santa Úrsula, apadrinada per Rafael Ramis i Catalina Balle, que pagà la figura. Santa Teresa, apadrinada per Jaime Doménech (que havia estat pàrvul en el Col·legi) i l'alumna pensionista Magdalena Bauzá, que pagà la figura.

La cerimònia anà de la següent manera: a les 9.30 les autoritats eclesiàstiques, civils i militars (comandant militar coronel Esquivias, cap provisional de Falange Sr. Boloqui), religioses dels altres centres reben el Sr. Arquebisbe-bisbe D. José Miralles Albert acompanyat dels canonges D. Juan Quetglas, D. Andrés

Caimari i D. Antonio Sancho, que predicà el sermó en la missa major.

Les alumnes i persones vinculades al Col·legi en el pati central esperen que D. José Miralles a les 10 h beneeix el Col·legi apadrinat per: Sr. Alcalde Miguel David i Sra. Francisca Riera de Balaguer, exalumna del col·legi de Manacor.

A continuació beneí la capella apadrinada per D. Tomàs Siquier, palmèsà i exalumne de los Jardines (Establiments). Acabada la benedicció començà l'ofici celebrat per D. Juan Quetglas amb D. Antonio Palou, D. Miguel Fuster, D. Gabriel Buades, presidia D. José Miralles acompanyat de D. Francisco Rayó i D. José Payarlo.

En acabar hi hagué una festa i una tómbola per ajudar a les despeses de l'obra.

En el nou Col·legi les religioses continuen la seva tasca educadora i, complint amb les seves obligacions com a religioses, el mes de març de 1942 van als oficis de Setmana Santa a les monges Jerònimes. Van als pobles d'on són les religioses quan tenen algun difunt a la família, fan excursions al camp, a Santa Magdalena o a Lluc. Fan exercicis espirituals a Son Serra (Palma) o a altres col·legis de la Península. Reben la visita de la Reverendíssima, hi ha canvis en els destins de les religioses.

La capella canvia la imatge de la Verge, que és beneïda el **7 de desembre de 1958**,

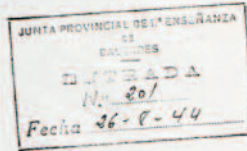

Catalina Ana Ferrer, aventajada alumna del Colegio de Inca que obtuvo en Junio matrícula en el examen de Ingreso de Bachiller.

Any 1955

INSTITUTO DE RELIGIOSAS
DE LA
PUREZA DE MARÍA SANTÍSIMA

En cumplimiento de la circular
del 19. del Corriente mes, tengo el
gusto de remitir a esa Entidad Pro-
vincial de Educación Nacional, los
datos requeridos en la misma.

Inca 24 de Agosto de 1944.

La Sups. Accidental.

Jucana M.ª Trujols.
R. de la P.

COLEGIO DE LA PUREZA
— — —
MARIA SANTISIMA
INCA

Sra. Secretaria del Consejo de Educación Nacional.

INCA

Declaración jurada requerida por el Consejo Provincial de Educación Nacional.

- a) Nombre del Colegio o Centro de Enseñanza - Colegio de la Pureza de María Santísima.
- b) Localidad - Inca (Baleares).
- c) Domicilio del Centro - Calle de Levante.
- d) Nombre y apellido del Propietario - Instituto de Religiosas de la Pureza de María Santísima.
- e) Domicilio particular de éste - El mismo Colegio.
- f) Fecha de esta autorización y autoridad que la otorga - La última es de 3 de Septiembre de 1931; por el Sr. Jefe de la Sección Administrativa de Baleares.
- f) Persona a nombre de la cual fué concedida la autorización legal de funcionamiento - M. Josefa Siquier de la Peña.
- h) Relación de los Maestros que tienen el Centro de Enseñanza; Nombre y apellido y domicilio de los mismos. Títulos que poseen y si tienen firmado contrato de trabajo.

Maestras	Títulos.	Auxiliares.
M. Josefa Siquier.	Magisterio.	M. Isabel Fons - Dibujo.
M. Margarita Miralles.		M. Juana Balle - Labores
M. Juana Truyols		
M. Magdalena Rullán - Música.		

Como miembros de la Comunidad, habitan todas en el mismo Colegio y por ser religiosas están exentas del Contrato de Trabajo.

Inca 24 de Agosto de 1944.

La Sups. Accidental.

Juana M. Truyols
M. de la P.

que té un cor que s'obre i dins hi ha un paper amb el nom de totes les alumnes del Col·legi en aquell moment.

En el mes de **març de 1960** es fa la inauguració oficial de l'Adoració nocturna femenina amb antigues alumnes i altres senyores d'Inca.

Tercer trimestre, any 1958

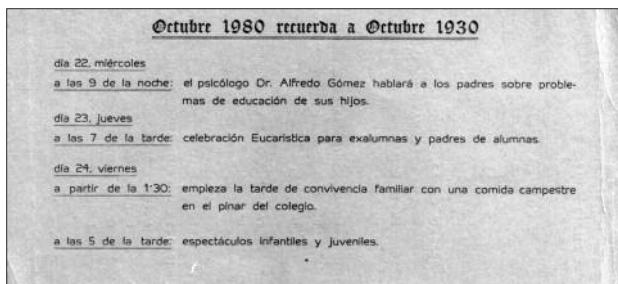

Final de curs, any 1959

En el mes de **maig de 1960** participen en el Congrés Eucarístic, per a la clausura el banquet amb què les autoritats militars i religioses obsequien el Sr. Bisbe i les autoritats civils vegudes de Palma se celebra a la Pureza. Les alumnes participen en els actes programats per a elles acompanyades de les religioses. El dia 10 del mateix mes van a rebre al Generalíssim Franco, que passa per Inca en una visita a l'illa. L'any 1968 es van fer uns canvis, a la capella es va fer una nova teulada que cobreix l'altar per així tenir més llum.

El mes **d'octubre de 1980** se celebra el 50è aniversari del Col·legi amb una sèrie d'actes per commemorar tan important data.

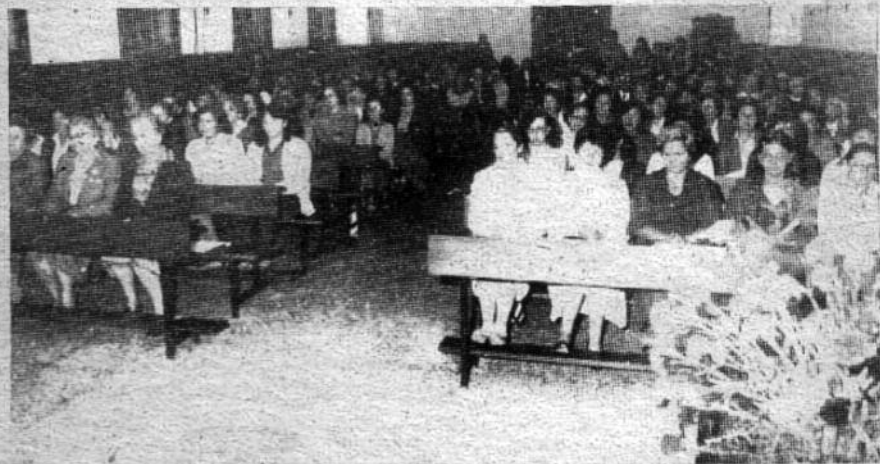
El Col·legi, que des de la seva fundació havia tengut internat, en el curs **1982-83** lleva aquest servei, el transport escolar afavoreix que les alumnes puguin anar cada dia a casa i la demanda havia disminuït. L'espai dels dormitoris es destina a noves aules.

Actes per celebrar el 50è aniversari

La necessitat de nous espais fa que hi hagi remodelacions i nous edificis, gimnàs, saló d'actes, aules noves per a infantil i primària, sala d'audiovisuals, sala de psicomotricitat, aula de música... per adaptar-se a les noves directrius i tecnologies. A nivell educatiu segueixen les directrius generals de cada moment, fins al 1967:

LAS RELIGIOSAS DE LA PUREZA, 50 AÑOS EN INCA

Se han cumplido ya los cincuenta años desde la venida a nuestra ciudad de las Religiosas de La Pureza de María. Cincuenta años de estancia en nuestra Ciudad dedicadas a la enseñanza y formación sobre todo del elemento femenino de Inca y omárca. En estos años son muchas las chicas que han pasado por las aulas y que en su cultura llevan el sello característico de las discípulas de Madre Alberta. Para conmemorar este aniversario se celebraron distintos actos en los que participaron ex-alumnos y ex-alumnas hoy ya padres y madres de familia — algunos ya abuelos —. Entre todos los actos cabe destacar la Concelebración

Eucarística celebrada el día 23, jueves, en la capilla del colegio. Presidió la Concelebración D. Bruno Morey, canónigo de Mallorca, quién en la homilía resaltó la figura de Madre Alberta y su labor continuada por las Religiosas. Le acompañaban Mn. Juan Lliteras, Párroco de Santa María la Mayor y Mn. Santiago Cortés, ex-alumno del colegio.

El templo estaba repleto de fieles quienes participaron activamente en la celebración. Al final, en el comedor del colegio fue servido un exquisito refrigerio.

Desde estas páginas nuestra más sincera felicitación deseándoles sigan este camino de servicio hacia la formación de nuestras niñas.

parvulari, ensenyament de primària, batxillerat (fins a 4t), música, cultura general i secretariat. Posteriorment canviarà la llei i tenim l'EGB (educació general bàsica). També s'impartia 1r grau FP d'Administratiu. Actualment educació infantil, primària i secundària. En tots els cursos, manco a 6è, hi ha dues línies i a partir del curs 1999-2000 el centre passa a ser mixt en tots els cursos (fins aleshores els nins, normalment germans o fills d'exalumnes, només hi estaven fins als 5 anys).

En aquests moments el centre té un alumnat de 666 i un claustre de professors de 48.

Relació de les superiores

A partir de la primera superiora M. Espí (1930) fins a les que apareixen en el llistat no hi ha els noms de les superiores, a les cròniques s'anomena sempre com **Reverenda Madre Superiora**.

- M. Galmés
- M. Meseguer
- 1955 M. Juana María Dalmau Riera
- 1959 M. Mª Esperanza Mora Roselló
- 1960 M. Francisca Balle Cruellas
- 1962 M. Isabel Gelabert Sansó
- 1965 M. Francisca Balle Cruellas
- 1967 M. Sara Ramírez Díaz
- 1970 M. María Riera Alcocer
- 1973 M. Rosa Mª Camas Novella
- 1979 M. Emeteria Rodríguez Díaz
- 1982 M. Margarita Pons Piña
- 1988 M. M^a del Carmen Campo Eguizabal
- 1996 M. Mª Belén Delabat
- 1998 M. Núria Calvera
- 2000 M. Mª Teresa Tormo
- 2003 M Mª Jesús Barceló
- 2006 M. Amparo Saez

Comunitat de religioses en el 2008

- H. Amparo Sáez. Superiora
- H. María Escrivá
- H. Francisca Bauzá. En aquesta comunitat des de 1967
- H. Margarita Aguiló. En aquesta comunitat des de 1980
- H. Coloma Bosch. En aquesta comunitat des de 1979
- H. Carmen Querol
- H. Ester Moreno
- H. Mª Paz Bonnín
- H. María Riera

EL SERVEI RELIGIÓS

La comunitat religiosa ha tengut com a capellà i confessor D. Tomás Mora des de **1938 fins a 1972**, en què per motius de salut deixa el càrrec, i a partir d'aquesta data serà D. Pedro Rubert.

Però no podem oblidar altres mossens que han estat relacionats amb el Col·legi, celebracions i misSa escolar, a partir de 1930: D. Gabriel Buades, D. Francisco Rayó, D. Antonio Rodilla, D. Valentín Herrero, D. Vicente Batle, D. Juan Coli, D. Sebastián Garau, D. Baltasar Soler, D. Juan Lliteras, D. Jaume Rovira, pare Antoni Cañellas i pare Pere Ribot.

ELS PRIMERS PROFESSORS I PROFESSORES QUE NO SÓN RELIGIOSES

Sr. Balaguer
Sr. Mandilego
D. Vicente Batle
Srta. Serra
Srta. Arrom

ACTIVITATS EXTRAESCOLARS

REVISTA *MATER PURÍSSIMA*. La publicació de la revista es fa a partir de novembre de 1922. El seu origen és el següent: l'arquebisbe de Toledo aquest any fa una visita a M. Alberta i en acomiadar-se insinua la creació d'una revista on es comentin temes d'interès, novetats dels col·legis i d'exalumnes. Aquestes podrien comunicar-se i seguir sentint "el calor de La Pureza". Aquesta revista es publica trimestralment i continua la mateixa línia.

GRUPS D'ESPORTS. M. Alberta considerava que la formació física era fonamental en l'educació de les alumnes. Al Col·legi de Can Clapes, ara casa mare, es pot visitar el gimnàs instal·lat per tal que les alumnes poguessin realitzar activitats motrius. En una crònica del mes de **juny de 1957** hi ha com a activitat de final de curs un partit de bàsquet entre els equips dels col·legis Madre Alberta (Palma) i La Pureza d'Inca. Al Col·legi d'Inca, a la dècada dels 70, amb el professor d'educació física A. Mateu i H. Leonor Álvarez organitzaren equips de bàsquet femení i d'atletisme. Participant en campionats escolars provincials i estatals, amb dos equips, infantil i cadet, el curs 1973-74 l'equip infantil fou campió d'Espanya. En aquest equip foren Medalla d'Or Catalina Rayó (salt d'altura) i Magdalena Llompart (salt de tanques), i Medalla de Plata Esperança Martorell (salt d'altura).

FOC. A l'any 1970 neix el moviment apostòlic dels col·legis Pureza de María. La finalitat del grup és viure en plenitud la vida cristiana, pertanyent a un grup, en el qual créixer com a persones afavorint el coneixement i la relació amb Déu,

amb un mateix, amb els altres, amb la natura i amb l'entorn sociocultural. A cada centre hi ha una religiosa encarregada de les activitats. Cada setmana es reuneixen i preparen sortides, excursions, viatges i activitats en què fomenten l'amistat entre els alumnes de cada col·legi i trobades entre els diversos grups de Mallorca o d'Espanya d'altres col·legis de la Pureza.

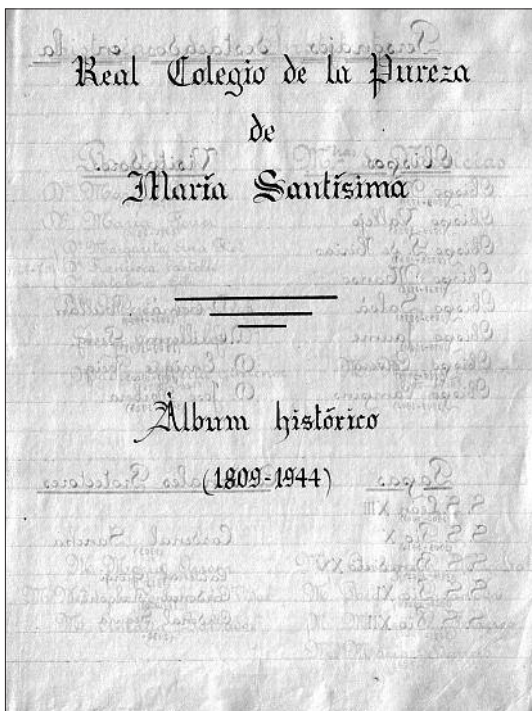

Façana actual del Col·legi

Interior del Col·legi

CONFRARIA. L'any 1991 amb l'interès d'alguns pares de l'AMPA i en especial de l'H. Magdalena Llobera, que posà tots els seus esforços per aconseguir-ho, es fundà la Confraria de La Pureza de la qual poden formar part alumnes, exalumnes, pares i mares.

ASOCIACIÓN ANTIGUAS ALUMNAS. Els objectius de l'associació són: continuar la formació humana i cristiana rebuda i afavorir la relació entre elles i el Col·legi.

Cada curs planifiquen les activitats, unes quatre, en què solen participar d'una eucaristia i després un berenar.

AGRAÏMENTS. Vull agrair el suggeriment del bon amic mossèn Santiago Cortés perquè es conegués la història del Col·legi de la Pureza. A les religioses de la comunitat d'Inca, en especial a l'H. A. Sáez, H. Mª Riera i H. E. Moreno. A l'H. Arbona, que cercà en els arxius de casa mare i m'aconsellà fer ús de les

cròniques de la comunitat d'Inca. A Catalina Ferrer, exalumna, bona coneixedora del Col·legi. També m'ha deixat consultar la seva col·lecció de revistes Mater Puríssima. A tots ells, moltes gràcies.

BIBLIOGRAFIA

Margarita Juan rp. *Una insigne balear*. Palma: Gráficas Miramar.

A. Sancho. *La Madre Alberta*. Ed. Mossèn Alcover.

Begoña Peciña rp. *La personalidad de Alberta Giménez*. Editorial SM.

Cròniques del Col·legi.

AMEIB: AULÍ GINARD, ANTONI
CARBONELL I MATAS, JOAN
RAMIS DE PLANDOLIT, ESPERANÇA
SERRA I BARCELÓ, JAUME

Miquel Mercadal Ramis. Mestre de Can Boqueta (Inca)

En el procés de recuperació de la memòria història, un dels aspectes fonamentals és el de la reivindicació dels mestres de la República. Aquest va ser un col·lectiu culpabilitzat d'intentar desespanyolitzar i descristianitzar el país. En principi, es considerava que tot el magisteri estava ocupat per comunistes, socialistes i anarquistes que obeïen obscures consignes de la maçoneria internacional i que obeïen els dictats de la Rússia Soviètica. Des dels primers moments de la sublevació militar, els nous governants es proposaren depurar tot el magisteri primari en una acció punitiva i preventiva. En altres paraules, calia castigar tots aquells actes que s'haguessin realitzat (tots ells legals en el seu moment) en suport de la legalitat republicana, però impedir que la llavor *revolucionària* es reproduís dins la societat. El que calia no sols era destruir les persones sinó actuar sobre tot el col·lectiu procurant el seu desprestigi social per tal d'afavorir l'ensenyança religiosa.¹

D'aquí una sèrie d'accions aberrants que donaren lloc al paradoxal principi de *justícia al revés* dels generals sollevats. Els autors d'una rebel·lió militar es dedicaren a acusar i sentenciar aquelles persones que havien defensat el govern legítim sota el càrrec d'*auxilio a la rebelión*.

El procés depurador del magisteri s'inicià a Mallorca a principi de setembre de 1936. Es tractà d'un tribunal propi, ja que l'aïllament dificultava les comunicacions de les

---

1. MORENTE VALERO, FRANCISCO. *La depuración del Magisterio Nacional (1936-1942)*. Barcelona: Ed. Àmbito, 1997.

autoritats militars de l'illa amb el govern militar. No va ser fins a final d'aquell any que la situació es normalitzà i es creà la Comissió Depuradora del Magisteri Primari presidida pel director de l'Institut Bartomeu Bosch i que funcionà més enllà de 1942. D'aquesta manera, hi hagueren mestres que es veren sotmesos a un doble, i fins i tot triple, procés depurador. Mestres que havien estat declarat aptes en el primer tribunal, varen ser sancionats amb greus càstigs a partir de denúncies anònimes, informes parcials o testimonis construïts a posta.²

El procés s'assemblava molt al de l'antiga Inquisició. Es partia de la presumpció de culpabilitat i era el mestre el que havia de demostrar la seva innocència. Emperò això era gairebé impossible. A més de la dificultat de trobar proves en un temps molt curt, difícilment es podien presentar proves de no haver realitzat algun acte o no haver simpatitzat amb una determinada ideologia. A més a més, els mestres no tenien dret a l'assessorament jurídic, amb la qual cosa la indefensió era pràcticament total.

Quan la Comissió Depuradora Provincial començà a actuar, ja s'havien assassinat més de 20 docents,³ alguns havien mort del disgust i fins i tot algun acabà per suïcidar-se.⁴ Malgrat que un mestre o una mestra hagués estat declarada apta, sempre quedava sobre ells la sospita, especialment per part d'alguns eclesiàstics i les noves autoritats locals. El problema era que, fins i tot amb els mecanismes que es posaren en marxa per depurar tot el magisteri, es demostrà que en conjunt de tot l'Estat menys del 10% de tot el col·lectiu que integrava aquest conjunt havia tengut una ideologia esquerrana i havia promogut una *enseñanza disolvente*. Com en altres ocasions, es posà en marxa un mecanisme terrorífic no per una anàlisi de la realitat, sinó per una percepció psicològica totalment errònia.⁵

De totes maneres, entre aquesta minoria conscienciada, hi havia els i les mestres més progressistes, els més conscienciats. Aquells que no sols havien intentat canviar la realitat de les seves escoles, sinó participat activament en les transformacions socials. Una d'aquestes figures, que salvà la vida pràcticament per casualitat, va ser el mestre d'Inca Miquel Mercadal Ramis.

Miguel Mercadal Ramis havia nascut a Inca el 25 d'agost de 1904. Els seus pares eren Miquel Mercadal Canyelles (natural de Santa Maria), cap de l'estació de Llubí, i Antònia Ramis Alomar, natural de Llubí.⁶ Era nét per línia paterna de Miquel Mercadal Canyelles i Sebastiana Canyelles Bover, naturals de Santa Maria, i per línia materna, d'Antoni Ramis i Antònia Alomar, naturals de Llubí.⁷

2. MIRÓ, S. *Maestros depurados en Baleares durante la Guerra Civil*. Palma: Leonard Muntaner, editor, 1998, col. "Llibres de la Nostra Terra", 36.

3. CAPELLÀ, LLORENÇ. *Diccionari Vermell*. Mallorca: Editorial Moll, 1989.

4. Va ser el cas del director de l'escola d'Algaida Joan Galià Leonard. Segons una font oral, se'l trobà penjat en el seu llit el març de 1940. Pel que sembla, s'havia traslladat a Barcelona per participar a l'Olimpiada Popular. Aquest fet provocà que se'l proposàs per a la separació definitiva i baixa de l'escalafó, cosa que el condemnava a la més absoluta pobresa.

5. MORENTE VALERO, FRANCISCO. *La depuración del Magisterio Nacional (1936-1942)*. Barcelona: Ed. Àmbito, 1997.

6. Miquel Mercadal Canyelles encara és especialment recordat a sa Pobra, on també fou cap de l'estació. A causa d'això participà activament en les primeres exportacions agrícoles d'aquella vila. CANYELLES CRESPI, MARTI/PUJALS MAS, MARGALIDA/RIPOLL VAQUER, SARA/SEGUI COLL, ALEXANDRE. *Sa Pobra. La gent, el medi, la història*. Sa Pobra: Ajuntament de sa Pobra, 2003, p. 77.

7. AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

Estudià magisteri a la Normal de Palma, segons el pla d'estudis de 1917. El 23 d'octubre de 1924 se li expedí el certificat que havia aprovat els cursos corresponents i havia pagat els drets perquè se li expedís el títol de mestre. Amb tot, existiren problemes amb l'expedició d'aquest títol, ja que l'1 de novembre de 1932 se li exigia que: "No estando registrado en esta Sección su título Profesional conforme está ordenado, lo remitirá cuanto antes a fin de cumplimentar lo dispuesto."

Nou dies després, des de Vilafranca, el mestre contestava:

"Tengo el gusto de poner en su conocimiento que a pesar de mis deseos, no puedo remitirle mi título profesional que me pide, por no habérmelo expedido aún.

Sólo puedo disponer del certificado de haber abonado la cantidad necesaria para su expedición."

De fet, en el seu expedient es conserven diverses còpies d'aquest certificat, cosa que durant anys li suposà problemes de caire administratiu. Finalment se li expedí el 17 de juny de 1935, quan feia més de 10 anys que exercia.⁸ Tenia, a més a més, el títol de batxiller superior, cosa gens habitual entre els mestres de la seva generació.⁹

Segons el seu expedient personal obtingué la primera plaça de mestre el 30 d'octubre de 1934 a Sant Miquel, parròquia de Sant Joan Baptista d'Eivissa, quan aprovà les oposicions. El curs següent va ser traslladat a Alaró, encara com a interí, i per Reial ordre se'l traslladà aquell mateix any a l'escola nacional de nins de Pinós (Lleida) fins que, per concurs, pogué tornar a Mallorca. Va ser nomenat mestre de la unitària 2 de Vilafranca, el 4 de març de 1929.¹⁰ Mentre estava a Vilafranca, Miquel Mercadal va ser ascendit en dues ocasions, passant de la categoria de 3.000 pessetes, el 1929, a les 4.000 del 1933.

Títol de mestre.

8 Segons algunes notícies orals, hi hagué d'actuar personalment el general Weyler perquè pogués exercir i se li tramitàs el títol.

9 AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

10. AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

Ja a Vilafranca destacà per les seves idees progressistes i a favor de la República, cosa que provocà que tengués alguna topada amb l'Església. Sembla ser que participava a una tertúlia amb el metge Sancho, el secretari Cortés i el batle Joan Català.¹¹ Per concurs de trasllats va obtenir plaça a l'escola de Can Boqueta (Inca) el 15 de setembre de 1934.¹²

Mestre de Can Boqueta

A Inca, una ciutat que a principi del segle XX havia experimentat una forta empena industrial,¹³ el sistema educatiu era molt simple i es trobava fonamentalment en mans de l'Església.¹⁴ En el decurs de la política de creacions d'escoles plantejada pel govern de la República, a Inca se'n crearen dues de rurals: la de Tirasset i la de Can Boqueta.¹⁵ Les dues ateniën un conjunt de població dispersa a la zona est del terme municipal i, en principi, s'habilitaren edificis llogats per poder ubicar-les.¹⁶

L'escola mixta de Can Boqueta va ser creada el 31 de gener de 1933 i el primer mestre que l'ocupà va ser Antoni Vives Ferrer (16 de febrer), que hi accedí com a interí. Per trasllat del 17 de setembre de 1934 hi accedí Miquel Mercadal Ramis.¹⁷ Allà hi va exercir, teòricament, fins al 29 de setembre de 1936. L'escola de Can Boqueta era una antiga casa de fora vila, sense cap mena d'adequació a funcions educatives i que, a més a més, s'havia vestit amb mobiliari antiquat. Encara a la dècada de 1950 tenia entre 40 i 50 alumnes matriculats que provenien dels horts i cases dels voltants.¹⁸

No es tenen notícies dels mètodes ni sistemes pedagògics que pogués emprar. Emperò, en vista de la seva ideologia, s'ha de suposar que optà per les formes més properes al plantejaments de l'ILE, tant i més que practicava la coeducació en una escola mixta. D'altra part, segons les acusacions que se li feren, es pot deduir, també, que devia usar sovint el català a l'aula, ja que se'l qualificà de separatista. Amb el temps se l'acusaria d'impartir una ensenyança dissolvent i que per aquesta causa la matrícula de l'escola havia minvat de manera substancial.

Malgrat que no es tinguin notícies certes, es pot inferir que cada vespre anava a dormir a Inca. Aquest fet és versemblant en vista de tota l'activitat que desenvolupà a la ciutat en els dos anys anteriors a la Guerra Civil. En aquest període ja era casat amb la germana de Jaume Serra, que acabaria afusellat.

11. Segons una entrevista feta a Llorenç Noguera, al metge i al secretari els afusellaren en el cementeri de Palma després d'un consell de guerra. Al batle Joan Català no li perdonaven que essent propietari d'una teulera el passejaren d'una manera humiliant pel poble. CAPELLÀ, LLORENÇ. *Diccionari Vermell*. Mallorca: Editorial Moll, 1989, p. 159.

12. AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

13. LLABRÉS MARTORELL, PERE J. "Inca en les grans transformacions del segle XX". A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a "Inca 100 anys ciutat"*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 9-18.

14. JANER MANILA, GABRIEL. "Cent anys d'educació a la ciutat d'Inca". A: *Inca, un segle ciutat, 1900-2000*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000.

15. GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN. "Construccions escolars als anys de la Guerra Civil". A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a "Inca 100 anys ciutat"*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 41-44.

16. FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN/GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA. "L'escola de Tirasset als anys de la Guerra Civil (1936-1939)". A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a "Inca 100 anys ciutat"*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 25-29.

17. AMEIB - SECCIÓ ADMINISTRATIVA [ESCOLES REGENTADES PER MESTRES 1930-1940] fòlis 271v-272.

La participació a la vida política

Des de la seva estada a Vilafranca, Miquel Mercadal destacà com a polític vinculat als plantejaments republicans. Per aquest motiu, quan obtingué plaça a la seva ciutat nadiua, que en aquells moments bullia d'efervescència política, s'hi implicà directament.¹⁹ S'ha de tenir en compte que en tots sentits la II República marcà fortament la vida quotidiana d'Inca. Allà es publicaven una sèrie de setmanaris de diverses ideologies que contribuïen a encalenticar les polèmiques.

La crisi de la sabata havia provocat, d'una part, l'augment de l'atur obrer, però també una major incidència dels sindicats i associacions obreres. L'Església, d'altra part, tenia una forta presència, no sols en la vida quotidiana, sinó en el món de l'ensenyament.²⁰ A tal efecte, s'ha de recordar la forta oposició que hi va haver per a la creació del Institut.²¹ A més a més, no es pot oblidar tampoc la presència del quarter, ja que bona part dels oficials tradicionalment s'havien dedicat també a l'ensenyança.

L'existència de l'institut va ser transcendental, ja que provocà que destacats intel·lectuals i polítics com Francesc de Sales Aguiló hi participassin activament de la vida política. El panorama era propici, tant i més que poc temps després de la seva presa de possessió esclatà la revolució d'Astúries amb les conseqüències que tengué aquest fet per als polítics republicans a Mallorca.

No cal dubte que el nostre mestre s'implicà personalment en aquest context. Ell mateix s'havia afiliat a la Societat Balear de Treballadors de l'Ensenyança, el sindicat vinculat a UGT.²² Fet que posteriorment seria usat en contra seva i una de les causes de sanció.²³ D'altra part es creà fortes enemistats especialment dins l'Església i els sectors conservadors. Segons un resum sintètic que es conserva en el seu expedient de depuració, se'l qualificava com:²⁴

“Mercadal de Inca. Bajo todos conceptos indeseable para la enseñanza, siendo uno de los más exaltados, no limitándose en la predicación de ideas comunistas y separatista en la escuela, sino que también en los cafés y por todos los sitios donde le era posible. Frenético contra todo lo que era cuestión de la Iglesia y la doctrina. Considerado como de verdadera acción y fanático por la causa que patrocinaba.”

De fet sí que era un destacat militant polític. El febrer de 1936 es convertí en un dels fundadors del PSOE d'Inca.²⁵ Curiosament, i malgrat el paper que se li volgué donar amb posterioritat, no figura entre els membres de l'executiva, encara que sí parents seus. En el PSOE d'Inca s'hi sumà la *Unió de Talladors* i bona part dels membres de *La Justicia*.

20. MIRALLES GILI, MIQUEL. “Retorn dels franciscans a Inca i la seva incidència en el camp de l'educació”. A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 173- 183.

21. AULÍ GINARD, ANTONI/RAMIS DE PLANDOLIT, ESPERANÇA/CARBONELL MATAS, JOAN/SERRA BARCELÓ, JAUME. “La depuració dels professors de l'Institut d'Inca”. A: *8es Jornades d'Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2008, p. 135-164.

22. COMAS, ALBERT/HUGUET, JOAN/SANTANA, MANEL. *Historia de la UGT a les Illes Balears. Un segle de lluita sindical*. Palma: Edicions Documenta Balear, 2004.

23. AMEIB - GUERRA CIVIL - FONDO NAZARET 55 i 56.

24. AMEIB - SECCIÓN ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONDO LLEONARD MUNTANER 5-33.

25. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 45-52 i 213-214.

Juntament amb Gabriel Buades²⁶ fundà l'Ateneu Popular i la revista *Avance. Semanario de Combate*, que va aparèixer el 15 de juny de 1936. S'ubicava en el propi local del PSOE²⁷ i s'imprimia en els Talleres Gráficos Victoria.²⁸ El setmanari era propietat de Bernat Rubert (ERB),²⁹ Joan Garau (ERB),³⁰ Miquel Reynés (POSE)³¹ i Miquel Mercadal (PSOE). En va ser elegit secretari Guillem Vallori Bonafé i el cap de redacció Gabriel Buades Pons i Llorenç Beltrán; el mestre figurava com a director de la publicació.³²

L'aparició del setmanari, només un mes abans de l'esclafit de la Guerra i en plena dèria del triomf del Front Popular, arribà a tenir greus conseqüències. De fet, *Avance* adoptà una línia editorial clarament favorable als interessos dels obrers i sovint criticà Esquerra Republicana, considerant-la un partit burgès. A més a més, suposava el contrapès a les dretes. S'ha de tenir en compte que el 1931 Alejandro Bèrgamo promogué l'aparició del setmanari *La Ciudad*, de tendència conservadora. En la seva primera època durà poc ja que desaparegué el 1932 i tornà a aparèixer el 1935. D'algun manera la publicació de Miquel Mercadal n'era el contrapunt.³³

D'altra part, s'ha de considerar que durant la Segona República a Inca es donaren tota una sèrie d'elements anticlericals que emmetzinaren la vida. Des dels articles damunt *Foch i Fum* de Llorenç Beltran, col·laborador habitual de l'*Avance*, als atacs fets a les creus de terme,³⁴ es donaren tot un seguici d'accions que les dretes i l'Església consideraren com a atacs frontals dels republicans.

Miquel Mercadal, en aquest temps, ja era casat amb Martina Serra. La seva esposa explicà que el mestre era amic del seu padrí Andreu París i que va col·laborar amb *La Justicia*. Andreu París Martorell, sabater de professió, va ser també un dels fundadors del Partit Socialista a Inca. El 19 de juliol va ser detingut mentre prenia cafè en el Centre Socialista. L'amollaren provisionalment, però el 12 o 13 d'agost s'entregà ell mateix per por que prenguessin represàlies contra la seva família. Primer va estar a Inca, però després el conduïren a Can Mir de Palma. Segons sembla va ser assassinat a Porreres.³⁵ Pràcticament, bona part dels seus amics i parents acabaren assassinats o detinguts.

-
26. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 137-138.
27. Aquest títol va ser habitual per a diverses revistes del mateix període, editades per persones properes al Front Popular. A Béjar se'n publicava una des de 1921. A Àvila, des de 1931 es publicava *Avance: semanario republicano progresista*. A Plasència se'n publicava un altre amb el mateix títol des de 1935.
28. COMPANYY I MATES, ARNAU. "La premsa comarcal i local a Mallorca. Aproximació a la premsa d'Inca". A: *Jornades d'Estudis Locals. Inca: Ajuntament d'Inca*, 1994, p. 177-198.
29. DURAN PASTOR, MIGUEL. *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra (1941-1945)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 1992, p. 204. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 234-235.
30. DURAN PASTOR, MIGUEL. *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra (1941-1945)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 1992, p. 163. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 202.
31. DURAN PASTOR, MIGUEL. *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra (1941-1945)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 1992, p. 199. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 229-232.
32. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 51 i 69-70.
33. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 69-70.
34. PIERAS VILLALONGA, MIQUEL. "Anticlericalisme durant la Segona República. Inca 1931-1936". A: *III Jornades d'Estudis Locals. Inca: Ajuntament d'Inca*, 1996, p. 219-228.
35. DICCIONARI VERMELL.

La detenció i processament

Quan es produí la sublevació militar de juliol de 1936, va ser una de les primeres persones que es varen detenir. El 19 de juliol els falangistes i membres de la Guàrdia Civil el detingueren després d'ocupar la seu del PSOE d'Inca.³⁶ Va ser conduït a Can Mir de Palma, un magatzem de fustes transformat en la Prisión de las estaciones.³⁷ Allà va estar amb diferents companys de professió i fins i tot amb algun parent.

La seva esposa, Martina Serra, poc abans de morir explicà com duia menjar a Miquel Mercadal i al seu germà, per quedar-se a dormir després a un vagó del tren de Sóller. Aquest germà seu era Jaume Serra Cardell.³⁸ Era mestre, però treballava a l'Ajuntament de sa Pobla. A causa de la resistència dels carrabiners i a la seva militància socialista el detingueren i portaren a Can Mir. A l'Escola d'Arts i Oficis se celebrà un judici militar en contra seva el 23 de novembre de 1937. D'acord amb el concepte de *justícia al revés* que impulsaven els sollevats, se l'acusà de rebel·lió i fou condemnat a mort. Va ser afusellat en el fortí d'Illetes l'11 de març de 1937.³⁹

Miquel Mercadal tenia tants d'enemics que algunes fonts diuen que el seu pare pagà 100 duros perquè no el matassin.⁴⁰ Va ser encausat en la 26/36, juntament amb Miquel Reynés Morey,⁴¹ Bernat Rubert,⁴² Nofre Prats⁴³ i Joan Garau Pieras⁴⁴ en el procés instruït pel comandant d'infanteria M. Bosch. Fou condemnat en el consell de guerra reunint el 23 de novembre de 1937 a l'Escola d'Arts i Oficis a la pena capital.⁴⁵ Amb tot se li commutà per cadena perpètua, cosa que li salvà la vida ja que va ser controlat pels militars. Passà per diversos centres d'internament, com el camp de concentració de Can Farineta, Tenerife o el Puerto de Santa Maria fins al 1943. Quan el deixaren en llibertat vigilada, a conseqüència de l'avanç dels aliats a França, va ser controlat com a element sospitós.⁴⁶

La depuració

Malgrat que no es conservi molta documentació del primer tribunal de depuració se sap que, des del primer moment, va ser considerat com un dels elements pertorbadors d'Inca. De fet, la seva trajectòria pública era difícil de dissimular. Per aquest motiu, en un escrit-denúncia que s'envià a Alfredo Llompарт, el president d'aquesta primera Comissió Depuradora, se'l qualificava com a *comunista y de los buenos*.⁴⁷ A més a més, en contra seva hi havia el tema que ja es trobava detingut. Per aquest motiu, per ordre del governador civil del 5 de novembre de 1936 se'l suspengué a partir del 1er d'octubre.⁴⁸

36. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 214.

37. GINARD FÉRON, DAVID. "Centres de reclusió a la Mallorca en guerra (1936-1939)". A: *Randa*, núm. 28, 1991, p. 19-67.

40. Entrevista a Joseph Cortès. Memòria civil núm. 33, *Balears*, 17 d'agost de 1986.

41. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, pp. 229-232. Va ser indultat el 1944.

42. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 234-235.

43. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 226-227.

44. ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*. Palma: Perifèrics, 2005, p. 202.

45. DURAN PASTOR, MIGUEL. *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra (1941-1945)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 1992, p. 181.

46. DURAN PASTOR, MIGUEL. *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra (1941-1945)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 1992, p. 181.

47. AMEIB - GUERRA CIVIL - FONDO NAZARET 75.

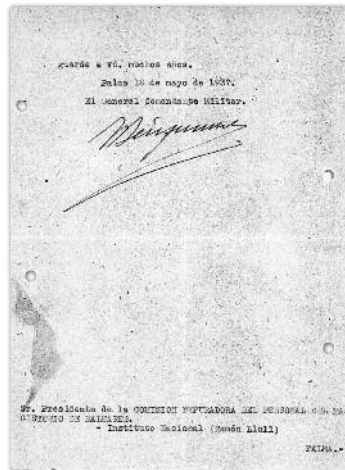
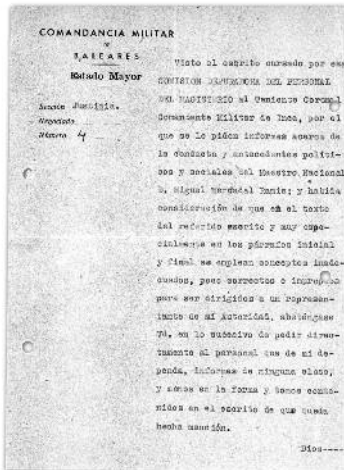
48. AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

Aquest fet provocà que la Comissió Depuradora el consideràs un dels seus objectius preferents en vista de la seva situació personal. S'ha de tenir en compte que una llista de l'11 de febrer de 1937 feia constar la seva afiliació a l'ABTE i que es trobava detingut.⁴⁹ Curiosament, sembla que la primera Comissió li va fer arribar el plec de càrrecs malgrat que es trobàs empresonat. El 4 de març d'aquell any, enviava des d'Inca a Alfredo Llompart, president de la Comissió, un escrit i un plec de descàrrecs en el qual intentava defensar-se d'aquests càrrecs:

“Me complace en acusar a VS. recibo de su atenta comunicación fecha de 25 del mes próximo pasado, en la que me participa que pesa sobre mi la acusación de haber militado en S.B.T.E. (Sociedad Balear Trabajadores de la Enseñanza) sección de la UGT. invitándome a que formule por escrito los descargos que estime pertinentes a tal acusación. Adjunto tengo el honor de remitir a VS. el pliego que contiene los descargos que estimo convenientes por ser ciertos y sinceros.”

La Comissió Depuradora Provincial, quan es va fer càrrec del procés depurador a principi d'abril del 1937, el considerà com un dels mestres que s'havia de separar del servei malgrat que estàs sota la jurisdicció militar. D'aquesta manera el maig d'aquell any es demanaren informes al comandant militar d'Inca. Els termes en què es redactà l'escrit provocaren un greu conflicte que obligà a intervenir al propi comandant militar de les Balears:⁵⁰

“Visto el escrito cursado por esa COMISIÓN DEPURADORA DEL PERSONAL DEL MAGISTERIO al Teniente Coronel Comandante Militar de Inca, por el que se le piden informes acerca (sic) de la conducta y antecedentes políticos y sociales del Maestro Nacional D. Miguel Mercadal Ramis, y habida consideración de que en el texto del referido escrito y muy especialmente en los párrafos inicial y final se emplean conceptos inadecuados, poco correctos e impropios para ser dirigidos a un representante de mi Autoridad, absténgase Vd. en lo sucesivo de pedir directamente al personal que de mi dependa, informes de ninguna clase, y menos en la forma y tonos contenidos en el escrito de que queda hecha mención.”

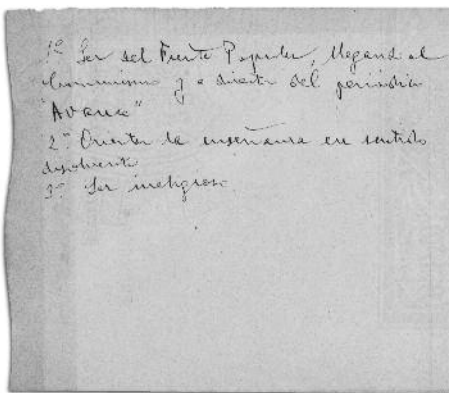

49. AMEIB - GUERRA CIVIL - FONDO NAZARET 55.

50. AMEIB - SECCIÓN ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONDO LEONARD 5-33.

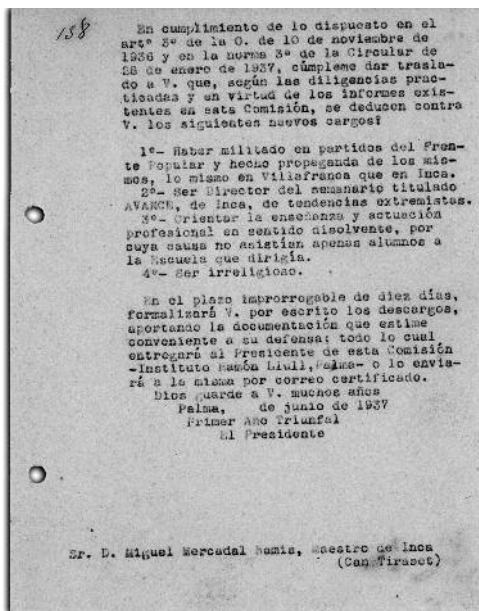

No cal dubte que la Comissió ja havia decidit la sanció abans de tenir tots els informes. En una nota manuscrita que es conserva en el seu expedient de depuració es fan constar els principals càrrecs en contra seva, que en principi eren tres (ser del Front Popular i director de *l'Avance*, orientar l'ensenyança en sentit dissolvent i ser irreligiós). Amb el temps, aquests càrrecs s'apilarien i desdoblarien en quatre.

Per tal de completar el seu expedient, es demanaren els informes preceptius a Inca, però també a Vilafranca. Amb tota la informació que tenia la Comissió, el 15 de juny de 1937 es decidí remetre-li el plec de càrrecs.⁵¹ En aquest plec es formulaven acusacions molt greus:

- 1º - Haber militado en partidos del Frente popular y hecho propaganda de los mismos, lo mismo en Vilafranca que en Inca.
- 2º - Ser director del semanario titulado AVANCE, de Inca, de tendencias extremistas.
- 3º - Orientar la enseñanza y actuación en sentido disolvente, por cuya causa no asistían apenas alumnos a la Escuela que dirigía.
- 4º - Ser irreligioso."

Si la primera Comissió Depuradora no havia tengut dificultats a localitzar-lo, la Comissió Provincial, tot i tenir constància que es trobava detingut, afirmava el 10 d'agost de 1937 que ignorava on es podia trobar. Per aquest motiu se seguí la normativa general i es publicà en el Butlletí Oficial de la Província la requisitòria perquè presentàs el plec de descàrrecs. El 10 d'agost d'aquell any, en vista que no havien obtingut resposta, s'acordà proposar a la superioritat la separació definitiva del servei i la seva baixa de l'escalafó.⁵² A tal efecte s'envià a Burgos el seu expedient, sense el plec de

51. AMEIB - SECCIÓN ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONDO LEONARD MUNTANER 10 - ACTAS DE LA COMISIÓN DEPURADORA, SESIÓN 15.
 52. AMEIB - SECCIÓN ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONDO LEONARD MUNTANER 10 - ACTAS DE LA COMISIÓN DEPURADORA, SESIÓN 26.

descàrrecs ja que, segons la Comissió Depuradora, no se l'havia pogut localitzar malgrat estar pres.

Amb tot, existia endemés el problema de la seva condemna a cadena perpètua, i aquesta va ser la principal causa per a la seva depuració. No va ser fins al 1940, quan encara es trobava en un camp de concentració, que li arribà la resolució definitiva del seu expedient de depuració. El 24 de setembre d'aquell any se li comunicava que havia estat separat del servei i donat de baixa de l'escalafó.

L'exili interior

Miquel Mercadal Ramis, igual que el seu company Llorenç Maria Duran, va tenir sort fins a cert punt.⁵³ En vista de la seva trajectòria anterior no hauria estat sorprenent que l'haguessin assassinat com es va fer amb altres personalitats d'Inca que havien treballat estretament amb ell.

Com en molts d'altres casos, el mestre va ser sotmès a tres processos diferents: el militar, que el condemnà; la depuració del magisteri, que acabà per separar-lo de la seva professió; i el del tribunal de responsabilitats polítiques de Balears. Va ser en aquest darrer que va tenir més sort, ja que consta que la seva causa es va sobreseure.⁵⁴

El 1943, com a molts altres presos en les seves condicions, se'l va alliberar a causa de l'estat de la Guerra Mundial i ja que l'Estat no es podia fer càrrec de tots els presos polítics que tenia, però va ser sotmès a una intensa vigilància.⁵⁵ Sense possibilitats de sobreviure es dedicà al comerç i, finalment, a l'hostaleria, i passà a residir a Can Pastilla.

Amb tot, i malgrat el ferri control de la policia franquista, no abandonà del tot la seva militància política. Una vegada alliberat mantingué contactes amb diversos dirigents de la clandestinitat. S'ha de tenir en compte que el Partit Comunista es reorganitzà a Mallorca a partir de 1942 i que la principal figura d'aquesta organització era el mestre santjoaner Guillem Gayà i Nicolau (a) *es Mestre*. Aquest aconseguí la seva col·laboració a principi de 1960. Nogensmenys, les diferents desfetes del partit l'obligaren a replegar-se.⁵⁶

Amb tot, i malgrat l'exili interior, no oblidà mai la seva vocació ni abandonà el desig de tornar al magisteri públic. Les persones que el conegueren expliquen com encara en els seus darrers anys creia fermament que l'alliberament del poble partia de l'escola primària. Per això, al 1971, quan ja tenia 67 decidí fer un canvi radical a la seva vida. Tornar a exercir com a mestre. Així, el novembre d'aquell any acceptà una plaça de mestre contractat a la Graduada de Santa Isabel amb unes condicions econòmiques molt desfavorables. Emperò, s'ha de tenir en

53. FERNÁNDEZ BENNASSAR, C. *Llorenç M. Duran i Colí (Inca, 1903)*. Palma: ICE, 1985. Col·lecció "Els Nostres Educadors", núm. 4.

54. SANLLORENTE, FRANCISCO. *La persecución económica de los derrotados. El Tribunal de responsabilidades políticas de Baleares (1939-1942)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 2005. Col·l. "Arca de Noè" núm. 9, p. 127. Curiosament sols se'l qualifica com a periodista i no com a mestre.

55. DURAN PASTOR, MIGUEL. *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra (1941-1945)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 1992, p. 181.

56. GINARD I FÉRON, DAVID. *L'oposició antifranquista i els comunistes mallorquins (1939-1997)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. "Biblioteca Serra d'Or", p. 67.

compte que ja havia decidit recórrer la seva sanció i sol·licitar el seu reingrés com a funcionari de carrera. Amb un poc de sort, sols podria exercir tres anys, emperò es jubilaria com a mestre nacional.

L'amnistia de 1973

La creació del Ministerio de Educación Nacional havia promogut importants modificacions en el procés de depuració del magisteri. Una d'elles, tal volta la més coneguda, era la possibilitat d'apel·lar i que es revisassin els processos i les sentències imposades. S'ha de tenir en compte que les pròpies autoritats franquistes s'espantaren del resultat del procés. De fer cas a les diferents comissions provincials s'hauria desmantellat totalment el sistema educatiu de l'Estat, cosa que no era possible ni en aquelles circumstàncies.

Emperò, els detinguts i condemnats per la justícia estaven totalment fora d'aquesta possibilitat. Miquel Mercadal Ramis s'hagué de cercar la vida per altres camins. De totes maneres, al 1970 quan ja es respiraven aires de canvi en el tardofranquisme s'atreví a demanar la revisió de la seva sanció. Per una instància del 3 de novembre de 1970, sol·licità la seva reincorporació.⁵⁷ No es podia fer directament com a mestre d'escalafó i durant uns anys aconseguí tornar a l'escola pública mitjançant uns contractes laborals que, si bé el deixaven en unes condicions molt inferiors, almanco el permetien tenir un peu dins el sistema.

En aquest temps es produí l'anomenada amnistia de 1973. Mitjançant aquesta es donava possibilitat a molts dels sancionats pels tribunals depuradors que reingressassin en el cos i, fins i tot, se'ls atorgava l'antiguitat del temps que haguessin estat separats del servei.

Va ser amb motiu d'aquesta amnistia que se'l rehabilità, reingressà i dotà d'un número de registre personal com a funcionari. A la resolució del 26 de maig d'aquell any es feia constar que "el interesado ha observado una excelente conducta el tiempo que lleva alejado de la Enseñanza". En conseqüència es decidí resoldre la seva depuració sense cap tipus de sanció.⁵⁸ Per resolució del director general de Personal del Ministeri de Educació i Ciència del 18 de setembre de 1973 se li reconegué com a serveis computables com a triennis el temps comprès des de l'1 d'octubre de 1936 fins al 30 de maig de 1973.⁵⁹

DOCUMENTS

(pàg. següent)

---

57. AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

58. AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

59. AMEIB - EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS.

DOCUMENT 1: FONT: AMEIB - GUERRA CIVIL - FONTS NAZARET 75
1936, 28 de setembre. Carta-Informe dirigida a Alfredo Llompart sobre alguns docents de Inca i la seva comarca.

Hijos de J. Mir Jaume S.L.
Obispo Llompart, 84
Teléfono, 31

Inca 28 septiembre 1936
Sr. Alfredo Llompart
Palma

Mi buen amigo: a continuación te mando las nota que me pedistes.

La maestra Garau de Muro me informan que es buena, creo por esto que es un poco floja y de carácter no muy católica.

De Mancor del Valle también. La maestra Prats; esta es muy mala, pues su vida es de estas casi públicas en Inca, la llevaban al Instituto y se entendía con varios de esta; muchos días.

De Inca

D. Pedro J. Fornés, favoreció el laicismo siempre durante estos años de República, hoy ya va a misa, está detenido.

D. Miguel Mercadal, comunista y de los buenos.

Del personal [del] Instituto recibirás informes de los Padres de familia que yo estoy conforme.

Como los dos porteros del instituto son de los que hay que quitar y si es que pudieras, te voy a recomendar dos de Inca sobre todo el primero es persona lista y de los pocos católicos de verdad; el segundo también es bueno.

1º Son Mariano Calderón Luna, 52 años, casado con hijos, caller Bruy 10. Inca.

2º Miguel Horrach Amengual 41 años calle Pez 34. Inca

En San Cristóbal (Menorca) vive allí destinada la viuda con 6 hijos Vicente Bonet Pérez y como tiene su familia en esta de Inca, sería una obra de caridad si se la pudiera colocar a Inca o cerca de Inca.

No sé si estos nombramientos pertenecen a vosotros o a otros pero de todas manera tu puedes influir.

Mi esposa saluda a la tuya y tú recibe un abrazo de tu amigo
Miguel Mir

DOCUMENT 2: AMEIB - SECCIÓN ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONDO LLEONARD MUNTANER 5-33.

1937, 4 de març de 1937. Carta de Miquel Mercadal a Alfredo Llompart, comunicant-li la tramesa del seu plec de descàrrecs.

M. I. Sr.

Me complazco en acusar a V.S. recibo de su atenta comunicación fecgha 25 del mes próximo pasado, en la que me patricia que pesa sobre mi la acusación de haber militado en S.B.T.E. (Sociedad Balear Trabajadores de la Enseñanza) sección de la U.G.T. invitándome q que formule por escrito los de los descargos que estime pertinentes a tal acusación.

Adjunto tengo el honor de remitir a V.S. el pliego que contiene los descargos que estime convenientes por ser ciertos y sinceros.

Dios guarde a V.S. m[uchos] a[ños].

Inca 4 marzo 1937

Signat : Miguel Mercadal.

Sr. D. Alfredo Llompart.
Presidente Comisión Depuradora 1ª Enseñanza.

DOCUMENT 3: AMEIB - SECCIÓN ADMINISTRATIVA - GUERRA CIVIL - FONDO LLEONARD MUNTANER 5-33.

1937, 18 de mayo. Oficio del Comandante Militar quejándose del tono de sus solicitudes de informes y prohibiéndole que solicite de nuevos.

COMANDANCIA MILITAR
DE
BALEARES
=====
ESTADO MAYOR

Visto el escrito cursado por esa COMISIÓN DEPURADORA DEL PERSONAL DEL MAGISTERIO al Teniente Coronel Comandante Militar de Inca, por el que se le piden informes acerca (sic) de la conducta y antecedentes políticos y sociales del Maestro Nacional D. Miguel Mercadal Ramis, y habida consideración de que en el texto del referido escrito y muy especialmente en los párrafos inicial y final se emplean conceptos inadecuados, poco correctos e impropios para ser dirigidos a un representante de mi Autoridad, absténgase Vd. en lo sucesivo de pedir directamente al personal que de mi dependa, informes de ninguna clase, y menos en la forma y tonos contenidos en el escrito de que queda hecha mención.

Guarde a Vd. muchos años
Palma 18 de mayo de 1937
El General Comandante Militar

[Signatura ilegible]

Sr. Presidente de la COMISIÓN DEPURADORA DEL PERSONAL DEL MAGISTERIO DE BALEARES
-Instituto Nacional (Ramon Llull)
Palma

DOCUMENT 4:

1937, Junio. Plec de càrrecs de Miquel Mercadal.

En cumplimiento de lo dispuesto en el artº 3º de la O, de 10 de noviembre de 1936 y en la norma 3ª de la Circular de 28 de enero de 1937, cúmpleme dar traslado a V. que, según las diligencias practicadas y en virtud de los informes existentes en esta Comisión, se deducen contra V. los siguientes nuevos cargos:

1º.- Haber militado en partidos del Frente Popular y hecho propaganda de los mismos, lo mismo en Villafranca que en Inca.

2º.- Ser Director del semanario titulado AVANCE, de Inca, de tendencias extremistas.

3º.- Orientar la enseñanza y actuación profesional en sentido disolvente, por cuya causa no asistían apenas alumnos a la Escuela que dirigía.

4º.- Ser irreligioso.

En el plazo improrrogable de diez días, formalizará V. por escrito los descargos, aportando la documentación que estime conveniente a su defensa; todo lo cual entregará al Presidente de esta Comisión – Instituto Ramón Llull , Palma- o lo enviará a la misma por correo certificado.

Dios guarde a V. muchos años.

Palma, de junio de 1937.
Primer Año Triunfal.
El Presidente.

Sr. D. Miguel Mercadal Ramis, Maestro de Inca (Can Tiraset).

DOCUMENT 5: FONT: AMEIB – SECCIÓ ADMINISTRATIVA –EXPEDIENT PERSONAL DE MIQUEL MERCADAL RAMIS

1940, 24 de setembre. Comunicació a Miquel Mercadal Ramis de la seva *separació definitiva i baixa de l'escalafó*.

Por Orden del Excmº Sr. Ministro de Educación Nacional de fecha de 27 de julio último, publicada en el B.O: de esta provincia nº 11517 correspondiente al día 21, se le separa a V. del servicio y lo da de baja en el Escalafón correspondiente.

Lo que le traslado para su conocimiento y con el fin de que remita a esta Oficina su título administrativo para extenderle la correspondiente diligencia.

Palma, 24 Septiembre de 1940.
EL JEFE DE LA SECCIÓN

[Signatura il·legible]

Sr. D. Miguel Mercadal Ramis, Maestro Nacional de CAN BOQUETA
(INCA)

BIBLIOGRAFIA

ARMENGOL, ANTONI/ARMENGOL, JAUME. *La repressió a Inca*. Palma: Perifèrics, 2005.

AULÍ GINARD, ANTONI/RAMIS DE PLANDOLIT/ESPERANÇA, CARBONELL MATAS, JOAN/SERRA BARCELÓ, JAUME. “La depuració dels professors de l’Institut d’Inca”. A: *8es Jornades d’Estudis Locals. Inca: Ajuntament d’Inca*, 2008, p. 135-164.

CANYELLES CRESPI, MARTÍ/PUJALS MAS, MARGALIDA/RIPOLL VAQUER, SARA/SEGUÍ COLL, ALEXANDRE. *Sa Pobla. La gent, el medi, la història*. Sa Pobla: Ajuntament de sa Pobla, 2003.

CAPELLÀ, LLORENÇ. *Diccionari Vermell*. Mallorca: Editorial Moll, 1989.
CARRIÓ I TRUJILLANO, BARTOMEU. “*La Veu d’Inca: un setmanari catòlic i nacionalista*”. A: *I Jornades d’Estudis Locals. Inca: Ajuntament d’Inca*, 1994, p. 99-213.

COLOM CAÑELLAS, ANTONI J. *Joan Capó Valls de Padrines. Un temps, uns fets*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1993. Col·l. “Biografies”, núm. 3.

COMAS, ALBERT/HUGUET, JOAN/SANTANA, MANEL. *Historia de la UGT a les Illes Balears. Un segle de lluita sindical*. Palma: Edicions Documenta Balear, 2004.

COMAS, FRANCISCA. *Melchor Rosselló i Simonet, mestre*. Santa Maria: Ajuntament de Santa Maria del Camí, Edicions de l’Ajuntament, 2007.

COMPANY I MATES, ARNAU. “La premsa comarcal i local a Mallorca. Aproximació a la premsa d’Inca”. A: *I Jornades d’Estudis Locals. Inca: Ajuntament d’Inca*, 1994, p. 177-198.

DURAN PASTOR, MIGUEL. *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra (1941-1945)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 1992.

FERNÁNDEZ BENNÀSSAR, C. *Llorenç M. Duran i Coli (Inca, 1903)*. Palma: ICE, 1985. Col·lecció “Els Nostres Educadors”, núm. 4.

FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN /GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA. “L’escola de Tirasset als anys de la Guerra Civil (1936-1939)”. A: *V Jornades d’Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys Ciutat”*. Inca: Ajuntament d’Inca, 2005, pàg. 25-29.

FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN/GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA. “L’ensenyança a les institucions religioses als anys de la Guerra Civil”. A: *V Jornades d’Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d’Inca, 2005, p. 19-20.

FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN/GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA. “L'Escola d'Arts i Oficis i l'Escola de Treball als anys de la Guerra Civil”. A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 21-24.

GINARD FÉRON, DAVID. “Centres de reclusió a la Mallorca en guerra (1936-1939)”. A: *Randa*, núm. 28, 1991, p. 19-67.

GINARD I FÉRON, DAVID. *L'oposició antifranquista i els comunistas mallorquins (1939-1997)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. “Biblioteca Serra d'Or”.

GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN. “Pressuposts i subvencions a càrrec de l'Ajuntament d'Inca als anys de la Guerra Civil adreçats a l'àmbit de l'Educació i la Cultura”. A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 31-40.

GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN. “Construccions escolars als anys de la Guerra Civil”. A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 41-44.

GONZÁLEZ BLANCO, ISABEL MARÍA/FERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, JUAN. “L'Institut Elemental de Segona Ensenyança”. A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 45-52.

JANER MANILA, GABRIEL. “Cent anys d'educació a la ciutat d'Inca”. A: *Inca, un segle ciutat, 1900-2000*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2000.

LLABRÉS MARTORELL, PERE J. “Inca en les grans transformacions del segle XX”. A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 9-18.

MAYO LORENZO, BEATRIZ. “Depuración del magisterio español: la realidad del alumnado de 1939 a 1945”. A: *Papeles Salmantinos de Educación*, núm. 2, 2003, p. 63-85.

MIRALLES GILI, MIQUEL. “Retorn dels franciscans a Inca i la seva incidència en el camp de l'educació”. A: *V Jornades d'Estudis Locals dedicades a “Inca 100 anys ciutat”*. Inca: Ajuntament d'Inca, 2005, p. 173- 183.

MIRÓ, S. *Maestros depurados en Baleares durante la Guerra Civil*. Palma: Lleonard Muntaner, editor, 1998. Col.l. “Llibres de la Nostra Terra”, núm. 36.

MORENTE VALERO, FRANCISCO. *La depuración del Magisterio Nacional (1936-1942)*. Barcelona: Àmbito, 1997.

NEGRÍN FAJARDO, OLEGARIO. *La depuración franquista del profesorado en los institutos de segunda enseñanza de Espala (1937-1943)*. Estudio cuantitativo para Galicia”. A: *Sarmiento*, núm. 10, 2006, p. 55-99.

PIERAS VILLALONGA, MIQUEL. “Anticlericalisme durant la Segona República. Inca 1931-1936”. A: *III Jornades d’Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d’Inca, 1996, p. 219-228.

SANLLORENTE, FRANCISCO. *La persecución económica de los derrotados. El Tribunal de responsabilidades políticas de Balears (1939-1942)*. Mallorca: Miquel Font, editor, 2005. Col.1. “Arca de Noè”, núm. 9.

Bibliografia de la música impresa d'autors inquers o referent a Inca

L'any 2002 publicàrem la primera entrega “Bibliografia de música impresa d’Inca” a *Balearica 2. Música impresa* i avui en aquestes novenes Jornades d’Estudis Locals d’Inca presentam la segona entrega ampliada i corregida.

Sigles i abreviatures

BC: Biblioteca de Catalunya. Barcelona

BCA: Biblioteca de Cultura Artesana. Palma

BN: Biblioteca Nacional. Madrid

BP: Biblioteca Pública

CR: Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca

DCVB: Alcover-Moll. Diccionari català-valencià-balear

FJM: Fundación Juan March. Madrid

*: Document imprès del qual ens consta la seva existència, però que no hem sabut localitzar ni aportar-ne altres dades fiables.

Balearica 2: Jaume Bover i Pujol, Joan Paret i Serra. *Balearica 2. Música impresa*. Mallorca: Miquel Font, 2002.

Bover: Joaquim M. Bover de Rosselló. *Biblioteca de escritores baleares*. Palma: P. J. Gelabert, 1865.

Cortès i Forteza, Santiago. “Composicions musical pròpies de la ciutat d’Inca. Catàleg” a *VI Jornades d’Estudis Locals*. Inca: Ajuntament d’Inca, 2004, p. 197-202.

Palau: Antoni Palau i Dulcet. *Manual del librero hispanoamericano*. Barcelona: 1948-1977, - 28 v.

Parets i Serra, Joan - Cortès i Forteza, Santiago. “Els músics compositors en els goigs de les Illes Balears: catàleg” a *II Jornades de Cultura Popular a les Illes Balears*. Menorca: 1995, p. 89 - 136.

Volem expressar el nostre agraïment al fill del mestre Torrandell, Bernat, la seva col·laboració amb tot allò referent al seu pare.

Beltran i Oliver, Llorenç

(Inca 26/4/1881 - Palma 17/4/1916)

Vals *Las vírgenes per a banda* a *VI Jornades d’Estudis Locals d’Inca*. Inca: Ajuntament d’Inca, 2005, p.182.

Kerrigan, Elaine

Songs of Mallorca: for the first and second year piano student / music collected and arranged by Elaine Kerrigan; illustrations by Angela von Neumann. New York: G. Schirmer, 1957. 24 p.: il.; 21 x 26 cm
Sembla que hi ha un tiratge de luxe de 23 x 26 cm. Conté:

Eve of the fiesta: Revetla de Inca, p. 7

The sheep-shearer’s song: Canción del esquila, p. 8-9

The lady’s jewels: Ses joies, p. 10-11

The drum song of Manacor: Ximbomba de Manacor, p. 12

Dance of Valldemosa: Parado de Valldemosa, p. 13

A branch of oranges: Un brot de taronger, p. 14

The baking song: Goig de empanadas, de Selva, p. 15

The farmer’s song: Copeo matancer, p. 16

The tambourine song: Canción de matancas (sic), de Alcudia, p. 17

The peasant’s dance: Ball de ses xapetes, p. 18-19

Mallorquin lullaby: Canción de bressol, p. 20-21

The dance of the highlanders: Copeo de muntanya, p. 22-24

Romero, Francisco

Gerineldo, Gerineldo. Recogida por Francisco Romero. En: *Gerineldo, el paje y la princesa*. Edición a cargo de Diego Catalán y Jesús Antonio Cid, Madrid: Seminario Menéndez Pidal, 1975, v. 2, p. 54-55 (*Romancero tradicional de las lenguas hispánicas...*; 7)

«Versión de Alcudia (p. j. Inca, Mallorca), cantada dos veces por Juana Guayta Llabrés, de 75 años».

«Recogida por Francisco Romero, 6 abril 1974».

Salas i Seguí, Bernat

(Campanet, 5/3/1874 - Palma, 21/1/1932)

Himne de la Federació Mariana Balear. Lletra de D. Joseph Ma. Tous y Maroto; música de Bernat Salas, pvre. - [S.l.: s.n., 1924], 4 p.

Viva Segovia: marcha militar. Por D. Bernardo Salas; letra de D. Miguel Arcos. Segovia: Tip. de S. Rueda, s.d., 8 p. Palma. Arxiu Joan Moll.

Viva Segovia!: marcha militar. Letra de Miguel Arcos. - [S.n.]: L'Autographie Musicale Artistique, s.d. Palma. Arxiu Joan Moll.

L'Adoració dels tres Reis d'Orient: melodrama bíblic en dos actes y sis quadros; lletra d'Andreu Roig; y música de Bernat Salas. Palma: Impr. La Esperança, 1925, 101 p.; 23 cm. Amb exemples musicals. Barcelona. BC.

Himne a Santa Maria del Camí. Lletra: A. M. Penya; música: B. Salas - A. Bestard 1998. 136-137. Campanet. CR.

Himne mallorquí: per cantar els nins a les escoles. Lletra de na Maria A. Salvà; música de D. Bernat Salas. A. Font. 1999. 363-364.

Subirà i Puig, Josep

(Barcelona, 16/8/1882 - Madrid, 7/1/1980)

El niño y la música. 3a ed. Barcelona, etc. Salvat, 1963. 196 p. (El mundo de los niños; 12). Inclou:

Ya han matado el cerdo: mallorquina, p. 70.

Tírale al porrón: jota mahonesa, p. 72-73. Possiblement extret d'Antoni Galmés, Mallorca, Menorca, Ibiza: folklore, Inca 1950. Traducció de les lletres de les cançons de Josep Subirà. Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona.

Torrandell i Jaume, Antoni

(Inca, 17/8/1881 - Palma, 15/1/1963)

Antonio del Ranto és el pseudònim d'Antoni Torrandell.

Menuetto capriccioso. Op. 4: Piano. Antonio Torrandell. París: E. Gallet, 1906. 5 p. Sembla que hi ha una edició de [1905]. Vg: Balearica 1816.

Barcarolle. Op. 7: Piano. Antonio Torrandell. París: E. Gallet, 1907. 5 p. «A mon distingué et éminent professeur Mr. J. Tragó». Balearica 1837.

Jota Aragonesa. Piano. Antonio del Ranto. París: E. Gallet et Fils, 1907. 2 p. Balearica 1868.

Malagueñita mía. Piano. Antonio del Ranto. París: E. Gallet et Fils, 1907. 2 p.
Balearica 1870.

Tristes souvenirs, Op. 8. Piano. Antonio Torrandell. París: E. Gallet, 1907. 7 p.
Balearica 1838.

Allegro de concert, Op. 12. Piano. Antonio Torrandell. París: Rouart, Lerolle & Cie, 1908. 7 p. «A l'eminent Mr. Ricardo Viñes». Balearica 1859.

Caprice espagnol, Op. 10. Piano. Antonio Torrandell. París: Rouart, Lerolle & Cie, 1908. 6 p. «Mlle. Lola Balcarce». Balearica 1817.

Enchantements mysterieux, Op. 13. Piano. Antonio Torrandell. París: Rouart, Lerolle & Cie, 1908. 9 p. «A mon cher el grand maitre Mr. Ch. Tournemire». Balearica 1819.

Nuit de printemps, Op. 11. Piano. Antonio Torrandell. París: Rouart, Lerolle & Cie, 1908. 6 p. «A Mistress Rosa Maynard». Balearica 1833.

Romances sans paroles, Op. 5. Piano. Antonio Torrandell. París: Rouart, Lerolle & Cie, 1908. 3 p. «A mon professeur Mr. Bartolomé Torres». Balearica 1871.

Splendeur du printemps. Étude pour piano, Op. 9. Par Antonio Torrandell. París: Rouart, Lerolle, & Cie., 1908. 6 p.; 35 cm «A Mlle. Mercedes de Anta del Castillo». Balearica 1818.

Vals en la mineur, Op. 6. Piano. Antonio Torrandell. París: Rourat, Lerolle & Cie., 1908. 3 p. « Mlle. Emilia Valdés». Balearica 1884.

Berceuse: thème de la berceuse populaire de l'Ile de Mayorque, Op. 15. Piano. Antonio Torrandell. París: O. Bouwens van der Boijen & Cie, 1911. 11 p.
Balearica 1827.

Rondo, Op. 14. Piano. Antonio Torrandell. París: O. Bouwens van der Boijen & Cie., 1911. 8 p. «A mon cher ami Henri Daniel». Balearica 1820.

Valse de concert, Op. 17. Piano. Antoni Torrandell. París: O. Bouwens van der Boijen & Cie, 1911. 7 p. «A Mr. Andrés Torrens». Balearica 1835.

Deception, Op. 23. Piano. Antonio Torrandell. París: G. Siever, 1912. 2 p.
«A Cyril Wibaux». Balearica 1828.

Illusion, Op. 18. Piano. Antonio Torrandell. París: G. Siever, 1912. 2 p.
«A Mme. Emmy Hegelbacher». Balearica 18312

Menuetto capriccioso. Orquesta. Antonio Torrandell. París: E. Gallet, [1912?]
Balearica 1824.

Praeludium & Fuga, Op. 20. Piano. Antonio Torrandell. París: G. Siever, 1912. 9 p. «A mon cher ami A. P. Jover». Balearica 1834.

Chimère, Op. 26. Antonio Torrandell. París: Maurice Senart & Cie, 1914. 11 p. «A ma femme». Recitat i piano. Balearica 1823.

S'il revenait, Op. 27-2. Antonio Torrandell. París : Maurice Senart, 1914. 7 p. «A Mlle. Anne Vila». Soprano i piano. Balearica 1826.

A la sombra de la magnolia. Piano. Antonio del Ranto. París: R. Furnari, 1920. 3 p. Balearica 1858.

Mars. Piano. Antonio del Ranto. París: R. Furnari, 1920. 2 p. Balearica 1871.

Micaela la Romántica. Piano. Antonio del Ranto. París: Sandrini - Dubout, 1920. 2p. Balearica 1873

Les Naiades. Piano. Antonio del Ranto. París: R. Furnari, 1920. 3 p. Balearica 1874.

Pasión gitana. Piano. Antonio del Ranto. París: R. Furnari, 1920. 2 p. Balearica 1876.

Fleurs et papillons. Piano. Antonio del Ranto. París: R. Furnari, 1921. 3 p. Balearica 1865.

Inca. Piano. Antonio Torrandell. París: R. Furnari, 1921. 4 p. Balearica 1867.

Recuerdos de España. Piano. Antonio Torrandell. París: Deiss & Crèpin, 1921. 4 p. «A Mme. Crèpin». Balearica 1845.

Recuerdos de España. Orquesta. Antonio Torrandell. París: Deiss & Crèpin, 1921. Balearica 1844.

Romería en la ermita. piano. Antonio Torrandell. París: Deiss & Crèpin, 1921. 4 p. «A Mr Deiss». Balearica 1840.

Romería en la ermita. Orquesta. Antonio Torrandell. París: Deiss & Crèpin, 1921. Balearica 1841

Las Ventas de Madrid. Piano. Antonio del Ranto. París: Deiss & Crèpin, 1921. 3 p. «A Mr. Crèpin».

Las Ventas de Madrid. Orquesta. Antonio del Ranto. París: Deiss & Crèpin, 1921. Balearica 1885.

Le coq et la poule du call. Op. 32. Piano. Antonio Torrandell. París: Deiss & Crèpin, 1923. 5 p. «Au virtuose André Laumonier». Balearica 1836.

Nativité. Op. 34. Violín, violoncello, piano. Antonio Torrandell. París: Deiss & Crèpin, 1923. 8 p. «A mon fils Jean». El seu fill Joan fou el primogènit, morí a París als 30 mesos d'edat. Balearica 1839.

Sonate. Op. 21. Antonio Torrandell. París: Deiss & Crèpin, 1923. 36 p. Piano i violoncel. Piano i viola. Balearica 1822.

Un sueño. Piano. Antonio del Ranto. Strasbourg: Em. Pelloud, 1923. 2 p. «A Simone Larquey». Balearica 1883.

Viudita. Piano. Antonio del Ranto. Strasbourg: Em. Pelloud, 1923. 3 p. Balearica 1886.

Alma marchita. piano. Antonio del Ranto. París: La Parisienne, 1924. 2 p. «A Fernande Laspier». Balearica 1860.

Fête napolitaine. Piano. Antonio Torrandell. París: Gallet et Fils, 1925. 2 p. Per a joves estudiants de piano. Balearica 1846.

Grand mère au clavecin. Piano. Antonio Torrandell. París: Gallet et Fils, 1925. 3 p. Per a joves estudiants de piano. Balearica 1866.

Kermesse. Piano. Antonio Torrandell. París: Gallet et Fils, 1925. 3 p. Per a joves estudiants de piano. Balearica 1847.

Lisette rêve et chante. Piano. Antonio Torrandell. París: Gallet et Fils, 1925. 2 p. Per a joves estudiants de piano. Balearica 1869.

Matinée de printemps. Piano. Antonio Torrandell. París: Gallet et Fils, 1925. 2 p. Per a joves estudiants de piano. Balearica 1872.

Deux pièces por violon et piano: Le chant du laboureur, Op. 37. I, *Les boléros,* Op. 37 II. París: Union Musicale Franco-Espagnole, 1930. 12 p. 32 cm. «A mi querido maestro D. José Balaguer». Balearica 1842. Whasignton. Library of Congress.

Missa Pro-pace, Op. 30. Antonio Torrandell. París: Litogr. Duponchalle, 1930. 66, 31 p. Per a dos orgues i cor a quatre veus mixtes.

Pa ti va el toro. Piano. Antonio del Ranto. París: R. Deiss, 1930. 2 p. «A Mme. M.S. Lamm».

Pa ti va el toro. Orquesta. Antonio del Ranto. París: R. Deiss, 1930. Balearica 1875.

Serenata española. Para violoncello y piano. Antonio Torrandell. París: R. Deiss, 1930. 4 p. «A Victor Pascal». Palau 335120: 1931, i 6 p. Balearica 1848.

Serenata española. Orquesta. Antonio Torrandell. París: R. Deiss, 1930. Balearica 1879.

Star light. Piano. Antonio del Ranto. París: R. Deiss, 1930. 2 p.

Star light. Orquesta. Antonio del Ranto. París: R. Deiss, 1930. Balearica 1881.

Suite d'orchestre. Antonio Torrandell. París: Gallet et Fils, 1930. Conté: Menuet, Grand mère au clavecin, Fête napolitaine, Kermesse. Balearica 1849.

Como una rosa. Piano, Antonio del Ranto. París: Ch. Grass, 1931. 2 p. Sembla que existeix una versió per orquestra. Vg. Balearica 1861.

Corazón torturado. Piano. Antonio del Ranto. París: Ch. Grass, 1931. 2 p. «A Mme. Charles Guiral».

Corazón torturado. Orquesta. Antonio del Ranto. París: Ch. Grass, 1931. Balearica 1763

Seguidillas. Piano. Antonio Torrandell. París: R. Deiss, 1931. 4 p. «A Magda Tagliafero». Balearica 1850.

Seguidillas. Orquesta. Antonio Torrandell. París: R. Deiss, 1931. Balearica 1878.

Sevillanas. Piano. Antonio Torrandell. París: R. Deiss, 1931. 4 p. «A Eugène Reuchsel». Balearica 1851.

Sevillanas. Orquesta. Antonio Torrandell. París: R. Deiss, 1931. Balearica 1880

Requiem. Antonio Torrandell. Edición crítica a cargo de Ramón Sobrino. Madrid: Instituto Complutense de Ciencias Musicales, 1997. XXII p., 1 partitura (159 p.); 30 cm. (Música hispana. Serie B: Música instrumental; 12)

Concierto en si menor. Para piano y orquesta. Antonio Torrandell. Edición crítica a cargo de Ramón Sobrino. Madrid: Instituto Complutense de Ciencias Musicales, 2001. 1 partitura, XXVI, 227 p.; 29 cm. (Música hispana. Serie B : Música instrumental; 19) Barcelona. BC.

Música de cambra. Tom I / d'Antoni Torrandell. Deià: Alma Concerts, 2001. 54 p.; 30 cm + 10 parts. Conté:

- Per a violí, violoncel i piano. Mallorca, op. 41; Langhetto, Allegretto, Allegro, Sommeil paisible, op. 39; Langhetto.
- Per a soprano. Violoncel i piano: Berceuse, pendant la tempête, op. 35
- Per a soprano, violí, violoncel i piano. L'Humble chapelle, op. 40
- Per a soprano, violí, viola, violoncel i piano. Suprême espoir, op. 36; Desolation, consolation, espoir.

Madrid. BN
Palma. BCA

Xamena i Sastre, Joan

(Porreres, 1904 - Lluçmajor, 18/10/1964)

Arrabal cosmopolita. fox-mambo. Todos los vientos. Bolero. Letra de L. Estelrich y P. Torres. Música de J. Xamena Sastre. Inca, Baleares. Luis Estelrich Perelló (Bilbao : Ordorica), cop. 1959. 2 partitures (10 p.). Campanet. CR

Zabalza Olasso, Dámaso

(Irurita, Navarra, 11/12/1835 - Madrid, 27/2/1894)

La Mallorquina. Colección de seis piezas de baile compuestas para piano. Por D. Zabalza. Barcelona: Andrés Vidal y Roger, [1861]. 11 p.; 37 cm. Conté: *Palma* (Habanera), *Sóller* (Polka), *Inca* (Redovva), *Manacor* (Polka mazurka), *Felanitx* (Schotisch), (*Artá*) Wals. No citat per Bover ni Palau. Barcelona. BC.

Aquest llibre fou dissenyat i maquetat
a l'estudi DCP3 i imprès a
Gràfiques Mallorca de la ciutat d'Inca
el Març de l'any 2009,
quant es compleixen trenta anys de
democràcia local (1979-2009)

9es JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

INCA, 21 I 22 DE NOVEMBRE DE 2008

Ajuntament d'Inca
Àrea de Cultura i Educació